

Työterveyslaitos

Kotouttamisrahasto
Tukea kotoutumiseen

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Tilastokeskus

ULKOMAISTA SYNTYPERÄÄ OLEVIEN TYÖ JA HYVINVOINTI SUOMESSA 2014

Tarja Nieminen – Hanna Sutela – Ulla Hannula

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

ULKOMAISTA SYNTYPERÄÄ OLEVIEN TYÖ JA HYVINVOINTI SUOMESSA 2014

Tarja Nieminen – Hanna Sutela – Ulla Hannula

Tiedustelut – Förfrågningar – Inquiries:

Tarja Nieminen, Tilastokeskus
Hanna Sutela, Tilastokeskus
puh. 029 551 1000

Anu Castaneda, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Päivikki Koponen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
puh. 029 524 6000

Minna Toivanen, Työterveyslaitos
Ari Väänänen, Työterveyslaitos
puh 03 04741

Kansikuva – Pärm bild – Cover graphics: Irene Koumolou
Kannen suunnittelu – Pärmlanering – Cover design: Irene Koumolou
Taitto – Ombrytning – Layout: Hilikka Lehtonen

Tietoja lainattaessa lähteenä on mainittava Tilastokeskus.
Uppgifterna får lånas med uppgivande av Statistikcentralen som källa.
Quoting is encouraged provided Statistics Finland is acknowledged as the source.

© 2015 Tilastokeskus ja kirjoittajat – Statistikcentralen och författarna –
Statistics Finland and authors

ISBN 978–952–244–544–5 (pdf)
ISBN 978–952–244–543–8 (print)

Esipuhe

Suomessa asuva ulkomaalaistaustaisen väestön määrä kasvaa koko ajan. Kun vuonna 1990 Suomessa asui vakituisesti kaikkiaan 38 000 ulkomaalaistaustaista ja kymmenen vuotta myöhemmin 113 000, vuoden 2014 lopussa heitä oli jo 323 000. Vuonna 2015 maahanmuutto näyttää jatkavan kasvuaan, ja tätä vuotta sävyttää erityisesti so-taa pakenevien kasvavan joukon saapuminen Eurooppaan.

Ulkomaalaistaustaista väestöä ei voi tarkastella yhtenäisenä ryhmänä, sillä joukossa on yhtä lailla korkeasti koulutettuja työn takia Suomeen muuttaneita tai luku- ja kirjoitustaidottomia henkilöitä. Suomeen muuttaneiden kotoutumista halutaan yhteiskunnan toimesta edistää. Osa tänne muuttaneista löytää paikkansa helposti tai viettää täällä rajatun ajan esimerkiksi työn tai opiskeluiden takia. Suuri osa kuitenkin suunnittelee asuvansa täällä pysyvästi ja tällöin heille on erityisen tärkeää päästä osallistumaan yhteiskunnan toimintaan. Ulkomaalaistaustaiset ovat myös tärkeää potentiaalia työmarkkinoille, joilta suuret ikäluokat ovat poistuneet tai poistumassa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata vuonna 2014 Suomessa vakituisesti asuvaa ulkomaalaistaustaista väestöä: maahanmuuton syitä, koulutusta, kielitaitoa ja työmarkkinatilannetta sekä terveyttä ja hyvinvointia. Otoksessa ei ole mukana Suomeen vuonna 2015 tulleita pakolaisia.

Tutkimuksesta on tähän mennessä julkaistu viranomaisyhteistyötä ja haastattelutyötä kuvaavat raportit, raportti ulkomaalaistaustaisten psyykkisestä kuormittuneisuudesta, osallisuudesta ja turvallisuudesta sekä neljä artikkelia. Nämä neljä artikkelia julkaistaan kymmenen uuden artikkelin lisäksi tässä käsillä olevassa perusraportissa.

Tutkimushankkeen toteutuminen on laajan kansallisen yhteistyön tulos. Rahoittajina ovat olleet EU:n kotouttamisrahasto, työ ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä tutkimuksen suunnittelusta vastanneet Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastokeskus ja Työterveyslaitos. Kolmen viimeksi mainitun organisaation tutkijat ovat analysoineet aineistoa ja kirjoittaneet tämän raportin. Tietojen keräämisestä ja tutkimusaineiston valmistelusta vastasi Tilastokeskus. Tilastokeskuksen haastattelijat tekivät haastattelut. Vakituisten tilastohaastattelijoiden lisäksi Tilastokeskukseen rekrytoitiin yhdeksän ulkomaalaistaustaista haastattelijaa. Heillä oli tärkeä rooli kehitettäessä käytäntöjä maahanmuuttajataustaisten haastatteluiden toteutukseen ja tiedotukseen.

Haastattelutyön lisäksi ulkomaalaistaustaiset haastattelijat toimivat tarvittaessa tulkkeina muiden haastattelijoiden tekemissä haastattelussa, mikäli yhteistä kieltä haastateltavan ja haastattelijan välillä ei löytynyt.

Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtajina toimivat Riitta Harala (30.9.2015 asti) sekä Jari Tarkoma (1.10.2015 alkaen) Tilastokeskuksesta ja ohjausryhmään kuuluivat Seppo Koskinen/Päivikki Koponen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta, Annika Forsander/Villiina Kazi työ- ja elinkeinoministeriöstä, Anssi Pirttijärvi opetus- ja kulttuuriministeriöstä, Marja Viluksela/Minna Toivanen Työterveyslaitoksesta, Muhammed Husein/Arja Tiirikainen ELY-keskuksesta sekä Anne Kirjavainen, Kai Vikki ja Kirsti Pohjanpää Tilastokeskuksesta. Projektipäällikkönä ja ohjausryhmän sihteerinä toimivat Liisa Larja (3.11.2015 asti) ja Tarja Nieminen (4.11.2015 alkaen). Lisäksi hankkeeseen osallistuivat eri vaiheissa Tilastokeskuksesta muun muassa Pirjo Hyytiäinen, Päivi Hokka, Ada Kotilainen, Tapio Vörlund, Tuula Tiainen, Jyrki Krzywacki, Kirsi Hafeez, Riku Salonen, Miika Honkala ja Jutta Juvenius. Oona Pentala ja Timo Koskela Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta ovat tuottaneet THL:n artikkeleiden ja Terveysomme.fi-sivuston taulukot ja kuvat.

Kiitämme lämpimästi kaikkia hankkeeseen osallistuneita: rahoittajia ja muita yhteistyökumppaneita, kenttätönn koordinattori Leena Viitaniemeä, taittaja Hilikka Lehtosta, haastattelijoita ja haastatteluun osallistuneita sekä kaikkia muita hankkeeseen osallistuneita.

Helsingissä marraskuussa 2015

Jari Tarkoma
Tilastojohtaja

Sisälllys

Esipuhe	3
1 Johdanto	7
Maahanmuuton syyt	
2 Maahanmuuton syyt Yli puolet Suomen ulkomaalaistaustaisista muuttanut maahan perhesyistä <i>Hanna Sutela & Liisa Larja</i>	15
Koulutus ja kielitaito	
3 Koulutusrakenne Ulkomaalaistaustaisessa väestössä paljon korkeasti ja paljon matalasti koulutettuja <i>Hanna Sutela & Liisa Larja</i>	29
4 Kielitaito Suomen tai ruotsin kielitaito vähintään keskitasoa kolmella neljästä ulkomaalaistaustaisesta <i>Tarja Nieminen & Liisa Larja</i>	43
5 Nuorten kouluttautuminen Ulkomaalaistaustaiset nuoret jatkavat toisen asteen koulutukseen suomalaistaustaisia harvemmin <i>Liisa Larja, Hanna Sutela & Mika Witting</i>	55
Työ	
6 Työllisyys Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste lähes samalla tasolla kuin suomalaistaustaisella – naisilla enemmän vaikeuksia työllistyä <i>Liisa Larja & Hanna Sutela</i>	71
7 Ulkomaalaistaustaiset työelämässä Ulkomaalaistaustaisten työsuhteet usein määrä- tai osa-aikaisia – ammattirakenne selittää suuren osan eroista <i>Hanna Sutela</i>	83
8 Osana työyhteisöä Ulkomaalaistaustaiset palkansaajat kokevat työpaikan sosiaalisen kanssakäymisen pääosin myönteisesti, mutta ryhmät eroavat toisistaan arvioissaan <i>Ari Väänänen, Minna Toivanen & Aki Koskinen</i>	111
9 Työttömyys ja työvoiman ulkopuolella olevat Ulkomaalaistaustaisten ei-työllisten työnhaku on aktiivisempaa kuin suomalaistaustaisilla – kielitaito suurin este työllistymiselle <i>Tarja Nieminen</i>	121

Terveys ja hyvinvointi

10	Asuminen ja tulojen riittävyys Omistusasunnossa asuminen ulkomaalaistaustaisilla harvinaisempaa kuin Suomen koko väestössä <i>Anu Castaneda & Timo M. Kauppinen</i>	137
11	Elintavat Ulkomaalaistaustaisilla vaihtelevasti terveyttä edistäviä ja heikentäviä tottumuksia <i>Päivikki Koponen, Natalia Skogberg, Liisa Suominen, Katja Borodulin, Tiina Laatikainen & Seppo Koskinen</i>	141
12	Terveys Ulkomaalaistaustaiset kokevat terveytensä hyväksi, mutta terveysongelmien yleisyydessä on suuria eroja <i>Päivikki Koponen, Satu Jokela, Natalia Skogberg, Anu Castaneda, Jaana Suvisaari, Tiina Laatikainen & Seppo Koskinen</i>	151
13	Toimintakyky ja työkyky Työ- ja toimintakyvyssä suuria eroja ulkomaalaistaustaisten ryhmien välillä <i>Shadia Rask, Päivi Sainio, Päivikki Koponen & Seppo Koskinen</i>	163
14	Sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve ja käyttö Ulkomaalaistaustaiset kokevat saaneensa riittävästi sosiaali- ja terveyspalveluja <i>Päivikki Koponen, Kristiina Manderbacka, Satu Jokela, Anu Castaneda, Jaana Suvisaari & Liisa Suominen</i>	171
15	Elämänlaatu Ulkomaalaistaustaiset ovat tyytyväisempiä ihmissuhteisiinsa kuin Suomen koko väestö <i>Anu Castaneda & Timo M. Kauppinen</i>	185
16	Yhteenveto	191
	Lähteet	199
	Kirjoittajat	205
	Liite 1 – Menetelmäseloste	206

1

Johdanto

Ulkomaalaistaustaiset ovat heterogeeninen joukko ihmisiä, joilla on hyvin erilainen tausta. Tähän joukkoon kuuluu yhtä lailla työn takia tänne muuttaneita eurooppalaisia kuin toisista maanosista sotaa pakooneita pakolaisia. Uudessa maassa ja erilaisessa kulttuurisessa ympäristössä inhimillinen ja sosiaalinen pääoma eivät ehkä vastaakaan sitä tilannetta, johon Suomeen muuttanut on kotimaassaan tottunut. Jotta kotoutuminen yhteiskuntaan sujuisi helpommin, ulkomaalaistaustaisen väestön eri osaryhmistä tarvitaan lisätietoa.

Vuonna 2014 Suomessa asui vakinaisesti 241 000 iältään 15–64-vuotiaista henkilöä, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla. Nämä ulkomaalaistaustaiset henkilöt olivat Tilastokeskuksen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Työterveyslaitoksen yhdessä toteuttaman Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen (UTH) kiinnostuksen kohteena.

Suomen koko väestölle kohdennettuihin väestötutkimuksiin osallistuu liian vähän ulkomaalaistaustaisia henkilöitä luotettavien tulosten saamiseksi. Toisaalta rekisteriaineistojen kautta ei ole mahdollista selvittää henkilöiden kokemuksia, terveydentilaa, kotoutumispalveluiden riittävyttä tai työllistymisen esteitä. UTH-tutkimuksen suunnittelu aloitettiin, jotta voitaisiin kerätä koko ulkomaalaistaustaista väestöä kuvaava aineisto.

UTH-hanke oli kunnianhimoinen ja laaja. Noin tunnin kestäneillä eri puolilla Suomea asuneiden henkilöiden käyntihaastatteluilla selvitettiin kattavasti muun muassa ulkomaalaistaustaisen väestön maahanmuuton syihin, koulutukseen, kielitaitoon, työmarkkina-asemaan, hyvinvointiin, terveyteen, toimintakykyyn, koettuun turvallisuuteen ja elinoloihin liittyviä kysymyksiä. Tilastokeskuksen kokeneiden suomen- ja ruotsinkielisten tilastohaastattelijoiden lisäksi tutkimukseen rekrytoitiin yhdeksän eri kieltä äidinkielenään puhuvaa ulkomaalaistaustaista tulkkihaastattelijaa, minkä ansiosta haastatteluja voitiin tehdä 12 eri kielellä: suomi, ruotsi, englanti, viro, ranska, venäjä, arabia, somali, soranin kurdi, persia, thai ja kiina. Haastattelulomake ja haastatteluissa apuna käytetyt vastauskortit olivat käytettävissä näillä kielillä. Haastateltaville lähetetyt kutsukirjeet käännettiin peräti 27 kielelle. Tutkimuksesta myös tiedotettiin laajasti ulkomaalaistaustaisissa yhteisöissä.

Tutkimusta varten Tilastokeskuksen Suomen väestöä koskevasta tietokannasta poimittiin 5 449 henkilön satunnaisotos 15–64-vuotiaasta ulkomaalaistaustaisesta väestöstä eli henkilöistä, joiden molemmat vanhemmat (tai ainoa tiedossa oleva vanhempi) olivat syntyneet muualla kuin Suomessa. Kohderyhmään kuului siis myös Suomessa syntyneitä, Suomessa lyhyen tai pitkän ajan asuneita ja Suomen kansalaisuuden saaneita henkilöitä. Haastatteluun osallistui 66 prosenttia otokseen kuuluneista eli 3 262 henkilöä, mitä voidaan pitää hyvänä tuloksena. Useimpia tietoja on ollut mahdollista verrata suomalaistaustaisen väestön tai Suomen koko väestön tietoihin THL:n Alueellisen terveys ja hyvinvointi -tutkimuksen, Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen tai TTL:n Työ ja terveys -tutkimuksen perusteella.

Ulkomaalaistaustaista väestöä koskevaa tietoa on aiemmin saatu ennen muuta rekisteritiedoista tai vain tiettyihin maahanmuuttajaryhmiin kohdistuvista haastattelututkimuksista. Kaksi aiempaa suurta haastattelututkimusta aihepiiristä – Tilastokeskuksen Maahanmuuttajien elinolot vuodelta 2002 (Pohjanpää, Paananen & Nieminen, 2002) sekä THL:n Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimus (Maamu) vuodelta 2012 (Castaneda, Rask, Koponen, Mölsä & Koskinen, 2012) – oli rajattu vain suurimpiin maahanmuuttajaryhmiin. Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö on yhteistyössä Ramboll Management Consulting oy:n kanssa toteuttanut seitsemään maahanmuuttajaryhmään liittyvän tutkimuksen posti- tai verkkokyselyinä vuonna 2012 (TEM raportteja 11/2013).

UTH-tutkimuksen kaltaista koko Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön kattavaa ja sisällöllisesti yhtä laajaa haastattelututkimusta ei ole tehty aiemmin. Tutkimus kattoi ensinnäkin koko ulkomaalaistaustaisen väestön eikä vain suurim-

pia ryhmiä, toiseksi sen tietosisältö oli poikkeuksellisen laaja, ja kolmanneksi se tuotti aivan uutta, ulkomaalaistaustaisten ihmisten omaan kertomaan perustuvaa tietoa monista teemoista, muun muassa maahanmuuton syistä, koulutusrakenteesta, työllisyydestä, terveydestä ja elämänlaadusta.

Tutkimuksesta on julkaistu kolme raporttia sekä artikkeleita, joista osa sisältyy tähän käsillä olevaan perustulosraporttiin. Erillisinä on julkaistu ulkomaalaistaustaisten psyykkistä hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta käsittelevä raportti (Castaneda, Larja, Nieminen, Jokela, Suvisaari, Rask, Koponen & Koskinen, 2015), UTH-tutkimuksen toteuttamiseen liittyvää viranomaisyhteistyötä kuvaava raportti (Koponen & Jokela, 2015) sekä tutkimuksen kenttätöytä kuvaava raportti (Tilastokeskus, 2015a).

Tämä itsenäisistä artikkeleista koostuva kokoomaraportti esittelee UTH-tutkimuksen tuloksia luvuissa 2–15. Luvussa 2 kuvataan ulkomaalaistaustaisen väestön maahanmuuton syitä. Toistaiseksi maahanmuuton syitä on voitu tarkastella lähinnä Maahanmuuttoviraston tilastoista EU:n ja Efta-maiden ulkopuolisten niin sanottujen kolmansien maiden kansalaisia koskevien oleskelulupapäätösten perusteella. UTH-tutkimuksen tieto perustuu ulkomaalaistaustaisten itse ilmoittamiin syihin Suomeen muutosta eikä oleskeluvan perusteisiin. Lisäksi UTH-tutkimuksessa saatiin ensimmäistä kertaa tietoa myös EU- ja Efta-maiden kansalaisten maahantulon syistä.

Luvussa 3 esitellään uutta tietoa koulutuksesta. Toistaiseksi käytettävissä on ollut tutkintorekisterin tieto, josta kuitenkin puuttuu merkittävä osa ulkomailla suoritetuista tutkinnoista. Näitä puuttuvia tietoja täydennettiin UTH-tutkimuksessa haastattelutiedoilla, minkä ansiosta UTH-tutkimus tarjoaa aikaisempaa kattavammin tietoa ulkomaalaistaustaisen väestön koulutusrakenteesta.

Luvussa 4 tarkastellaan kielitaitoa sekä erilaisten kotoutumiseen liittyvien kursien riittävyttä ja esteitä niille osallistumiselle. UTH-tutkimuksessa selvitettiin ensimmäistä kertaa koko 15–64-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen väestön suomen ja ruotsin kielen taitoa.

Luvussa 5 käsitellään ulkomaalaistaustaisten nuorten yhteiskuntaan osallistumista ja syrjäytymisen riskejä mitattuna varhain koulunkäynnin keskeyttäneiden osuudella sekä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien osuudella. Tässä luvussa kerrotaan muun muassa nuorten omista motiiveista opiskelun lopettamiselle ja vanhempien koulutuksen yhteydestä nuorten koulutuksen ja työn ulkopuolelle jäämiseen. Lisäksi verrataan Suomen ja muiden EU-maiden tilannetta.

Työtä käsitellään eri näkökulmista. Ulkomaalaistaustaisten työllisyyttä kuvataan luvussa 6 ja työmarkkinoita tarkemmin luvussa 7. Lisäksi luvussa 8 kuvataan sitä, miten ulkomaalaistaustaiset palkansaajat ovat päässeet osaksi työyhteisöä, heidän kokemuksiaan tasapuolisesta kohtelusta sekä saadusta tuesta työyhteisössä. Työosion lopuksi luvussa 9 käsitellään ei-työllisiä eli niitä, jotka ovat työttömänä tai muuten työmarkkinoiden ulkopuolella.

UTH-tutkimus antoi mahdollisuuden tarkastella ulkomaalaistaustaisten työllisyyttä ensi kertaa ILO:n kansainvälisten käytäntöjen mukaisesti. Ulkomaalaistaustaisten työllisyyttä on toistaiseksi tarkasteltu lähinnä työssäkäyntitilaston rekisteritiedon perusteella, jossa kuitenkin on tarkasteltu läpileikkausmaisesti vuoden lopussa voimassaolevia työsuhteita. Työssäkäyntitilastossa edellytetään palkansaajien kohdalla voimassaolevan työsuhteen lisäksi, että henkilölle on kertynyt

tietty määrä palkkatuloja vuoden aikana. Lyhytkestoinen työskentely jää näillä kriteereillä osittain tilastoinnin ulkopuolelle. Koska ulkomaalaistaustaiset työllistyvät useammin määräaikaisiin ja osa-aikaisiin työsuhteisiin ja tekevät useammin vuokratyötä kuin suomalaistaustaiset, rekisteritietoja tarkasteltaessa suurempi osa heidän kuin suomalaistaustaisten työnteosta jää tilastoinnin ulkopuolelle. Tässä raportissa esitetään ulkomaalaistaustaisten työllisyys- ja työttömyysasteet sekä toisaalta heidän omia työllisyyteen liittyviä kokemuksiaan. UTH-tutkimus kuvaa koulutuksen, kielitaidon ja maahanmuuton syyn, taustamaan ja asumisvuosien yhteyksiä työllistymiseen.

Luku 10 kuvaa ulkomaalaistaustaisen väestön elinoloja asumisen ja tulojen osalta. Tuloksissa tarkastellaan muun muassa omistusasunnossa asumisen yleisyyttä sekä koettua tulojen riittävyyttä.

Luku 11 käsittelee ulkomaalaistaustaisten elintapoja. Suomalaistaustaisessa väestössä sosioekonomiset erot terveystottumuksissa ovat suuria. Ulkomaalaistaustaisten elintavoista ei ole aiempaa kattavaa tietoa väestötasolla. UTH-tutkimuksessa tätä aukkoa on paikattu selvittämällä ulkomaalaistaustaisten ruokatottumuksia, hampaiden hoitoa, liikuntaa, tupakointia ja alkoholin käyttöä.

Luku 12 tarkastelee yleisesti käytettyjen terveydentilaa kuvaavien indikaattoreiden avulla ulkomaalaistaustaisen väestön terveyttä koetun terveyden ja pitkäaikaisen sairauksien osalta. Tulosten perusteella on aiempaa helpompi kohdistaa oikeita palveluita oikeille väestöryhmille ja edistää ulkomaalaistaustaisen väestön terveyttä. Lisäksi ulkomaalaistaustaisten psyykkistä oireilua ja mielenterveyttä on kuvattu toisaalla (Castaneda ym., 2015)

Luku 13 kuvaa ulkomaalaistaustaisen väestön toiminta- ja työkykyä. Näiden tietojen perusteella voidaan muun muassa arvioida suoriutumista jokapäiväisestä elämästä sekä avun tarvetta. Työkyky kuvaa ihmisen voimavarojen ja työn välistä tasapainoa. Koettu työkyky ennustaa hyvin tulevaa työssä selviytymistä sekä kuntoutuksen tarvetta. Toiminta- ja työkyky liittyvät myös olennaisesti ulkomaalaistaustaisten työllistymisen edellytyksiin.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden tarpeesta, riittävyydestä ja niihin liittyvistä kokemuksista on vaikeaa saada tietoa muista lähteistä kuin haastatteluista ja kyselyistä. Ulkomaalaistaustaisilla saattaa olla koko väestöön verrattuna erilaisia palvelutarpeita. Siksi on tärkeää, että palveluiden koettua tarvetta, käyttöä ja kokemusta saadun palvelun riittävyydestä selvitetään. Luvussa 14 kuvataan ulkomaalaistaustaisen väestön sosiaali- ja terveyspalveluiden tarvetta ja käyttöä. Kokemuksia kohtelusta näissä palveluissa on kuvattu toisaalla (Castaneda ym., 2015).

Elämänlaatu on yksi hyvinvoinnin indikaattori. Luvussa 15 tarkastellaan ulkomaalaistaustaisten kokemaa elämänlaatua kansainvälisen EUROHIS-QOL-mittarin avulla ja verrattuna koko väestön kokemaan elämänlaatuun.

Lukujen 10–15 tuloksia on mahdollista tarkastella myös Terveystemme.fi -sivustolla, joka tarjoaa tilasto- ja seurantatietoja väestön terveydestä ja hyvinvoinnista (Castaneda, Jokela, Koponen, Pentala, Koskela & Koskinen, 2014).

Luku 16 kokoaa yhteen esitetyt tulokset esittäen johtopäätökset Suomessa vuonna 2014 asuneen ulkomaalaistaustaisen väestön työstä, terveydestä ja hyvinvoinnista. Lisäksi raportin liitteenä olevassa menetelmäselosteessa on kuvattu UTH-tutkimuksen otos, aineistot sekä analyysimenetelmät (mm. painotus ja kalibrointi).

Tämän raportin tarkoituksena on lisätä tietämystä Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä. Näitä tietoja on toivottavasti mahdollista hyödyntää laajasti eri organisaatioissa palveluiden kehittämisessä ja ulkomaalaistaustaisen väestön kotoutumisen edistämässä. Tässä raportissa kuvataan ensimmäisiä tuloksia tärkeimmistä aihepiireistä. Aineisto antaa myös monipuolisia mahdollisuuksia jatkotutkimuksiin.

MAAHANMUUTON SYYT

2

Maahanmuuton syyt

Yli puolet Suomen ulkomaalaistaustaisista muuttanut maahan perhesyistä

Hanna Sutela & Liisa Larja

Vuonna 2014 Suomessa asuneet ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat muuttaneet maahan eri syistä – jokaisen muuton taustalla on oma tarinansa. Toistaiseksi tilastotietoa on ollut tarjolla vain siitä, millä perustein Maahanmuuttovirasto on myöntänyt oleskelulupia maahan asettuneille EU- ja Efta-alueen ulkopuolisten maiden kansalaisille. Tilastokeskuksen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Työterveyslaitoksen toteuttama Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus tuo tietoa siitä, mitä Suomessa vuonna 2014 asuneet ulkomaalaistaustaiset henkilöt – mukaan lukien EU- ja Efta-maista tulevat – itse kertovat Suomeen muuttonsa syiksi. Yksi syy oli yli muiden: perhe, seurustelu ja rakkaus. Pakolaisuus oli taustalla joka kymmenennellä.

Suomeen on tultu ulkomailta ennen kaikkea perhesyistä. Vuonna 2014 Suomessa asuneiden ulkomaista syntyperää olevien henkilöiden ylivoimaisesti yleisimmät syyt tulla Suomeen ovat liittyneet perheeseen ja rakkauteen: ne ovat olleet tärkein syy muuttoon yli puolella (54 %, 123 000) muuttaneista (taulukko 2.1, kuvio 2.1). Neljäs (25 %, 32 000) perhesyiden vuoksi muuttaneista on tullut maahan alle 15-vuotiaana perheensä mukana. Aikuisiällä muuttaneista 47 prosentille perhesyyt olivat tärkein muuttoon vaikuttanut tekijä.

Tiedot kuvaavat vuonna 2014 Suomessa vakituisesti asuneiden ulkomaalaistaustaisten henkilöiden haastattelussa kertomia henkilökohtaisia syitä Suomeen muuttoon. Vuoden 2015 aikana saapuneet turvapaikanhakijat eivät vielä näy näissä tiedoissa.

Vajaa viidennes (18 %, 41 000) Suomessa vuonna 2014 asuneista ulkomaalaistaustaisista on muuttanut ennen kaikkea työn vuoksi ja joka kymmenes (10 %, 23 000) nimesi tärkeimmäksi muuton syyksi opiskelun. Pakolaisuus, turvapaikan ha-

Taulukko 2.1

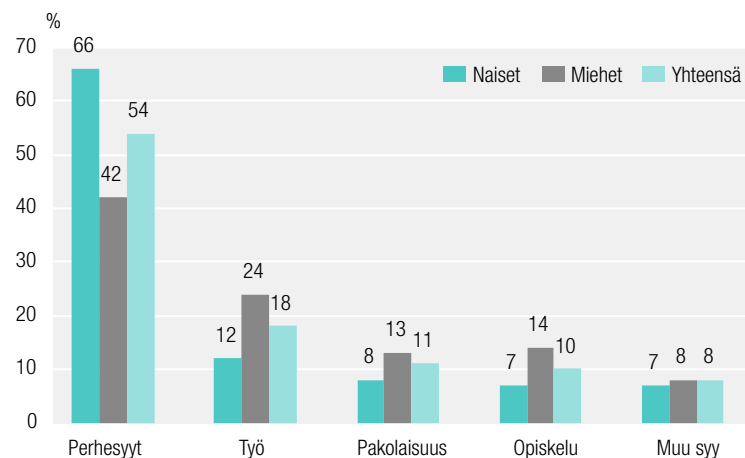
Ulkomailla syntyneen ulkomaalaistaustaisen väestön (15–64-v.) maahanmuuton tärkein syy (oma ilmoitus) sukupuolen mukaan vuonna 2014, henkeä

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Perhesyyt	75 000	48 000	123 000
Työ	14 000	27 000	41 000
Pakolaisuus	9 000	15 000	24 000
Opiskelu	8 000	16 000	23 000
Muu syy	8 000	9 000	17 000
Yhteensä	114 000	115 000	229 000

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 2.1

Ulkomailla syntyneen 15–64-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen väestön maahanmuuton tärkein syy (oma ilmoitus) sukupuolen mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

ku tai kansainvälisen suojelun tarve on ollut tärkein syy maahan muutolle noin joka kymmenelle (11 %, 24 000) ulkomaalaistaustaiselle.

Kahdeksalla prosentilla (17 000) ulkomaalaistaustaisia Suomeen muuton ensisijainen syy on liittynyt johonkin muuhun kuin yllä mainittuihin syihin. UTH-tutkimuksen haastattelijoiden kommentteista käy ilmi, että ”muun syy” valinneissa on ennen kaikkea inkeriläisiä paluumuuttajia. Mukaan mahtuu kuitenkin myös heitä, jotka ovat ihastuneet pohjoismaiseen ilmastoon, kaivanneet vaihtelua keski-ään kriisissä, tulleet turisteina tai halunneet tutustua suomalaisiin juuriinsa.

Miehille muutto työn tai opiskelujen vuoksi on ollut kaksi kertaa niin yleistä kuin naisille (kuvio 2.1). Myös pakolaisina tai turvapaikanhakijoina saapuneista suurempi osuus oli miehiä kuin naisia. Naisille sen sijaan perhesyyt ovat olleet muuton tärkeimpänä syynä selvästi useammin kuin miehille. Itse asiassa kaksi kolmesta ulkomaalaistaustaisesta naisesta on tullut Suomeen ennen kaikkea juuri perheen ja rakkauden vuoksi.

Kun tarkastellaan vain yli 15-vuotiaina muuttaneita, laskee ensisijaisesti perhesyistä muuttaneiden osuus miehillä 33 prosenttiin ja naisilla 60 prosenttiin (yhteensä 47 %). Työn vuoksi muuttaneiden osuus nousee vastaavasti aikuisina muuttaneilla miehillä 27 prosenttiin ja naisilla 14 prosenttiin (yhteensä 21 %).

Noin kuudella prosentilla ulkomaalaistaustaisista maahanmuutolle oli useampi kuin yksi syy. Sen lisäksi, että suurimmalle osalle perhesyyt olivat olleet tärkein muuttoon vaikuttanut tekijä, osalle perhesyyt olivat toiseksi tai kolmanneksi tärkein muuttoon vaikuttanut syy. Kun heidät lasketaan mukaan, perhesyyt ovat vaikuttaneet 125 000 ulkomaalaistaustaisen henkilön Suomeen muuttoon.

Kun myös toiseksi tai kolmanneksi tärkeimmät muuttoon vaikuttaneet syyt lasketaan mukaan, myös työperäisistä syistä muuttaneiden määrä kasvaa hieman, yhteensä 45 000 henkeen. Pakolaisuuden vuoksi muuttaneiden määrä nousee 26 000 henkeen ja niiden määrä, joilla opiskelut ovat vaikuttaneet muuttoon, yhteensä 26 000 henkeen.

2.1 Töihin tulevat muuttavat yli kolmikymppisinä

Maahanmuuton tärkeimmät syyt vaihtelevat selvästi muun muassa sukupuolen ja taustamaan, mutta myös muuttoajan ja maassaolovuosien mukaan. Suomessa vuonna 2014 asuneet ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat muuttaneet Suomeen keskimäärin 27-vuotiaana. Kaksi viidestä (40 %) on tullut maahan nuorena aikuisena, 20–29-vuotiaana, mutta lähes yhtä moni (39 %) on ehtinyt täyttää jo 30 vuotta. Muutama prosentti on tullut jo ennen kouluikää ja 17 prosenttia 7–19-vuotiaana. Miehet ovat tulleet Suomeen hiukan nuorempina kuin naiset – ero tosin ei ole suuri, sillä miehet ovat muuttaneet keskimäärin 26,9- ja naiset 27,2-vuotiaana.

UTH-tutkimuksessa kaikille alle 15-vuotiaana Suomeen muuttaneille (32 000) muuton syyksi on määritelty perhesyyt. Hieman vanhempina, 15–19-vuotiaana maahan muuttaneista (18 000) yli puolet (58 %) on muuttanut Suomeen perhesyiden vuoksi, mutta noin joka viides (21 %) pakolaisena ja hieman useampi kuin yksi kymmenestä (13 %) opiskelemaan.

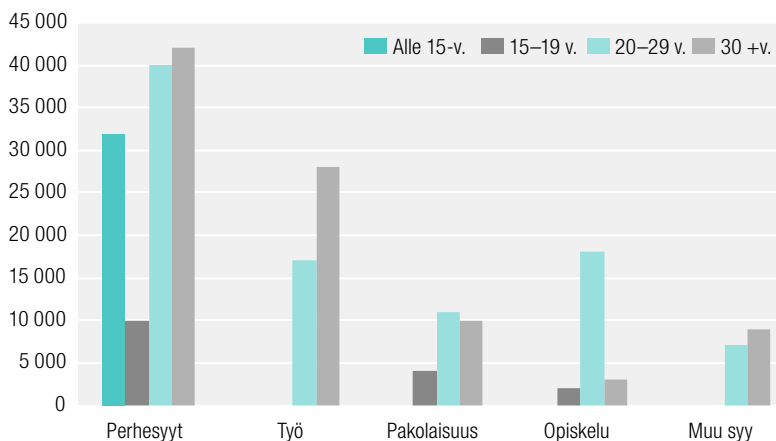
Nuorina 20–29-vuotiaina aikuisina muuttaneista (92 000) joka viides (20 %) on muuttanut opiskelun vuoksi, mutta myös heillä yleisin syy muutolle oli ollut perhe tai rakkaus (44 %). Hieman useampi kuin joka kymmenes (12 %) tässä iässä tulleista oli tullut suojelun tarpeen vuoksi ja 17 prosenttia töihin.

Yli 30-vuotiaina muuttaneista (89 000) lähes joka toinen (47 %) on tullut perhesyistä, mutta tässä ikäryhmässä oli myös eniten (28 %) työn perässä tulleita. Joka kymmenes on tullut turvapaikanhakijana tai muuten suojelun tarpeen vuoksi (11 %) ja joka kymmenes (10 %) muusta syystä. (Kuvio 2.1.1.)

Sukupuolten väliset erot ovat samansuuntaiset yli 15-vuotiaina maahan tulleiden ikäryhmissä kuin koko ulkomaalaistaustaisessa väestössä: naisilla muuton syynä on ollut perhe useammin kuin miehillä, miehillä taas opiskelu ja työ. Kuten edellä todettiin, kaikille tätä nuorempina muuttaneilla muuton syy on määritelty UTH-tutkimuksessa perhesyiksi.

Kuvio 2.1.1

Ulkomailla syntyneen ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön maahanmuuton tärkein syy maahanmuuttoian mukaan vuonna 2014, henkeä

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

2.2 Uusilla tulijoilla muuton syynä usein opiskelu, pitkään asuneilla perhesyyt

Vaikka maahanmuutto Suomeen alkoi yleistyä varsin myöhään, 1990-luvulla, lähes puolet (47 %) Suomessa vuonna 2014 asuneista, muualla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista henkilöistä oli ehtinyt asua maassa jo yli 10 vuotta. Reilulla kolmanneksella (36 %) asuinvuosia oli takanaan viidestä kymmeneen. Joka kuudes (17 %) oli muuttanut maahan vasta viiden edellisen vuoden aikana. Ulkomaalaistaustaisissa naisissa oli suhteellisesti enemmän (50 %, 57 000) maassa yli 10 vuotta asuneita kuin miehissä (45 %, 52 000).

Suomessa asumisen pituuden mukaan tulijoita tarkasteltaessa näkyy ero pitkään – yli 10 vuotta – maassa asuneiden ja hiljattain tulleiden välillä (kuvio 2.2.1). Vuon-

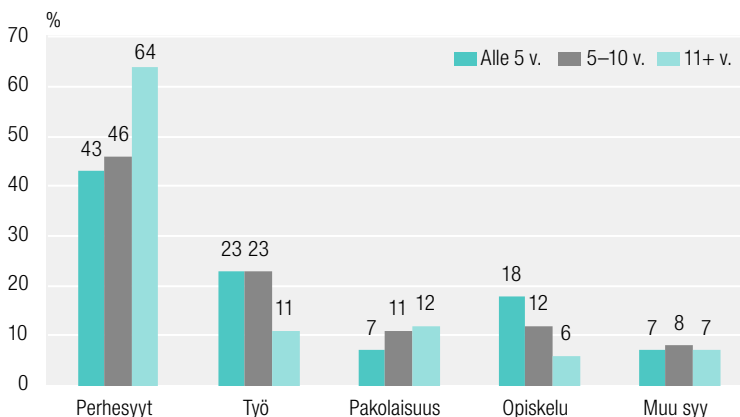
na 2014 enintään 10 vuotta maassa asuneiden joukossa oli selvästi enemmän työn tai opiskelujen vuoksi Suomeen muuttaneita kuin ennen vuotta 2004 tulleissa. Selkeä enemmistö (63 %) Suomessa yli 10 vuotta asuneista kertoi maahantulon perusteeksi perhesyyt. Vuonna 2014 alle viisi vuotta maassa asuneiden joukossa oli suhteellisesti vähemmän pakolaisina tai suojelun tarpeen vuoksi tulleita kuin maassa jo pidempään asuneiden joukossa. ”Muusta syystä” muuttaneiden osuus oli samaa tasoa riippumatta maassa asumisen ajasta. (Kuvio 2.2.1.)

Ilmiö voi osaltaan kertoa työperäisen maahanmuuton lisääntymisestä EU:n vapaan liikkuvuuden myötä sekä ulkomaalaisten opiskelijoiden lisääntymisestä suomalaisissa oppilaitoksissa (Tilastokeskus, 2015a; Garam, Jaalivaara, Kuosmanen & Suhonen, 2014). On myös muistettava, että yli 10 vuotta Suomessa asuneiden, perhesyistä maahan tulleiden joukossa on paitsi rakkauden ja avioliiton perässä tulleita, myös (ulkomaalaistaustaisten) vanhempiansa mukana muuttaneita, nyt aikuisiksi kasvaneita lapsia. Vanhempiansa mukana muuttaneita oli vuonna 2014 yli kolmannes (35 %) vähintään 10 vuotta maassa asuneista, perhesyistä tulleista ulkomaalaistaustaista. UTH-otokseen päätyäkseen nämä lapsina muuttaneet ovat olleet vähintään 15-vuotiaita vuonna 2014, joten heille on ehtinyt väistämättä kertyä asuinuosia Suomessa. Alun perin työn tai opiskelujen perässä muuttaneet saattavat taas muuttaa muista syistä tulleita herkemmin pois maasta elämäntilanteensa muututtua: esimerkiksi VATT:n raportin mukaan kolmasosa vuonna 2011 valmistuneista ulkomaalaisista opiskelijoista oli muuttanut pois maasta vuosi opiskelujensa päättymisen jälkeen (Garam ym. 2014).

Kun tarkastellaan vain yli 15-vuotiaana maahan saapuneita, laskee perhesyistä tulleiden osuus 53 prosenttiin maassa yli 10 vuotta asuneiden ulkomaalaistaustaisten joukossa ja 42 prosenttiin maassa 5–10 vuotta asuneiden joukossa vuonna 2014. Alle viisi vuotta maassa asuneiden joukossa perhesyistä tulleiden osuus alenee 41 prosenttiin, kun lapsina muuttaneet jätetään huomiotta. Yli 10 vuotta maassa asuneiden joukossa sekä työperäisistä syistä että pakolaisuuden vuoksi muuttaneiden osuudet

Kuvio 2.2.1

Ulkomailla syntyneen ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön maahanmuuton tärkein syy Suomessa asumisajan mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

nousevat tällä ikäraajauksella 15 prosenttiin, opiskelujen vuoksi tulleiden osuus kahdeksaan prosenttiin ja muusta syystä tulleiden yhdeksään prosenttiin.

2.3 Virolaistaustaisilla työ perhesyitäkin yleisempi muuton syy

Taustamaan mukaan tarkasteltuna perhesyyt ovat olleet lähes kaikissa ryhmissä yleisin maahan muuton syy. Poikkeuksen tekivät vuonna 2014 Suomessa asuneet virolaistaustaiset, joilla työ on ollut perhesyitä yleisempi syy muuttaa Suomeen. Venäjän ja entisen Neuvostoliiton alueelta tulevilla perhesyyt selittivät kaksi kolmasosaa maahanmuutosta. Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta tulleilla taas suojelun tarve on ollut lähes yhtä yleinen syy maahantuloon kuin perhe ja rakkaus. Opiskelujen vuoksi Suomeen muutto on ollut yleisintä muille afrikkalaistaustaisille ja aasialaisille. (Taulukko 2.3.1.) Lähempi tarkastelu näyttää, että pakolaistaustaisten yleisimmät taustamat olivat Irak, Somalia, Afganistan ja Iran.

Taulukko 2.3.1

Ulkomailla syntyneen ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön maahanmuuton tärkein syy taustamaan mukaan vuonna 2014, %

	Venäjä ja Neuvostoliitto	Viro	Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	Muu Afrikka	Aasia	EU, Efta ja Pohjois-Amerikka	Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	Ulkomaalais-taustaiset yhteensä
Perhesyyt	67	42	42	44	51	59	58	54
Työ	15	43	8	(2)	16	22	13	18
Pakolaisuus	(2)	..	37	31	7	..	15	11
Opiskelu	5	(4)	7	20	22	9	11	10
Muu	12	10	(6)	(2)	(4)	9	(4)	8
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100
N	54 000	32 000	28 000	19 000	35 000	32 000	29 000	229 000

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Taulukko 2.3.2

Suomeen yli 15-vuotiaana muuttaneen ulkomaalaistaustaisen väestön (15–64v.) maahanmuuton tärkein syy taustamaan mukaan vuonna 2014, %

	Yli 15-vuotiaana tulleet							
	Venäjä ja Neuvostoliitto	Viro	Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	Muu Afrikka	Aasia	EU, Efta ja Pohjois-Amerikka	Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	Ulkomaalais-taustaiset yli 15-v. tulleet yhteensä
Perhesyyt	59	32	34	35	45	58	50	47
Työ	18	51	10	(3)	18	23	15	21
Pakolaisuus	(2)	..	42	36	8	..	17	12
Opiskelu	6	(5)	8	24	25	10	12	12
Muu	15	12	(6)	(3)	(4)	9	(5)	8
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100
N	43 000	27 000	24 000	17 000	31 000	31 000	24 000	197 000

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Jos tarkastelu rajataan vain yli 15-vuotiaana maahan tulleisiin, laskee perhesyistä tulleiden osuus kaikissa maaryhmissä. Tällöin muiden syiden osuus vastaavasti korostuu. Poikkeuksen tekevät EU- ja Efta-maista sekä Pohjois-Amerikasta tulleet, joiden joukossa on ylipäänsä hyvin vähän Suomeen jo lapsina muuttaneita. Tässä ryhmässä maahanmuuton perusteiden jakauma ei juurikaan muutu, vaikka tarkastelu rajataan vain aikuisina muuttaneisiin (taulukko 2.3.2).

2.4 Alueelliset erot pieniä

Lähes puolet (48 %, 109 000) Suomen ulkomaista syntyperää olevista, ulkomailta syntyneistä henkilöistä asuu pääkaupunkiseudulla Helsingin, Espoon ja Vantaan alueella. Noin joka neljäs asuu muualla Etelä-Suomessa (26 %, 59 000) ja noin joka kuudes (17 %, 38 000) Länsi-Suomessa tai Ahvenanmaalla. Pohjois- ja Itä-Suomeen on asettunut yksi kymmenestä (10 %, 23 000).

Ulkomaalaistaustaisten määrä siis vaihtelee paljon alueittain. Alueelliset erot siinä, mistä syistä nämä eri alueille asettuneet henkilöt ovat Suomeen tulleet, olivat kuitenkin suhteellisen pieniä vuonna 2014 (taulukko 2.4.1). Työperäinen maahanmuutto oli tosin kaikkein yleisintä pääkaupunkiseudulla asuvien ulkomaalaistaustaisten keskuudessa, ja muita alueita vähäisempää Pohjois- ja Itä-Suomessa. Opiskelun vuoksi maahan tulo on harvinaisinta muualla Etelä-Suomessa asuvien keskuudessa. (Taulukko 2.4.1.)

Taulukko 2.4.1

Ulkomailla syntyneen ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön maahanmuuton tärkein syy alueen mukaan vuonna 2014, %

	Länsi-Suomi ja Ahvenanmaa	Etelä-Suomi	Pohjois- ja Itä-Suomi	Pääkaupunki- seutu	Kaikki
Perhesyyt	50	58	55	53	54
Työ	17	16	12	21	18
Pakolaisuus	13	10	14	10	11
Opiskelu	12	7	11	11	10
Muu	9	9	9	6	7
Yhteensä %	100	100	100	100	100
N	38 000	59 000	23 000	109 000	229 000

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

2.5 Perhesyistä ja pakolaisuuden takia muuttaneissa eniten Suomen kansalaisia

Suomessa asuva ulkomaan kansalainen voi saada hakiessaan Suomen kansalaisuuden tietyin edellytyksin, jotka liittyvät muun muassa maassa asumisaikaan, tyydyttävään kotimaisen kielen taitoon ja nuhteettomuuteen. Vajaa kolmannes (29 %) vuonna 2014 Suomessa asuneista, ulkomailla syntyneistä 15–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä oli Suomen kansalaisia (67 000 henkeä). Reilu neljännes (26 %) oli jonkun muun EU-maan tai Efta-maan kansalaisia (61 000) ja 44 prosentilla oli jonkun kolmannen eli EU:n tai Efta:n ulkopuolisen maan kansalaisuus (102 000).

Taulukko 2.5.1

Suomen kansalaisten osuus ulkomailla syntyneestä ulkomaalaistaustaisesta 15–64-vuotiaasta väestöstä maahanmuuton ensisijaisen syyn mukaan, % ja henkeä vuonna 2014

	%	n
Perhesyyt	36	45 000
– alle 15-vuotiaana muuttaneet	61	19 000
– vähintään 15-vuotiaana muuttaneet	28	26 000
Työ	12	5 000
Pakolaisuus	36	9 000
Opiskelu	13	3 000
Muu syy	29	5 000
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	29	67 000

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Koska kansalaisuuden saanti on sidoksissa maassa-asumisaikaan, on luonnollista, että Suomen kansalaisuuden saaneiden osuus oli suurempi (54 %) pitkään, yli 10 vuotta Suomessa asuneiden joukossa kuin korkeintaan 10 vuotta asuneiden joukossa (7 %) vuonna 2014. Ulkomaalaistaustaiset naiset olivat useammin Suomen kansalaisia (33 %) kuin ulkomaalaistaustaiset miehet (25 %). Tämä liittyy osittain maahan tulon ja maassa viipymisen syihin, mutta myös siihen, että ulkomaalaistaustaiset naiset olivat asuneet Suomessa keskimäärin hieman pidempään kuin miehet.

Maahantulon syyt näyttävät olevan yhteydessä siihen, onko Suomeen asetettu pidemmäksi aikaa ja haettu kansalaisuutta (taulukko 2.5.1). Reilu kolmannes (36 %) perhesyistä muuttaneista oli Suomen kansalaisia vuonna 2014. Alle 15-vuotiaana perhesyistä muuttaneilla kansalaisten osuus oli 61 prosenttia, mutta vasta aikuisena perhesyistä muuttaneilla 28 prosenttia.

Myös pakolaisina tulleista yli kolmannes (36 %) oli Suomen kansalaisia vuonna 2014. Muista syistä muuttaneille, muun muassa paluumuuttajan statuksen saaneilla, vastaava osuus oli vajaa kolmannes (29 %). Ainoastaan reilu kymmenesosa työn (12 %) tai opiskelujen vuoksi (13 %) muuttaneista oli Suomen kansalaisia vuonna 2014. (Taulukko 2.5.1.) Kaksi viimeksi mainittua ryhmää olivat myös asuneet Suomessa keskimäärin vähemmän aikaa kuin muut.

EU-maiden kansalaiset ja Euroopan vapaakauppajärjestöön Eftaan kuuluvien maiden (Islanti, Liechtenstein, Norja ja Sveitsi) kansalaiset eivät tarvitse oleskelulupaa Suomeen. Heidän on kuitenkin rekisteröitävä poliisilaitoksella oleskelunsa, jos se kestää yli kolme kuukautta. EU:n ja Efta-maiden ulkopuolisilta niin sanottujen kolmansien maiden kansalaisilta vaaditaan oleskelulupa, jos he haluavat jäädä maahan yli 90 päivän ajaksi. Useiden kolmansien maiden kansalaiset tarvitsevat viisumin jo pelkästään maahan saapuakseen. Oleskelulupaa voi hakea Maahanmuuttovirastosta. Maahanmuuttovirasto tilastoi kolmansien maiden kansalaisille myönnettyjä oleskelulupia ja niiden perusteita. Siitä, missä määrin eri syyt vaikuttavat EU- ja Efta-maiden kansalaisten asettumiseen Suomeen, ei ole toistaiseksi ollut juurikaan tietoa.

2.6 Uutta tietoa EU- ja Efta-maista tulleiden muuttosyistä

Toistaiseksi EU- ja Efta-maiden kansalaisten Suomeen muuton syistä ei ole ollut tietoa, sillä Maahanmuuttovirasto tilastoi vain niitä perusteita, joilla EU:n ja Efta-maiden ulkopuolelta tuleville niin sanottujen kolmansien maiden kansalaisille on myönnetty oleskelulupia. UTH-tutkimuksen tulosten mukaan EU- ja Efta-maiden kansalaisista vajaa puolet (47 %) on muuttanut Suomeen perhesyistä, reilu kolmannes (36 %) työn vuoksi, seitsemän prosenttia opiskelemaan ja yhdeksän prosenttia muista syistä.

EU:n ja Efta-maiden ulkopuolelta tulevat kolmansien maiden kansalaiset sen sijaan tarvitsevat Suomeen jäädäkseen ja täällä työskennelläkseen oleskeluluvan, jota voi hakea eri perustein. Maahanmuuttovirastosta myönnettiin vuonna 2013 yhteensä 20 076 oleskelulupaa Suomeen. Näistä oleskeluluvista noin joka kolmas (32 %) myönnettiin perhesyiden vuoksi, neljännes (25 %) työn vuoksi, 27 prosenttia opiskeluun ja kolme prosenttia paluumuuton tai muun syyn vuoksi. Reilu kymmenesosa (13 %) oleskeluluvista myönnettiin turvapaikkahakemuksen tai kiintiöpakolaisuuden perusteella. (Maahanmuuttovirasto 2014.)

Aikaisemmin tieto maahanmuuton syistä on siis perustunut ainoastaan näihin Maahanmuuttoviraston (Migri) myöntämien oleskelulupien tilastoihin. Kuva monipuolistuu, kun tiedot lasketaan UTH-aineistosta, joka edustaa koko maassa asuvaa ulkomaalaistaustaista väestöä ja jossa kysyttiin henkilön omaa kokemusta maahanmuuton syistä. Taulukossa 2.6.1 on kuvattu Suomessa vuonna 2014 asuneiden ulkomaalaistaustaisten henkilöiden itse ilmoittamia henkilökohtaisia perusteitaan Suomeen tulolle kansalaisuuden mukaan (UTH-aineisto). Lisäksi taulukossa näkyy, millä perustein Maahanmuuttovirasto myönsi EU- ja Efta-maiden ulkopuolisille kansalaisille oleskelulupia vuonna 2013.

Tuloksista havaitaan, että perhesyistä muuttaneita on ulkomaalaistaustaisessa väestössä paljon enemmän (54 %) kuin mitä pelkkien oleskelulupatilastojen mukaan voidaan arvioida olevan (32 %). Työperäisiä muuttajia on UTH-tutkimuksen mukaan väestössä taas huomattavasti vähemmän (17 %) kuin Migrin tilastossa (25 %).

Taulukko 2.6.1

Ulkomailla syntyneen 15–64-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen väestön tärkein maahantulon syy (oma ilmoitus) kansalaisuuden mukaan vuonna 2014 (UTH), sekä Migrin myöntämät oleskeluluvat vuonna 2013, %

	Yhteensä UTH 2014	Suomen kansalainen UTH 2014	EU/Efta-maan kansalainen UTH 2014	Kolmannen maan kansalainen UTH 2014	Myönnetyt oleskeluluvat 2013 Migri
Perhesyyt	54	67	47	49	32
Työ	17	7	36	14	25
Pakolaisuus	11	13	0	15	13
Opiskelu	10	4	7	16	27
Muu syy	8	8	9	6	3
Yhteensä	100	100	100	100	100

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus, Migri 2015

UTH-tieto kattaa siis koko ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön, mutta Migrin tiedot edustavat kaikenikäisiä EU- ja Efta-maiden ulkopuolisten maiden kansalaisia. Kuten taulukosta 2.6.1 huomataan, eri tilastojen tiedot eroavat kuitenkin myös kolmansien maiden kansalaisten osalta.

Erot eri tietolähteiden tiedoissa johtuvat erilaisesta käsitteen määrittelystä ja ajankohdasta. Tässä esitetyt Migrin luvut kuvaavat ensinnäkin aivan hiljattain vuonna 2013 myönnettyjä oleskelulupia, kun taas UTH-aineiston vastaajista osa on tullut Suomeen jo vuosikymmeniä sitten. Tämän vuoksi on esimerkiksi luonnollista, että opiskelujen vuoksi maahan tulleita kolmansien maiden kansalaisia oli UTH-aineistossa suhteellisesti huomattavasti vähemmän (16 %) kuin opiskelujen perusteella vuonna 2013 oleskeluluvan saaneita (28 %) kolmannen maan kansalaisia: moni opiskelujen vuoksi oleskeluluvan saaneista muuttaa pois opintojen päätyttyä eikä siten enää muutaman vuoden jälkeen näy maassa asuvassa väestössä (Garam ym. 2014).

Eroja rekisteritiedon ja UTH-tutkimuksen tulosten välillä selittää lisäksi se, että UTH-tutkimuksessa vastaajalta tiedusteltiin henkilökohtaista perustetta Suomeen tulolle, mutta oleskeluluvan myöntäminen perustuu juridisiin seikkoihin. Vastaajan henkilökohtainen peruste Suomeen muutolle on voinut olla jokin muu kuin se, jonka perusteella oleskelulupa on myönnetty: rakkauden perässä Suomeen lähteneet ovat esimerkiksi hankkineet töitä saadakseen oleskeluluvan ja voidakseen jatkaa seurustelua. Samanaikaisesti he kokevat, että varsinainen syy maahan muutolle oli juuri seurustelusuhde.

2.7 Yhteenveto

Ulkomaalaistaustaisten osuus Suomen väestössä on noussut 0,8 prosentista 5,9 prosenttiin vuosien 1990 ja 2014 välillä. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus tarjoaa ensimmäistä kertaa kokonaisvaltaista tietoa siitä, miksi Suomeen on muutettu. Tulokset perustuvat ulkomaalaistaustaisten omiin näkemyksiin maahanmuuttonsa tärkeimmästä syystä.

Vuonna 2014 Suomessa asui noin 230 000 ulkomailla syntynyttä 15–64-vuotiaasta ulkomaalaistaustaista henkilöä. Perhesyyt olivat olleet ylivoimaisesti tärkein syy (54 %) heidän Suomeen muutolleen. Perhesyistä muuttaneista joka neljäs oli tullut maahan alle 15-vuotiaana lapsena. Tulijoiden taustamaan perusteella voi lisäksi arvioida, että noin yksi kymmenestä perhesyistä muuttaneista oli tullut perheenyhdistämisen kautta. Tästä voinee päätellä, että valtaosa Suomeen perhesyistä muuttaneista on seurustellut tai avioitunut suomalaistaustaisen kumppanin kanssa tai seurannut Suomeen esimerkiksi töihin tullutta ulkomaalaistaustaista puolisoaan.

Työ oli ollut ensisijainen syy Suomeen muutolle vajaalla viidenneksellä Suomessa vuonna 2014 asuneista ulkomaalaistaustaisista. Joka kymmenes nimesi tärkeimmäksi muuton syyksi opiskelun ja joka kymmenes oli pakolaistaustainen. Kahdeksalla prosentilla muuton ensisijainen syy oli liittynyt johonkin muuhun kuin yllä mainittuihin syihin. Luvut kuvaavat vuoden 2014 väestöä, joten vuoden 2015 aikana saapuneet turvapaikanhakijat eivät niissä näy.

Miehet olivat muuttaneet yleisemmin työn tai opiskelun vuoksi kuin naiset, joille taas perhesyyt olivat yleisempi muuton syy kuin miehille. Miehissä oli myös enemmän pakolaistaustaisia kuin naisten joukossa.

Perhesyyt olivat olleet tärkein peruste maahanmuutolle riippumatta tulijoiden muuttoikästä tai taustamaasta – lukuun ottamatta virolaistaustaisia, joille työperäinen maahanmuutto on ollut jotakuinkin yhtä yleistä kuin muutto perhesyistä. Jos tarkastellaan vain yli 15-vuotiaina muuttaneita, puolet virolaistaustaisista kertoi muutonsa syyksi työn. Yli 15-vuotiaina muuttaneilla Lähi-Itä- ja Pohjois-Afrikka -taustaisille taas pakolaisuus oli perhesyitäkin yleisempi maahantulon syy. Noin viidennes kaikista Muu Afrikka- ja aasialaistaustaisista oli tullut opiskelemaan; yli 15-vuotiaina muuttaneilla opiskelijoina tulneiden osuus nousi näissä ryhmissä neljännekseen. Vaikka ulkomaalaistaustaisten määrä vaihtelee paljon Suomen eri osissa, alueelliset erot muuton perusteissa olivat suhteellisen pieniä vuonna 2014.

Vajaa kolmannes kaikista vuonna 2014 Suomessa asuneista, ulkomailla syntyneistä 15–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä oli Suomen kansalaisia. Yli kymmenen vuotta maassa asuneista noin puolet oli kansalaisuudeltaan suomalaisia. Suomen kansalaisten osuus oli suurin perhesyistä muuttaneilla ja pakolaistaustaisilla.

Toistaiseksi maahanmuuton syistä on ollut käytettävissä lähinnä tieto siitä, millä perusteella EU- ja Efta-maiden ulkopuolisten maiden kansalaiset ovat hakeneet ja saaneet Maahanmuuttoviraston myöntämiä oleskelulupia. UTH-tutkimuksen tulokset antavat maahanmuuton syistä kokonaisvaltaisemman kuvan, sillä ne kattavat koko 15–64-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen väestön. Tutkimuksessa tiedusteltiin Suomessa vuonna 2014 asuneilta ulkomaalaistaustaisilta henkilöiltä itseltään heidän henkilökohtaista perustettaan Suomeen tulolle. Henkilökohtainen koettu syy maahanmuutolle ja oleskeluluvan juridinen peruste saattavat joissain tapauksissa poiketa toisistaan. Maahanmuuttoviraston ja UTH-tutkimuksen tiedot eivät ole vertailukelpoisia senkään vuoksi, että ne kuvaavat eri perusjoukkoa (kolmansien maiden kaiken ikäiset kansalaiset vs. koko ulkomaalaistaustainen 15–64-vuotias väestö) eikä niiden viiteajankohta ei ole sama.

KOULUTUS JA KIELITAITO

3

Koulutusrakenne

Ulkomaalaistaustaisessa väestössä paljon korkeasti ja paljon matalasti koulutettuja

Hanna Sutela & Liisa Larja

Suomessa vuonna 2014 asuneesta ulkomaalaistaustaisesta 25–54-vuotiaasta väestöstä joka kuudennella ei ollut perusasteen jälkeistä koulutusta. Osuus on selvästi suurempi kuin suomalaistaustaisella väestöllä. Kahdella viidestä oli kuitenkin korkea-asteen tutkinto, mikä on suunnilleen sama osuus kuin suomalaistaustaisilla. Toisen asteen tutkintoja ulkomaalaistaustaisilla oli vähemmän kuin suomalaistaustaisilla. Suomalaistaustaisiin verrattuna ulkomaalaistaustaisten koulutusrakenne oli siis polarisoituneempi. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus tarjoaa ensimmäisen kerran kattavan tiedon Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön koulutuksesta.

Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön koulutusrakenteesta ei ole toistaiseksi ollut saatavilla luotettavaa tietoa, sillä suomalaisesta tutkintorekisteristä puuttuu suuri osa ulkomailla suoritetuista tutkinnoista. Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointi -tutkimuksessa (UTH) näitä tutkintorekisterin puuttuvia tietoja paikattiin vastaajilta itseltään kysytyillä koulutustiedoilla. Näin saatiin ensimmäistä kertaa kattavaa tietoa Suomessa vuonna 2014 asuneiden ulkomaalaistaustaisten koulutusrakenteesta sekä Suomessa että muissa maissa suoritettujen tutkintojen osalta. Koska tutkintorekisterin tiedot päivitetään viiveellä, rekisteristä puuttui myös suomalaistaustaisten henkilöiden viime vuosina suorittamia tutkintoja. Myös heidän koulutustietojaan täydennettiin näiltä osin haastattelussa saaduilla tiedoilla.

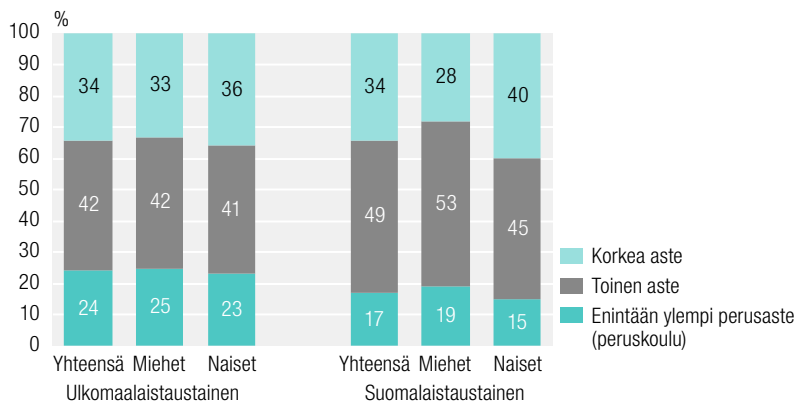
UTH-tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaisesta 15–64-vuotiaasta väestöstä lähes joka neljännellä (24 %) oli korkeintaan ylempi perusasteen tutkinto (peruskoulu tai sitä vastaavat opinnot kotimaassaan) vuonna 2014, kun vastaava osuus suomalaistaustaisista oli 17 prosenttia (kuvio 3.1). Toisen asteen tutkintoja ulkomaalaistaustaisilla oli vastaavasti hieman harvemmin (42 %) kuin suomalaistaustaisilta (49 %). Korkea-asteen tutkintojen osuus oli tämän ikäisillä lähes sama molemmissa ryhmissä, reilu kolmannes.

Ulkomaalaistaustaisista useampi oli suorittanut korkeakoulututkinnon kuin suomalaistaustaisista, joille taas alimman korkea-asteen tutkinnot (entinen opistoaste) olivat selvästi yleisempiä kuin ulkomaalaistaustaisille (taulukko 3.1.) Näissä luvuissa ei ole huomioitu henkilöitä, joiden koulutusasteesta ei saatu mitään tietoa tutkintorekisterin, työvoimatutkimuksen tai UTH-tutkimuksen vastaustietojen perusteella. Heitä oli alle prosentti niin suomalaistaustaisten kuin ulkomaalaistaustaisten joukossa.

Eri ryhmien vertailussa on otettava huomioon se, että väestön ikärakenne on yhteydessä koulutusrakenteeseen. Suomessa vuonna 2014 asunut ulkomaalaistaustainen 15–64-vuotias väestö oli keskimäärin selvästi nuorempaa kuin suomalaistaustainen.

Kuvio 3.1

Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen ja suomalaistaustaisen 15–64 väestön koulutusrakenne sukupuolen mukaan vuonna 2014, % (pl. koulutustieto tuntematon)

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Taulukko 3.1

Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen ja suomalaistaustaisen 15–64 väestön koulutus rakenne sukupuolen mukaan vuonna 2014, % (pl. koulutustieto tuntematon)

	Enintään alempi perusaste	Ylempi perusaste (peruskoulu)	Toinen aste	Alin korkea- aste (ent. opistoaste)	Alempi korkea- koulu- tutkinto	Ylempi korkea- koulu- tutkinto	Yhteensä
Ulkomaalaistaustaiset							
Yhteensä	8	16	41	5	14	16	100
Miehet	8	18	41	3	13	17	100
Naiset	8	14	41	6	15	16	100
Suomalaistaustaiset							
Yhteensä	5	12	48	11	12	12	100
Miehet	5	13	53	8	10	10	100
Naiset	4	10	44	14	15	13	100

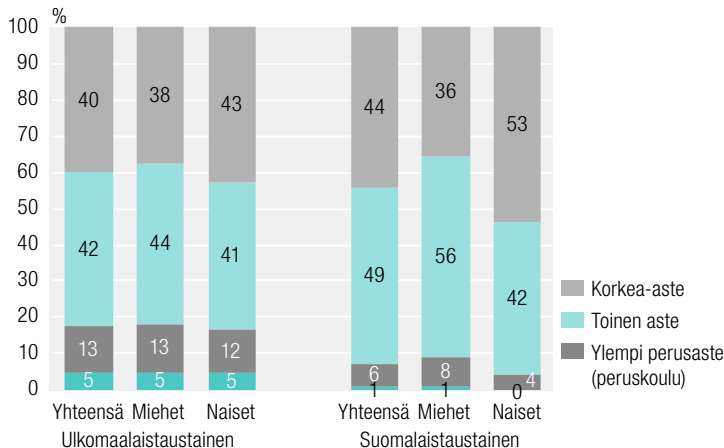
Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

tainen väestö. Hyvin nuoret eivät ole vielä ehtineet kouluttautua pitkälle – kaikkein nuorimmilla on vielä perusopetuskin kesken – ja toisaalta iäkkäimmän väestön parissa koulutusaste on matalampi kuin keski-ikäisillä. Koulutusrakennetta tarkastellaankin tyypillisesti esimerkiksi 25–54-vuotiaiden keskuudessa. Tällöin suuri osa myös korkea-asteen tutkinnoista on jo ehditty suorittaa.

Kun suomalaistaustaisen ja ulkomaalaistaustaisen väestön koulutus rakenteen vertailu rajataan 25–54-vuotiaisiin, kuva muuttuu hieman (kuvio 3.2). Korkeintaan perusasteen suorittaneiden osuus laskee niin suomalaistaustaisten (7 %) kuin ulkomaalaistaustaisten joukossa (17 %). Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus

Kuvio 3.2

Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen ja suomalaistaustaisen 25–54 väestön koulutus rakenne sukupuolen mukaan vuonna 2014, % (pl. koulutustieto tuntematon)

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

kasvaa suomalaistaustaisilla 44 prosenttiin ja ulkomaalaistaustaisilla 40 prosenttiin vuonna 2014. Toisen asteen tutkintojen osuus pysyy jotakuinkin ennallaan.

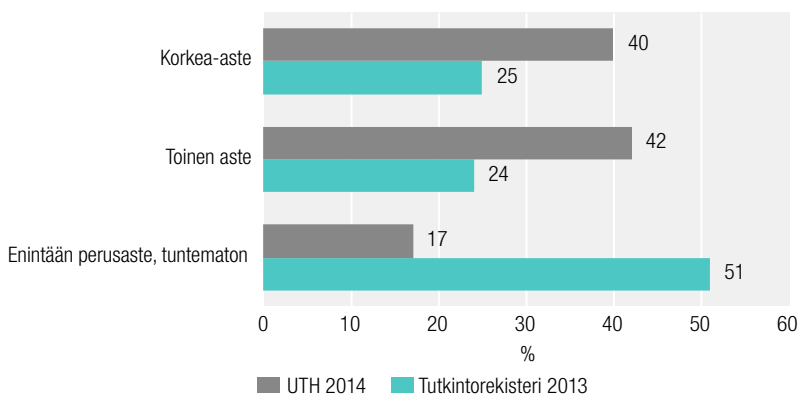
Naisilla oli useammin korkea-asteen koulutus kuin miehillä sekä suomalais- että ulkomaalaistaustaisten 25–54-vuotiaiden joukossa vuonna 2014. Suomalaistaustaisilla sukupuolten välinen ero oli erityisen suuri. Ulkomaalaistaustaisilla 25–54-vuotiailla miehillä oli suhteellisesti hieman yleisemmin korkea-asteen tutkinto kuin vastaavan ikäisillä suomalaistaustaisilla miehillä. Kaikkein eniten korkea-asteen tutkintoja oli suomalaistaustaisilla naisilla. Suomalaistaustaisista naisista hyvin harvalla (5 %) koulunkäynti oli jäänyt enintään ylempään perusasteeseen; suomalaistaustaisille miehille tämä oli noin kaksi kertaa niin yleistä (9 %) kuin naisille. Ulkomaalaisistaustaisten joukossa sukupuolten välillä ei ollut juurikaan eroa siinä, moniko oli suorittanut korkeintaan ylempään perusasteen tutkinnon (17–18 %).

3.1. Ensimmäistä kertaa kattavaa tietoa ulkomaalaistaustaisen väestön koulutuksesta

UTH-tutkimuksen tuottamat luvut poikkeavat merkittävästi aiemmin käytettävissä olleista tutkintorekisterin tiedoista, joista puuttuu suuri osa ulkomaalaistaustaisten tutkinnoista. Jos henkilöllä ei näy tutkintorekisterissä tutkintoa, ei ole voitu tietää, johtuuko tämä siitä, ettei mitään tutkintoa ole suoritettukaan vai siitä, että olemassa olevaa tutkintoa ei ole viety rekisteriin. Henkilö on tällöin luokiteltu luokkaan ”perusasteen koulutus/ tuntematon”. Tähän vähän koulutettujen ja koulutustiedoiltaan tuntemattomien luokkaan kuului vuonna 2013 yli puolet (87 000) Suomessa asu-

Kuvio 3.1.1

Ulkomaalaistaustaisen 25–54-vuotiaan väestön koulusrakenne tutkintorekisterin (2013) ja UTH-tutkimuksen (2014) mukaan, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014 ja tutkintorekisteri, Tilastokeskus

neista 25–54-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista (kuvio 3.1.1). Tutkintorekisterin tietojen mukaan ainoastaan 24 prosentilla (41 000) 25–54-vuotiaita oli toisen asteen ja 25 prosentilla (42 000) korkea-asteen koulutus.

UTH-tutkimuksen tietojen perusteella voi todeta, että toisen asteen ja korkea-asteen tutkintojen määrässä ja osuudessa on voimakasta alipeittoa tutkintorekisterissä. Toisen asteen tutkinnon suorittaneiden (75 000) ja korkea-asteen koulutuksen saaneiden (71 000) 25–54-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten osuudet ja lukumäärät lähes kaksikertaistuvat, kun tutkintorekisterin tietoja täydennetään haastattelutiedoilla. Näin kattavaa tietoa ulkomaalaistaustaisen väestön koulutusrakenteesta ei ole ollut aiemmin saatavilla.

3.2 EU- ja Efta-maa- sekä Pohjois-Amerikka- -taustaisilla eniten korkea-asteen tutkintoja

Ulkomaalaistaustaisen väestön koulutusrakenteessa oli suuria eroja taustamaan mukaan vuonna 2014 (taulukko 3.2.1). EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmä samoin kuin Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaiset olivat 25–54-vuotiaiden joukossa koulutetuimpia vuonna 2014. Lähi-Itä- ja Pohjois-Afrikka- sekä muu Afrikka-ryhmissä oli suhteellisesti eniten heitä, joilla ei ollut perusasteen jälkeistä koulutusta. Toisaalta Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta sekä muualta Afrikasta tulleiden joukossa oli suhteellisesti enemmän korkea-asteen koulutuksen suorittaneita kuin virolaistaustaisissa, joista kahdella kolmasosalla oli toisen asteen tutkinto ja alle viidenneksellä korkea-asteen tutkinto.

Taulukko 3.2.1

Ulkomaalaistaustaisen 25–54-vuotiaan väestön koulutusrakenne taustamaan mukaan vuonna 2014, % (pl. koulutustieto tuntematon)

	Venäjä ja Neuvostoliitto	Viro	Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	Muu Afrikka	Aasia	EU, Efta ja Pohjois-Amerikka	Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	Ulkomaalais-taustaiset
Enintään ylempi perusaste (peruskoulu)	7	17	38	29	23	(5)	17	17
Toinen aste	44	64	38	38	34	36	42	42
Korkea-aste	49	19	25	33	43	58	42	40
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100	100	100
Yhteensä (henkilöä)	38 000	24 000	22 000	14 000	28 000	27 000	24 000	177 000

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

3.3 Pakolaistaustaisista joka viides korkeasti koulutettu

Yli puolet (54 %, 123 000) Suomessa vuonna 2014 asuneista 15–64-vuotiaista ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista henkilöistä oli tullut Suomeen perhesyistä, vajaa viidennes (18 %, 41 000) töihin, noin joka kymmenes pakolaisena (11 %, 24 000) tai opiskelujen vuoksi (10 %, 23 000) ja kahdeksan prosenttia (17 000) muista syistä (ks. luku 2). Muuttajien taustamaiden perusteella voi arvioida, että pakolaistaustaisten perheenyhdistäminen oli kyseessä noin joka kymmenennellä perhesyistä muuttaneella.

Koulutus rakenne vaihtelee maahantulon syyn mukaan (taulukko 3.3.1). Vuonna 2014 Suomessa asuneiden, opiskelemaan tulleiden 25–54-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten joukossa painottui korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuus (72 %). Pakolaistaustaisista kaksi viidestä (40 %) oli suorittanut korkeintaan ylemmän perusasteen oppimäärän (peruskoulun tai vastaavan) vuonna 2014, ja vajaalla viidenneksellä (18 %) oli korkea-asteen tutkinto. Muissa ryhmissä korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuus oli 36–39 prosenttia ja korkeintaan ylemmän perusasteen suorittaneiden osuus 14–17 prosenttia.

Taulukko 3.3.1

Ulkomailla syntyneen ulkomaalaistaustaisen 25–54-vuotiaan väestön koulutus rakenne maahanmuuton syyn mukaan, %, (pl. koulutustieto tuntematon)

	Perhesyöt	Työ	Pakolaisuus	Opiskelu	Muu	Yhteensä
Korkeintaan ylempi perusaste	16	17	40	(3)	14	17
Toinen aste	44	44	42	25	50	42
Korkea-aste	39	38	18	72	36	40
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100
Yhteensä (henkilöä)	89 000	35 000	19 000	20 000	13 000	176 000

() = Suluisissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

3.4 Alle 20-vuotiaina muuttaneilla paljon toisen asteen tutkintoja

Suomessa vuonna 2014 asuneista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä kaksi viidestä (40 %) on tullut maahan nuorena 20–29-vuotiaana aikuisena, mutta lähes yhtä moni (39 %) oli ehtinyt täyttää jo 30 vuotta. Muutama prosentti on tullut jo ennen kouluikää ja 17 prosenttia 7–19-vuotiaina. (Ks. luku 2.)

Muuttoikäällä näyttää olevan jonkin verran yhteyttä koulutus rakenteeseen (taulukko 3.4.1). Alle 20-vuotiaina muuttaneiden osalta ei tosin voi esittää tarkempia lukuja alemman ja ylemmän perusasteen välillä, sillä heitä oli tarkemman analyysin kannalta liian vähän UTH-aineiston 25–54-vuotiaiden joukossa vuonna 2014. Suuntaa antavasti voi silti todeta, että mitä nuorempina on tultu maahan, sitä harvinaisempaa

Taulukko 3.4.1

Ulkomailla syntyneen ulkomaalaistaustaisen 25–54-vuotiaan väestön koulutusrakenne maahanmuuttoiän mukaan vuonna 2014, % (pl. koulutustieto tuntematon)

	Alle 20 v.	20–29v	30+ v	Yhteensä
Korkeintaan ylempi perusaste	17	17	18	17
Toinen aste	54	38	45	42
Korkea-aste	29	45	37	40
Yhteensä (%)	100	100	100	100
Yhteensä (henkilöä)	22 000	88 000	65 000	176 000

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

on, että koulutus olisi jäänyt alemman perusasteen (ala-asteen) tasolle tai sen alle. Lähes kaikki vuonna 2014 Suomessa asuneet 25–54-vuotiaat, jotka olivat muuttaneet maahan alle 20-vuotiaina, olivat suorittaneet vähintään ylemmän perusasteen oppimäärän eli peruskoulun. Sen sijaan neljällä prosentilla 20–29 vuotiaina muuttaneista ja seitsemällä prosentilla yli 30-vuotiaina muuttaneista puuttui ylemmän perusasteen oppimäärä. Kaiken kaikkiaan korkeintaan ylemmän perusasteen suorittaneiden osuus oli jotakuinkin yhtä suuri (16–18 %) kaikissa muuttoikäluokissa.

Alle 20-vuotiaina muuttaneista yli puolet oli suorittanut toisen asteen tutkinnon eli ylioppilastutkinnon tai ammatillisen perustutkinnon. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus oli vuonna 2014 suurin niiden ulkomaalaistaustaisten joukossa, jotka olivat muuttaneet maahan 20–29-vuotiaina. Tämän ikäisinä muuttaneissa opiskelemaan tulneiden osuus onkin korkeampi kuin tätä nuorempina tai vanhempina muuttaneiden joukossa.

3.5 Toisen asteen tutkinnot yleistyvät maassa asumisen keston myötä

Koulutusrakennetta tarkasteltiin myös maassa asumisen keston mukaan. Tässä vertailussa ei ole mukana Suomessa syntyneitä ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, joita oli vuonna 2014 ikäryhmässä 25–54-vuotiaat liian vähän luotettavan analyysin tekoon.

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden suuri osuus (51 %) alle viisi vuotta Suomessa asuneiden joukossa (taulukko 3.5.1) liittyy ainakin osittain siihen, että vastatulleiden joukossa on suhteellisesti enemmän opiskelujen ja työn vuoksi tulleita kuin maassa jo pidempään asuneissa (ks. luku 2). Matalasti koulutettuja, korkeintaan ylemmän perusasteen suorittaneita oli 2009 vuoden jälkeen Suomeen muuttaneiden joukossa vähemmän kuin pidempään maassa asuneiden joukossa. Sekä 5–10 että yli 10 vuotta Suomessa asuneilla oli jokseenkin yhtä usein korkea-asteen tutkinto, mutta korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden osuus pieneni hieman maassaoloajan myötä. Tämä voi kertoa siitä, että matalasti koulutetut ulkomaalaistaustaiset ovat päässeet Suomessa suorittamaan ammatillisia tutkintoja kotoutumisen myötä.

Taulukko 3.5.1

Ulkomailla syntyneen ulkomaalaistaustaisen 25–54-vuotiaan väestön koulutusrakenne maassa-asumisen keston mukaan vuonna 2014, % (pl. koulutustieto tuntematon)

	Alle 5 v.	5–10 v.	11+ vuotta	Yhteensä
Alempi perusaste	(4)	6	4	5
Ylempi perusaste	10	14	12	13
Toinen aste	38	40	46	42
Korkea aste	48	39	37	40
Yhteensä (%)	100	100	100	100
Yhteensä (henkilöä)	36 000	64 000	77 000	176 000

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

3.6 Pääkaupunkiseudun ulkomaalaistaustaiset koulutetuimpia

Alueelliset erot näkyvät lähinnä siinä, että pääkaupunkiseudun ulkomaalaistaustaisilla oli vuonna 2014 selvästi useammin korkea-asteen tutkinto kuin muualla Suomessa asuvilla (taulukko 3.6.1). Muualla Suomessa asuvista vajaalla puolella oli toisen asteen tutkinto, kun vastaava osuus pääkaupunkiseudulla jäi alle 40 prosentin. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden osuus oli pienin Helsingin ulkomaalaistaustaisilla (15 %) sekä Länsi-Suomessa ja Ahvenanmaalla (16 %). Muualla Suomessa vastaava osuus oli noin viidennes (18–20 %).

Taulukko 3.6.1

Ulkomaalaistaustaisen 25–54-vuotiaan väestön koulutusrakenne alueen mukaan vuonna 2014, % (pl. koulutustieto tuntematon)

	Helsinki	Espoo ja Vantaa	Muu Uusimaa ja Etelä-Suomi	Länsi-Suomi ja Ahvenanmaa	Pohjois- ja Itä-Suomi	Koko maa
Korkeintaan ylempi perusaste	15	19	18	16	20	17
Toinen aste	39	37	47	46	46	42
Korkea aste	45	45	35	38	34	40
Yhteensä (%)	100	100	100	100	100	100
Yhteensä (henkilöä)	48 000	39 000	45 000	30 000	16 000	177 000

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

3.7 Neljännes ulkomaalaistaustaisten tutkinnoista tehty Suomessa

UTH-tutkimuksessa vastaajilta tiedusteltiin heidän korkeinta suorittamaansa tutkintoa sekä sitä, oliko tutkinto suoritettu Suomessa vai ulkomailla. Koulutusaste määritellään yleensä korkeimman suoritettujen tutkinnon pohjalta silloin, kun henkilöllä on useampia eriasteisia tutkintoja. UTH-aineiston käsittelyssä tämä tarkoitti esimerkik-

si sitä, että jos vastaajalla oli tutkintorekisterin tiedon mukaan Suomessa suoritettu toisen asteen tutkinto, mutta hän itse kertoi suorittaneensa ulkomailla korkea-asteen tutkinnon, koulutusaste luokiteltiin korkea-asteen koulutuksen mukaisesti. Määrittelyssä käytettiin apuna muun muassa haastattelutietoa siitä, kuinka monta vuotta vastaaja oli käynyt koulua elämänsä aikana. Oletus oli, että korkeakouluopinnot vaativat vähintään 15 koulutusvuotta. Jos vastaajalla oli kaksi saman asteista tutkintoa, joista toinen oli suoritettu ulkomailla ja toinen Suomessa, koulutustietojen luokittelussa käytettiin uudempaa tutkintoa eli yleensä suomalaista tutkintoa.

Seuraavassa tutkintojen suorittamisen maata tarkastellaan pelkästään haastattelutietojen perusteella. Niiden pohjalta voi laskea, että noin neljännes 25–54-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten korkeimmista tutkinnoista oli suoritettu Suomessa, kun perusasteen suorittaminen lasketaan mukaan. Ammatillisista tutkinnoista noin 40 prosenttia ja korkea-asteen tutkinnoista vajaa kolmannes oli suomalaisia. Ne 25–54-vuotiaat henkilöt, joiden korkein tutkinto oli ylempi perusaste tai ylioppilastutkinto, olivat suorittaneet kyseisen tutkinnon pääsääntöisesti ulkomailla.

Suomalaiset tutkinnot olivat yleisimpiä opiskelijien vuoksi maahan muuttaneille, joista noin kahdella viidestä korkein tutkinto oli suomalainen. Myös perhesyistä muuttaneiden korkeimmista tutkinnoista lähes joka kolmas oli Suomessa suoritettu. Tässä ikäryhmässä noin joka kuudes perhesyistä muuttaneista oli tullut Suomeen jo alle 15-vuotiaana lapsena. Pakolaistaustaisista sekä muista syistä muuttaneista noin joka viidennen korkein tutkinto oli suomalainen.

Muuttoikä ja maassa asumisen kesto ovat luonnollisesti yhteydessä siihen, missä tutkinto on suoritettu. Alle 20-vuotiaana muuttaneista, tutkimushetkellä 25–54-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista noin 80 prosentilla korkein suoritettu tutkinto oli tehty Suomessa: yleisimmin kyse oli toisen asteen ammatillisesta tutkinnosta tai korkea-asteen tutkinnosta, vaikka joukkoon mahtui myös ylioppilastutkintoja ja perusopetuksen päättötodistuksia. Reilulla viidenneksellä 20–29-vuotiaana muuttaneista, mutta vain vajaalla 10 prosentilla yli 30-vuotiaana muuttaneista korkein tutkinto oli tehty Suomessa. Yli 10 vuotta Suomessa asuneista noin kaksi viidestä oli suorittanut toisen asteen tai korkea-asteen tutkinnon Suomessa, 5–10 vuotta asuneista useampi kuin joka kymmenes, mutta alle viisi vuotta asuneista vain viitisen prosenttia.

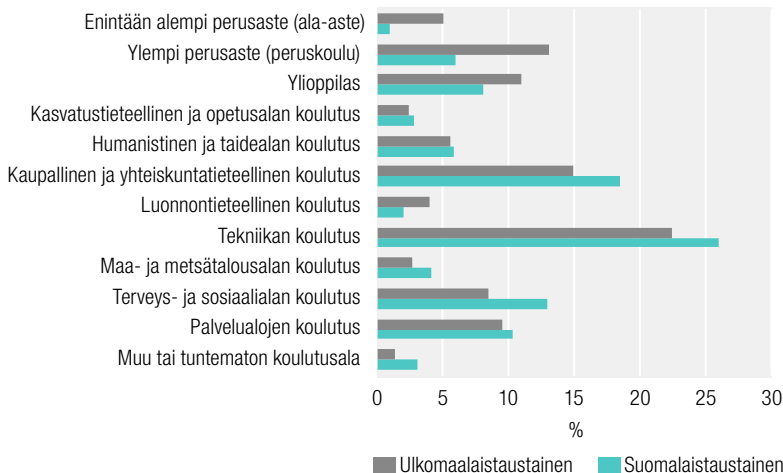
3.8 Suomessa tehty erityisesti terveys- ja sosiaali-alan sekä palvelu-alan tutkintoja

Suomalaistaustaisen ja ulkomaalaistaustaisen 25–54-vuotiaan vuoden 2014 väestön tutkintojen jakautuminen eri koulutusaloille on esitetty kuviossa 3.8.1. Ulkomaalaistaustaisilta puuttui suomalaistaustaisia useammin kokonaan ylempi perusasteen tutkinto, kuten edellä todettiin. Ulkomaalaistaustaisista suhteellisesti useampi oli myös suorittanut vain ylempään perusasteen oppimäärän tai ylioppilastutkinnon (tai niihin verrattavan). Suoritetut ammatilliset toisen asteen ja korkea-asteen tutkinnot jakautuivat kuitenkin yllättävän samankaltaisesti eri koulutusaloille.

Koulutusalat ovat eriytyneet eli segregoituneet Suomessa voimakkaasti sukupuolen mukaan. Sen vuoksi koulutusalojen jakautumista on mielenkiintoista tarkastella sukupuolen mukaan niin ulkomaalais- kuin suomalaistaustaisilla. Segregaa-

Kuvio 3.8.1

Ulkomaalaistaustaisen ja suomalaistaustaisen 25–54-vuotiaan väestön suorittamien (korkeimpien) tutkintojen koulutusalat syntyperän mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

tio näkyy myös ulkomaalaistaustaisten suorittamien tutkintojen koulutusaloissa, mutta hieman lievempänä kuin suomalaistaustaisilla: vuonna 2014 Suomessa asuneilla ulkomaalaistaustaisilla naisilla oli suhteellisesti enemmän tekniikan alan tutkintoja ja selvästi vähemmän terveys- ja sosiaali-alan tutkintoja kuin suomalaistaustaisilla naisilla (taulukko 3.8.1). Ulkomaalaistaustaisilla miehille tekniikan alan tut-

Taulukko 3.8.1

Suomessa asuvan 25–64-vuotiaan väestön suorittamat tutkinnot sukupuolen, syntyperän ja koulutusalan mukaan vuonna 2014, %

	Miehet		Naiset	
	Suomalais-taustainen	Ulkomaalais-taustainen	Suomalais-taustainen	Ulkomaalais-taustainen
Ei ylempää perusasteen tutkintoa	1	5	0	5
Ylempi perusaste (peruskoulu)	8	13	4	12
Ylioppilas	9	12	6	10
Kasvatustieteellinen ja opetusalan koulutus	1	(1)	5	4
Humanistinen ja taidealan koulutus	3	4	9	7
Kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen koulutus	13	10	25	20
Luonnontieteellinen koulutus	3	5	2	3
Tekniikan koulutus	44	34	7	11
Maa- ja metsätalouselämän koulutus	5	3	3	(2)
Terveys- ja sosiaali-alan koulutus	3	4	23	13
Palvelualojen koulutus	7	7	13	12
Muu tai tuntematon koulutusala	4	(1)	2	(2)
Yhteensä	100	100	100	100

() = Suluisissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

kinto oli taas harvinaisempi kuin suomalaistaustaisille miehille. Näin sukupuolten välinen ero ulkomaalaistaustaisten joukossa ei ollut aivan yhtä syvä kuin suomalais-taustaisten joukossa.

Erityisesti terveys- ja sosiaalialan sekä palvelualan koulutuksia on suoritettu Suomessa. Kun 25–54-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten kaikista (korkeimmista) tutkinnoista vuonna 2014 reilu neljännes oli suomalaista perus, terveys- ja sosiaalialan tutkinnoista sekä palvelualan tutkinnoista yli 40 prosenttia oli suomalaisia; ulkomaalaistaustaisten 25–54-vuotiaiden naisten suorittamista palvelualan koulutuksen tutkinnoista lähes puolet oli suomalaisia. Lähes puolet (45 %) 25–54-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten naisten Suomessa suorittamista ammatillisista tai korkeakoulu-tutkinnoista sijoittuikin juuri terveys- ja sosiaalialalle taikka palvelualalle; miesten suomalaisista tutkinnoista yli 40 prosenttia oli tekniikan alalta.

3.9 Vailla perusasteen koulutusta olevissa myös luku- ja kirjoitustaidottomia

Kotouttamistoimien suuntaamisen kannalta merkille pantavaa on se, että 25–54-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten joukossa oli vuonna 2014 noin 8 000 henkeä, joiden koulutustaso ei yltänyt suomalaista peruskoulua vastaavaan ylempään perusasteen tasolle. Suurin osa heistä (83 %; naiset 87 %, miehet 80 %) ei myöskään ollut kirjoilla missään oppilaitoksessa tai ollut osallistunut minkäänlaiseen kurssimuotoiseenkaan koulutukseen edellisen neljän viikon aikana (lisää kielikursseista ks. luku 4).

Korkeintaan alemman perusasteen varaan jääneitä oli jonkin verran myös suomalaistaustaisten joukossa: suomalaistaustaisten osalta kyse oli pääasiassa yli 50-vuotiaista henkilöistä, jotka olivat ehtineet päättää koulunkäyntinsä kansalaiskoulun ennen 1970-luvulla alkanutta peruskoulu-uudistusta. Tosin myös kaikissa nuorten ikäluokissa on edelleen hyvin pieni osa niin sanottuja koulupudokkaita, joilta perusopetuksen oppimäärä jää suorittamatta loppuun (Tilastokeskus, 2015b).

Korkeintaan alemman perusasteen suorittaneet suomalaistaustaiset 25–54-vuotiaat olivat vuonna 2014 pääasiassa (79 %) (kansalaiskoulun käyneitä) 45–54-vuotiaita henkilöitä, vaikka mukaan siis mahtui myös joitakuita nuorempia peruskoulun keskeyttäneitä. Vuonna 2014 Suomessa asuneiden ulkomaalaistaustaisten joukossa ikä ei kuitenkaan ollut selvässä yhteydessä siihen, että koulutus oli jäänyt korkeintaan alempaan perusasteeseen. Näin matalasti koulutettujen ikäjakauma oli ulkomaalaistaustaisilla varsin tasainen: vajaa 30 prosenttia oli 25–34-vuotiaita, noin 40 prosenttia 35–44-vuotiaita ja vajaa 30 prosenttia 45–54-vuotiaita.

UTH-tutkimuksessa kysyttiin myös, kuinka monta vuotta vastaaja oli käynyt koulua elämänsä aikana. Käytettävissä olevan tiedon perusteella voi suuntaa antavasti arvioida, että noin joka kuudes kaikista korkeintaan alimman perusasteen suorittaneista 25–54-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista ei ollut käynyt koulua lainkaan. Tämä tarkoittaa vajaata prosenttia kaikista vuonna 2014 Suomessa asuneista 25–54-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista eli 1 000–2 000 henkilöä. Kun mukaan lasketaan myös ne, jotka olivat käyneet koulua enintään pari, kolme vuotta määrä nousee noin 5 000 henkeen eli pariin, kolmeen prosenttiin kaikista vuonna 2014 Suomessa asuneista 25–54-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista.

Osa koulua käymättömistä voi olla kokonaan luku- ja kirjoitustaidottomia, vaikka tätä ei UTH-tutkimuksessa suoraan kysytykään. Opetushallitus arvioi vuonna 2006, että Suomessa asui tuolloin 1 200–1 500 luku- ja kirjoitustaidotonta aikuista maahanmuuttajaa, joista suurin osa oli naisia (Opetushallitus 2006). THL:n vuonna 2012 toteuttaman Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksen mukaan taas noin joka kymmenes somalialais- ja kurditaustaisista naisista osasi lukea vain huonosti tai ei lainkaan, miehistä pari prosenttia (Castaneda ym., 2012). Nämä luvut käyvät hyvin yhteen UTH-tutkimuksen tuottaman arvion kanssa. UTH-tutkimuksen perusteella korkeintaan muutaman vuoden koulua käyneitä löytyi kaikista 10-vuotisikäryhmistä, mutta he olivat useammin naisia kuin miehiä, yleisimmin pakolaistaustaisia ja kotoisin lähinnä Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta sekä Saharan eteläpuoleisesta Afrikasta.

3.10 Yhteenveto

UTH-tutkimuksen ansiosta tarjolla on ensimmäistä kertaa kattavaa tietoa ulkomaalaistaustaisen väestön koulutusrakenteesta vuonna 2014. UTH-tutkimuksen tulosten perusteella ulkomaalaistaustainen väestö on huomattavasti koulutetumpaa kuin mitä aiemmin on tutkintorekisterin tietojen pohjalta voitu arvioida. Tähän viittasivat jo Maahanmuuttajien elinolo- tutkimuksen tulokset (Pohjanpää, Paananen & Nieminen, 2003), jotka koskivat kuitenkin vain neljää suurinta ulkomaalaistaustaisten ryhmää.

Ulkomaalaistaustaisen 25–54-vuotiaan väestön koulutusrakenne oli vuonna 2014 jonkin verran polarisoituneempi kuin suomalaistaustaisen väestön: yhtäältä joka kuudennella (17 %) oli korkeintaan perusasteen tutkinto, kun suomalaistaustaisilla vastaava osuus oli seitsemän prosenttia; toisaalta korkeasti koulutettujen osuus oli lähes sama kuin suomalaistaustaisella väestöllä. Ulkomaalaistaustaisen väestön toisen asteen tutkinnot olivat useammin yleissivistäviä (ylioppilas) ja harvemmin ammatillisia tutkintoja kuin suomalaistaustaisella väestöllä. Näyttääkin siis siltä, että erityisesti ulkomaalaistaustaisten toisen asteen ammatillisen koulutuksen lisäämiselle olisi tarvetta. Näin heidän työmarkkina-asemansa vahvistuisi aikoina, jolloin pelkän perusasteen koulutuksen ammatit vähenevät työmarkkinoilla jatkuvasti (Myrskylä, 2013).

Ulkomaalaistaustaisen väestön Suomessa suoritettujen toisen asteen ja korkeasteen tutkinnot sijoittuvat yleisimmin terveys- ja sosiaalialan sekä palvelualan koulutukseen. Mielenkiintoista on se, että vuonna 2014 Suomessa asuneiden 25–54-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten koulutusalojen segregoituminen sukupuolen mukaan näyttää hieman lievemmältä, kun tarkastellaan ulkomailla suoritettuja tutkintoja kuin silloin, kun tarkastellaan väestön Suomessa tehtyjä tutkintoja. Suomessa suoritettujen tutkinnot näyttävät siis jonkin verran voimistavan ulkomaalaistaustaisten sukupuolista segregaatiota koulutuksessa.

UTH-tutkimus tarjoaa myös arvion siitä, kuinka paljon maassa asuvan 25–54-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen väestön keskuudessa on korkeintaan muutaman vuoden koulua käyneitä henkilöitä. Tämän ryhmän koulutukseen ja kotouttamiseen on kiinnitettävä erityishuomiota, sillä osa heistä saattaa olla luku- ja kirjoitus-

taidottomia. Jos pelkkä perusasteen koulutuksen varaan jääminen heikentää yksilön mahdollisuuksia työmarkkinoilla, yhteiskunnassa pärjäämisen edellytyksiä voi pitää erityisen heikkoina henkilöillä, joilla puuttuu jopa perusasteen koulutus, puhumattakaan luku- ja kirjoitustaidosta. Panostus matalasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen väestön perus- ja toisen asteen koulutukseen on investointi näiden ihmisten ja koko yhteiskunnan kannalta. Se on panostus tulevaisuuden myös siksi, että vanhempien koulutustasolla on selvä yhteys siihen, miten pitkälle heidän lapsensa koulutautuvat (Larja, Sutela & Witting, 2015).

Suomessa koulutusrakenteen kuvaukset perustuvat yleensä Tilastokeskuksen tutkintorekisterijärjestelmään, johon kirjautuvat Suomessa suoritettut tutkinnot sekä ulkomaisista tutkinnoista lähinnä ne, joiden tunnustamista henkilö on hakenut Opetushallitukselta. Lisäksi rekisterissä on ulkomailla suoritettua Suomessa laillistettua terveydenhuoltoalan tutkinnot sekä sellaisia tutkintoja, jotka henkilö on ilmoittanut työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämään työnhakijarekisteriin. Tutkintorekisterin tiedot päivitetään vuoden lopussa, joten kuluva vuosi Suomessa suoritettuja tutkinnot näkyvät siinä viiveellä.

4

Kielitaito

Suomen tai ruotsin kielitaito vähintään keskitasoa kolmella neljästä ulkomaalaistaustaisesta

Tarja Nieminen & Liisa Larja

UTH-tutkimuksen aineisto tarjoaa ensimmäistä kertaa arvion koko 15–64-vuotiaan ulkomailla syntyneen ulkomaalaistaustaisen väestön kielitaidosta. Kolmella neljästä suomen tai ruotsin kielen taito on vähintään keskitasoa. Kielikoulutuksen kokee riittämättömäksi kuitenkin 17 prosenttia, ja 19 prosenttia olisi tarvinnut jotakin muuta kotoutumispalvelua.

Maahanmuuton lisääntyessä suomen tai ruotsin kieli on nykyään yhä useammalle Suomeen muuttaneelle toinen kieli. Kielitaito on tärkeä osa kotoutumista. Se helpottaa palveluiden käyttöä ja sopeutumista uuteen ympäristöön sekä parantaa opiskelua ja työmahdollisuuksia. Kielitaito on avain arjenhallintaan ja parempaan osallisuuteen.

Vuonna 2014 Suomessa asui 241 000 ulkomaalaistaustaista 15–64-vuotiaista henkilöä. Ulkomailla syntyneitä eli ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisia heistä oli 231 000 (96 %). He puhuivat äidinkielenään yli sataa eri kieltä. Ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista 4 000:lla äidinkieli oli rekisteritiedon mukaan suomi ja yhtä monella ruotsi. Englantia puhui äidinkielenään noin 1 000 henkilöä. Lisäksi on mahdollista, että osalle joku näistä kielistä on toinen kotona käytetty kieli. Suurelle osalle suomi tai ruotsi on kuitenkin toinen kieli.

Tilastotietoa ulkomaalaistaustaisen väestön suomen tai ruotsin kielen taidosta ei toistaiseksi ole ollut saatavilla. Kielitaitoa on tutkittu muun muassa yleiseen kielitutkintoon (YKI) (Opetushallitus, 2015a) osallistuneiden testitulosten pohjalta (mm. Tarnanen, Härmälä & Neittaanmäki, 2010; Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen, 2013). YKI-testien tuloksia on kuitenkin vaikea käyttää koko ulkomaalaistaustaisen väestön kielitaidon arviointiin, sillä testeihin osallistuu vain pieni osa koko ulkomaalaistaustaisesta väestöstä. Yleensä juuri ne henkilöt, jotka arvioivat kielitaitonsa riittäväksi kyseisen testin suorittamiseen. YKI-tutkintoa käytetään useimmiten Suomen kansalaisuuteen vaadittavan kielitaidon osoittamiseen. Testiaineiston edustavuus onkin todennäköisesti puutteellinen erityisesti niiden henkilöiden osalta, joilla ei ole tarvetta kansalaisuuden hakemiselle.

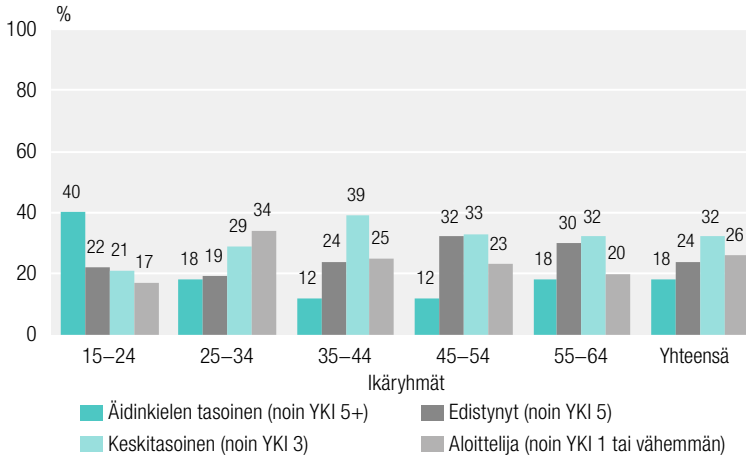
UTH-tutkimuksen aineisto tarjoaa ensimmäistä kertaa estimaatin koko 15–64-vuotiaan ulkomailla syntyneen ulkomaalaistaustaisen väestön kielitaidosta. Tieto perustuu itsearviointiin, jonka osuvuutta tutkittiin haastattelijan tekemään arviointiin vertaamalla. Tämän artikkelin analyysissä kielitaidon taso määriteltiin suomen tai ruotsin suullisen kielitaidon perusteella sen mukaan, kumpi näistä oli parempi. Ruotsin kielen taito oli suomen kielen taitoa parempi 15 prosentilla ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista. Ilmiö selittyy pitkälti sillä, että Suomessa vuonna 2014 asuneista ensimmäisen polven 15–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista lähes yhtä suuri osuus on ruotsalaistaustaisia, eli he itse ja/tai heidän vanhempansa ovat syntyneet Ruotsissa.

4.1 Joka neljäs ulkomaalaistaustainen hallitsee suomen kielestä vain alkeet

Vuonna 2014 lähes joka viidennellä (18 %) ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisella oli oman arvionsa mukaan lähes äidinkieltä vastaava suomen tai ruotsin kielen suullinen taito (kuvio 4.1.1). Kuviossa 4.1.1 itsearvioitua kielitaitoa on kuvattu YKI-taitotasolla (Opetushallitus, 2015b). Edistyneeksi kielitaitonsa arvioi noin joka neljäs (24 %). Ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista 32 prosenttia arvioi suomen tai ruotsin suullisen kielitaitonsa keskitasoiseksi ja noin joka neljäs (26 %) arvioi olevansa aloittelija tai ei puhunut kumpaakaan kieltä. Naiset (23 %) arvioivat kielitaitonsa aloittelijan tasoiseksi harvemmin kuin miehet (29 %). Kaikkiaan ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista enemmistö (86 %) puhui ainakin jon-

Kuvio 4.1.1

Ulkomailla syntyneen 15–64-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen väestön itse arvioitu suomen tai ruotsin suullinen kielitaito vuonna 2014 iän mukaan, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

kin verran suomea. Pienempi osa heistä (15 %) puhui ainakin jonkin verran ruotsia ja suurin osa (75 %) myös englantia. Vain noin kaksi prosenttia ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista ei puhunut ollenkaan suomea, ruotsia tai englantia.

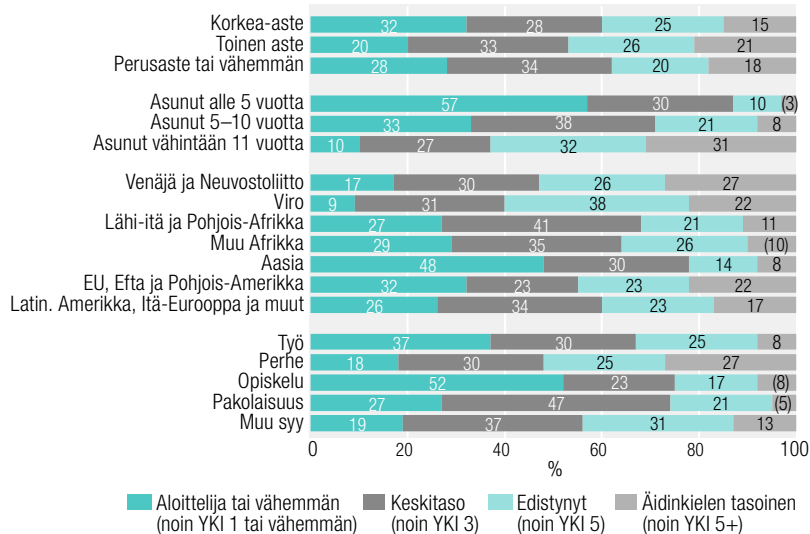
Nuorimmassa ikäryhmässä (15–24-vuotiaat) oli selvästi eniten niitä, jotka arvioivat kielitaitonsa äidinkieltä vastaavan tasoiseksi (40 %) ja toisaalta vähiten niitä, jotka arvioivat olevansa aloittelijan tasolla (17 %). Eniten aloittelevia suomen ja ruotsin puhujia oli 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä (34 %). Tähän on luultavasti syynä se, että suurin osa maahanmuuttajista muuttaa Suomeen juuri tässä iässä eivätkä he sen vuoksi ole vielä ehtineet oppia kieltä.

Mitä nuorempana Suomeen oli muuttanut, sitä parempi suomen tai ruotsin kielitaito oli. Yli kymmenen vuotta maassa asuneista 63 prosenttia piti kielitaitoaan vähintäänkin edistyneenä ja vain 10 prosenttia aloittelijan tasoisena (kuvio 4.1.2). Pitkään maassa asuneista 30 prosenttia on lapsena tai kouluiässä muuttaneita, jotka ovat oppineet kielen tyypillisesti peruskoulussa. Alle viisi vuotta Suomessa asuneista ulkomaalaistaustaisista joka kymmenennellä oli äidinkielen tai edistyneen tasoinen kielitaito ja 56 prosenttia piti kielitaitoaan aloittelijan tasoisena. Asuinalueella sen sijaan ei ollut yhteyttä kielitaitoon.

Myös maahanmuuton syy oli osittain yhteydessä kielitaitoon. Opiskelun takia Suomeen muuttaneista yli puolet (52 %) arvioi suomen tai ruotsin kielentaitonsa olevan korkeintaan aloittelijan tasolla. Tähän saattaa olla syynä se, että monet opiskelijat eivät pidä suomen kielen taitoa itselleen välttämättömänä, jos opiskelu tapahtuu esimerkiksi englanniksi ja heillä ei ole aikomusta jäädä Suomeen opiskelujen jälkeen. VATT:n selvityksen mukaan kolmasosa vuonna 2011 valmistuneista ulkomaalaisista opiskelijoista oli muuttanut pois vuoden kuluessa opiskelun päättymisen jälkeen (Garam, Jaalivaara, Kuosmanen & Suhonen, 2014). Osa opiskelijoista haluaa kuitenkin jäädä Suomeen. Kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden työllistymismah-

Kuvio 4.1.2

Ulkomailla syntyneen 15–64-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen väestön itse arvioitu suomen tai ruotsin kielen suullinen taito vuonna 2014 koulutuksen, Suomessa asumisajan, taustamaan ja maahanmuuton syyn mukaan, %

() = Suluissa oleva tieto on pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

dollisuuksiin ja kotoutumisen edellytyksiin onkin alettu viime vuosina kiinnittää huomiota. Tällä hetkellä monissa kansainvälisissä maisteriohjelmissä suomen kieli ei kuitenkaan vielä ole pakollinen osa opintoja ja osassa ammattikorkeakouluja kieliopetuksen tarjonta voi olla niukkaa.

Koulutusasteen mukaan tarkasteltuna heikoimmin suomea tai ruotsia osasivat korkea-asteen¹ tutkinnon suorittaneet (kuvio 4.1.2). Korkeakoulututkinnon suorittaneista vain 15 prosenttia arvioi suomen tai ruotsin kielen taitonsa olevan erinomainen, mutta jopa joka kolmannella kielitaito oli aloittelijan tasolla. Osittain tämän ryhmän heikkoa suomen tai ruotsin kielen taitoa saattaa selittää se, että joissakin opiskelu- ja työpaikoissa käytetään jotakin muuta kieltä, useimmiten englantia. Perus- tai toisen asteen tutkinnon suorittaneista noin joka viides arvioi suomen tai ruotsin kielen taitonsa äidinkieltä vastaavaksi ja hieman useampi aloittelijan tasoiseksi.

Taustamaan mukaan tarkasteltuna venäläis- ja neuvostoliittotaustaisten sekä virolaistaustaisten suomen kielen taito oli parempi kuin muista maista lähtöisin olevien: heistä yli puolet arvioi suullisen suomen tai ruotsin kielen taitonsa olevan vähintään edistynyt ja vain noin 14 prosenttia piti itseään aloittelijana. Aasialaustaistaista jopa lähes puolet piti kielitaitoaan aloittelijan tasoisena.

1 Korkea-aste sisältää ylempät ja alemmat korkeakoulututkinnot. Toinen aste sisältää mm. lukion ja ammattikoulun. Perusaste tarkoittaa peruskoulua. Koulutustiedot kattavat niin Suomessa kuin ulkomailla suoritettut tutkinnot. (Ks. luku 3.)

Kun tutkimuksessa haastateltujen ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisten omaa arviota suomenkielen taidostaan verrattiin haastattelijoiden samalla asteikolla antamaan arvioon, 80 prosenttia arvioista oli yhteneviä. Myös toisistaan poikkeavat arviot olivat yleensä lähellä toisiaan, esimerkiksi haastateltava arvioi kielitaitonsa edistyneeksi ja haastattelija puolestaan erinomaiseksi tai päinvastoin. Kun nämä lähellä toisiaan olevat arviot huomioidaan, kielitaidon arviot olivat 99 prosentissa samanlaiset. Myös itsearviointin ja mitatun kielitaitotason varsin korkeasta vastaavuudesta on aikaisemmin saatu vastaavia tuloksia (Tarnanen & Pöyhönen, 2011). Tulosten perusteella itsearviointi siis vaikuttaa toimivalta mittarilta, joka on kohtuullisen helposti sisällytettävissä suurissa väestöryhmissä koskeviin tutkimuksiin.

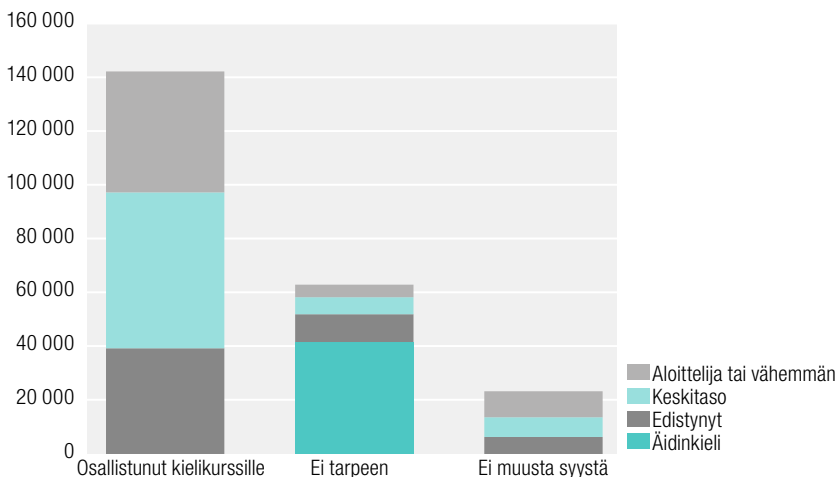
4.2 Lähes kaikki pakolaistaustaiset osallistuneet kielikursseille – työperäisistä muuttajista vain alle puolet

UTH-tutkimuksessa selvitettiin kielikursseille osallistumisen yleisyyttä Suomeen muuttamisen jälkeen. Kursseilla tarkoitettiin tässä julkisin varoin järjestettyjä kursseja tai maksullisia yksityisen sektorin kielikursseja. Mukaan ei laskettu perusopetuksen tai toisen asteen tutkintojen suomi toisena kielenä -opetusta eikä yliopistotutkintoon johtavaa kielen opiskelua.

Tulosten mukaan suurin osa (62 %) ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista oli osallistunut suomen tai ruotsin kielikursseille Suomessa asumisaikanaan. Heistä kolmannes piti itseään edelleen näiden kielten suullisessa taidossa aloittelijoina (kuvio

Kuvio 4.2.1

Ulkomailla syntyneen 15–64-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen väestön itse arvioitu suomen tai ruotsin kielen suullinen taito vuonna 2014 ja kielikursseille osallistuminen Suomessa asumisaikana, %

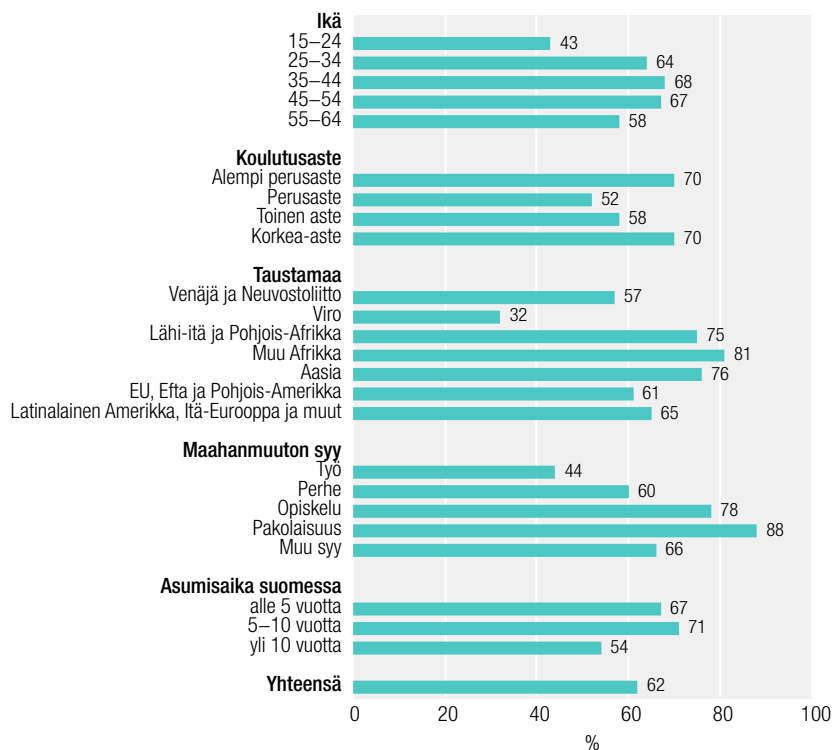

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

4.2.1), mikä voi kertoa siitä, että kyseessä on ollut vain yksittäinen lyhyt tai muuten epäsopeva kurssi tai että tarvetta tai mahdollisuuksia kielitaidon kehittämiseksi ei ole ollut. Noin joka neljännelle kurssi ei ollut tuntunut tarpeelliselta (28 %). Heistä suurin osa arvioikin suomen tai ruotsin kielen taitonsa tällä hetkellä äidinkielen taitoa vastaavaksi tai edistyneeksi. Joka kymmenes ei ollut osallistunut kielikursseille muusta syystä. Yleisin syy oli työssäkäynti, koska tällöin oli vaikeaa saada sovitettua työn ja kielikurssin aikatauluja sopiviksi. Toinen lähes yhtä yleinen syy oli se, että ei päässyt kurssille. Osa oli muuttanut maahan ennen maahanmuuton laajempaa kasvua eikä tällöin vielä järjestetty kielikursseja nykyiseen tapaan. Muita esteitä olivat muun muassa täydet kurssit, liian kaukana oleva kurssipaikka tai edistyneen tason kurssien niukka tarjonta. Pienet lapset oli mainittu kurssille osallistumisen esteenä vain harvoin. Toisaalta moni oli maininnut, että ei ole riittävästi aikaa osallistua kurssille. On mahdollista, että tämä sisältää työ- tai lastenhoitokiireitä. Muista syistä kielikursseille osallistumattomista 41 prosenttia arvioi suomen tai ruotsin kielen taitonsa korkeintaan aloittelijan tasolle, joten kursseille näyttäisi olleen tarvetta.

Kuvio 4.2.2

Ulkomailla syntyneiden 15–64-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten kielikursseille osallistuminen Suomeen muuttamisen jälkeen, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Naiset (65 %) olivat osallistuneet miehiä (60 %) aktiivisemmin kielikursseille. Kielikursseille osallistuminen vaihteli myös iän mukaan (kuvio 4.2.2). Vaikka alle 25-vuotiaat olivat osallistuneet kielikursseille vanhempia ikäryhmiä vähemmän, heillä oli vanhempiin verrattuna parempi kielitaito. Nuorten hyvää kielitaitoa selittää se, että heistä suuri osa oli muuttanut Suomeen alle kouluikäisinä ja oppinut kielen päivähoitossa tai koulussa. Lisäksi heille tarjoutuu mahdollisuus aktiivisesti harjoittaa kielitaitoaan käytännössä koulussa ja kaveripiirissä, mikä on oleellista kielitaidon kehittymiselle.

Suuri osa korkea-asteen koulutuksen suorittaneista ja alemman perusasteen suorittaneista oli osallistunut kielikurssille (70 %). Pakolaistaustaiset olivat osallistuneet kielikurssille yleisemmin (88 %) kuin muiden syiden takia Suomeen muuttaneet. Tämä johtuu siitä, että heille on erityisesti kohdennettu kielikursseja. Opiskelun takia muuttaneista 78 prosenttia, perhesyistä 60 prosenttia ja työn takia muuttaneista 44 prosenttia oli osallistunut kielikurssille.

Suomeen muuttaneista virolaistaustaisista vain vajaa kolmannes oli ollut suomen tai ruotsin kielen kursilla, mutta Lähi-itä-, Afrikka- sekä Aasia-taustaisista 75–81 prosenttia. Alle kymmenen vuotta Suomessa asuneista huomattavasti suurempi osa (70 %) oli osallistunut kielikurssille verrattuna täällä kauemmin asuneisiin (54 %). Kielikurssien ulkopuolelle ovat voineet jäädä ne, jotka ovat muuttaneet Suomeen työn vuoksi, koska ennen vuotta 2011 heillä ei ollut oikeutta kotoutumissuunnitelmaan. UTH-tutkimuksen mukaan työperäisistä muuttajista kielikursseille olikin osallistunut pienempi osa (44 %) kuin muista syistä Suomeen muuttaneista.

4.3 Erityisesti opiskelun takia muuttaneilla tarvetta kielikursseille

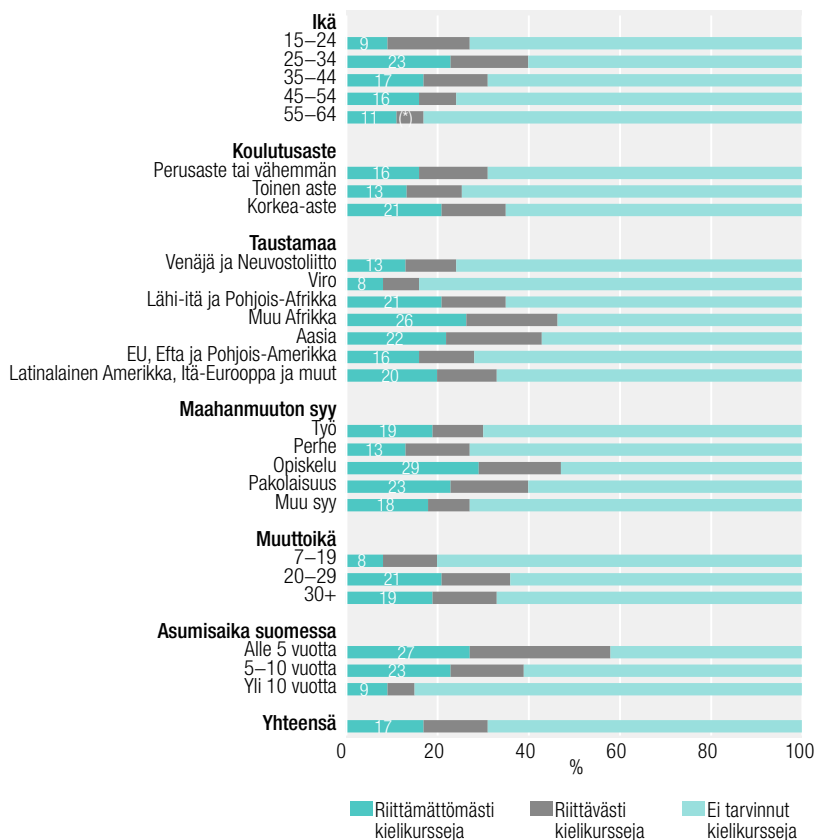
Suomeen muuttamisen jälkeisen kielikursseille osallistumisen lisäksi UTH-tutkimuksessa selvitettiin kielikurssien tarvetta ja niille osallistumista viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Opiskelu on voinut olla esimerkiksi kansalaisopistossa tapahtunutta omaehtoista opiskelua tai osa kotouttamiskoulutusta tai työvoimapolitiittista koulutusta. Kurssien tarve ja riittävyys perustuvat ulkomaalaistaustaisten omiin arvioihin.

Viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana 69 prosenttia ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista ei ollut tarvinnut kielitaidon edistämiseen liittyvää opetusta ja 14 prosenttia oli omasta mielestään saanut riittävästi opetusta (kuvio 4.3.1). Opetuksen koki riittämättömäksi 17 prosenttia ulkomaalaistaustaisista. He eivät joko olleet saaneet tarvitsemaansa opetusta ollenkaan tai saatu opetus oli koettu riittämättömäksi. Ikäryhmittäisen tarkastelun perusteella erityisesti 25–34-vuotiaat (23 %) pitivät kielitaitoa edistävää opetusta useammin riittämättömänä kuin nuorimpaan tai vanhimpiin ikäryhmiin kuuluvat.

Opiskelun takia Suomeen muuttaneet pitivät suomen tai ruotsin taitoa edistävää koulutusta useammin riittämättömänä kuin muista syistä muuttaneet. Kun keskimäärin vajaa viidennes ulkomaalaistaustaisista olisi toivonut lisää kielitaitoa edis-

Kuvio 4.3.1

Ulkomailla syntyneiden 15–64-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten kielitaidon edistämiseen liittyvän opetuksen tarve ja riittävyys viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, %

(*) = Tieto on pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

tävää koulutusta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, opiskelun takia tulleista jopa 29 prosenttia ei ollut saanut joko ollenkaan tai riittävästi tällaista opetusta.

4.4 Afrikkalaistaustaiset ja opiskelijat kokivat eniten tarvetta kotoutumiskursseille

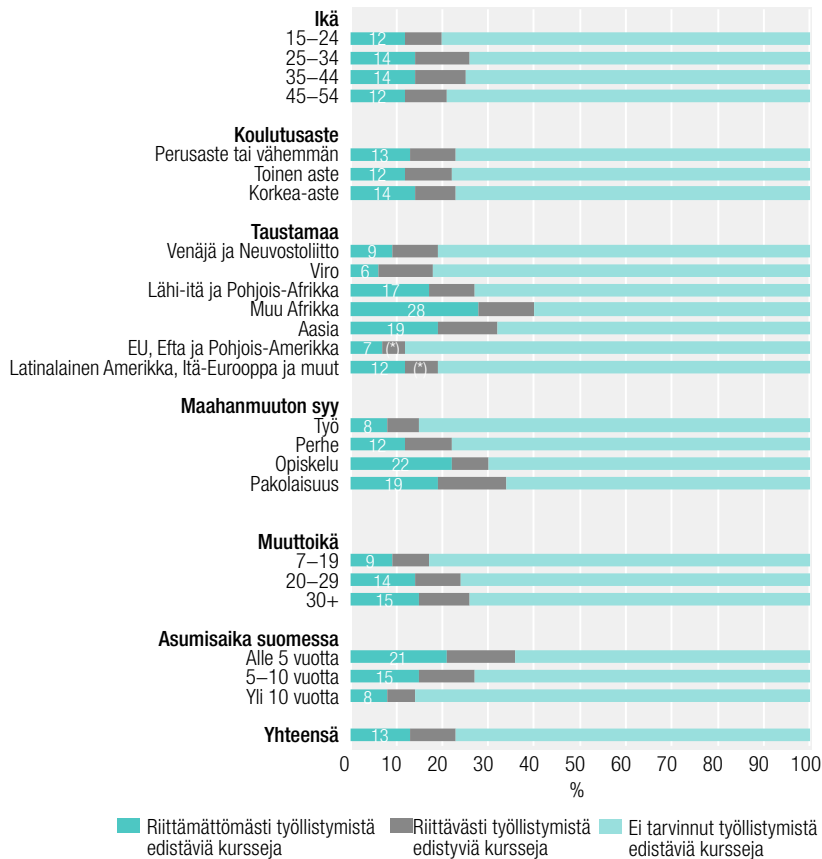
UTH-tutkimuksessa selvitettiin myös muiden kotoutumista edistävien palveluiden tarvetta ja niiden saamista viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Tällaisia palveluita olivat työllistymistä edistävät kurssit, ammattikouluun tai ammattikorkeakouluun valmentavat ns. MAVA-kurssit sekä muut kotoutumista edistävät kurssit tai toiminta. Työllistymistä edistävä koulutus voi olla työvoimakoulutusta, työharjoit-

telua tai täydennyskoulutusta pätevyuden täydentämiseksi. Muu Suomeen kotoutumista edistävä kurssi tai toiminta tarkoittaa esimerkiksi toimintakeskuksen tai järjestöjen ja yhdistysten toimintaa.

Ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista 13 prosenttia koki tarvitseensa työllistymistä edistävästä kurssista edellisten 12 kuukauden aikana (kuvio 4.4.1). Eniten tällaisen koulutuksen tarvetta kokivat ne, joiden taustamaa oli Saharan eteläpuolisessa Afrikassa (28 %). Maahanmuuton syyn mukaan tarkasteltuna eniten tarvetta tällaiseen kurssiin oli opiskelun tai pakolaisuuden takia Suomeen muuttaneilla. Heistä noin joka viides olisi toivonut pääsevänsä työllistymistä edistäville kurssille viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Työllistymistä edistävien kurssien tarve oli sitä suurempi, mitä vähemmän aikaa Suomeen muuttamisesta oli kulunut: alle viisi vuot-

Kuvio 4.4.1

Ulkomailla syntyneiden 15–64-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten työllistymistä edistävien kurssien tarve ja riittävyys viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, %

(*) = Tieto on pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava. Vanhimman ikäryhmän (55–64-vuotiaat) tuloksia ei julkaista pienen havaintomäärän takia

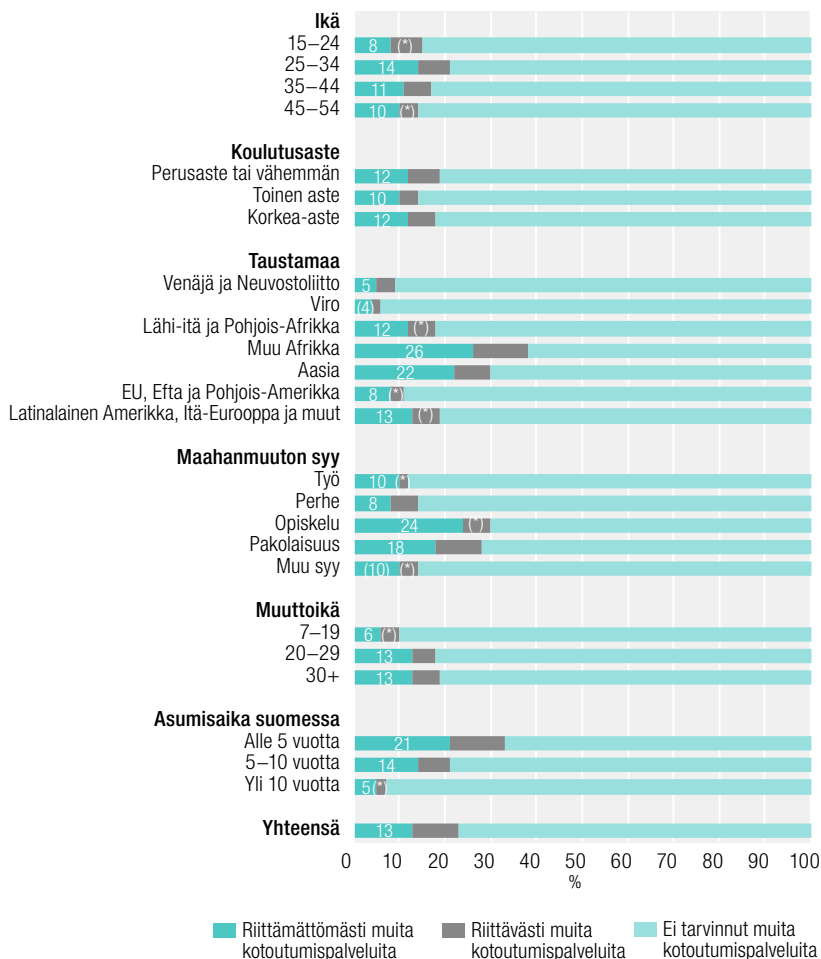
Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

ta asuneista 21 prosenttia koki koulutuksen riittämättömämmäksi ja yli kymmenen vuotta asuneista kahdeksan prosenttia.

Maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen valmistavia MAVA-kursseja koki tarvinneensa noin seitsemän prosenttia ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista. MAVA-kurssit on suunnattu pääasiassa nuorille ammattikouluun pyrkijöille, mutta kurseille hakeutuu myös vanhempia opiskelijoita, jotka haluavat parantaa työllistymismahdollisuuksiaan hankkimalla suomalaisen ammatillisen tutkinnon. UTH-tutkimuksen mukaan MAVA-kurssien tarpeessa ei kuitenkaan ollut eroja iän mukaan. Tarvetta MAVA-kurseille kokivat erityisesti pakolaistaustaiset (13 %) ja korkeintaan kymmenen vuotta Suomessa asuneet (8 %).

Kuvio 4.4.2

Ulkomailla syntyneiden 15–64-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten muiden, toimintakeskusten tai järjestöjen järjestämien, kotoutumiskurssien tarve ja riittävyys viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, %

(*) = Tieto on pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

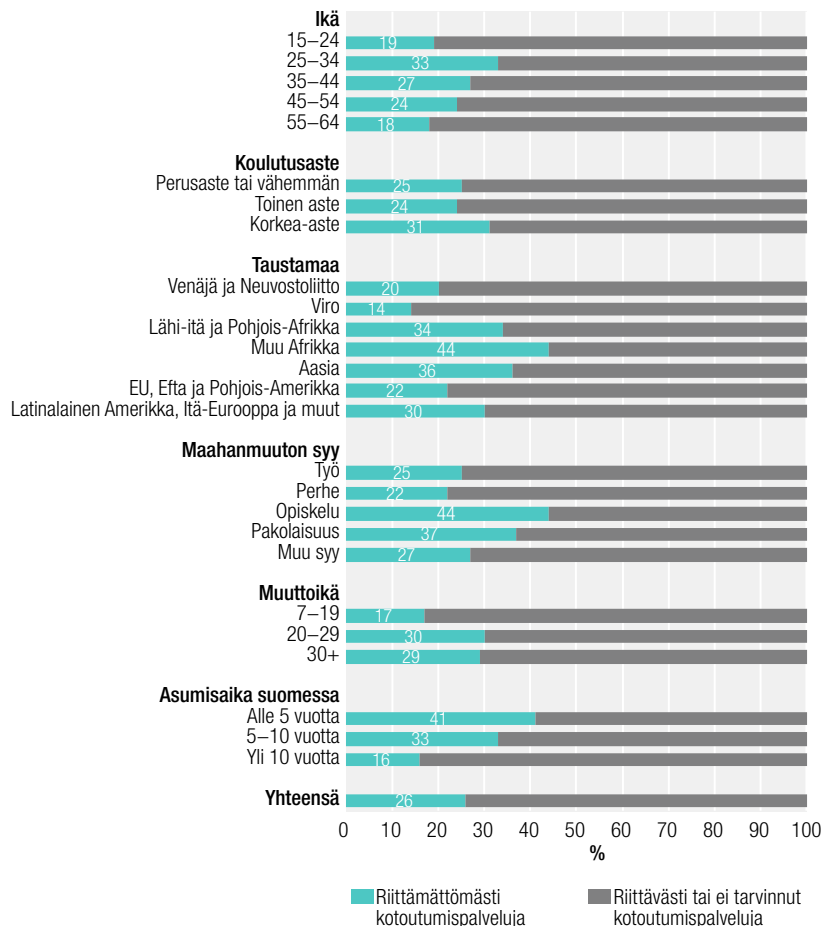
Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Muuta, järjestöjen ja yhdistysten järjestämää kotoutumista edistävää kurssia tai toimintaa oli viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana kokenut tarvinneensa keskimäärin 11 prosenttia ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista. Eniten näitä muita kotoutumiskursseja kokivat tarvinneensa Saharan eteläpuolisesta Afrikasta (26 %) ja Aasiasta (22 %) tulleet, opiskelun (24 %) tai pakolaisuuden (18 %) takia Suomeen muuttaneet ja alle viisi vuotta täällä asuneet (21 %) (kuvio 4.4.2).

Edellisen 12 kuukauden aikana ensimmäisen polven 15–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista 17 prosenttia koki kielenopetukseen liittyvät palvelut riittämättömiksi, 13 prosenttia koki puutetta työllistymistä edistävissä kursseissa, seitsemän prosenttia ammatilliseen koulutukseen valmistavissa kursseissa ja 11 prosenttia muissa,

Kuvio 4.4.3

Kotoutumispalveluita (kielikurssit, työllisyyskurssit, MAVA-kurssit tai muut kurssit) riittämättömästi saaneiden osuus viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ulkomailla syntyneistä 15–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

esimerkiksi järjestöjen järjestämissä, kotoutumispalveluissa. Viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana jotakin näistä edellä luetelluista neljästä kotoutumispalvelusta olisi mielestään tarvinnut noin 26 prosenttia ensimmäisen polven 15–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista (kuvio 4.4.3). He eivät olleet päässeet kurssille, jolle kokivat itsellään olevan tarvetta, tai saatu opetus ei ollut tuntunut riittävältä.

Kun huomioidaan yhtä aikaa niin kielikurssit, työllisyyskurssit, MAVA-kurssit kuin muut kotoutumiskurssit, kokemus kotoutumispalveluiden riittämättömydestä oli yleisintä opiskelun (44 %) tai pakolaisuuden (36 %) takia tulleilla, niillä joiden taustamaa oli Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa (43 %), Aasiassa (36 %) tai Lähi-idässä tai Pohjois-Afrikassa (34 %), 25–34-vuotiailla (33 %), ja niillä, jotka olivat Suomeen muuttaessaan olleet vähintään 20-vuotiaita (kuvio 4.4.3). Suomessa asuminen oli yhteydessä kokemukseen kotoutumispalveluiden riittämättömyydestä: riittämätöntä palvelunsaantia koki 41 prosenttia Suomessa alle viisi vuotta asuneista, 33 prosenttia 5–10 vuotta asuneista ja 16 prosenttia yli kymmenen vuotta asuneista.

4.5 Yhteenveto

Ensimmäisen polven 15–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisesta väestöstä lähes kaikki (86 %) osasivat suomea ainakin jonkin verran. Tässä artikkelissa esitimme ensimmäisen arvion koko tämän väestöryhmän kielitaidosta. Julkisessa keskustelussa maahanmuutosta kielitaidon puute tuodaan usein esiin keskeisenä ongelmana. Tulostemme mukaan joka neljäs ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista arvioi kielitaitonsa korkeintaan alkeistasolle – kolme neljästä siis puhui suomea tai ruotsia vähintään keskitasolla. Kielitaito oli hyvä erityisesti nuorilla ja lapsena tai koulukäisinä muuttaneilla.

Suomen tai ruotsin kielen taitonsa arvioivat heikoimmaksi vähän aikaa Suomessa asuneet, aasialaistaustaiset sekä opiskelun takia Suomeen muuttaneet. Ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden kielikoulutukseen olisikin syytä kiinnittää enemmän huomiota, jotta heillä olisi valmistumisen jälkeen paremmat mahdollisuudet työllistyä Suomeen. Myös työperäisissä muuttajissa oli runsaasti henkilöitä, jotka arvioivat kielitaitonsa heikoksi. Opiskelijat ja työlliset eivät kuitenkaan yleensä ole kotoutumispalveluiden piirissä, joten heidän kielitaitonsa parantamiseen tulisikin löytää uusia ratkaisuja.

Suurin osa ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista ei enää kokenut tarvetta kielikursseille vuonna 2014. Merkittävä osa (17 %) ulkomaalaistaustaisista olisi kuitenkin toivonut pääsevänsä kielikurssille viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, mutta he eivät olleet päässeet tai opetus oli ollut riittämätöntä joko määrän, taitotason tai laadun suhteen. Kaikista kielikursseille osallistuneista noin kolmannes pitikin itseään edelleen aloittelijana.

Jotakin kotouttamispalvelua edellisten 12 kuukauden aikana koki tarvitseensa reilu neljännes 15–64-vuotiaista ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista. Suurin tarve oli erityisesti Saharan eteläpuoleisesta Afrikasta lähtöisin olevilla sekä opiskelun ja pakolaisuuden takia muuttaneilla. Kotoutumiskurssien tarvetta koki myös suuri osa alle viisi vuotta Suomessa asuneista sekä 25–34-vuotiaista. Kotouttamispalveluiden keskittäminen maahanmuuton alkuun on siis perusteltua.

5

Nuorten kouluttautuminen

Ulkomaalaistaustaiset nuoret jatkavat toisen asteen koulutukseen suomalaistaustaisia harvemmin

Liisa Larja, Hanna Sutela & Mika Witting

Vuonna 2014 Suomessa asuneista ulkomaalaistaustaisista nuorista selvästi suurempi osuus oli keskeyttänyt koulunkäynnin varhain tai oli kokonaan työn ja koulutuksen ulkopuolella suomalaistaustaisiin nuoriin verrattuna. Yleisin syy kouluttautumisen lopettamiseen oli halu siirtyä työelämään. Työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen yhdistyi nuorilla ulkomaalaistaustaisilla naisilla varhaiseen perheellistymiseen. Korkeakoulutettuja oli kuitenkin ulkomaalaistaustaisista nuorista aikuisista saman verran kuin suomalaistaustaisista. Koulutus periytyy myös ulkomaalaistaustaisilla.

Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla koulutuksen varhainen keskeyttäminen ja työttömyys on huomattavasti yleisempää suomalaistaustaisiin nuoriin verrattuna (Myrskylä & Pyykkönen, 2014). Työmarkkinoilla perusasteen koulutuksen työpaikat vähenevät kaiken aikaa (Myrskylä, 2013), joten nuorten tulevaisuuden kannalta on tärkeää tukea heitä kouluttautumisessa. Työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäämisen on havaittu olevan yhteydessä sosiaalisiin ja mielenterveyden ongelmiin (Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 2015; Larja ym, 2015), joten kyseessä on nuorten henkilökohtainen hyvinvointi. Myös syrjäytyneiden nuorten kustannukset yhteiskunnalle ovat moninkertaiset työssä tai koulutuksessa oleviin nuoriin verrattuna (Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 2015).

Suomessa vakinaisesti asuvia 15–34-vuotiaita nuoria ja nuoria aikuisia oli yhteensä 1 346 000 vuonna 2014. Heistä 8,4 prosenttia (114 000) oli ulkomaalaistaustaisia (taulukko 5.1). Tässä artikkelissa tarkastellaan näiden ulkomaalaistaustaisten nuorten yhteiskuntaan osallistumista ja syrjässä olemista mitattuna varhain koulunkäynnin keskeyttäneiden osuudella sekä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien osuudella. Aineistona käytämme UTH-tutkimuksen juuri valmistunutta aineistoa (ks. infolaatikko). Esitämme uusimpia tuloksia muun muassa nuorten omista motiiveista opiskelun lopettamiselle ja eri taustatekijöiden, kuten vanhempien koulutuksen, yhteydestä koulutuksen ja työn ulkopuolelle jäämiseen. Vertaamme Suomen tilannetta myös muiden EU-maiden tilanteeseen Eurostatin julkaisemia, EU-työvoimatutkimukseen (Labour Force Survey, LFS) pohjautuvia, tietoja käyttäen.

Taulukko 5.1

Suomessa vakinaisesti vuonna 2014 asuneiden nuorten lukumäärä iän ja syntyperän mukaan, henkilöä

	Suomalaistaustaiset	Ulkomaalaistaustaiset, % koko väestöstä	Koko väestö
15–19	303 000	17 000 (5,4 %)	321 000
20–24	312 000	21 000 (6,3 %)	333 000
25–29	308 000	33 000 (9,7 %)	341 000
30–34	309 000	42 000 (12,0 %)	352 000
Yhteensä	1 233 000	114 000 (8,4 %)	1 346 000

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

5.1 Ulkomaalaistaustaisista nuorista huomattavasti suurempi osuus keskeyttänyt varhain koulunkäynnin kuin suomalaistaustaisista nuorista

Eurostatin (Eurostat, 2013) määritelmän mukaan *koulunkäynnin varhain keskeyttäneiden nuorten* (18–24-vuotiaat) osuudella (early leavers from education and training) tarkoitetaan niiden nuorten osuutta ikäluokasta, jotka ovat suorittaneet korkeintaan ylemmän perusasteen tutkinnon (peruskoulun) ja jotka eivät tutkimushetkellä ole opiskelemassa joko tutkintoon johtavassa koulutuksessa tai kurssikoulutuksessa. EU 2020-indikaattorien puitteissa Suomi on asettanut tavoitteen, että vuoteen 2020 mennessä 20–24-vuotiaista koulunkäynnin varhain keskeyttäneiden osuus on

enää kahdeksan prosenttia (Valtiovarainministeriö, 2015, 37). EU-maiden yhteisenä tavoitteena on 10 prosenttia.

Koulunkäynnin varhain keskeyttäneiden osuutta on seurattu Suomessa aiemmin kahdesta lähteestä: työvoimatutkimuksen (EU Labour Force Survey, LFS) ja tutkintorekisterin tietojen avulla. Maahanmuuttajien osalta tutkintorekisterin tiedot ovat ongelmallisia, sillä valtaosaa ulkomailla suoritetuista tutkinnoista ei ole rekisteröity Suomessa. Tutkintorekisteri myös päivittyy viiveellä, jolloin juuri tutkintonsa suorittaneet nuoret voivat rekisterin näkökulmasta näyttää kouluttamattomilta. Ongelmat heijastuvat myös työvoimatutkimuksen tietoihin, sillä sen tuottamien tietojen pohjana on käytetty tutkintorekisterin tietoja. Koulunkäynnin varhain keskeyttäneiden nuorten osuus on näiden molempien lähteiden mukaan ollut Suomessa viime vuosina 9–10 prosenttia.

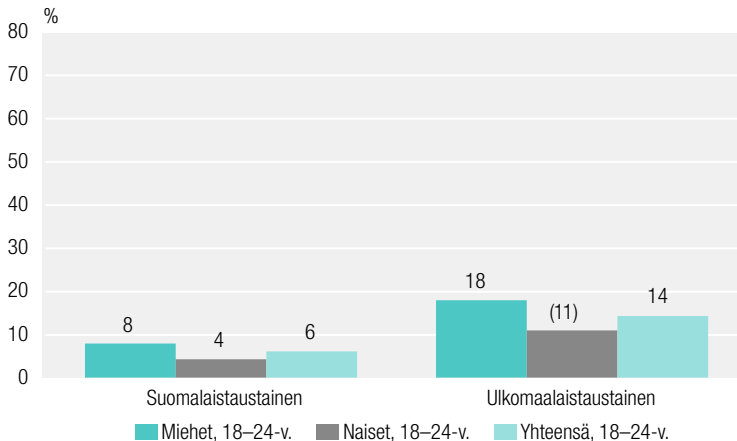
UTH-tutkimuksessa tutkintorekisterin tietoja täydennettiin haastattelussa kerätyillä tiedoilla vastaajan koulutuksesta. Vastaustiedot sisälsivät myös ulkomailla suoritettut tutkinnot. Tutkintotiedoksi kirjattiin korkein tutkinto. Täydennys tehtiin sekä ulkomaalaistaustaisille UTH-tutkimukseen vastanneille että työvoimatutkimuksen vertailuaineiston pääasiassa suomalaistaustaisille vastaajille (ks. tarkemmin luku 3). Nuorten osalta tämä tarkoitti erityisesti uusien, Suomessa vuosina 2013 ja 2014 suoritettujen tutkintojen kirjaamista. Nuorista 2,4 prosentilta tutkintoa ei vielä löytynyt rekisteristä, mutta tieto suoritetusta tutkinnosta saatiin haastattelutiedoista. Tähän asti julkaistuissa luvuissa (tutkintorekisteri, työvoimatutkimus, Eurostat) nämä henkilöt on siis oletettu peruskoulun varassa oleviksi, minkä seurauksena tieto peruskoulun varassa olevista nuorista on ollut yliarvoitu. UTH-analyyseissä henkilöt, joille ei haastattelutietojen eikä rekisteritietojen perusteella löydetty tutkintoa, jätettiin analyysin ulkopuolelle (0,7 %). Näin menetelmällä UTH-tutkimuksen mukaan kaikista 18–24-vuotiaista Suomessa vakinaisesti asuvista nuorista vuonna 2014 oli seitsemän prosenttia koulunkäynnin varhain keskeyttäneitä, mikä on noin kolme prosenttiyksikköä alhaisempi kuin tutkintorekisterin perusteella vuodelle 2013 laskettu (9,8 %). Suomalaistaustaisilla nuorilla varhain koulunkäynnin keskeyttäneiden osuus oli kuusi prosenttia (26 000 henkilöä) ja ulkomaalaistaustaisilla 14 prosenttia (4 000 henkilöä, kuvio 5.1.1, taulukko 5.1.1). Ulkomaalaistaustaiset nuoret siis olivat jatkaneet perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen yli kaksi kertaa suomalaistaustaisia nuoria harvemmin vuonna 2014. Koulunkäynnin varhain keskeyttäneistä ulkomaalaistaustaisista nuorista noin tuhat oli kokonaan ilman ylemmän perusasteen tutkintoa, eli heillä oli joko jäänyt myös peruskoulu kesken tai suoritettuna oli vain entisessä kotimaassa tehty alemman perusasteen (ala-aste) tutkinto.

Varhain koulunkäynnin keskeyttäneitä oli vähemmän (8 %) niiden ulkomaalaistaustaisten nuorten keskuudessa, jotka olivat syntyneet Suomessa tai muuttaneet tänne ennen kouluikää. Myöhemmällä iällä Suomeen muuttaneista 18 prosenttia oli keskeyttänyt koulunkäynnin varhain. Koulunkäynnin keskeyttäminen oli harvinaisempaa suomea tai ruotsia äidinkielen tasolla puhuvilla (5 %) tai Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla nuorilla (8 %), kuin muilla ulkomaalaistaustaisilla nuorilla (20 %). Yleisintä koulunkäynnin varhainen keskeyttäminen oli nuorilla, joiden taustamaa on Lähi-itä tai Pohjois-Afrikka (19 %) tai muu Afrikka (25 %).

Sukupuolierot ovat samansuuntaiset niin suomalais- kuin ulkomaalaistaustaisilla. Kun ulkomaalaistaustaisista nuorista miehistä koulunkäynnin varhain keskeyttäneitä

Kuvio 5.1.1

Varhain koulunkäynnin keskeyttäneiden osuudet 18–24-vuotiaista nuorista syntyperän mukaan vuonna 2014, %

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Taulukko 5.1.1

Nuoret (18–24-v.) suomalais- ja ulkomaalaistaustaiset opiskelun ja koulutuksen mukaan vuonna 2014, henkilöä

	Ulkomaalaistaustainen	Suomalaistaustainen
Koulunkäynnin varhain keskeyttäneet	4 000	26 000
Opiskelee tai on suorittanut vähintään toisen asteen tutkinnon	23 000	408 000
Yhteensä	27 000	434 000

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

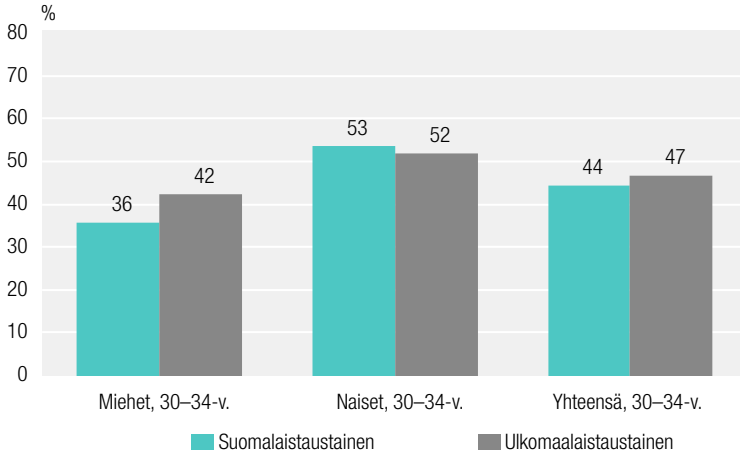
oli 18 prosenttia, ulkomaalaistaustaisilla naisilla vastaava luku oli 11 prosenttia vuonna 2014. Suomalaistaustaisilla vastaavat osuudet ovat kahdeksan ja neljä prosenttia.

5.2 Ulkomaalaistaustaisista nuorista aikuisista korkeakoulutettuja lähes puolet

Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus 30–34-vuotiaista on toinen koulutukseen liittyvä Eurooppa 2020-strategiassa seurattu indikaattori. Korkeakoulutuksen osalta Suomen tavoitteena on, että vähintään 42 prosenttia 30–34-vuotiaista on suorittanut korkeakoulututkinnon vuonna 2020 (Valtiovarainministeriö, 2015). UTH-tutkimuksen perusteella ulkomaalaistaustaisista nuorista aikuisista korkeakoulututkinnon oli suorittanut 47 prosenttia, mikä on samaa tasoa kuin suomalaistaustaisten (44 %) nuorten keskuudessa vuonna 2014 (kuviot 5.2.1). Ulkomaalaistaustaisten nuorten aikuisten osalta koulutusrakenne on siis selvästi suomalaistaustaisia

Kuvio 5.2.1

Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus 30–34-vuotiaasta väestöstä vuonna 2014 syntyperän ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

polarisoituneempi: joukossa on paljon sekä vain perusopetuksen oppimäärän varassa olevia että korkeakoulututkinnon suorittaneita. Toisen asteen tutkinnon suorittaneita on sen sijaan suomalaistaustaisia huomattavasti vähemmän (50 % vs. 37 %).

Korkeakoulutettuja (30–34-v.) on erityisesti EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-, Venäjä- ja Neuvostoliitto- sekä aasialaistaustaisissa. Naiset ovat suorittaneet miehiä useammin korkeakoulututkinnon syntyperästä riippumatta (kuvio 5.2.1). Korkeakoulutettujen osuutta ulkomaalaistaustaisista kasvattaa parikymppisinä muuttaneet. Sen sijaan kouluikäisinä muuttaneista korkeakoulututkinnon suorittaa harvempi.

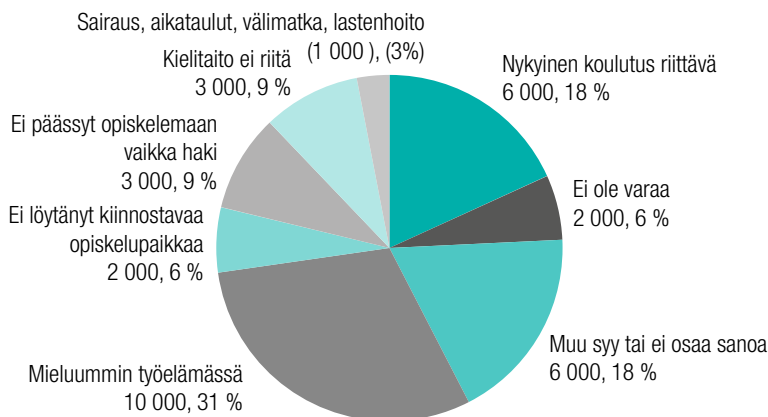
5.3 Yleisin syy kouluttautumisen lopettamiseen on halu siirtyä työelämään

UTH-tutkimuksessa kysyttiin 15–29-vuotiailta, jotka eivät tutkimushetkellä olleet opiskelemassa, syytä miksi he eivät olleet jatkaneet opintojaan. Opiskelemattomia ulkomaalaistaustaisia 15–29-vuotiaita nuoria oli yhteensä 33 000 vuonna 2014. Yleisin syy (30 %) oli se, että vastaaja halusi mieluummin olla työelämässä (kuvio 5.3.1). Noin joka kymmenes ilmoitti kielitaidon puutteen pääasialliseksi syyksi.

Korkeintaan perusopetuksen oppimäärän suorittaneilla ulkomaalaistaustaisilla nuorilla korostui töissä (34 %) olemisen rinnalla se, että opiskelupaikkaa ei ollut hakemisesta huolimatta saatu (13 %). Toisen asteen tutkinnon suorittaneilla yleisin syy niin ikään oli työ (30 %), mutta osa piti koulutustasoaan myös riittävänä (16 %) tai ei ollut päässyt opiskelemaan (11 %). Korkea-asteen tutkinnon suorittaneista (ml. alin korkea-aste) 42 prosenttia piti koulutustaan riittävänä ja 25 prosenttia suunnautui mieluummin työelämään. Korkeintaan perusopetuksen oppimäärän suorittaneista vastaajista merkittävä osa (24 %) ja toisen asteen tutkinnon suorittaneista-

Kuvio 5.3.1

Itse ilmoitettu tärkein syy siihen, että nuori ei opiskele. Ulkomaalaistaustaiset nuoret (15–29-v.), jotka eivät opiskelleet tutkintoon johtavassa koulutuksessa vuonna 2014, yhteensä 33 000 henkilöä (46 % koko ikäluokasta), henkilöä ja %

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

kin 15 prosenttia ei tunnistanut mitään näistä syistä ja ilmoitti mieluummin ”jonkin muun syyn”. Muu syy oli suhteellisesti yleisempi nuorilla naisilla (24 %) kuin miehillä (13 %). Naisten osalta syy saattoi olla perheen perustaminen, sillä ”muun syyn” vastanneista naisista lähes puolet kertoi pääasialliseksi toiminnakseen lasten hoitamisen.

Nuoret ulkomaalaistaustaiset miehet (39 %, naiset 21 %) ja taustamaiden osalta erityisesti aasialaistaustaiset (40 %) kertoivat työelämään siirtymisen olleen syynä sille, miksi he eivät jatkaaneet opiskelua. Nykyisen koulutuksensa riittäväksi kokivat erityisesti EU-, Efta ja Pohjois-Amerikka-taustaiset, joiden joukossa oli myös eniten korkeakoulutettuja.

5.4 Ulkomaalaistaustaiset nuoret useammin koulutuksen ja työn ulkopuolella kuin suomalaistaustaiset

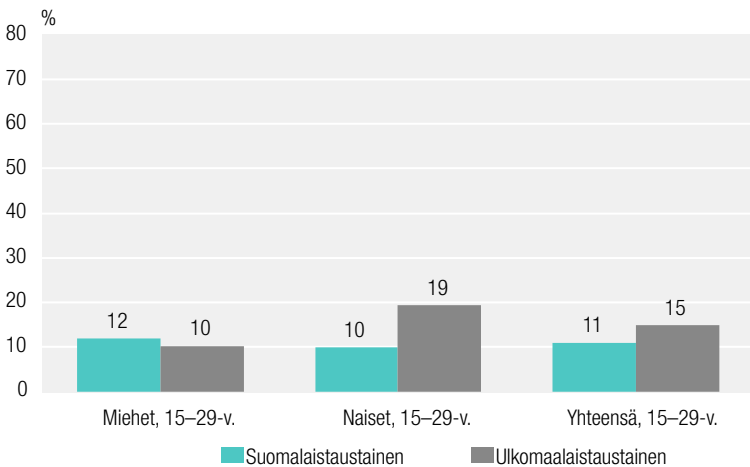
Suomessa vuonna 2014 vakinaisesti asuvien 15–29-vuotiaiden nuorten työllisyysaste oli ulkomaalaistaustaisilla 47 prosenttia ja suomalaistaustaisilla 52 prosenttia. Kummastakin ryhmästä siis noin puolet nuorista oli töissä. Työttömyysaste taas oli ulkomaalaistaustaisilla nuorilla 20 prosenttia työvoimasta ja suomalaistaustaisilla 16 prosenttia. Nuorten kohdalla työttömyys- ja työllisyysaste eivät kuitenkaan kuvaa kovin hyvin elinoloja tai syrjäytymistä (Larja, 2013). Ulkomaalaistaustaisten nuorten kohtuullisen hyvä työllisyysaste kertoo lähinnä siitä, että moni ei ole jatkanut kouluttautumista peruskoulun jälkeen. Työttömyysaste taas on ongelmallinen indikaattori nuorten kohdalla, sillä se kuvaa työttömien osuutta työvoimasta (= työlliset

+ työttömät): kohdejoukon ulkopuolelle jää tyypillisesti yli puolet koko ikäluokasta, koska he ovat opiskelijoita ja siten työvoiman ulkopuolella.

Työttömyysasteen rinnalla onkin alettu käyttää niin sanottua NEET-astetta (Not in Employment, Education or Training, Eurostat 2015a), joka kuvaa niiden nuorten osuutta ikäluokasta, jotka eivät ole työssä, koulutuksessa eivätkä asevelvollisuutta suorittamassa. UTH-tutkimuksen mukaan kaikista Suomessa vakinaisesti asuvista 15–29-vuotiaista nuorista 11 prosenttia (111 000 nuorta) oli työn ja koulutuksen ulkopuolella vuonna 2014. Suomalaistaustaisten osalta osuus oli sama kuin koko väestössä, eli 11 prosenttia (100 000 nuorta) (kuvio 5.4.1, taulukko 5.4.1). Ulkomaalaistaustaista työn ja koulutuksen ulkopuolella oli 15 prosenttia (11 000 nuorta). Ulkomaalaistaustaiset nuoret olivat siis suomalaistaustaisia useammin koulutuksen ja työn ulkopuolella. Työn ja koulutuksen ulkopuolella oleminen oli yleisintä Lähi-itä-

Kuvio 5.4.1

NEET-aste, eli niiden nuorten osuus ikäluokasta, jotka eivät olleet työssä, opiskelemissa eivätkä varusmiespalveluksessa vuonna 2014 sukupuolen ja syntyperän mukaan, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Taulukko 5.4.1

Nuoret (15–29-v.) suomalais- ja ulkomaalaistaustaiset työhön, opiskeluun tai varusmiespalveluun osallistumisen mukaan Suomessa vuonna 2014, henkilöä

	Ulkomaalaistaustainen	Suomalaistaustainen	Yhteensä
Ei työssä, ei opiskelemissa eikä varusmiespalveluksessa	11 000	100 000	111 000
Työssä, opiskelee tai varusmiespalveluksessa	61 000	822 000	883 000
Yhteensä	71 000	923 000	994 000

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

ja Pohjois-Afrikka- (23 %) sekä muu Afrikka-taustaisille (20 %) ja harvinaisinta aasia-laistaustaisille (9 %). Kielitaito oli myös yhteydessä nuorten todennäköisyyteen olla työn ja koulutuksen ulkopuolella. Ulkomaalaistaustaisista nuorista, joilla suomen (tai ruotsin) kielen taito oli vähäistä, NEET-aste oli 22 prosenttia, kun äidinkielen tasolla suomea (tai ruotsia) puhuvista työn ja koulutuksen ulkopuolella oli 11 prosenttia.

Suomalaistaustaisilla nuorilla NEET-asteessa ei ollut sukupuolieroja (miehet 12 %, naiset 10 %). Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla naisilla NEET-aste oli 19 prosenttia kun vastaava luku nuorilla miehillä oli 10 prosenttia (kuvio 5.4.1). Nuorten miesten osalta NEET-asteessa ei siis ollut eroa ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten välillä. Ulkomaalaistaustaisten nuorten korkeamman NEET-asteen taustalla onkin nuorten ulkomaalaistaustaisten naisten aikaisempi perheen perustaminen. Kun suomalaistaustaisista työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista naisista 31 prosenttia oli hoitamassa omia lapsiaan vuonna 2014, ulkomaalaistaustaisista työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista naisista 51 prosenttia oli hoitamassa omia lapsiaan. Suomalaistaustaisista työn ja koulutuksen ulkopuolella olevissa nuorista suhteellisesti useampi (19 %) piti itseään työkyvyttömänä tai pitkäaikaisesti sairaana, kuin ulkomaalaistaustaisista (7 %). Nuorista työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista miehistä suurin osa piti itseään pääasialliselta toiminnaltaan työttöminä niin suomalaistaustaisten (72 %) kuin ulkomaalaistaustaistenkin (78 %) osalta.

Vuonna 2014 NEET-status oli yleisin 20–29-vuotiaina muuttaneiden ulkomaalaistaustaisten keskuudessa (21 %) ja harvinaisin Suomessa syntyneiden tai alle seitsemän vuotiaina muuttaneilla ulkomaalaistaustaisilla (7 %). Työn ja koulutuksen ulkopuolella olo oli ulkomaalaistaustaisilla yleisintä 25–29 vuotiaana, kun taas suomalaistaustaisilla ulkopuolisuus jakautui tasaisemmin eri ikäryhmiin.

5.5 Koulutus periytyy myös ulkomaalaistaustaisilla

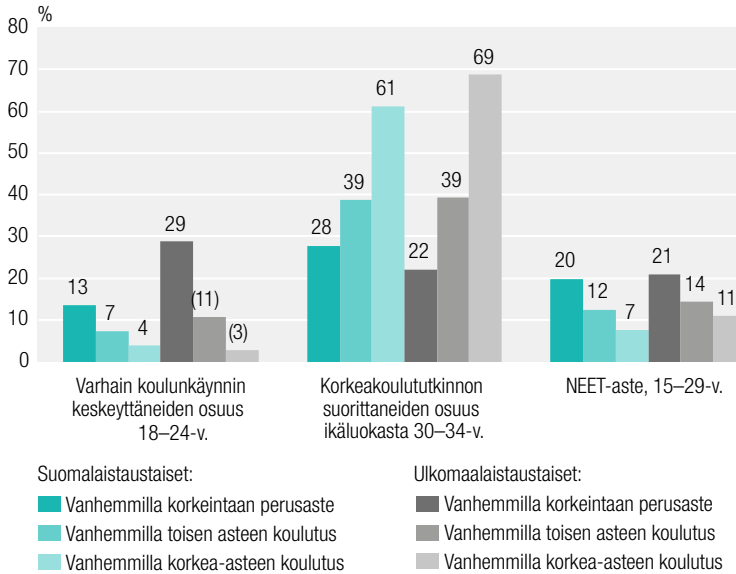
Koulutus näyttää periytyvän vahvasti vanhemmilta lapsille myös ulkomaalaistaustaisten keskuudessa. Koulutuksen periytyminen vaikuttaa kuitenkin erityisen paljon juuri ulkomaalaistaustaisten nuorten aikuisten koulutusrakenteeseen, sillä heidän vanhemmistaan 29 prosenttia oli suorittanut korkeintaan perusopetuksen oppimäärän. 18–24-vuotiaiden nuorten suomalaistaustaisten nuorten vanhemmista vain perusopetuksen oppimäärän suorittaneita oli kuusi prosenttia vuonna 2014.

Jos vanhemmista vähintään toinen oli suorittanut korkea-asteen tutkinnon, oli varhain koulunkäynnin keskeyttäneitä vain muutama prosentti vuonna 2014 (kuvio 5.5.1). Sen sijaan niillä nuorilla, joiden vanhemmat olivat suorittaneet korkeintaan perusopetuksen oppimäärän, koulunkäyntinsä varhain oli keskeyttänyt 13 prosenttia suomalaistaustaisista ja 29 prosenttia ulkomaalaistaustaisista nuorista.

Niistä ulkomaalaistaustaisista 30–34-vuotiaista nuorista aikuisista, joiden vanhemmista vähintään toinen oli suorittanut korkea-asteen tutkinnon, 69 prosenttia oli korkeasti koulutettuja (suomalaistaustaisista 61 %) vuonna 2014 (kuvio 5.5.1). Sen sijaan niistä ulkomaalaistaustaisista nuorista, joiden vanhemmat olivat suorittaneet korkeintaan perusopetuksen oppimäärän, vain 22 prosenttia oli suorittanut korkea-asteen tutkinnon. Suomalaistaustaisilla vastaava luku oli 28 prosenttia.

Kuvio 5.5.1

Ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten nuorten koulutukseen liittyvät indikaattorit vanhempien koulutustaustan mukaan vuonna 2014, %

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Vanhempien koulutustausta oli yhteydessä myös nuorten työn ja koulutuksen ulkopuolella olemiseen (ns. NEET-aste) niin suomalaistaustaisten kuin ulkomaalaistaustaisten nuorten osalta. Nuorista, joiden vanhemmista vähintään toisella oli korkeakoulututkinto, huomattavasti harvempi (suomalaistaustaisilla 7 %, ulkomaalaistaustaisilla 11 %, kuvio 5.5.1) oli koulutuksen ja työn ulkopuolella kuin nuorista, joiden vanhemmat olivat suorittaneet korkeintaan perusopetuksen oppimäärän (suomalaistaustaisilla 20 %, ulkomaalaistaustaisilla 21 %).

Vanhempien koulutustausta on siis merkittävä taustatekijä suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten nuorten kouluttautumisen eroissa (kuvio 5.5.1). Mikäli verrataan saman koulutusasteen omaavien vanhempien nuoria, häviää suuri osa ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten nuorten välisistä eroista.

Myös kotitalouden käytettävissä olevilla tuloilla oli merkitystä nuorten työn ja koulutuksen ulkopuolella olemiseen. Kun tarkastellaan NEET-astetta kotitalouden käytettävissä olevien tulojen¹ mukaan, havaitaan, että pienituloisissa (desiilit 1–4) kotitalouksissa asuvista ulkomaalaistaustaisista nuorista 18 prosenttia oli työn ja koulutuksen ulkopuolella kun taas korkeampituloisissa kotitalouksissa asuvista nuorista NEET-statuksella oli vain kahdeksan prosenttia. Suomalaisten osalta vastaavat

1 Tulotietona on tulonjaon kokonaistilaston asuntokuntadesiili, muodostettu ekvivalenttien käytettävissä olevien rahatulujen pohjalta. Tiedot ovat rekisteritietoja, jotka on yhdistetty UTH-haastattelutietoihin. Desiilien 1–4 tuloaraja vuonna 2013 oli 0–21 180 euroa/vuosi/kulutusyksikkö

luvut olivat 14 ja 7 prosenttia. Kotitalouden käytettävissä olevilla tuloilla ei sen sijaan ollut vaikutusta koulunkäynnin varhain keskeyttämiseen.

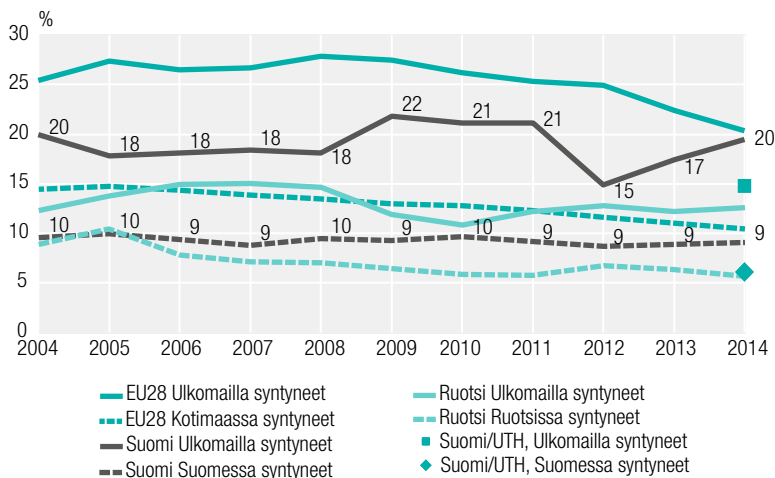
Varhain koulunkäynnin keskeyttämisen suhteen alueiden välillä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja. NEET-asteen suhteen eroja oli vain suomalaistaustaisten nuorten osalta. Suomalaistaustaisilla NEET-aste oli alhaisin Helsingissä (6 %) ja korkein muualla Etelä-Suomessa (pl. pk-seutu, 13 %).

5.6 EU-maissa nuorten koulunkäynnin keskeyttäminen vähentynyt

Suomessa varhain koulunkäynnin keskeyttäneiden nuorten osuus² on viimeiset kymmenen vuotta pysytellyt selvästi EU-keskiarvoa matalammalla (kuvio 5.6.1). Tällä ajanjaksolla kuitenkin sekä EU-keskiarvo että myös esimerkiksi Ruotsin tilanne ovat hieman parantuneet ja koulunkäynnin keskeyttäneiden nuorten osuus on vähentynyt. Suomessa syntyneiden nuorten osalta tilanne on pysynyt lähes sa-

Kuvio 5.6.1

Varhain koulunkäynnin keskeyttäneiden nuorten (18–24-v., early leavers from education) osuus ikäluokasta vuosina 2004–2014

Lähde: Eurostat 2015b, UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

2 Eurostatin Suomea koskevat tiedot ovat peräisin Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksesta (LFS), jossa taas käytetään lähdeaineistona tutkintorekisterin tietoja. Verrattuna UTH-tutkimuksessa julkaistuihin lukuihin varhain koulunkäynnin keskeyttäneistä nuorista vuonna 2014, ovat Eurostatin julkaisemat vastaavat luvut hieman korkeampia: 19,5 prosenttia (ulkomailla syntyneet) ja 9,1 prosenttia (Suomessa syntyneet, kuvio 5.6.1). Merkittävin eron syy on tämän artikkelin alussa mainittu tutkintorekisterin tietojen hidas päivittyminen, josta johtuen ilman toisen asteen tutkintoa olevien määrä tulee yliarvioitua sekä tutkintorekisterin että Eurostatin luvuissa. Jotta eri vuosien luvut olisivat keskenään vertailukelpoisia, käytämme tässä Eurostatin lukuja. Kuvioon on kuitenkin merkitty myös UTH-aineistosta lasketut estimaatit vuoden 2014 osalta. Koska Eurostat julkaisee tiedot syntymämaan mukaan, on tässä kappaleessa käytetty syntymämaata, eikä syntyperää, kuten tässä artikkelissa aikaisemmin, jolloin toisen polven ulkomaalaistaustaiset luokituvat Suomessa syntyneiden joukkoon.

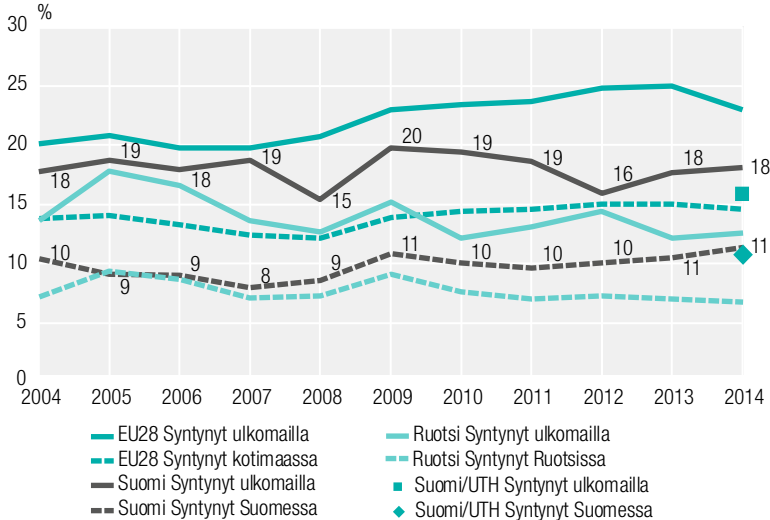
mana, joten ero EU-keskiarvoon on kaventunut. EU-maissa keskimäärin ulkomailta syntyneiden nuorten koulun käynnin keskeyttäminen on vähentynyt lähes kahdeksan prosenttiyksikön verran vuodesta 2008 vuoteen 2014, mutta vastaavaa kehitystä ei ole tapahtunut Suomessa (eikä Ruotsissa). EU-tason käänne osuu yhteen talouskriisin alkamisen ja nuorisotyöttömyyden kasvun kanssa, joten taustalla voi olla työmarkkinoiden huono toimivuus: työelämään siirtyminen ei ole ollut realistinen vaihtoehto koulunkäynnin jatkamisen rinnalla.

5.7 Ulkomailta syntyneiden nuorten koulutuksen ja työn ulkopuolella oleminen Suomessa edelleen harvinaisempaa kuin muissa EU-maissa

Eurostatin tietojen mukaan ulkomailta syntyneiden nuorten NEET-aste on Suomessa 18 prosenttia vuonna 2014, eli viisi prosenttiyksikköä EU-maiden keskiarvoa alhaisempi (kuvio 5.7.1)³. Suhteellinen ero Suomessa ja ulkomailta syntyneillä

Kuvio 5.7.1

NEET-aste, eli niiden nuorten osuus ikäluokasta (15–29-v.), jotka eivät ole työssä, koulutuksessa eivätkä asevelvollisuutta suorittamassa, syntymämaan mukaan Suomessa, Ruotsissa ja EU:ssa, vuonna 2014, %

Lähde: Eurostat 2015c, UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

3 Eurostatin Suomea koskevat tiedot ovat peräisin Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksesta (LFS), mikä eroaa UTH-tutkimuksen aineistosta siinä, että työvoimatutkimuksen haastateltujen lisäksi mukana on erillinen otos (N=5 449) ulkomaalaistaustaisia vastaajia. Näin ollen UTH-tutkimuksen tulokset eroavat hieman Eurostatin luvuista. UTH-tutkimuksen mukaan ulkomailta syntyneiden NEET-aste Suomessa vuonna 2014 oli Eurostatin julkaisemaa lukua hieman alhaisempi, eli 16 prosenttia, mutta käytämme tässä yhteydessä Eurostatin lukua, jotta eri vuosien luvut ovat keskenään vertailukelpoisia. Kuvioon on kuitenkin merkitty myös UTH-aineistosta lasketut estimaatit vuoden 2014 osalta.

den välillä on sen sijaan sama kuin EU-maissa keskimäärin: ulkomailla syntyneistä nuorista työn ja koulutuksen ulkopuolella oli 1,6-kertainen osuus sekä Suomessa että EU-maissa keskimäärin. Taloustilanteen parantuessa 2008 ja 2012 ulkomailla syntyneiden nuorten NEET-aste on Suomessa ollut alhaisimmillaan, mutta taantumien jatkuessa edelliset kaksi vuotta NEET-nuorten osuus on lisääntynyt niin ulkomailla kuin Suomessa syntyneiden nuorten osalta.

5.8 Yhteenveto

Ulkomaalaistaustaisten nuorten ja nuorten aikuisten koulutukseen ja työhön osallistuminen on polarisoitunut. Yhtäältä varhain koulunkäynnin keskeyttäneiden osuus oli ulkomaalaistaustaisten nuorten joukossa yli kaksinkertainen verrattuna suomalaistaustaisiin ja myös koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien osuus oli suurempi kuin suomalaistaustaisilla vuonna 2014. Toisaalta ulkomaalaistaustaisista nuorista korkeakoulutettujen osuus oli saman suuruinen kuin suomalaistaustaisten keskuudessa. Näyttää kuitenkin siltä, että korkeakoulutettujen osuutta kasvattavat lähinnä kouluikänsä jälkeen Suomeen muuttaneet ulkomaalaistaustaiset. Koulunsa täällä käyvien kouluttautuminen korkea-asteelle on harvinaisempaa.

Huomiota tulisi kiinnittää erityisesti ulkomaalaistaustaisten poikien sekä kouluikäisinä (7–19 v.) muuttaneiden nuorten kouluttautumisen tukemiseen. Varhain koulunkäynnin keskeyttäneiden osuus on heillä erityisen suuri verrattuna tyttöihin ja ennen kouluikää muuttaneisiin tai Suomessa syntyneisiin. Nuorten itsensä mukaan yleisin syy koulutuksen lopettamiselle oli halu siirtyä työelämään. Tämä valinta voi kuitenkin kostautua myöhemmin, jos tulevaisuuden yhteiskunnassa pelkkää perusopetuksen oppimäärää edellyttävien työtehtävien määrä vähenee.

Perusopetuksesta toiselle asteelle siirtymisen tukitoimet, kuten nuorisotakuu ja peruskoulun aikainen oppilaanohjaus, ovatkin tärkeässä asemassa koulunkäynnin jatkamisen edistämiseksi. Varhain koulunkäyntinsä keskeyttäneistä nuorista kymmenesosa kertoi opiskelun lopettamisen syyksi sen, ettei hakemisesta huolimatta ollut päässyt kouluun. Siirtymää toiselle asteelle voisi helpottaa myös peruskoulussa annettavan suomen kielen opetuksen vahvistaminen tämän ryhmän osalta, sillä koulunkäynnin keskeyttäminen oli yhteydessä myös heikompaan kielitaitoon. Nuorista kymmenesosa kertoi koulutuksen keskeyttämisen syyksi puutteellisen kielitaidon. Jos ulkomaalaistaustaisten nuorten peruskoulun jälkeiseen koulutukseen ei kiinnitetä erityistä huomiota, on vaarana tämän ryhmän yhteiskunnasta syrjäytyminen.

Ulkomaalaistaustaisista suurempi osuus oli myös työn ja koulutuksen ulkopuolella kuin suomalaistaustaisista. Työn ja koulutuksen ulkopuolelle olo oli yleisintä erityisesti Lähi-itä- ja afrikkalaistaustaisilla, sekä heikomman kielitaidon omaavilla nuorilla, mutta erityisesti nuorilla ulkomaalaistaustaisilla naisilla, jotka opiskelujen jatkamisen tai työelämään siirtymisen sijaan perustivat perheen nuorella iällä ja olivat kotona hoitamassa lapsia.

Koulutus periytyy sekä suomalais- että ulkomaalaistaustaisilla nuorilla. Vaikutus on kuitenkin suurempi ulkomaalaistaustaisten nuorten kouluttautumiseen, sillä heidän vanhemmistaan suurempi osa on pelkän peruskoulun varassa. Nuorten tukemi-

sen ohella olisikin tärkeä tukea erityisesti niitä vanhempia, joiden koulutustaso on matala, jotta he voisivat antaa nuorilleen tarvittavaa tukea perusopetuksen ja toisen asteen siirtymän välillä. Myös koulujen nykyisiä käytäntöjä vanhempien osallistamisessa saattaa olla syytä tarkastella kriittisesti kouluissa: onko esimerkiksi sähköiseen tiedotukseen siirtymisellä eriarvoistavia vaikutuksia, jos kaikki vanhemmat eivät osaa käyttää sujuvasti sähköisiä viestintävälineitä tai jos kielitaidossa on suuria puutteita. Oppilaiden ohella myös osa vanhemmista saattaisi tarvita tietoa myös suomalaisen yhteiskunnan ammattirakenteesta ja kouluttautumisen tärkeydestä – joko selkokielisesti tai omalla kielellään kerrottuna.

Ulkomailla syntyneiden nuorten tilanne on Suomessa ollut kohtuullisen hyvä verrattuna muihin EU-maihin. Kuitenkin esimerkiksi Ruotsissa koulun keskeyttäminen ja työn ja koulutuksen ulkopuolella oleminen on vähäisempää kuin Suomessa. Näin ollen voidaan olettaa, että tehokkaalla kotouttamisella voitaisiin saavuttaa vieläkin parempia tuloksia myös Suomessa. Nyt ulkomaalaistaustaisista nuorista koulunkäynnin varhain keskeyttäneitä on 14 prosenttia, kun valtiovarainministeriön asettamana vuoden 2020 tavoitteena koko ikäluokan osalta on kahdeksan prosenttia. Korkeakoulutettuja osuuden suhteen VM:n tavoitetta voisi jopa nostaa. Ulkomaalaistaustaiset nimittäin ovat jo ylittäneet tavoitteen: korkea-asteen tutkinnon on suorittanut 47 prosenttia, kun vuoden 2020 tavoite on 42 prosenttia.

TYÖ

6

Työllisyys

Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste lähes samalla tasolla kuin suomalaistaustaisella – naisilla enemmän vaikeuksia työllistyä

Liisa Larja & Hanna Sutela

Ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste oli vuonna 2014 kymmenen prosenttiyksikköä heikompi kuin suomalaistaustaisella väestöllä, mutta yli kymmenen vuotta maassa-asuneiden osalta eroa oli enää viisi prosenttiyksikköä. Parhaiten olivat työllistyneet korkeakoulutetut, virolais-, EU-, Efta- tai Pohjois-Amerikka-taustaiset, työn tai opiskelun takia muuttaneet ja suomea vähintään edistyneellä tasolla puhuvat. Vaikka työllisyystilanne oli vaikein pakolaistaustaisilla, yli kymmenen vuotta Suomessa asuneista pakolaisistakin jo joka toinen oli työssä. Työllistyminen oli vaikeaa myös ulkomaalaistaustaisille naisille, joista monet olivat perheellistyneet suomalaistaustaisia nuorempana. Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste oli vain muutaman prosenttiyksikön matalampi kuin suomalaistaustaisilla miehillä.

Maahanmuuttajien työllisyydestä on tehty useita tilastokatsauksia. Aikaisemmista analyyseista on kuitenkin puuttunut muun muassa tieto koulutuksen ja kielitaidon sekä maahanmuuton syyn vaikutuksesta työllistymiseen (Eronen ym., 2014). Joitakin alueellisia analyyseja näistäkin tiedoista on tosin tehty (Kostiainen & Laakso, 2014). Tässä artikkelissa analysoimme ulkomaalaistaustaisten työllistymistä ottaen huomioon myös koulutuksen, kielitaidon ja maahanmuuton syyn vaikutukset. Aineistona käytämme UTH-tutkimuksen aineistoa, joka edustaa koko Suomen ulkomaalaistaustaista 15–64-vuotiasta väestöä vuonna 2014.

6.1 Ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste 10 prosenttiyksikköä matalampi kuin suomalaistaustaisilla

Suomessa vakinaisesti asuvia 15–64-vuotiaita ulkomaalaistaustaisia henkilöitä oli 241 000 vuonna 2014. Heidän työllisyysasteensa oli 60 prosenttia vuonna 2014, kun saman ikäisen suomalaistaustaisen väestön työllisyysaste oli 69 prosenttia (taulukko 6.1.1).

Tässä artikkelissa työllisyysastetta seurataan kuitenkin pääasiassa 20–64-vuotiaiden ikäryhmässä, sillä nuorten osalta ensisijainen tavoitteena pidetään nykyään yleensä peruskoulusta toisen asteen opintoihin siirtymistä eikä työllistymistä. Muun muassa Eurooppa 2020-strategian tavoitteissa vuodelle 2020 työllisyysaste lasketaan 20–64-vuotiaille. Suomen kansallinen tavoite on nostaa 20–64-vuotiaiden työllisyysaste 78 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä (Valtiovarainministeriö, 2015, 33).

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan koko 20–64-vuotiaan väestön työllisyysaste oli 73 prosenttia vuonna 2014: suomalaistaustaisten työllisyysaste oli 73,7 prosenttia ja ulkomaalaistaustaisten 63,7 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste oli siis kymmenen prosenttiyksikköä matalampi kuin suomalaistaustaisella väestöllä.

Ulkomaalaistaustaisten työllisyyttä on seurattu myös rekisteritietoihin perustuen työssäkäyntitilastossa. Työssäkäyntitilaston mukaan vuonna 2013 työllisiä 20–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista oli 52,5 prosenttia ja suomalaistaustaisista 71,4 prosenttia. Ryhmien välinen ero työllisten osuudessa koko väestöstä oli siis 18,9 prosenttiyksikköä, mikä on lähes kaksinkertainen luku verrattuna UTH-tutkimuksen tuloksiin (taulukko 6.1.1).

Taulukko 6.1.1

Työllisyysaste ja työllisten lukumäärä vuonna 2014 iän ja syntyperän mukaan, henkilöä ja %

	Ulkomaalaistaustaiset	Suomalaistaustaiset	Koko väestö
15–64	144 000 (60,0 %)	2 241 000 (69,0 %)	2 386 000 (68,3 %)
20–64	142 000 (63,7 %)	2 171 000 (73,7 %)	2 313 000 (73,0 %)

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Tilastojen välinen ero johtuu työllisen erilaisesta määritelmästä. Työvoimatutkimuksessa ja UTH-tutkimuksessa noudatetaan ILO:n kansainvälistä työllisen määritelmää, jossa työlliseksi katsotaan henkilö, joka on tutkimusviikolla tehnyt ansiotyötä vähintään yhden tunnin tai ollut tilapäisesti pois työstään. Nämä otostutkimukset perustuvat haastatteluihin. Rekistereihin perustuvassa työssäkäyntitilastossa työllisyyden kriteeri on tiukempi. Työssäkäyntitilastossa edellytetään esimerkiksi palkansaajien kohdalla voimassaolevan työsuhteen lisäksi, että henkilölle on kertynyt tietty määrä palkkatuloja vuoden aikana. Tästä johtuen muun muassa lyhytkestoinen työskentely jää osittain tilaston ulkopuolelle. Ulkomaalaistaustaisista suurempi osa on osa-aikaisissa tai lyhytkestoisissa kausitöissä kuin suomalaistaustaisista (ks. luku 7), joten ero rekisteritietoihin on suurempi heidän kohdallaan kuin suomalaistaustaisilla. Eroa selittää osittain myös viiteajankohta, sillä työssäkäyntitilasto kuvaa vuoden lopun tilannetta. Vuoden lopussa työllisyysaste on kesän tilannetta matalampi. UTH-tutkimuksen aineistoa koottiin koko vuoden 2014 ajan ja työllisyysaste kuvaa vuoden keskiarvoa.

Työvoimatutkimus ja UTH-tutkimus ovat haastattelututkimuksia, joissa työttömien vastausosuus on tyypillisesti työllisiä heikompi. Kadon vaikutusta korjataan kuitenkin TE-toimistojen asiakasrekisterin työttömyystiedon avulla, joten työttömien heikompi vastausaste ei selitä tilastojen välistä eroa (ks. myös Larja & Pyykkönen, 2015).

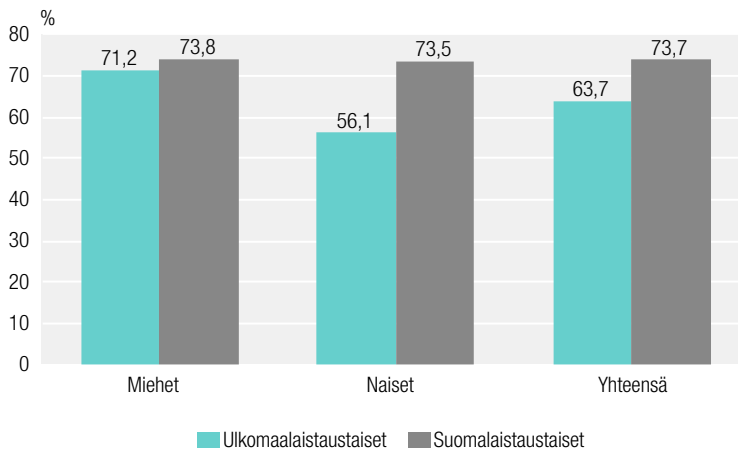
6.2 Ulkomaalaistaustaisten naisten varhainen perheellistyminen näkyy alhaisena työllisyysasteena

Ulkomaalaistaustaisten suomalaistaustaisiin verrattuna matalampi työllisyysaste liittyy erityisesti ulkomaalaistaustaisten naisten heikkoon työllisyyteen. Ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten miesten työllisyysasteessa on vain muutaman prosenttiyksikön ero, mutta ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyysaste on yli 17 prosenttiyksikköä matalampi kuin suomalaistaustaisilla naisilla (kuviot 6.2.1). Ulkomaalaistaustaiset miehet siis työllistyvät lähes yhtä hyvin kuin suomalaistaustaiset miehet.

Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste kehittyy vastaavalla tavalla kuin suomalaistaustaisilla miehillä 25–29-vuotiaaksi saakka. Tämän jälkeen ulkomaalaistaustaisilla miehillä työllisyys alkaa heiketä, kun taas suomalaistaustaisilla miehillä työllisyys pysyttelee 80 prosentin yläpuolella 50–54-vuotiaiden ikäryhmään saakka (kuviot 6.2.2). Vastaava tulos on havaittu myös muissa tutkimuksissa (Eronen ym., 2014). Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysasteen heikkeneminen iän myötä ei selity kieli-, työllistymis- ja muiden kotoutumiskurssien ulkopuolelle jäämisellä, sillä koettu kurssien tarve on suurinta 25–34-vuotiaalla ja vähenee iän myötä (ks. luku 4). Selitystä ei löydy myöskään koulutustaustasta, sillä ulkomaalaistaustaiset yli 35-vuotiaat miehet ovat suomalaistaustaisiin miehiin verrattuna varsin hyvin koulutettuja. Ulkomaalaistaustaisista miehistä myös harvempi pitää itseään työkyvyttömänä kuin suomalaistaustaisista miehistä. Ulkomaalaistaustaisten miesten työmarkkinoilta aikaisemman poistumisen syiden selvittäminen kaipaaisikin lisätutkimusta.

Kuvio 6.2.1

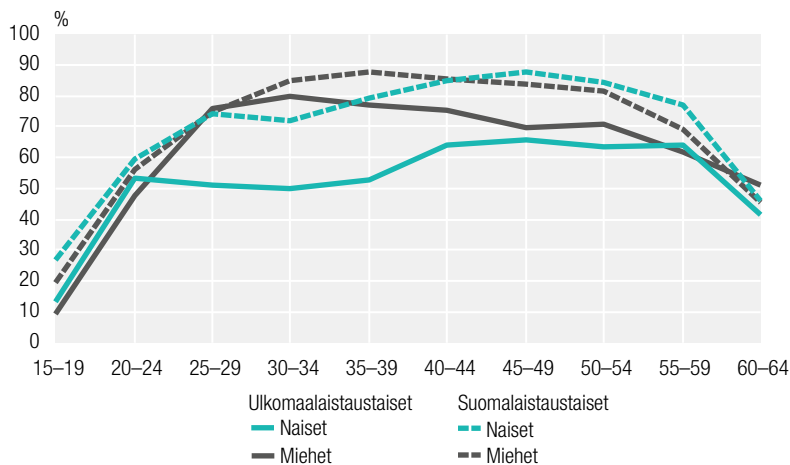
Työllisyysaste sukupuolen ja syntyperän mukaan, 20–64vuotias väestö Suomessa vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 6.2.2

Työllisyysaste iän*, sukupuolen ja syntyperän mukaan vuonna 2014

* Ulkomaalaistaustaisten osalta tieto 15–19-vuotiaiden sekä 60–64-vuotiaiden naisten työllisyysasteesta on pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava.

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Ulkomaalaistaustaisilla naisilla työllisyys alkaa jäädä suomalaistaustaisten naisten työllisyyttä alhaisemmaksi jo 24 ikävuoden jälkeen. Ero 25–29-vuotiaiden ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten naisten työllisyysasteessa on yli 20 prosenttiyksikköä (51 % vs. 74 %). Ero liittyy pitkälti ulkomaalaistaustaisten nuorten naisten varhaiseen perheellistymiseen. Ulkomaalaistaustaisista 20–24-vuotiaista naisista 15 pro-

senttia pitää pääasiallisena toimintanaan omien lasten hoitoa, kun suomalaistaustaisista naisista vastaava osuus on neljä prosenttia. Viisi vuotta vanhemmassa ikäluokassa lapsiaan hoitaa jo 17 prosenttia ulkomaalaistaustaisista, mutta vasta 11 prosenttia suomalaistaustaisista naisista. Perheenperustamisvaiheen jälkeen naisten työllisyys kuitenkin paranee ja on korkeimmillaan 45–49-vuotiaiden joukossa sekä suomalais-taustaisilla (88 %) että ulkomaalaistaustaisilla naisilla (66 %).

Työn ja opiskelun takia muuttaneilla ulkomaalaistaustaisilla sekä EU-maiden kansalaisilla oli parempi työllisyysaste kuin suomalaistaustaisilla vuonna 2014 (kuvio 6.2.3). Myös virolaistaustaisilla oli suomalaistaustaisia parempi työllisyysaste, samoin kuin niillä ulkomaalaistaustaisilla, jotka puhuivat suomea äidinkieltä vastaavalla tasolla. Heikoin työllisyysaste oli pakolaistaustaisilla, Lähi-itä- ja Afrikka-taustaisilla sekä kolmansien maiden kansalaisilla.

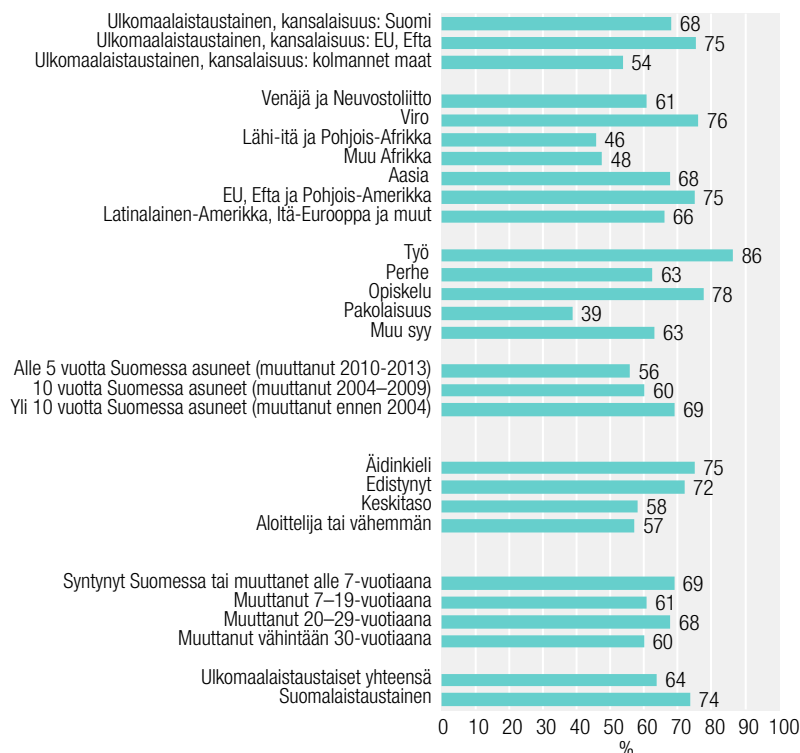
Vaikka vähintään edistyneen kielitaidon omaavilla työllisyysaste oli siis muita ulkomaalaistaustaisia parempi, ei alkeis- ja keskitason kielitaidon välillä näyttänyt olevan – ehkä hieman yllättäenkin – merkittävää eroa työllisyyden suhteen (kuvio 6.2.3). Tulosta selittää muun muassa se, että suomea korkeintaan alkeistasolla puhuvat korkea-asteen tutkinnon suorittaneet ovat työllistyneet jopa paremmin kuin suomea keskitasoisesti puhuvat korkeasti koulutetut. Sen sijaan korkeintaan perusasteen oppimäärän suorittaneilla suomea keskitasoisesti puhuvien työllisyysaste oli kymmenen prosenttiyksikköä korkeampi kuin suomea korkeintaan alkeistasolla hallitsevilla vuonna 2014. Näyttää siis siltä, että korkeakoulutettujen kielen opetuksen tähtäin pitäisi olla edistyneen taitotason saavuttamisessa, jotta sillä olisi työllisyyttä parantava vaikutus. Korkeintaan perusasteen suorittaneille myös keskitason kielitaidon saavuttamisesta on hyötyä.

Työllisyysaste oli parempi pidempään maassa-asuneilla: alle viisi vuotta Suomessa asuneilla työllisyysaste oli vain 56 prosenttia, kun yli 10 vuotta asuneilla se oli 69 prosenttia eli varsin lähellä suomalaistaustaisten lukua. Asumisajan vaikutus työllisyysasteeseen johtuu lähes pelkästään naisten työllisyysasteen paranemisesta – miesten työllisyyteen asumisajalla ei juuri ollut vaikutusta. Alle viisi vuotta maassa asuneiden naisten työllisyysaste oli 40 prosenttia, mutta yli 10 vuotta asuneilla jo 67 prosenttia. Koska UTH-tutkimus ei ollut pitkittäistutkimus, sen avulla ei voida arvioida syy-seuraussuhteita. On mahdollista, että tutkimuksessa havaittu maassa-asumisen yhteys työllisyyteen liittyykin suhdannevaikutuksiin. Siten 2000-luvun alussa muuttaneet olisivat hyötäneet taloudellisesta noususuhdanteesta ja toisaalta myöhemmin Suomeen muuttaneet kärsineet taantumasta. Vastaava tulos on kuitenkin havaittu myös muissa tutkimuksissa eri kohorteilla ja myös näissä tuloksissa maassaoloaika vaikutti erityisesti naisten työllisyyteen (Eronen ym., 2014, 38).

Muuttoajan suhteen korkein työllisyysaste oli kaksikymppisinä muuttaneilla sekä Suomessa syntyneillä tai alle kouluikäisinä maahan tulleilla. Jälkimmäisen ryhmän osalta tilanne saattaa kuitenkin vielä muuttua tulevina vuosina, sillä ryhmä on tois-taiseksi varsin pieni ja työuransa alussa. Kouluikäisinä muuttaneiden tai yli kolmekymppisinä muuttaneilla työllisyysaste oli keskimääräistä matalampi. Kouluikäisinä muuttaneilla myös koulunkäynnin varhainen keskeyttäminen on yleisempää (ks. luku 5), joten tämän ryhmän koulunkäynnin tukemiseen ja sitä kautta työllistymiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota.

Kuvio 6.2.3

Ulkomaalaistaustaisten 20–64-vuotiaitten työllisyysaste kansalaisuuden, taustamaan, maahanmuuton syyn*, maassa-asumisajan*, kielitaidon* ja muuttoajan mukaan. Suomessa vuonna 2014, %

* = tiedot eivät sisällä Suomessa syntyneitä toisen polven ulkomaalaistaustaisia.

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

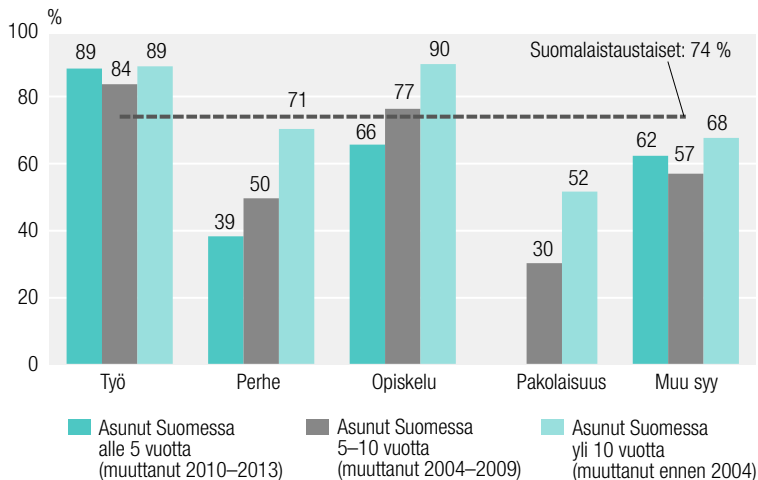
6.3 Yli kymmenen vuotta maassa asuneista pakolaistaustaisista puolet työllistynyt

Maassa-asumisaika vaikuttaa eniten pakolaistaustaisten työllisyyteen: alle viisi vuotta maassa-asuneista pakolaisista vain hyvin harva* oli työllistynyt vuonna 2014, mutta yli kymmenen vuotta asuneista työllisiä oli jo puolet (kuvio 6.3.1). Työperäisillä muuttajilla työllisyysaste on jo valmiiksi erittäin hyvä ja pysyy samalla tasolla asumisajasta riippumatta. Opiskelun takia muuttaneista monet muuttavat pois opintojen päättymisen jälkeen, mutta heillä, jotka ovat jääneet Suomeen yli kymmeneksi vuodeksi, työllisyysaste on niin ikään erittäin hyvä.

Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) analyysin mukaan (Eronen ym., 2014) vuosien 2000–2010 kehitys näyttää samansuuntaiselta vuoden 2014 tilannetta kuvaavien UTH-tutkimuksen tulosten kanssa. TEM:n luvut tosin perustuvat kansalaisuudelle siinä missä UTH-tutkimuksessa ilmiötä on voitu tarkastella maahanmuuton

Kuvio 6.3.1

20–64-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste maassa-asumisajan ja maahanmuuton syyn mukaan vuonna 2014, %

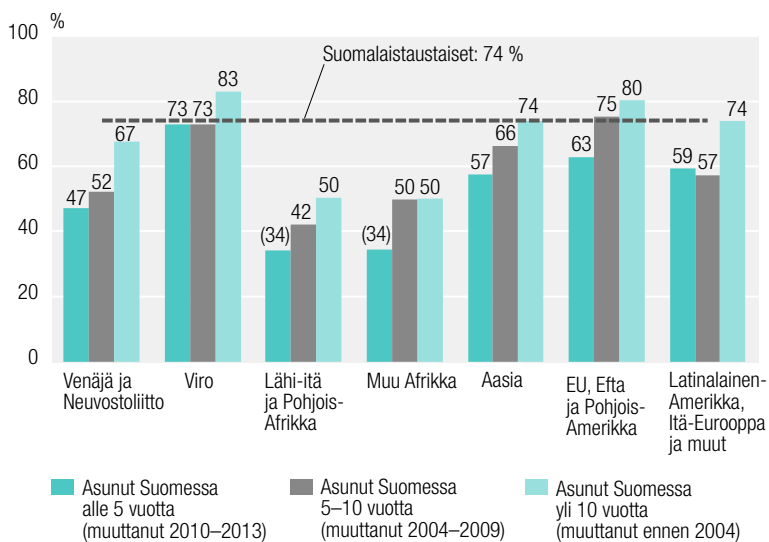

* Tieto alle viisi vuotta maassa asuneiden pakolaistaustaisten työllisyysasteesta on pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava.

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 6.3.2

Ulkomaalaistaustaisten (20–64-vuotta) työllisyysaste taustamaan ja asumisajan mukaan vuonna 2014, %

* () = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava.

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

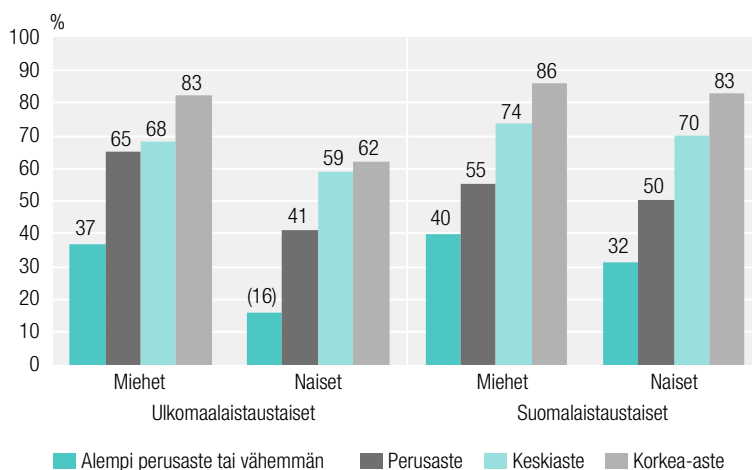
syyn ja taustamaan mukaan. Kansalaisuudesta tai taustamaasta ei suoraan voi päätellä maahantulon syytä, vaikka esimerkiksi Lähi-idästä ja Afrikasta muuttaneista 35–41 prosenttia on pakolaisia (ks. luku 2). Kuviossa 6.3.1 työllisyyttä on kuvattu maahantulon syyn mukaan ja kuviossa 6.3.2 taustamaan mukaan UTH-aineistolla. TEM:n tulosten mukaan vuonna 2000 Suomeen muuttaneiden Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan maiden kansalaisten työllisyys oli kymmenessä vuodessa noussut 20 prosentista 40 prosenttiin. UTH-tutkimuksen tulosten perusteella vuonna 2014 alle viisi vuotta Suomessa asuneista Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisista 34 prosenttia oli työllisiä, mutta yli 10 vuotta asuneista jo puolet. Muun Afrikan osalta TEM:n selvityksessä havaittiin työllisyysasteen nousu 36 prosentista 40 prosenttiin, mikä sekoin on samaa luokkaa UTH-tulosten kanssa: Vuonna 2014 Suomessa alle viisi vuotta asuneista muista afrikkalaistaustaisista työllisiä oli vain 34 prosenttia mutta yli viisi vuotta asuneista jo puolet.

6.4 Ulkomaalaistaustaiset miehet työllistyvät lähes yhtä hyvin kun samalla tavalla koulutetut suomalaismiehet

Ulkomaalaistaustaisten työllisyydestä ei aiemmin ole ollut saatavilla tietoa koulutusasteen mukaan, koska tutkintorekisteristä puuttuu suurin osa ulkomailla suoritetuista tutkinnoista. UTH-tutkimuksessa tutkintorekisteristä puuttuvat tiedot pystyttiin korvaamaan haastattelussa saaduilla tiedoilla koulutuksesta (ks. luku 2).

Kuvio 6.4.1

Työllisyysaste koulutusasteen, sukupuolen ja syntyperän mukaan, 20–64-vuotias väestö vuonna 2014, %

() = Suluisissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava.

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Koulutustaustalla oli merkittävä vaikutus työllistymiseen niin ulkomaalais- kuin suomalaistaustaisillakin 20–64-vuotiailla Suomessa vuonna 2014 vakinaisesti asuneilla henkilöillä. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet työllistyvät parhaiten ja enintään alemman perusasteen suorittaneet heikoimmin. Kuviosta 6.4.1 havaitaan, että mikäli verrataan samalla tavalla koulutettuja miehiä, ero ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten välisessä työllisyysasteessa jää enää hyvin pieneksi; enintään perusasteen suorittaneista ulkomaalaistaustaiset työllistyvät jopa hieman paremmin kuin suomalaistaustaiset. Naisilla koulutus ei kuitenkaan tasaa eroja, vaan ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyysaste oli suomalaistaustaisia naisia heikompaa kaikilla koulutusasteilla.

Enintään perusasteen suorittaneiden heikko työllistyminen vaikuttaa ulkomaalaistaustaisten työllisyysasteeseen kuitenkin enemmän kuin suomalaistaustaisten työllistymiseen. Tämä johtuu siitä, että 20–64-vuotiaasta ulkomaalaistaustaisesta väestöstä korkeintaan perusasteen koulutuksen suorittaneita oli lähes kaksinkertainen osuus (18 %) suomalaistaustaisiin verrattuna (10 %) vuonna 2014.

6.5 Ulkomaalaistaustaisilla naisilla vaikeuksia päästä työmarkkinoille

Suomalaistaustaisesta 20–64-vuotiaasta väestöstä naimissa olevat olivat työssä useammin kuin naimattomat, mutta ulkomaalaistaustaisilla ei ollut eroa naimattomien ja naimisissa olevien välillä vuonna 2014.

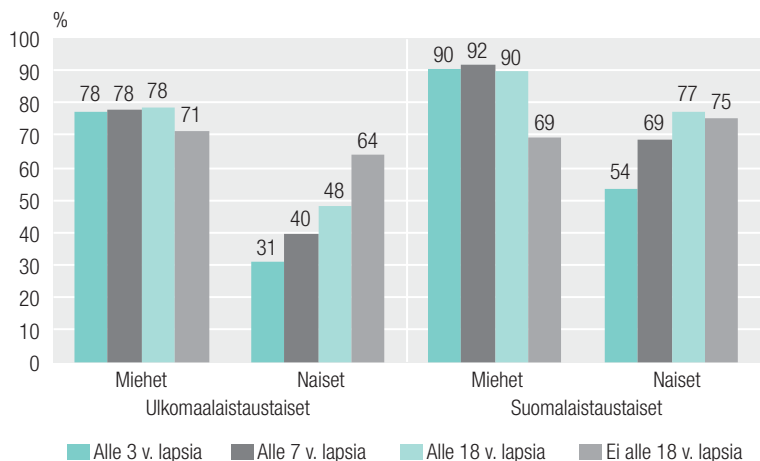
Ulkomaalaistaustaisten naisten heikompi työllisyysaste liittyy varhaisempaan perheellistymiseen. Kuten kuviosta 6.5.1 voi havaita, työllisyysaste niillä 20–49-vuotiailla ulkomaalaistaustaisilla naisilla, joilla ei ollut alle 18-vuotiaita lapsia, oli varsin hyvä verrattuna suomalaistaustaisiin naisiin tai miehiin, joilla ei ollut alle 18-vuotiaita lapsia. Alaikäisten lasten ulkomaalaistaustaisilla äideillä työllisyysaste oli sen sijaan huomattavasti heikompi kuin suomalaistaustaisilla äideillä. Mitä nuorempia lapset olivat, sitä harvempi naisista oli töissä. Alle kolmevuotiaiden lasten äidit olivat yleensä myös itse iältään nuorimpia, mikä näkyy 20–39-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten naisten heikkona työllisyysasteena kuviossa 6.2.2.

Ulkomaalaistaustaisten alle kouluikäisten lasten ei-työllisten äitien työmarkkinoille siirtymistä voi vaikeuttaa se, että he ovat heikommin koulutettuja (32 % oli suorittanut korkeintaan perusopetuksen oppimäärän) kuin suomalaistaustaiset äidit (10 %). Lisäksi jopa 30 prosenttia oli ilman mitään aikaisempaa työkokemusta, kun suomalaistaustaisilla äideillä vastaava osuus oli neljä prosenttia. Matala koulutus ja työkokemuksen puute voivat liittyä siihen, että ulkomaalaistaustaiset naiset olivat perheellistyneet keskimäärin nuorempina kuin suomalaistaustaiset naiset, jolloin tutkintoja tai työkokemusta ei ole ehditty hankkia ennen lastensaantia. Toisaalta aikainen perheellistymisen voi vaikeuttaa opintojen jatkamista ja työkokemuksen kartuttamista.

Ulkomaalaistaustaisista ei-työllisistä 20–49-vuotiaista äideistä 72 prosenttia oli alun perin muuttanut Suomeen perhesyistä, eli aloitettuaan parisuhteen suomalaisen kanssa, perheen yhdistämisen kautta, puolison työn perässä tai lapsena vanhempiensa kanssa. Taustamaiden suhteen he jakaantuivat varsin tasaisesti eri maaryhmiin, suurin ryhmä oli kuitenkin aasialaistaustaiset.

Kuvio 6.5.1

Työllisyysaste nuorimman lapsen iän, sukupuolen ja syntyperän mukaan 20–49-vuotiaassa väestössä vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Ulkomaalaistaustaisten itse kokemia työllistymisen tärkeimpiä esteitä on kuvattu tarkemmin tämän julkaisun luvussa 8. Alle kouluikäisten lasten ei-työllisistä 20–49-vuotiaista äideistä 46 prosenttia piti tärkeimpänä työllistymisen esteenä puutteellista kielitaitoa. Heistä 36 prosenttia arvioi suomen tai ruotsin kielen taidokseen korkeintaan alkeistason ja 38 prosenttia arvioi puhuvansa suomea keskitasoisesti. Työtä oli etsinyt yhtä suuri osa kuin suomalaistaustaisista saman ikäisistä ei-työllisistä pienten lasten äideistä. Niistä, jotka eivät olleet etsineet työtä, kertoivat syyksi useimmiten lastenhoidon. Lastenhoito oli synnä kuitenkin harvinaisempi ulkomaalaistaustaisilla kuin suomalaistaustaisilla. Ulkomaalaistaustaisilla äideillä taas opiskelu oli yleisempi syy kuin suomalaistaustaisilla äideillä.

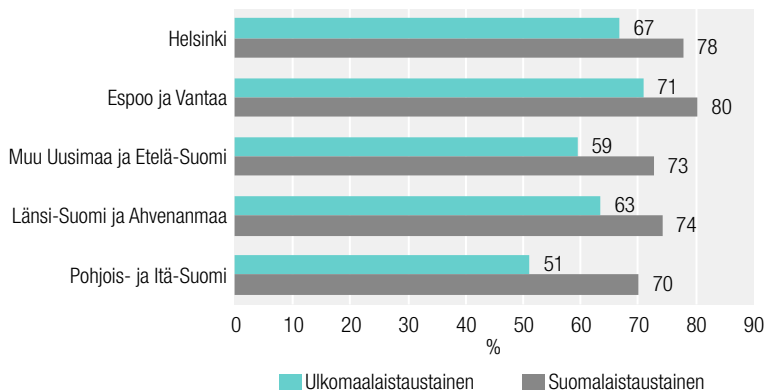
6.6 Työllisyystilanne paras pääkaupunkiseudulla – heikoin Pohjois- ja Itä-Suomessa

Ulkomaalaistaustaisten työllisyys oli huonoin Pohjois- ja Itä-Suomessa ja paras pääkaupunkiseudulla, kuten myös muulla väestöllä. Ulkomaalaistaustaisten työllistyminen oli vaikeinta Pohjois- ja Itä-Suomessa myös suhteellisesti: ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste oli Pohjois- ja Itä-Suomessa yli neljänneksen suomalaistaustaisten työllisyysastetta heikompi.

Pohjois- ja Itä-Suomen heikompi työllisyystilanne ei ulkomaalaistaustaisten osalta liity ikärakenteeseen, sillä alueen ikärakenne ei juuri poikkea ulkomaalaistaustaisesta väestöstä Suomessa keskimäärin. Myöskään asumisajan suhteen ei alueiden vä-

Kuvio 6.6.1

Työllisyysaste alueen ja syntyperän mukaan, 20–64-vuotias väestö vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

lillä ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Työn takia muuttaneita Pohjois- ja Itä-Suomessa on kuitenkin pääkaupunkiseutua vähemmän.

6.7 Johtopäätökset

Ulkomaalaistaustaisen väestön työllisyysaste oli kymmenen prosenttiyksikköä heikempi kuin suomalaistaustaisella väestöllä vuonna 2014.

Ulkomaalaistaustaisen väestön heikko työllisyysaste johtuu suurelta osin ulkomaalaistaustaisten naisten varhaisemmasta perheellistymisestä ja äitien huonosta työllistymisestä. Ulkomaalaistaustaisten äitien työmarkkina-aseman vahvistamiseen tarvittaisiinkin erityistä tukea. Ei-työllisistä kotona lapsia hoitavista naisista puolet koki vuonna 2014 tärkeimmäksi työllistymisen ongelmaksi kielitaidon, joten erityisesti tälle kohderyhmälle suunnatut kielikurssit olisivat tärkeitä. Aikainen perheellistyminen heijastuu siinä, että ulkomaalaistaustaisista 20–49-vuotiaista alaikäisten lasten ei-työllisistä äideistä kolmannes oli vailla mitään aiempaa työkokemusta ja kolmanneksella oli koulutusta korkeintaan perusopetuksen oppimäärän verran. Kielen opetuksen lisäksi on siis tarvetta myös ammatilliselle perusopetukselle ja tuelle ensimmäisten työkokemusten hankkimiseen.

Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste oli vain muutaman prosenttiyksikön heikempi kuin suomalaistaustaisilla miehillä. Kun otettiin huomioon ulkomaalaistaustaisen väestön koulutustausta, havaittiin, että ulkomaalaistaustaiset miehet työllistyvät lähes yhtä hyvin kuin vastaavalla tavalla koulutetut suomalaistaustaiset miehet. Ulkomaalaistaustaisessa väestössä on kuitenkin lähes kaksinkertainen osuus (18 %) korkeintaan perusasteen koulutuksen varassa olevia suomalaistaustaisiin verrattuna (10 %). Vähän koulutusta omaavien heikempi työllisyys vaikuttaa siis ulkomaalaistaustaisten työllisyyteen suomalaistaustaisia enemmän. Ulkomaalaistaustais-

ten miesten työllisyysaste alkaa kuitenkin heikentyä iän myötä aiemmin kuin suomalaistaustaisilla miehillä. Tämän kehityksen syiden selvittäminen olisikin jatkossa tärkeää.

Työllisyys on heikointa pakolaisuuden takia muuttaneilla sekä Lähi-itä- ja Afrikka-taustaisilla. Näissä ryhmissä maassa-asumisaika kuitenkin vaikuttaa vahvasti työllisyyteen. Alkuvuosien hyvin vähäisen työllisyyden jälkeen yli kymmenen vuotta maassa-asuneista työllisiä on puolet näistä ryhmistä.

Kuten usein on nostettu esiin, kielitaito on tärkeä työllistymistä edistävä tekijä. Riittävästä suomen kielen tasosta on kuitenkin ollut erilaisia näkemyksiä. UTH-tutkimuksen tulosten mukaan suomea äidinkieltä vastaavalla tasolla tai edistyneesti puhuvat työllistyvät yhtä hyvin kuin suomalaistaustaiset. Keski- tai alkeistason kielitaito sen sijaan näyttää vaikeuttavan työllistymistä. On merkille pantavaa, että kielitaidon kehittyminen alkeistasolta keskitasolle parantaa työllisyyttä vain korkeintaan perusasteen koulutuksen suorittaneiden osalta. Korkeakoulu- ja toisen asteen tutkinnon suorittaneilla keskitason kielitaito ei juuri auta työllistymisessä. Kotoutumiskoulutuksessa kielikoulutus kuitenkin yleensä loppuu keskitason opintoihin. UTH-tulosten perusteella kielikoulutuksen tavoitetaso tulisikin määritellä henkilön koulutustaustan mukaan.

7

Ulkomaalaistaustaiset työelämässä

Ulkomaalaistaustaisten työsuhteet
usein määrä- tai osa-aikaisia –
ammattirakenne selittää suuren
osan eroista

Hanna Sutela

Suomessa vuonna 2014 asuneet ulkomaalaistaustaiset työlliset toimivat työelämässä suurelta osin samoilla aloilla kuin suomalaistaustaiset. Ulkomaalaistaustaiset työllistyivät kuitenkin palvelu- ja myyntityöhön ja muiksi työntekijöiksi useammin kuin suomalaistaustaiset. Tämä vaikuttaa osaltaan siihen, että ulkomaalaistaustaisten palkansaajien työsuhde oli useammin määrä- tai osa-aikainen kuin suomalaistaustaisilla palkansaajilla. Myös ulkomaalaistaustaisten työajat ovat epätyypillisiä useammin kuin suomalaistaustaisten työajat.

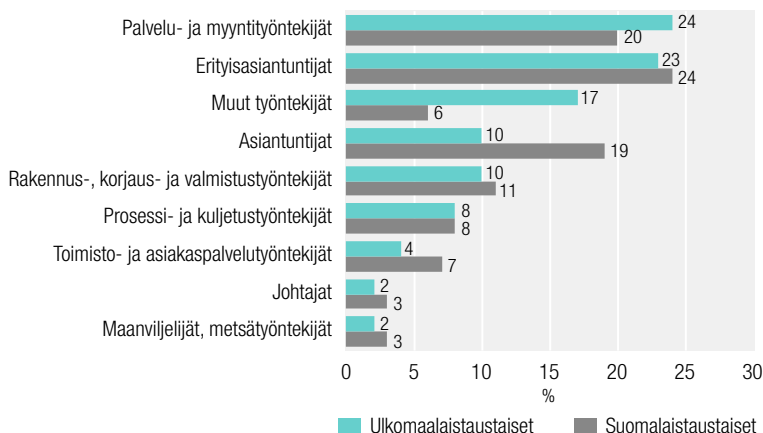
Ulkomaalaistaustaiset muodostivat noin kuusi prosenttia (144 000) kaikista 15–64-vuotiaista työllisistä vuonna 2014. He toimivat lähes kaikenlaisissa ammateissa. Ulkomaalaistaustaiset työskentelivät esimerkiksi johtajina, erityisasiantuntijoina, rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöinä sekä prosessi- ja kuljetustyöntekijöinä lähestulkoon yhtä yleisesti kuin suomalaistaustaiset (kuvio 7.1). Tämä näkyy, kun ammattirakennetta tarkastellaan Tilastokeskuksen vuoden 2010 ammattiluokituksen yksinumerotasolla.

Joiltakin osin ulkomaalaistaustaisten ammattirakenne kuitenkin poikkesi selvästi suomalaistaustaisten ammattirakenteesta. Ulkomaalaistaustaiset työskentelivät asiantuntija-ammateissa sekä toimisto- ja asiakaspalvelutyössä harvemmin kuin suomalaistaustaiset. ”Muut työntekijät”-ammatit olivat ulkomaalaistaustaisille sitä vastoin selvästi yleisempiä kuin suomalaistaustaisille. Myös palvelu- ja myyntityöntekijöinä työskentelee suhteellisesti useampi ulkomaalaistaustainen kuin suomalaisestaustainen työllinen. Lähempi tarkastelu ammattiluokituksen kaksinumerotasolla näyttää, että vuonna 2014 ulkomaalaistaustaisia työllisiä oli suhteellisesti eniten siivoojina ja kotiapulaisina (ulkomaalaistaustaisten osuus 23 % kaikista), avustavina keittiö- ja ruokatyöntekijöinä (ulkomaalaistaustaisia 18 %) sekä palvelu- ja myyntityöntekijöinä (11 %).

Sukupuolen mukaan tarkasteltuna erot korostuvat. Kaikista työllisistä miehistä ulkomaalaistaustaisia oli seitsemän prosenttia vuonna 2014. Siivoojina toimivista miehistä kuitenkin noin 60 prosenttia ja avustavina keittiö- ja ruokatyöntekijöinä toimivista työllisistä miehistä noin puolet oli ulkomaalaistaustaisia. Ulkomaalaistaustaisten osuus ylitti 10 prosenttia kaikista työllisistä miehistä myös palvelu- ja myyntityöntekijöillä (16 %), terveydenhuollon työntekijöillä (esim. lähihoitajat) (13 %) sekä terveydenhuollon erityisasiantuntijoilla (esim. lääkärit) (12 %, havaintojen pienen määrän vuoksi tulos on suuntaa antava).

Kuvio 7.1

Ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten 15–64-vuotiaiden ammattirakenne vuonna 2004, %, Tilastokeskuksen ammattiluokitus 2010, 1-numerotaso

* Ammattiluokituksesta ei näyettä pääluokkaa Sotilaat havaintojen pienen määrän vuoksi

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Taulukko 7.1

Ulkomaalaistaustaisen ja suomalaistaustaisen 15–64 väestön ammattirakenne sukupuolen mukaan vuonna 2014, %, Tilastokeskuksen ammattiluokitus 2010, 1-numerotaso*

	Miehet		Naiset	
	Ulkomaalais- taustaiset	Suomalais- taustaiset	Ulkomaalais- taustaiset	Suomalais- taustaiset
Johtajat	3	3	(1)	2
Erityisasiantuntijat	25	24	20	23
Asiantuntijat	8	17	12	22
Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	(2)	3	6	10
Palvelu- ja myyntityöntekijät	17	10	33	30
Maanviljelijät, metsätyöntekijät	3	5	(2)	3
Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	17	20	(2)	2
Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	12	13	3	2
Muut työntekijät	14	4	20	7
Yhteensä (%)	100	100	100	100
Yhteensä (henkilöä)	81 000	1 134 000	63 000	1 108 000

* Ammattiluokituksesta ei näytetä pääluokkaa Sotilaat havaintojen pienen määrän vuoksi
() = Suluisa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kaikista työllisistä naisista viisi prosenttia oli ulkomaalaistaustaisia. Siivoojina toimivista naisista ulkomaalaistaustaisia oli 17 prosenttia, teollisuuden ja rakentamisen avustavista työntekijöistä 14 prosenttia ja avustavista keittiö- ja ruokatyöntekijöistä 10 prosenttia.

7.1 Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisista moni toimii yrittäjänä

Maahanmuuttajien yrittäjyys on herättänyt kiinnostusta tutkimusaiheena kansainvälisesti, ja myös Suomessa (mm. Joronen, 2012; Joronen & Mohamed, 2015). Maahanmuuttajien on todettu suuntautuvan kantaväestöä aktiivisemmin yrittäjyyteen, mitä on selitetty muun muassa sekä kulttuurisilla tekijöillä että olosuhteiden pakolla. Jos esimerkiksi lähtömaassa hankittua koulutusta ei tunnusteta tulomaassa, tai puutteellinen kielitaito ja työnantajien ennakkoluulot estävät työllistymisen, yrittäjyys voi olla ainoa mahdollisuus elannon hankkimiseen ja taloudelliseen riippumattomuuteen.

UTH-tutkimuksen perusteella ulkomaalaistaustaiset 15–64-vuotiaat työlliset toimivat yrittäjinä tai yrittäjäperheenjäseninä (14 %) suurin piirtein yhtä usein kuin suomalaistaustaiset työlliset (13 %) vuonna 2014. Yrittäjyys oli yleisempää miehille kuin naisille. Tämä pätee niin ulkomaalaistaustaisiin (miehet 17 %, naiset 10 %) kuin suomalaistaustaisiin (17 % vs. 9 %). Ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten välillä ei ollut eroa myöskään siinä, kuinka suurella osalla yrittäjistä oli palkattua työvoimaa ja moniko oli niin sanottu itsensätyöllistäjä (ks. Pärnänen & Sutela, 2014).

Ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten yrittäjyys erosi kuitenkin toimialajakauman suhteen. Ulkomaalaistaustaisista yrittäjistä noin joka neljäs (24 %) toi-

mi majoitus- ja ravitsemustoimialalla, suomalaistaustaisista yrittäjistä vain kaksi prosenttia. Suomalaisyrittäjistä sen sijaan noin joka viides (21 %) oli maa- tai metsätalousyrittäjä, kun ulkomaalaistaustaisissa maa- ja metsätalousyrittäjiä oli äärimmäisen vähän. Jos yrittäjyyttä tarkasteltaisiin ilman alkutuotantoa, yrittäjien osuus suomalaistaustaisista työllisistä laskisi 11 prosenttiin, mutta pysyisi 14 prosentissa ulkomaalaistaustaisilla.

Yrittäjyys oli vuonna 2014 erityisen yleistä Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisilla työllisillä, joista 23 prosenttia oli yrittäjiä (kuvio 7.1.1): vajaa puolet tästä joukosta oli työnantajayrittäjiä, reilu puolet yksinyrittäjiä. Myös Latinalais-Amerikka- ja Itä-Eurooppa-taustaiset olivat varsin usein yksinyrittäjiä (13 %), mutta vain jokunen prosentti oli työvoimaa palkannut yrittäjä. Aasialaistaustaisille työnantajayrittäjyys taas oli lähes yhtä yleistä (9 %) kuin Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisille, mutta heille yksinyrittäjyys oli harvinaista.

Pakolaistaustaiset työlliset toimivat vuonna 2014 hieman useammin yrittäjänä (18 %) kuin muut ulkomaalaistaustaiset – havaintojen pienen määrän vuoksi tulos on suuntaa antava. Työn vuoksi muuttaneista yrittäjiä oli vähiten (13 %).

Ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste paranee maassaolon keston myötä (ks. luku 6), mutta niin kasvaa myös yrittäjien osuus kaikista ulkomaalaistaustaisista työllisistä. Alle viisi vuotta tai 5–10 vuotta Suomessa asuneiden ulkomaalaistaustaisten joukossa yrittäjiä oli noin yksi kymmenestä, mutta yli 10 vuotta maassa olleista ulkomaalaistaustaisista työllisistä joka kuudes toimi yrittäjänä vuonna 2014. Suomeen 20–29-vuotiaina muuttaneista ja yli 10 vuotta maassa asuneista työllisistä ulkomaalaistaustaisista joka viides (20 %) oli yrittäjä.

Yrittäjien osuus kaikista alueen ulkomaalaistaustaisista 15–64-vuotiaista työllisistä oli matalin pääkaupunkiseudulla. Osuus oli vastaavasti korkein Länsi-Suomessa ja Ahvenanmaalla sekä Pohjois- ja Itä-Suomessa, missä ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste oli taas matalin (ks. luku 6). Tämä kertonee siitä, että palkkatyön niukkuus on voinut toimia kimmokkeena yrittäjätoiminnan aloittamiseen.

Myös suomalaistaustaisten työllisten joukossa yrittäjien osuus oli vähäisempi pääkaupunkiseudulla (Helsinki 9 %, Espoo ja Vantaa 10 %) kuin muualla Suomessa (14 %). Suomalaistaustaisten osalta kyse on kuitenkin pitkälti siitä, että maatalousyrittäjät asuvat lähinnä pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

Enintään perusasteen koulutuksen suorittaneista sekä ulkomaalais- että suomalaistaustaisista työllisistä noin joka viides toimi yrittäjänä vuonna 2014, mikä on

Taulukko 7.1.1

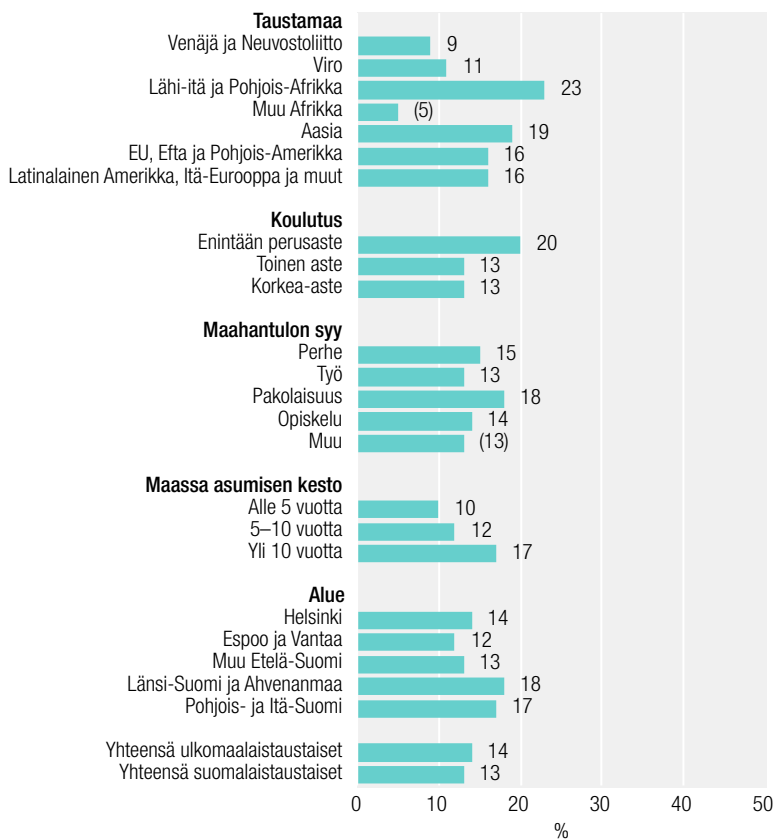
Ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten 15–64-vuotiaiden työllisten määrä sukupuolen ja ammattiaseman mukaan vuonna 2014, henkeä

	Ulkomaalaistaustaiset		Suomalaistaustaiset	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Yrittäjät	14 000	6 000	191 000	95 000
Palkansaajat	67 000	57 000	942 000	1 013 000
Työlliset yhteensä	81 000	63 000	1 134 000	1 108 000

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 7.1.1

Yrittäjinä toimivien osuus ulkomaalaistaustaisista 15–64-vuotiaista työllisistä taustamaan, maahanmuuton syy*, maassa asumisen keston* ja alueen mukaan vuonna 2014, %

() = Suluisissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

* Tiedoissa ei mukana Suomessa syntyneitä toisen polven ulkomaalaistaustaisia.

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

enemmän kuin muissa koulutusryhmissä. Kun enintään perusasteen suorittaneet jakaa vielä ylemmän perusasteen (peruskoulu tai vastaava) suorittaneisiin ja sitä vähemmän kouluja käyneisiin, näkyy, että yrittäjien suhteellinen osuus nousi suurimmaksi enintään alemman perusasteen oppimäärän suorittaneilla: tässä ryhmässä ulkomaalaistaustaisista työllisistä jopa kaksi viidestä ja suomalaistaustaisista 28 prosenttia oli yrittäjiä. Ylemmän perusasteen suorittaneilla osuus oli 16 prosenttia syntyperästä riippumatta; keskiasteen suorittaneilla 13 prosenttia (ulkomaalaistaustaiset) ja 14 prosenttia (suomalaistaustaiset). Korkea-asteen suorittaneiden joukossa yrittäjyys oli hieman yleisempää ulkomaalaistaustaisille (13 %) kuin suomalaistaustaisille (10 %).

7.2 Ulkomaalaistaustaiset usein työntekijäammateissa

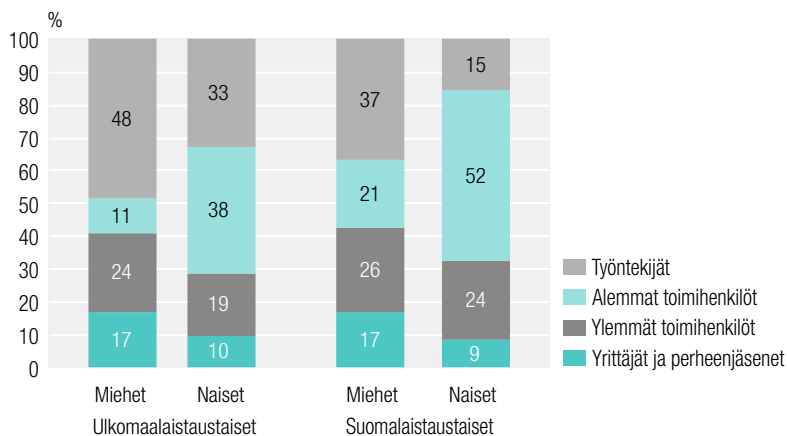
Vaikka yrittäjyys oli siis suurin piirtein yhtä yleistä ulkomaalais- ja suomalaistaustaisilla työllisillä vuonna 2014, palkansaajien sosioekonominen rakenne oli erilainen eri ryhmissä. Tilastoluokituksessa sosioekonominen asema määritellään henkilön pääasiallisesta toiminnan, ammatin, ammattiaseman sekä toimialan perusteella. Palkansaajat jakautuvat karkeasti luokiteltuina ylempiin toimihenkilöihin, alempiin toimihenkilöihin ja työntekijäammateissa toimiviin.

Ulkomaalaistaustaiset työlliset toimivat suomalaistaustaisia useammin palkansaajina työntekijäammateissa (42 % vs. 26 %) ja harvemmin alempina toimihenkilöinä (23 % vs. 36 %). Ylempien toimihenkilöiden osuudessa ero ei ollut yhtä suuri (ulkomaalaistaustaiset 21 %, suomalaistaustaiset 25 %), etenkin miehillä (kuvio 7.2.1). Sukupuolten erot olivat molemmissa ryhmissä samansuuntaiset: miehissä oli enemmän työntekijäammateissa toimivia, naisissa enemmän alempia toimihenkilöitä.

Ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten sosioekonominen rakenne oli suhteellisen samankaltainen, kun tarkastellaan enintään perustasteen tai keskias-teen suorittaneita vuonna 2014. Tosin näissä koulutusryhmissä suomalaistaustaisista useampi toimi alempana toimihenkilönä kuin ulkomaalaistaustaisista, jolle työntekijä-asema oli jonkin verran yleisempi kuin suomalaistaustaisille. Ylempiä toimihenkilöitä oli näissä ryhmissä vain vähän, ja yrittäjien osuus oli samaa tasoa sekä ulkomaalais- että suomalaistaustaisilla, kuten edellä todettiin.

Kuvio 7.2.1

Ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten 15–64-vuotiaiden työllisten sosioekonominen rakenne sukupuolen ja syntyperän mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

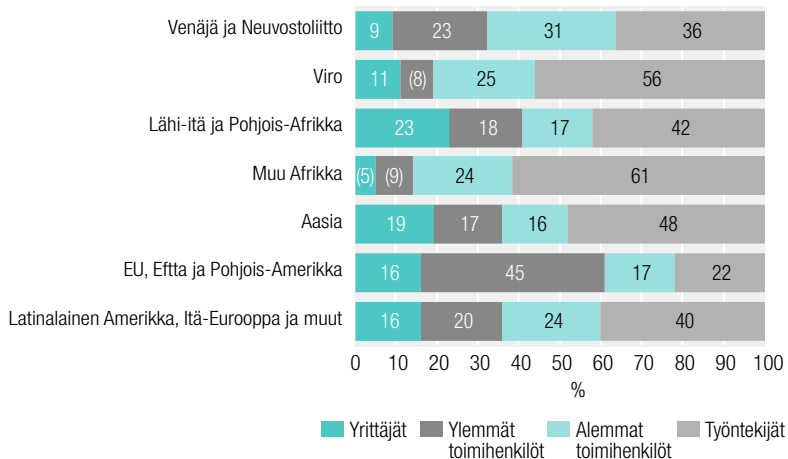
Korkea-asteen koulutuksen suorittaneet 15–64-vuotiaat ulkomaalaistaustaiset sen sijaan erosivat suomalaistaustaisista siinä, että heistä joka viides (19 %) työskenteli työntekijäammateissa, kun suomalaistaustaisilla vastaava osuus oli neljä prosenttia. Ylempinä toimihenkilöinä toimi 44 prosenttia ulkomaalaistaustaisista ja 49 prosenttia suomalaistaustaisista. Yrittäjyys oli ulkomaalaistaustaisille korkeasti koulutetuille hieman yleisempää kuin suomalaistaustaisille, kuten edellä kävi ilmi.

UTH-tutkimuksessa koulutustaso on määritelty henkilön korkeimman suoritettun tutkinnon mukaan, olipa tuo tutkinto tehty Suomessa tai ulkomailla (ks. luku 3). Syynä korkeasti koulutettujen ulkomaalaistaustaisten työntekijäammattien yleisyyteen lieneekin usein se, että ulkomailla suoritettua korkea-asteen tutkintoa ei ole Suomessa tunnustettu tai esimerkiksi puutteellinen kielitaito tai ennakkoluulot estävät työllistymisen alkuperäistä koulutusta vastaavaan työhön Suomessa. Tällöin moni on voinut opiskella Suomessa toisen asteen ammatillisen tutkinnon ja on työllistynyt tätä tutkintoa vastaavaan työntekijäammattiin. UTH-tutkimuksen aineiston analyyseissa koulutustasona säilyy kuitenkin korkein suoritettu koulutus, eli näissä tapauksissa korkea-asteen tutkinto.

Työllisten sosioekonominen rakenne vaihteli myös taustamaan mukaan. EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-taustaisilla ylempien toimihenkilöiden osuus oli selvästi suurempi kuin muissa taustamaaryhmissä ja työntekijäammateissa työskentelevien osuus vastaavasti pienin. Virolais- ja aasialaistaustaisista sekä muu Afrikka-ryhmän työllisistä noin puolet tai enemmän toimi palkansaajina työntekijäammateissa vuonna 2014.

Kuvio 7.2.2

Ulkomaalaistaustaisten 15–64-vuotiaiden työllisten sosioekonominen asema taustamaan mukaan vuonna 2014, %

() = Suluisissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

7.3 Määräaikaiset työsuhteet yleisiä ulkomaalaistaustaisille

Palkansaajina toimivien ulkomaalaistaustaisten työsuhde oli määräaikainen useammin (22 %, 28 000) kuin suomalaistaustaisten palkansaajien (15 %, 291 000) vuonna 2014. Ulkomaalaistaustaisista palkansaajina työskentelevistä miehistä 18 prosenttia, mutta suomalaistaustaisista 12 prosenttia oli määräaikaisessa työsuhteessa vuonna 2014 (kuvio 7.3.1). Ulkomaalaistaustaisilla naispalkansaajilla määräaikaisten osuus oli 27 prosenttia, kun suomalaistaustaisilla naisilla vastaava osuus oli 18 prosenttia.

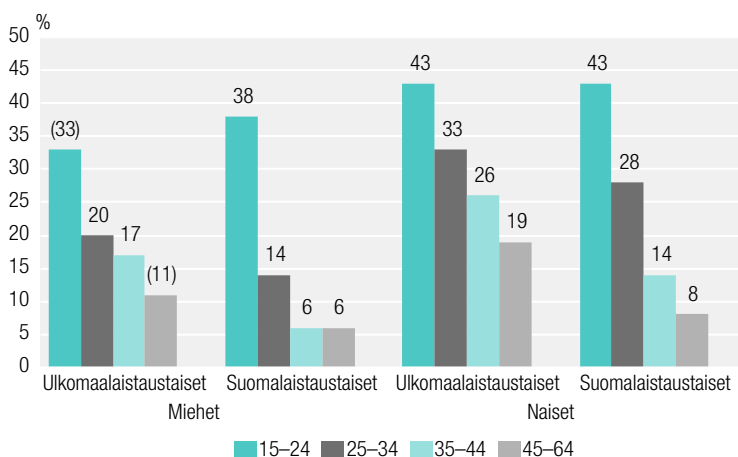
Määräaikaiset työsuhteet ovat yleisempiä naisille kuin miehille; yleisimpiä ne ovat nuorille palkansaajille ja vähentyvät iän myötä. Tämä näkyi niin ulkomaalaistaustaisilla kuin suomalaistaustaisillakin palkansaajilla vuonna 2014. Kaikkein nuorimmilla palkansaajilla määräaikaisuuden yleisydessä ei ollut suurtakaan eroa syntyperän mukaan, mutta yli 35 ikävuoden jälkeen ero kasvoi: ulkomaalaistaustaisilla palkansaajilla määräaikaisten työsuhteiden yleisyys ei vähentynyt samaa tahtia kuin suomalaistaustaisilla.

Määräaikaisten työsuhteiden yleisyys vaihteli jonkin verran taustamaan ja maantalon synn mukaan vuonna 2014 (kuvio 7.3.2). Virolaistaustaisille (15 %) ja töiden vuoksi Suomeen muuttaneilla (16 %) määräaikaisuus oli suurin piirtein samaa tasoa kuin suomalaistaustaisilla palkansaajilla. Muissa ryhmissä osuudet olivat vähintään viidenneksestä lähes 30 prosenttiin. Määräaikaisten työsuhteiden yleisyys vähennee sen myötä, mitä kauemmin Suomessa on asuttu.

Määräaikaisten työsuhteiden yleisyys ulkomaalaistaustaisilla johtuu osittain heidän ammattirakenteestaan, joka poikkeaa jossain määrin suomalaistaustaisten am-

Kuvio 7.3.1

Määräaikaisten palkansaajien osuus ulkomaalaistaustaisista ja suomalaistaustaisista 15–64-vuotiaista palkansaajista sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2014, %

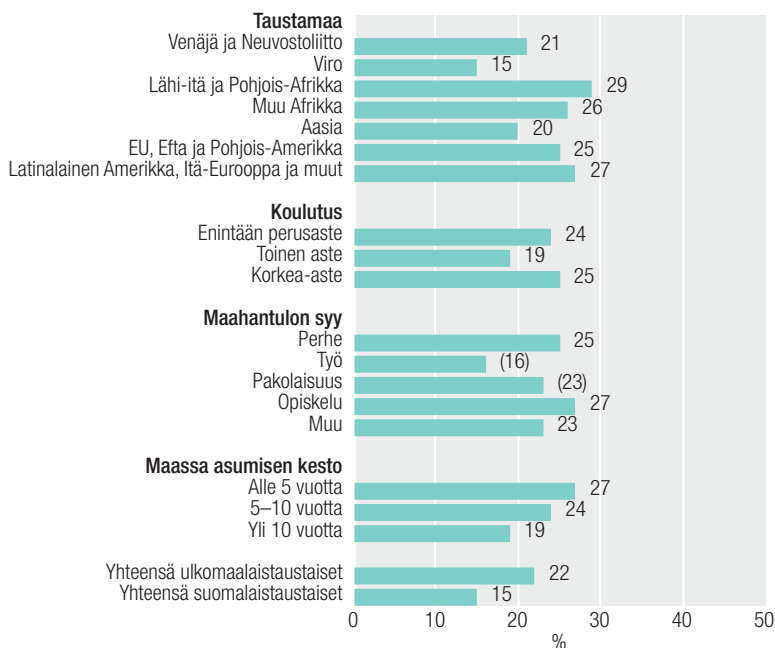

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 7.3.2

Määräaikaisten palkansaajien osuus ulkomaalaistaustaisista 15–64-vuotiaista palkansaajista taustamaan, koulutuksen, maahantulon syy* ja Suomessa asumisen keston* mukaan vuonna 2014, %

* Tiedoista poistettu Suomessa syntyneet toisen polven ulkomaalaistaustaiset

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

mattirakenteesta. Kaksi viidestä (40 %) ulkomaalaistaustaisista palkansaajasta, mutta vain reilu neljäsosa suomalaistaustaisista (26 %) työskenteli vuonna 2014 niissä kahdessa ammattiluokituksen ykkösnumerotason ammattiryhmässä, missä määräaikaiset työsuhteet ovat erittäin yleisiä: palvelu- ja myyntityöntekijöinä (määräaikaisia kaikista palkansaajista 20 %) sekä muina työntekijöinä (määräaikaisia palkansaajista 24 %). Näiden ammattiryhmien sisällä määräaikaiset työsuhteet olivat jotakuinkin yhtä yleisiä niin ulkomaalais- kuin suomalaistaustaisillekin.

Määräaikaisten työsuhteiden yleisyys olikin suurin piirtein samaa tasoa syntyperästä riippumatta lähes kaikissa muissa ammattiryhmissä. Poikkeuksia olivat erityisasiantuntijat ja asiantuntijat, joiden parissa vajaa kolmannes ulkomaalaistaustaisista (30–32 %), mutta vain 13–14 prosenttia suomalaistaustaisista palkansaajista oli määräaikaisessa työsuhteessa vuonna 2014.

Vastaava ilmiö näkyy, kun tarkastellaan määräaikaisten työsuhteiden yleisyyttä koulutusasteen mukaan. Enintään perusasteen suorittaneilla palkansaajilla määräaikaisuus oli suurin piirtein yhtä yleistä ulkomaalaistaustaisilla (24 %) kuin suomalaisistaustaisilla (22 %), eivätkä toisen asteen tutkinnon suorittaneet ulkomaalaistaustaiset (19 %) myöskään suuresti eronneet suomalaistaustaisista (16 %). Sen sijaan kor-

keä-asteen tutkinnon suorittaneille ulkomaalaistaustaisille määräaikaiset työsuhteet ovat noin kaksi kertaa niin yleisiä (25 %) kuin suomalaistaustaisille korkea-asteen tutkinnon suorittaneille (13 %).

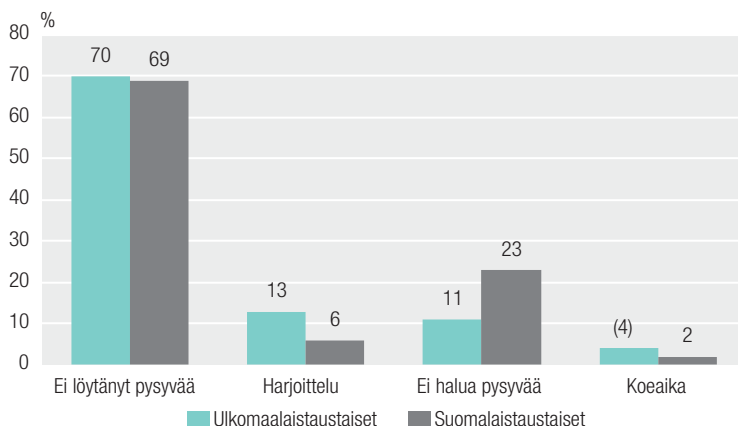
7.4 Pysyvän työn puute syynä määräaikaisuuteen yhtä usein ulkomaalais- ja suomalaistaustaisilla

Sekä ulkomaalaistaustaisista että suomalaistaustaisista määräaikaisista palkansaajista noin 70 prosenttia työskenteli vuonna 2014 määräaikaisena siksi, ettei ollut löytänyt pysyvää työtä (kuvio 7.4.1). Naisille tämä oli hieman yleisempää (ulkomaalaistaustaiset 71 %, suomalaistaustaiset 70 %) kuin miehille (ulkomaalaistaustaiset 69 %, suomalaistaustaiset 66 %). Ulkomaalaistaustaisilla palkansaajilla määräaikaisuus liittyi koulutukseen tai työharjoitteluun yleisemmin kuin suomalaistaustaisilla, joille taas kyse oli useammin omasta valinnasta. Eniten pysyvää työtä toivoneita määräaikaisessa työsuhteessa työskenteleviä palkansaajia oli korkea-asteen koulutuksen suorittaneissa (ulkomaalaistaustaiset 75 %, suomalaistaustaiset 81 %).

Vastentahtoisten määrärikaisten osuus vaihtelee jonkin verran taustamaan mukaan (kuvio 7.4.2). Määrärikainen työ pysyvän työn puutteessa oli yleisintä viroistaustaisilla (80 %), kun taas Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka- sekä muu Afrikka-ryhmissä vastentahtoisten määrärikaisten osuus oli pienin, noin 60 prosentin tuntumassa. Näissä ryhmissä määrärikaisuuden taustalla oli työharjoittelu tai opiskelu keskimääräistä useammin.

Kuvio 7.4.1

Määrärikaisuuden syy syntytyperän mukaan, osuus määrärikaisista 15–64-vuotiaista palkansaajista vuonna 2014, %

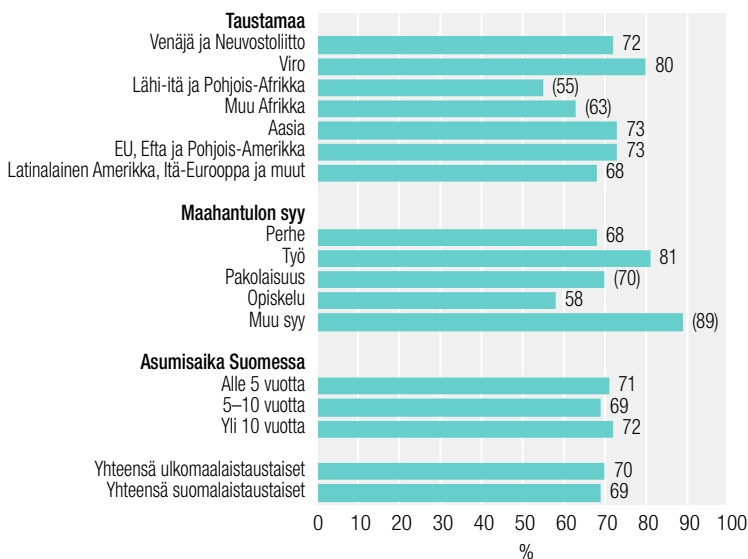

() = Sulussa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 7.4.2

Pysyvän työn puute syynä työsuhteen määräaikaisuuteen, osuus 15–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista määräaikaisista palkansaajista taustamaan, maahantulon syyn* ja Suomessa asumisen keston* mukaan vuonna 2014, %

* Tiedoista poistettu Suomessa syntyneet toisen polven ulkomaalaistaustaiset
() = Suluisissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

7.5 Miesten osa-aikatyö yleisempää ulkomaalaistaustaisille kuin suomalaistaustaisille

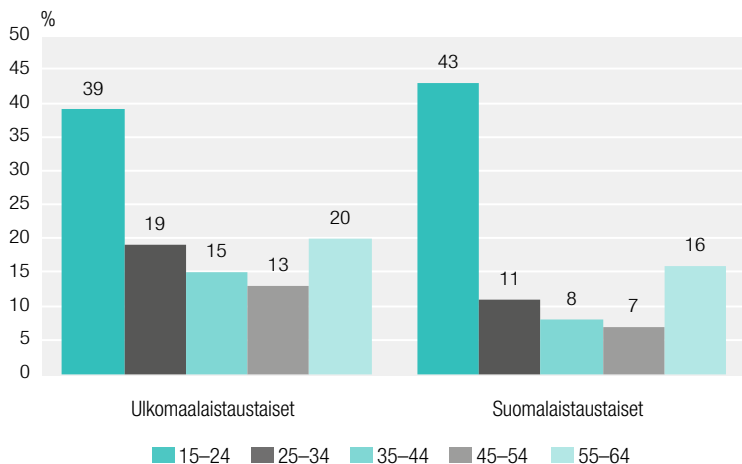
Noin joka viides työllinen nainen teki osa-aikatyötä vuonna 2014 syntyperästä riippumatta. Ulkomaalaistaustaisilla naisilla osuus oli 21 prosenttia ja suomalaistaustaisilla 19 prosenttia.

Ulkomaalaistaustaisille miehille osa-aikatyö sen sijaan oli selvästi yleisempää (17 %) kuin suomalaistaustaisille miehille (9 %). Osa-aikatyötä teki yhteensä 18 prosenttia kaikista ulkomaalaistaustaisista (27 000) ja 14 prosenttia suomalaistaustaisista (310 000) työllisistä vuonna 2014.

Osa-aikatyö on yleisintä yhtäältä nuorille ja toisaalta vanhimmille työllisille (kuvio 7.5.1). Tämä näkyi niin ulkomaalaistaustaisilla kuin suomalaistaustaisillakin palkansaajilla vuonna 2014, jolloin noin 40 prosenttia kaikkein nuorimmista palkansaajista teki osa-aikatyötä – syntyperästä riippumatta. Sen sijaan keskimmäisiin ikäryhmiin kuuluvista 25–54-vuotiaista ulkomaalaistaustaiset tekivät osa-aikatyötä lähes kaksi kertaa niin yleisesti kuin suomalaistaustaiset työlliset.

Kuvio 7.5.1

Osa-aikatyötä tekevien osuus ulkomaalaistaustaisista ja suomalaistaustaisista 15–64-vuotiaista työllisistä sukupuolen ja iän mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Osa-aikatyön tekeminen on yleisintä korkeintaan perusasteen suorittaneilla, joista moni tekee osa-aikatyötä opiskelujen ohella. Ulkomaalaistaustaiset, enintään ylempään perusasteen suorittaneet työlliset tekivät osa-aikatyötä kuitenkin harvemmin (24 %) kuin suomalaistaustaiset (33 %). Toisen asteen tutkinnon suorittaneiden joukossa osa-aikatyö oli hieman yleisempää (18 %) ulkomaalaistaustaisille kuin suomalaistaustaisille (15 %), ja myös korkea-asteen suorittaneista ulkomaalaistaustaiset tekivät enemmän (17 %) osa-aikatyötä kuin suomalaistaustaiset (9 %).

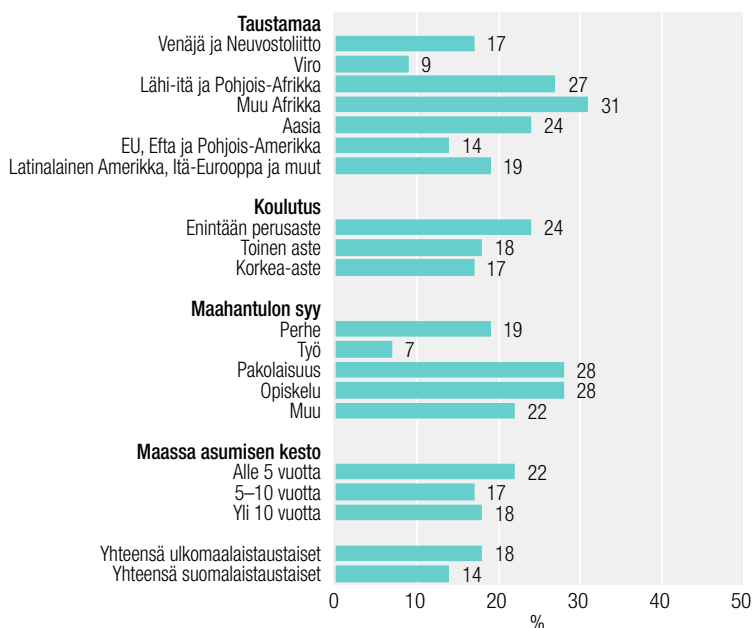
Virolaistaustaiset tekivät osa-aikatyötä harvemmin kuin suomalaistaustaiset, ja EU-, Efta- ja Pohjos-Amerikka-taustaiset yhtä yleisesti kuin suomalaistaustaiset vuonna 2014 (kuvio 7.5.2). Muissa taustamaaryhmissä osa-aikaisten osuus nousi suomalaistaustaisten lukua korkeammaksi.

Työn vuoksi maahan muuttaneet olivat työllistyneet muita useammin koko-aikatyöhön, kun taas opiskelijoina tulleille ja pakolaistaustaisille osa-aikatyö oli yleisintä. Maassa asumisen kesto ei kuitenkaan juurikaan erotellut osa-aikatyön yleisyyttä.

Ei vain määräaikaisen työn, vaan myös osa-aikatyön yleisyys ulkomaalaistaustaisilla selittyy osittain ammattirakenteella. Osa-aikatyö on yleisintä niissä kahdessa ammattiryhmässä, jotka työllistävät suhteellisesti enemmän ulkomaalaistaustaisia kuin suomalaistaustaisia: palvelu- ja myyntityössä (osa-aikaisia 26 %) sekä muilla työntekijöillä (33 %). Näissä ryhmissä osa-aikaisten työllisten osuus ei sanottavammin vaihdellut syntyperän mukaan vuonna 2014. Myös maa- ja metsätaloudessa osa-aikainen työ on yleistä, mutta ulkomaalaisia työskentelee näissä ammateissa erittäin vähän. Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät sekä erityisasiantuntijat olivat ammattiluokkia, joissa ulkomaalaistaustaisten osa-aikatyö oli noin kaksi kertaa niin yleistä kuin suomalaistaustaisilla.

Kuvio 7.5.2

Osa-aikatyötä tekevien osuus 15–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista työllisistä taustamaan, koulutuksen, maahantulon syyn* ja Suomessa asumisen keston* mukaan vuonna 2014, %

* Tiedoissa ei mukana Suomessa syntyneitä toisen polven ulkomaalaistaustaisia.

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

7.6 Puolet ulkomaalaistaustaisista osa-aikaisista ei ole löytänyt koko-aikatyötä, vaikka haluaisi

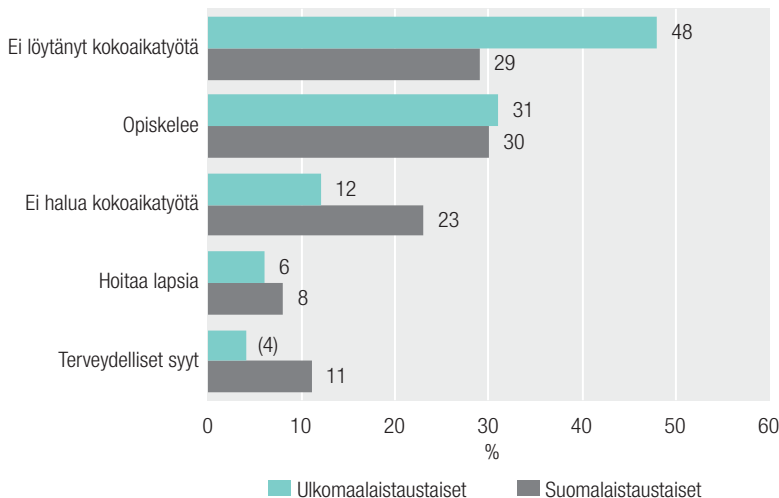
Lähes puolet osa-aikatyötä tekevästä ulkomaalaistaustaisista teki osa-aikatyötä, koska ei ollut löytänyt koko-aikatyötä halustaan huolimatta; suomalaistaustaisilla vastaava osuus oli selvästi pienempi, vajaa kolmannes (kuvio 7.6.1). Ulkomaalaistaustaisten joukossa sukupuolten välillä ei ollut eroa osa-aikatyön vastentahtoisuudessa vuonna 2014 (naiset 47 %, miehet 48 %), mutta suomalaistaustaisista naiset olivat hieman useammin vastentahtoisia osa-aikatyön tekijöitä (30 %) kuin miehet (26 %).

Ulkomaalaistaustaisista 15–64-vuotiaista palkansaajista 16 prosenttia opiskeli tutkintoon johtavassa koulutuksessa, suomalaistaustaisista palkansaajista 13 prosenttia. Osa-aikainen työskentely opiskelijien vuoksi oli yhtä yleistä ulkomaalaistaustaisille ja suomalaistaustaisille; molemmissa ryhmissä se oli yleisempää miehille (35 %) kuin naisille (27 %).

Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka- sekä muu Afrikka-ryhmissä opiskelijoiden osuus nousi 20–25 prosenttiin palkansaajista. Muu Afrikka-taustaisista noin joka toinen

Kuvio 7.6.1

Osa-aikatyön syy 15–64-vuotiailla osa-aikatyötä tekevilla työllisillä syntyperän mukaan vuonna 2014, %

() = Suluisissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

osa-aikatyötä tekevä ilmoittikin osa-aikatyönsä syyksi opiskelun. Lähes kaikki lasten tai omaisten hoidon osa-aikatyönsä syyksi ilmoittaneet ulkomaalais- ja suomalaistaustaiset olivat naisia. Terveydelliset syyt ja ”muusta syystä” johtuva halu osa-aikatyöhön olivat suomalaistaustaisille huomattavasti yleisempiä kuin ulkomaalaistaustaisille.

7.7 Vuokratyö

Noin prosentti (21 000) suomalaistaustaisista palkansaajista työskenteli työvoimaa vuokraavan yrityksen kautta vuonna 2014, kun ulkomaalaistaustaisilla osuus oli neljä prosenttia (6 000). Ulkomaalaistaustaiset muodostivat noin viidenneksen (19 %) kaikista vuokratyön tekijöistä vuonna 2014. Vuokratyön tekeminen oli yhtä yleistä miehillä ja naisilla molemmissa ryhmissä. Suomalaistaustaisilla vuokratyön teko keskittyi lähinnä enintään perusasteen koulutuksen suorittaneisiin, mutta ulkomaalaistaustaisilla vuokratyötä tehtiin kaikissa koulutusryhmissä.

Vuokratyö on yleisintä nuorille. Suomalaistaustaisista 15–24-vuotiaista palkansaajista neljä prosenttia teki vuokratyötä ja vielä 25–34-vuotiaistakin vajaa pari prosenttia vuonna 2014. Tätä vanhemmissa ikäryhmissä vuokratyö oli suomalaistaustaisille erittäin harvinaista. Myös ulkomaalaistaustaisilla vuokratyön yleisyys oli vanhemmissa ikäluokissa vähäisempää kuin nuorimmissa, mutta se oli silti muutaman prosentin luokkaa vielä kaikkein vanhimmissakin ikäryhmissä vuonna 2014. Havaintojen pienen määrän vuoksi ulkomaalaistaustaisten ikäryhmittäiset luvut ovat vain suuntaa antavia. Ulkomaalaistaustaisten vuokratyön yleisyys ei eronnut niin-

kään muuttosyyntä mukaan, mutta maassa asumisen kestoon sillä näytti olevan yhteys: vuokratyö oli sitä vähäisempää, mitä kauemmin Suomessa oli asuttu.

Edellä todettiin, että ulkomaalaistaustaisille yleiset määräaikaist työsuhteet ja osa-aikatyö liittyivät osittain siihen, että ulkomaalaistaustaiset työskentelivät keskimääräistä useammin ammattialoilla, joissa määräaikainen ja osa-aikatyö on yleistä syntyperästä riippumatta. Vuokratyön osalta selitys ei ole yhtä suoraviivainen. On tosin totta, että vuokratyö on erityisen yleistä (5 %) muut työntekijät-ammateissa, joihin työllistyy joka kuudes ulkomaalaistaustainen, mutta vain kuusi prosenttia suomalaistaustaisista. Vuokratyö näyttää kuitenkin olevan ulkomaalaistaustaisille yleisempää kuin suomalaistaustaisille kaikissa ammattiryhmissä. Esimerkiksi ulkomaalaistaustaisista palvelu- ja myyntityöntekijöistä seitsemän, mutta suomalaistaustaisista vain kaksi prosenttia oli vuokratyöntekijöitä vuonna 2014.

7.8 Joka kymmenes työllisistä ulkomaalaistaustaisista alityöllinen

Työvoimatutkimuksessa alityöllisiksi kutsutaan henkilöitä, jotka joko tekevät osa-aikatyötä vain siksi, että eivät ole löytäneet koko-aikatyötä, ovat olleet koko viikon pois työstä lomautuksen taikka töiden puutteen takia tai ovat työskennelleet työvoimatutkimuksen tutkimusviikolla tavallista vähemmän työn puutteen vuoksi.

Suomalaistaustaisista työllisistä viisi prosenttia (109 000) oli alityöllisiä, mutta ulkomaalaistaustaisista joka kymmenes (10 %, 14 000) vuonna 2014. Suomalaistaustaisilla työllisillä naisilla alityöllisten osuus oli kuusi prosenttia ja ulkomaalaistaustaisilla naisilla 10 prosenttia. Suomalaistaustaisista työllisistä miehistä kolme, mutta ulkomaalaistaustaisista yhdeksän prosenttia oli alityöllisiä.

Alityöllisyys oli yleisintä enintään ylempään perusasteen oppimäärän suorittaneille (ulkomaalaistaustaiset 14 %, suomalaistaustaiset 10 %) vuonna 2014. Ulkomaalaistaustaisten alityöllisyys oli korkealla tasolla kuitenkin myös toisen asteen (9 %) ja erityisesti korkeasteen tutkinnon (9 %) suorittaneilla suhteessa suomalaistaustaisiin (6 % ja 2 %).

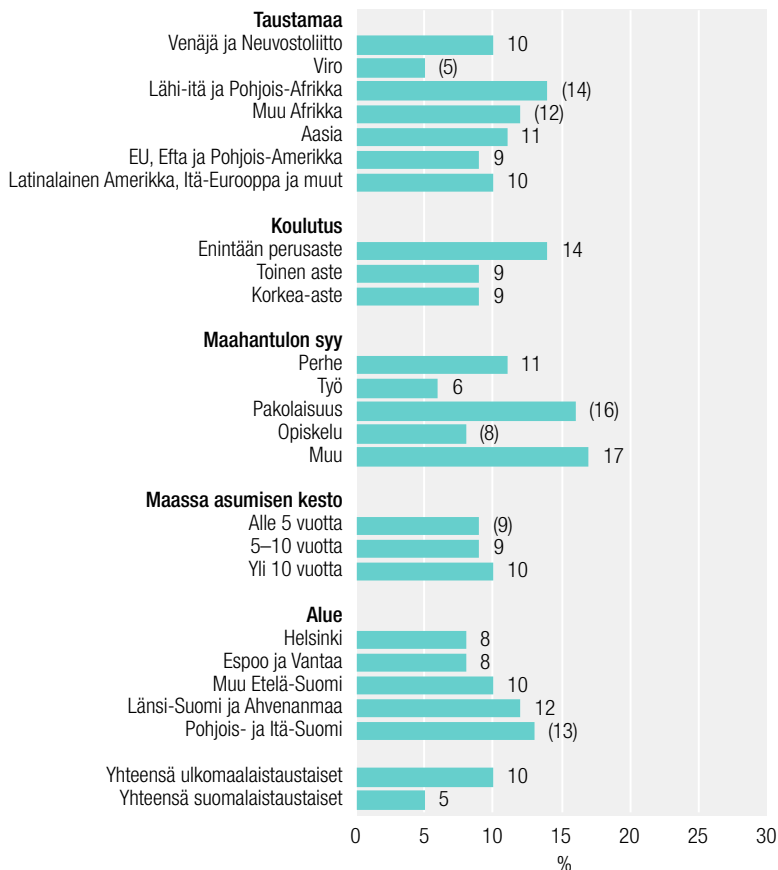
Alityöllisyys kertoo työn niukkuudesta, ja alityöllisyys olikin yleisintä niissä taustamaaryhmissä, joissa myös työllisyysaste oli alhaisin. Virolaistaustaisten työllisyysaste oli korkein (76 %, ks. luku 6) vuonna 2014, ja virolaistaustaisista työllisistä vain viisi prosenttia oli alityöllisiä. Tässä suhteessa virolaistaustaiset eivät siis eronneet suomalaistaustaisista vuonna 2014. Kaikissa muissa taustamaaryhmissä alityöllisten osuus oli sen sijaan 9–14 prosenttia.

Maahanmuuton syyntä mukaan tarkasteltuna alityöllisyys oli vähäisintä työn perässä muuttaneiden työllisten joukossa (6 %) sekä opiskelijoina tulleilla (8 %) työllisillä. Pakolaistaustaisista ja ”muista syistä” tulleista noin joka kuudes työllinen oli alityöllinen. Maahanmuuttoikä tai maassa asumisen kesto ei sen sijaan näyttänyt olevan yhteydessä alityöllisyyden yleisyyteen.

Ammattirakenteen erot selittävät vain osan ulkomaalaistaustaisten alityöllisyyden yleisyydestä. Alityöllisyys oli tosin yleisintä (13 %) muissa työntekijäammateissa, joissa toimi joka kuudes (17 %) ulkomaalaistaustainen, mutta vain kuusi prosenttia suomalaistaustaisista vuonna 2014. Tässä ryhmässä alityöllisyys oli yh-

Kuvio 7.8.1

Alityöllisten osuus 15–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista työllisistä taustamaan, koulutuksen, maahantulon syyn*, Suomessa asumisen keston*, alueen ja syntyperän mukaan vuonna 2014, %

* Tiedoissa ei mukana Suomessa syntyneitä toisen polven ulkomaalaistaustaisia.

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

tä yleistä niin ulkomaalais- kuin suomalaistaustaisille. Monissa muissa ammattiryhmissä ulkomaalaistaustaiset olivat kuitenkin useammin alityöllisiä kuin suomalais-taustaiset. Erityisen selvä ero näkyi erityisasiantuntija-ammateissa: ammattiryhmän ulkomaalaistaustaisista yhdeksän, mutta suomalaistaustaisista kaksi prosenttia oli alityöllisiä vuonna 2014.

7.9 Vuorotyö yleisintä ulkomaalaistaustaisilla naisilla

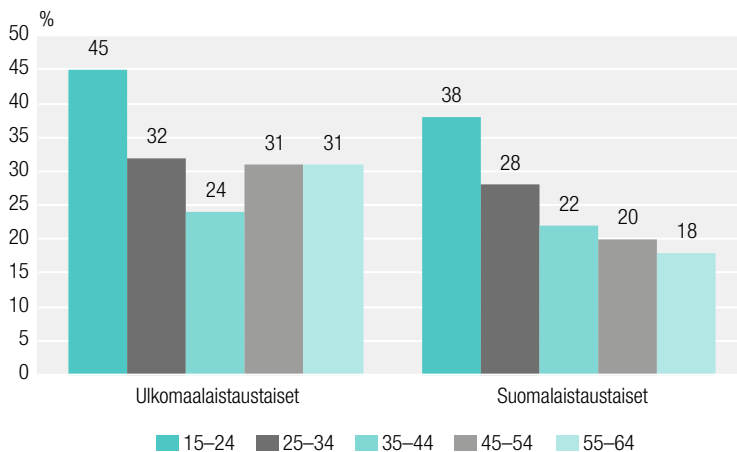
Vuorotyö oli yleisempää ulkomaalaistaustaisille (31 %, 38 000) kuin suomalaistaustaisille (24 %, 467 000) palkansaajille vuonna 2014. Ulkomaalaistaustaisista naispalkansaajista useampi kuin joka kolmas (35 %) teki vuorotyötä, kun suomalaistaustaisilla osuus oli 27 prosenttia. Ulkomaalaistaustaiset miespalkansaajat tekivät vuorotyötä yhtä yleisesti (27 %) kuin suomalaistaustaiset naiset ja yleisemmin kuin suomalaistaustaiset miehet (21 %).

Suomalaistaustaisilla vuorotyön yleisyys vähenee iän myötä selvästi. Myös ulkomaalaistaustaisilla palkansaajilla vuorotyötä tekevien osuus ensin vähenee kymmenvuotiskäluokittain, mutta nousee sitten yli 45-vuotiailla yhtä yleiseksi kuin 25–32-vuotiailla (kuvio 7.9.1). Ulkomaalaistaustaiset tekivätkin vuorotyötä useammin kuin suomalaistaustaiset erityisesti vanhimmissa ikäryhmissä vuonna 2014.

Noin puolet palvelu- ja myyntityössä (51 %) tai prosessi- ja kuljetustyöntekijöinä (47 %) sekä noin joka kolmas (31 %) muissa työntekijäammateissa toimiva palkansaaja teki vuorotyötä vuonna 2014. Vuorotyöläisten osuudet ulkomaalaistaustaisista ja suomalaistaustaisista olivat samaa tasoa näissä ammattiryhmissä. Noin puolet (49 %) ulkomaalaistaustaisista työllisistä työllistyi kyseisiin ammattiryhmiin vuonna 2014, suomalaistaustaisista 40 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten ammattirakenne selittää siis pitkälti sitä, että vuorotyö oli heille yleisempää kuin suomalaistaustaisille. Syntyperän mukaan eroa vuorotyön tekemisen yleisyydessä oli lähinnä vain asianuntija-ammateissa toimivilla sekä jonkin verran toimisto- ja asiakaspalvelutyön ammateissa; näissä ryhmissä ulkomaalaistaustaiset tekivät vuonna 2014 useammin vuorotyötä kuin suomalaistaustaiset.

Kuvio 7.9.1

Vuorotyötä tekevien osuus 15–64-vuotiaista palkansaajista iän ja syntyperän mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Taustamaaryhmien erilainen sosioekonominen ja ammattirakenne heijastuvat vuorotyön yleisyyteen: vähiten vuorotyötä tekivät EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmään kuuluvat (19 %), joilla ylempien toimihenkilöiden osuus on suurempi kuin muilla. Eniten vuorotyötä tehtiin muu Afrikka- ja Aasia-ryhmissä (38–39 %), joissa oli paljon työntekijäammateissa toimivia palkansaajia. Muissa taustamaaryhmissä 28–34 prosenttia teki vuorotyötä.

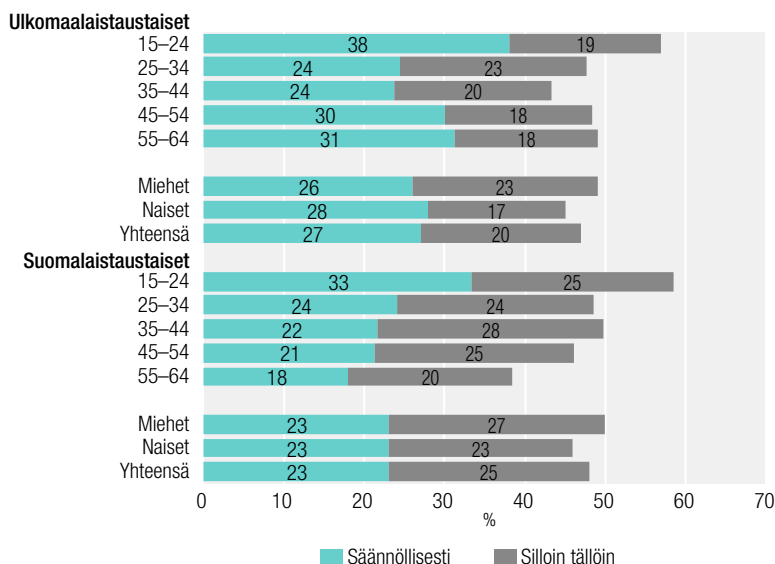
7.10 Ulkomaalaistaustaisten iltatyö säännöllisempää kuin suomalaistaustaisten

Iltatyötä eli klo 18–23 välille ajoittuvaa työtä ulkomaalais- ja suomalaistaustaiset olivat tehneet edellisen neljän viikon aikana suunnilleen yhtä yleisesti – miehet hieman yleisemmin kuin naiset – vuonna 2014 (kuvio 7.10.1). Ulkomaalaistaustaisilla iltatyö oli kuitenkin säännöllistä useammin kuin suomalaisilla, joista taas suurempi osa teki sitä silloin tällöin.

Iltatyöt olivat tyypillisimpiä nuorimmille, alle 25-vuotiaille työllisille, joista lähes 60 prosenttia oli työskennellyt iltaisin edellisen neljän viikon aikana vuonna 2014. Osuus oli rässä ikäryhmässä samaa tasoa niin ulkomaalais- kuin suomalaistaustaisilla.

Kuvio 7.10.1

Iltatyötä edellisen neljän viikon aikana tehneiden osuus 15–64-vuotiaista palkansaajista iän ja syntyperän mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Iltatyön tekeminen kuitenkin väheni suomalaistaustaisilla työllisillä iän myötä, niin että 55–64-vuotiaista enää 39 prosenttia oli tehnyt iltatyötä vuonna 2014. Myös ulkomaalaistaustaisille iltatyötä tekevien osuus laski aina 35–44-vuotiaisiin saakka, mutta sitä vanhemmilla iltatyön yleisyys kasvoi 48–49 prosenttiin.

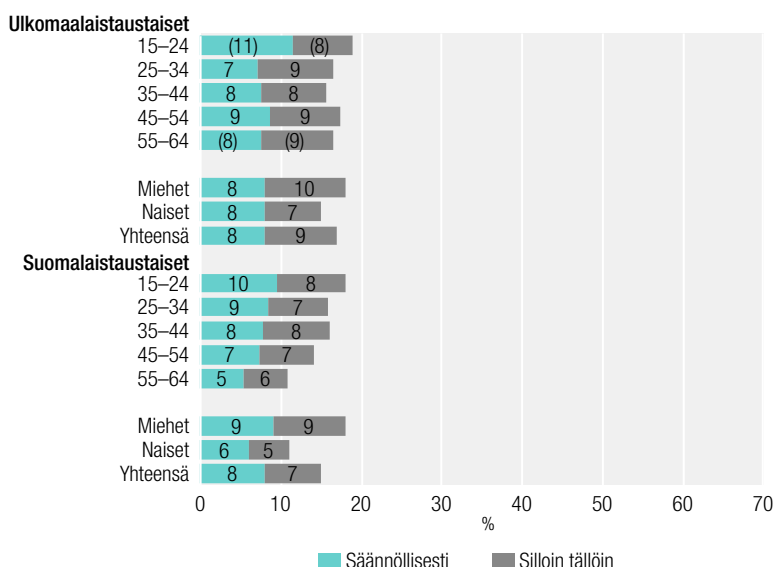
Iltatyön tekeminen vähintäänkin silloin tällöin oli jotakuinkin yhtä yleistä ulkomaalais- ja suomalaistaustaisilla eri ammattiryhmissä. Eroa näkyi kuitenkin sinä, että erityisasiantuntija- ja asiantuntija-ammateissa toimivat ulkomaalaistaustaiset tekivät säännöllistä iltatyötä useammin kuin suomalaistaustaiset.

Yötyöksi määritellään työvoimatilastoissa työ, jota tehdään pääsääntöisesti kello 21–06 välillä. Ulkomaalaistaustaiset (19 %) ja suomalaistaustaiset miehet (18 %) olivat tehneet yötyötä edellisen neljän viikon aikana suurin piirtein yhtä yleisesti vuonna 2014. Ulkomaalaistaustaisille naisille yötyön teko oli kuitenkin jossain määrin yleisempää (15 %) kuin suomalaistaustaisille (12 %). Kaikkiaan 17 prosenttia ulkomaalaistaustaisista ja 15 prosenttia suomalaistaustaisista työllisistä oli tehnyt töitä öisin edellisen neljän viikon aikana vuonna 2014. Yötöiden tekeminen vähenee suomalaistaustaisilla työllisillä iän myötä, mutta ulkomaalaistaustaisilla yötyöt olivat suurin piirteen yhtä yleisiä kaikissa ikäluokissa (kuvio 7.10.2).

Työskentely öisin oli ulkomaalaistaustaisille ja suomalaistaustaisille jotakuinkin yhtä yleistä eri ammattiryhmissä. Erikoisasiantuntijoina ulkomaalaistaustaiset tekivät tosin yleisemmin myös yötyötä (13 %) kuin suomalaistaustaiset (8 %).

Kuvio 7.10.2

Yötyötä edellisen neljän viikon aikana tehneiden osuus 15–64-vuotiaista palkansaajista iän ja syntyperän mukaan vuonna 2014, %

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

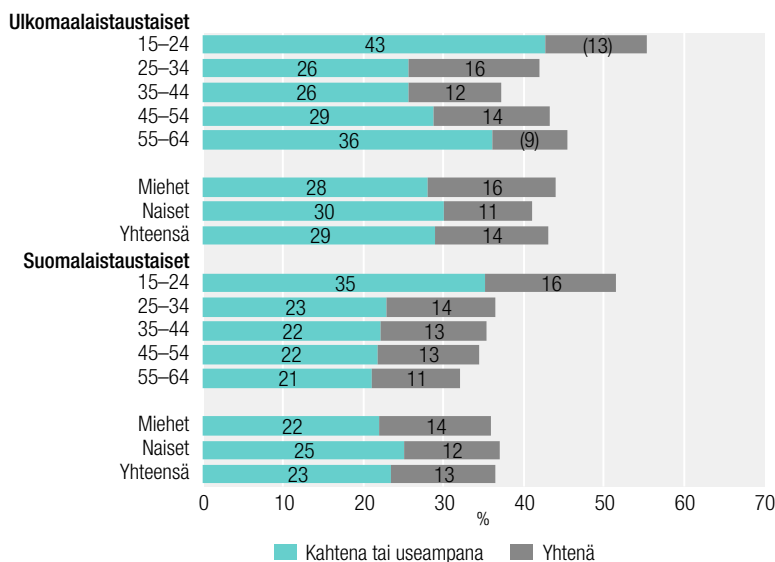
Ilta- ja yötyön teossa oli varsin vähän eroja esimerkiksi maahantulon syyn tai maassa asumisen keston mukaan vuonna 2014. Isoimmat erot ilmenivät taustamaiden välillä. Iltatöiden tekijöinä erottuivat muista Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaiset, joista 56 prosenttia kertoi tehneensä töitä kello 18–23 välillä edellisten neljän viikon aikana. Tästä ryhmästä lähes joka neljäs työllinen toimikin yrittäjänä, ja yrittäjät puolestaan tekevät palkansaajia yleisemmin ilta- ja yötyötä: lähes kaksi kolmesta yrittäjästä (ulkomaalaistaustaiset 63 %, suomalaistaustaiset 65 %) työskenteli vuonna 2014 iltaisin vähintäänkin satunnaisesti. Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmästä sekä muu Afrikka-ryhmästä noin joka neljäs teki yötyötä, aasialaistaustaisista noin viidennes. Muissa ryhmissä osuus vaihteli 11–17 prosenttiin.

7.11 Moni ulkomaalaistaustainen töissä viikonloppuisin

Ulkomaalaistaustaiset työlliset tekivät useammin viikonlopputöitä kuin suomalaisista taustaisista vuonna 2014. Ulkomaalaistaustaisista 43 prosenttia oli tehnyt työtä edellään neljän viikon aikana lauantaisin ja joka kolmas (33 %) sunnuntaina. Suomalaisista taustaisista lauantaintyötä oli tehnyt 36 prosenttia ja sunnuntaityötä 28 prosent-

Kuvio 7.11.1

Lauantaisin edellisen neljän viikon aikana työskennelleiden osuus 15–64-vuotiaista työllisistä syntyperän, iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2014, %

() = Suluisissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

tia. Suomalaistaustaisille naisille työskentely lauantaisin oli selvästi yleisempää kuin miehille, mutta ulkomaalaistaustaisilla tilanne oli pikemminkin päinvastainen: miehet olivat tehneet hieman yleisemmin lauantai työtä kuin naiset.

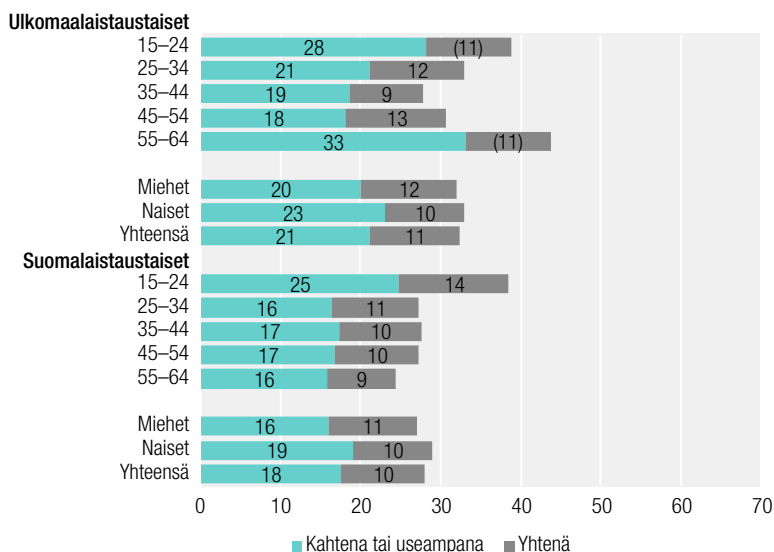
Myös viikonlopputyö on yleisempää nuoremmille kuin vanhemmille työllisille. Viikonlopputyön osalta näkyy sama ilmiö kuin vuorotyössä: suomalaistaustaisilla työskentely lauantaisin ja sunnuntaisin vähenee, mitä iäkkäämmistä palkansaajista on kyse; ulkomaalaistaustaisilla viikonlopputyötä tekevien osuus pienenee ikäluokittain aina 35–44-vuotiaisiin asti, ja kääntyy sen jälkeen taas nousuun (kuviot 7.11.1 ja 7.11.2).

Ulkomaalaistaustaiset olivat työskennelleet lauantaisin yleisemmin kuin suomalaistaustaiset kaikissa ammattiryhmissä. Myös sunnuntai työ oli ulkomaalaistaustaisille tyypillisempää kuin suomalaistaustaisille lähes kaikissa ammattiryhmissä.

Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaiset tekivät yleisimmin sekä lauantai- (52 %) että sunnuntai työtä (42 %), mikä liittyyneekin yritysryhmittäin yleisyyteen tässä ryhmässä. Myös aasialaistaustaisilla työskentely sekä lauantaisin (49 %) että sunnuntaisin (38 %) oli varsin yleisiä. Muissa ryhmissä lauantaisin työskentelevien osuus vaihteli 36–44 prosentin välillä ja sunnuntai työ 28–36 prosentin välillä. Vastaavasti pakolaistaustaiset työskentelivät muita hieman yleisemmin lauantaisin (51 %) tai sunnuntaisin (37 %). Muissa ryhmissä vastaavat osuudet olivat maahantulon syyn mukaan 35–45 prosenttia (lauantai työ) sekä 32–33 prosenttia (sunnuntai työ) osalta. Muuten erot esimerkiksi maassa asumisen keston mukaan olivat hyvin pieniä.

Kuvio 7.11.2

Sunnuntaisin edellisen neljän viikon aikana työskennelleiden osuus 15–64-vuotiaista työllisistä syntyperän, iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2014, %

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

7.12 Ulkomaalaistaustaiset yrittäjät tekevät pisintä työviikkoa

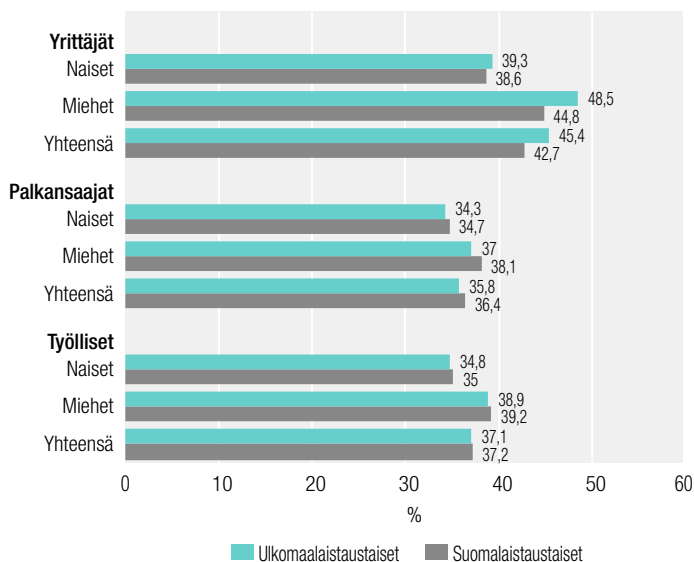
Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa viikkotyöaika tarkastellaan kahdella tavalla. Yhtäältä haastateltavilta tiedustellaan heidän tavanomaista tai normaalia viikkotyöaikaansa tavaksi tulleet ylityöt mukaan luettuna, toisaalta kysytään, montako tuntia haastateltava työskenteli juuri tutkimusviikolla. Tutkimusviikon tehty työaika poikkeaa usein tavanomaisesta työajasta, sillä tutkimusviikolle ajoittuneet poissaolot kuten lomat, sairauspoissaolot tai lomautukset lyhentävät tehtyä työaika, ja tavanomaisesta poikkeavat ylityöt taas voivat pidentää sitä. Myös UTH-tutkimuksessa työaika mitattiin näillä kahdella tavalla.

Ulkomaalaistaustaisten 15–64-vuotiaiden työllisten tavanomainen työaika ei eronnut suomalaistaustaisten työllisten työajan pituudesta vuonna 2014 (kuvio 7.12.1). Molemmissa ryhmissä tavanomainen työaika oli reilu 37 tuntia viikossa. Miesten työaika oli syntyperästä ja ammattiasemasta riippumatta keskimäärin pidempi kuin naisten työaika.

Osa-aikainen työskentely oli ulkomaalaistaustaisilla yleisempää kuin suomalais-taustaisilla, joten palkansaajina työskentelevien ulkomaalaistaustaisten tavanomainen työaika oli jonkin verran lyhyempi kuin suomalaistaustaisilla, erityisesti miehillä. Yrittäjinä toimivilla ulkomaalaistaustaisilla tavanomainen työviikko sen sijaan venyi selvästi pidemmäksi kuin suomalaistaustaisilla yrittäjillä.

Kuvio 7.12.1

Tavanomaisen viikkotyöajan keskiarvo syntyperän ja sukupuolen mukaan vuonna 2014, tuntia viikossa

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

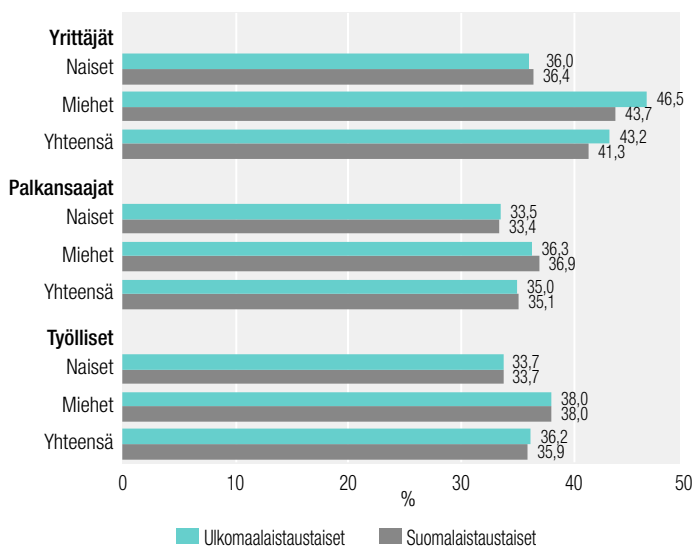
Ulkomaalaistaustaisten naisten tehty työaika tutkimusviikolla oli keskimäärin yhtä pitkä kuin suomalaistaustaisten naisten (33,7 tuntia) ja ulkomaalaistaustaisten miesten tehty työaika yhtä pitkä kuin suomalaistaustaisten miesten (38,0 tuntia) vuonna 2014 (kuvio 7.12.2). Miesten työaika on kuitenkin keskimäärin pidempi kuin naisten, ja ulkomaalaistaustaiset työlliset ovat miesvaltaisempi joukko kuin suomalaistaustaiset. Näin ollen kaikkien ulkomaalaistaustaisten työllisten tehty työaika (36,2 tuntia) oli keskimäärin hieman pidempi kuin suomalaistaustaisilla (35,9 tuntia).

Keskiarvo ei kerro vielä siitä, miten työajat ovat jakautuneet: kuinka yleisiä lyhyet, alle 35 tunnin työviikot ovat tai kuinka monella viikkotyöaika venyy yli 40 tunnin? Kuviossa 7.12.3 näkyy, että ulkomaalaistaustaisten työllisten työviikon pituus polarisoitui verrattuna suomalaistaustaisiin työllisiin vuonna 2014. Yhtäältä lyhyet ja toisaalta pitkät työviikot olivat hieman yleisempiä ulkomaalaistaustaisilla työllisillä kuin suomalaistaustaisilla.

Ulkomaalaistaustaisten polarisoituneempi työaika koskee lähinnä palkansaajia, ja erityisesti miespalkansaajia. Lyhyttä, alle 35 tunnin työviikkoa teki hieman useampi ulkomaalaistaustainen kuin suomalaistaustainen palkansaaja (kuvio 7.12.4): ulkomaalaistaustaisilla miespalkansaajilla tavanomainen viikkotyöaika jäi alle 35 tunnin selvästi useammin (19 %) kuin suomalaistaustaisilla miespalkansaajilla (10 %). Naisten parissa syntyperä ei erotellut palkansaajien tavanomaisen työviikon pituutta. Noin joka kymmenes naispalkansaaja teki yli 40 tunnin työviikkoa syntyperästä riippumatta.

Kuvio 7.12.2

Tehtyn viikkotyöajan keskiarvo syntyperän, sukupuolen ja ammattiaseman mukaan vuonna 2014, tuntia viikossa

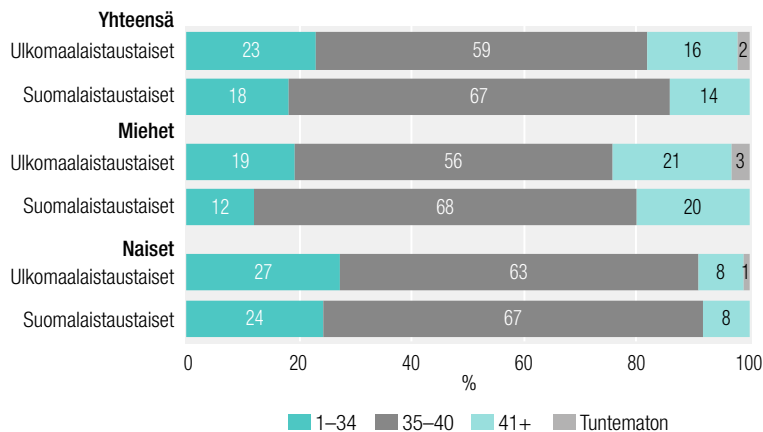

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 7.12.3

Työviikon pituus 15–64-vuotiailla työllisillä sukupuolen ja syntyperän mukaan vuonna 2014, tavanomainen työaika, tuntia viikossa

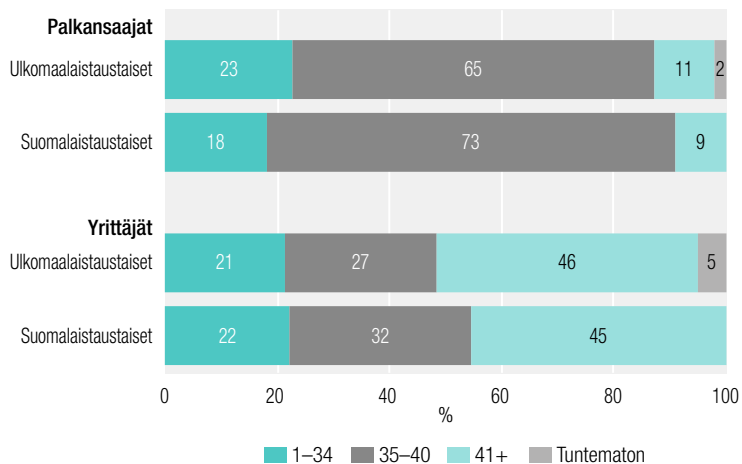

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 7.12.4

Työviikon pituus 15–64-vuotiailla työllisillä ammattiaseman ja syntyperän mukaan vuonna 2014, tehty työaika, tuntia viikossa

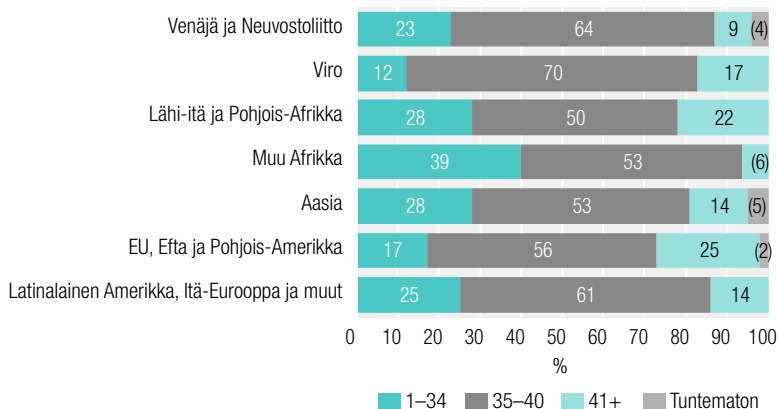
() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Yrittäjien lyhyet ja pitkät työviikot olivat suunnilleen yhtä yleisiä ulkomaalaistaustaisille ja suomalaisille. Tosin yrittäjinä toimivista ulkomaalaistaustaisista viitisen prosenttia ei osannut määrittellä tavanomaista työaikaansa.

Kuvio 7.12.5

Työviikon pituus 15–64-vuotiailla työllisillä taustamaan mukaan vuonna 2014, tavanomainen työaika, tuntia viikossa

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 22 näyttää, kuinka tavanomaisen työviikon pituus vaihtelee taustamaan mukaan johtuen muun muassa yrittäjien, opiskelijien ohella työskentelevien ja muiden osa-aikatyötä tekevien vaihtelevasta osuudesta eri ryhmissä. Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisissa on paljon yrittäjiä, mikä heijastuu pitkää työviikkoa tekevien korkeaan osuuteen tässä ryhmässä. Muu Afrikka-taustaisissa lähes joka kolmas työllinen opiskeli työn ohella tutkintoon johtavassa koulutuksessa vuonna 2014; tämä näkyy osa-aikatyön eli lyhyiden viikkotyöaikojen yleisyytenä. Myös Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisista noin joka viides opiskeli tutkintoon johtavassa koulutuksessa, kun muissa taustamaaryhmissä huomattavasti harvempi työllisistä, 12–15 prosenttia, oli opiskelijoita.

7.13 Yhteenveto

Suomessa vuonna 2014 asuneet ulkomaalaistaustaiset 15–64-vuotiaat työlliset olivat työllistyneet pitkälti samoille ammattialoille kuin suomalaistaustaiset työlliset. Erona oli kuitenkin se, että ulkomaalaistaustaisia oli työllistynyt asiantuntija-ammatteihin harvemmin kuin suomalaistaustaisia sekä siitä, että ulkomaalaistaustaiset olivat suomalaistaustaisiin verrattuna jossain määrin yliedustettuina palvelu- ja myyntityössä samoin kuin muissa työntekijäammateissa. Tältä osin ulkomaalaistaustaisten 15–64-vuotiaiden ammattirakenteessa voi nähdä yhtymäkohtia nuorten, 15–24-vuotiaiden suomalaistaustaisten työmarkkinoille tulijoiden ammattirakenteeseen: nuorista työllisistä yli puolet työllistyi palvelu- ja myyntityöntekijöinä tai muiksi työntekijöinä vuonna 2014, mutta varsin harva asiantuntija-ammateissa. Nuorten ja ulkomaalaistaustaisten ammattirakenteen ratkaisevana erona täytyy tosin

huomata se, että noin joka neljäs ulkomaalaistaustainen työllinen toimi erityisasiantuntijana, mikä oli nuorille vielä erittäin harvinaista.

Nämä tietyt yhtäläisyydet ulkomaalaistaustaisten ja ylipäänsä työmarkkinoille tulijoiden ammattirakenteessa heijastuvat siihen, että ulkomaalaistaustaisten työllisten työn teon muodoissa korostuu samoja piirteitä kuin nuorilla työllisillä. Esimerkiksi määräaikaiset ja osa-aikaiset työsuhteet olivat ulkomaalaistaustaisilla palkansaajilla suhteellisen yleisiä muissakin kuin nuorimmissa ikäryhmissä vuonna 2014. Myös ulkomaalaistaustaisten työajat olivat useammin niin sanotusti epätyypillisiä eli työ sijoittui säännöllisesti iltoihin, yöhön ja viikonloppuihin useammin kuin 15–64-vuotiailla suomalaistaustaisilla. Ulkomaalaistaustaiset palkansaajat tekivät useammin myös vuorotyötä kuin suomalaistaustaiset työlliset. Suomalaistaustaisilla tällaiset epätyypilliset työajat liittyivät erityisesti nuoreen ikään.

Ulkomaalaistaustaiset työlliset toimivat vuonna 2014 yrittäjinä suurin piirtein yhtä usein kuin suomalaistaustaiset, mutta hieman eri aloilla. Ulkomaalaistaustaisista yrittäjistä noin neljännes toimi majoitus- ja ravitsemustoimialalla, suomalaistaustaisista yrittäjistä vain kaksi prosenttia; suomalaistaustaisista yrittäjistä sen sijaan noin joka viides oli maa- ja metsätalousyrittäjä, mutta ulkomaalaistaustaisissa ani harva. Jos maa- ja metsätaloutta ei oteta huomioon, yrittäjyys olikin yleisempää ulkomaalaistaustaisille (14 %) kuin suomalaistaustaisille (11 %). Vaikka ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten palkansaajien keskimääräinen viikkotyöaika oli melko samanlainen vuonna 2014, yrittäjinä ulkomaalaistaustaiset tekivät pidempää työviikkoa kuin suomalaistaustaiset yrittäjät.

Ulkomaalaistaustaisten osittain suomalaistaustaisten ammattirakenteesta poikkeava ammattijakauma selittää siis suurelta osin eroja epätyypillisten työaikojen sekä määräaikaisen ja osa-aikaisen työn yleisyydessä syntyperän mukaan. Ammattijakauma ei kuitenkaan selitä syntyperän mukaisia eroja alityöllisyydessä tai vuokratyössä. Alityöllisyyden käsite kuvaa työn niukkuutta työllisillä: osa-aikaisesti työskentelyä kokoaikatyön puutteessa, poissaoloa työstä lomautuksen tai töiden puutteen takia tai tavanomaista vähäisempää työskentelyä työn puutteen vuoksi. Ulkomaalaistaustaisista työllisistä joka kymmenes oli alityöllinen vuonna 2014, suomalaistaustaisista työllisistä viisi prosenttia. Ulkomaalaistaustaiset olivat alityöllisiä kaikissa ammattiryhmissä yleisemmin kuin suomalaistaustaiset. He tekivät myös vuorotyötä kautta linjan yleisemmin kuin suomalaistaustaiset.

Mielenkiintoista on se, että ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten työllisten työn teon muodot muistuttavat monessa suhteessa toisiaan, kun kyse on enintään perusasteen tai toisen asteen koulutuksen suorittaneista. Syntyperän mukaiset erot kuitenkin korostuvat korkeasti koulutettujen ja/tai erityisasiantuntija-ammateissa työskentelevien parissa. Korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuus on jotakuinkin samaa tasoa sekä ulkomaalais- että suomalaistaustaisessa väestössä (ks. luku 3), samoin erityisasiantuntijoina työskentelevien osuus työllisistä. Korkea-asteen koulutus parantaa niin suomalaistaustaisten kuin ulkomaalaistaustaistenkin työllistyvyyttä (ks. luku 6). Korkea-asteen tutkinto tai erityisasiantuntijan työ eivät kuitenkaan muilta osin kohenna ulkomaalaistaustaisten työmarkkina-asemaa samassa määrin kuin suomalaistaustaisilla. Korkeasti koulutetut ja/tai erityisasiantuntijoina työskentelevät ulkomaalaistaustaiset kokevat huomattavasti useammin alityöllisyyttä, työskentelevät selvästi useammin määräaikaisina ja osa-aikaisesti, ja heidän

työaikansa ovat useammin epätyypillisiä kuin vastaavassa asemassa olevilla suomalaistaustaisilla. Joka viides korkea-asteen suorittanut ulkomaalaistaustainen työllinen toimii työntekijäammateissa, kun suomalaistaustaisilla vastaava osuus on vain muutama prosentti.

Luvussa 3 todettiin, kuinka tärkeää perusasteen jälkeistä koulutusta vailla olevien ulkomaalaistaustaisten ammatilliseen koulutukseen panostaminen on ryhmän työllistyvyytensä parantamiseksi. Tässä luvussa esiin nousseet tulokset herättävät kysymyksen myös siitä, missä määrin erityisesti korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen väestön jo olemassa olevaa osaamiskapasiteettia osataan suomalaisessa työelämässä vielä hyödyntää ja arvostaa.

8

Osana työyhteisöä

Ulkomaalaistaustaiset palkansaajat kokevat työpaikan sosiaalisen kanssakäymisen pääosin myönteisesti, mutta ryhmät eroavat toisistaan arvioissaan

Ari Väänänen, Minna Toivanen & Aki Koskinen

Monien työyhteisöllisten tekijöiden, kuten työpaikan sosiaalisten suhteiden ja esimiestyön on todettu olevan merkittäviä maahanmuuttajan työssä onnistumista edistäviä tekijöitä, samoin maahanmuuttajien tasapuolisen kohtelun työssä on havaittu tukevan työssä pärjäämistä ja hyvinvointia. Tässä luvussa kuvataan työssäkäyviä ulkomaalaistaustaisia palkansaajia osana työyhteisöä. Missä määrin ulkomaista syntyperää olevat palkansaajat toimivat työpaikoilla, joissa on muitakin toisista maista tulleita? Kohdellaanko ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä tasapuolisesti suomalaisilla työpaikoilla ja kokevatko he saavansa tukea työtovereilta ja esimieheltä? Tarkastelu pohjautuu vuoden 2014 UTH-aineistoon sekä vuoden 2012 Työ ja terveys -haastattelututkimukseen.

8.1 Työyhteisössä on usein monia ulkomaalaistaustaisia

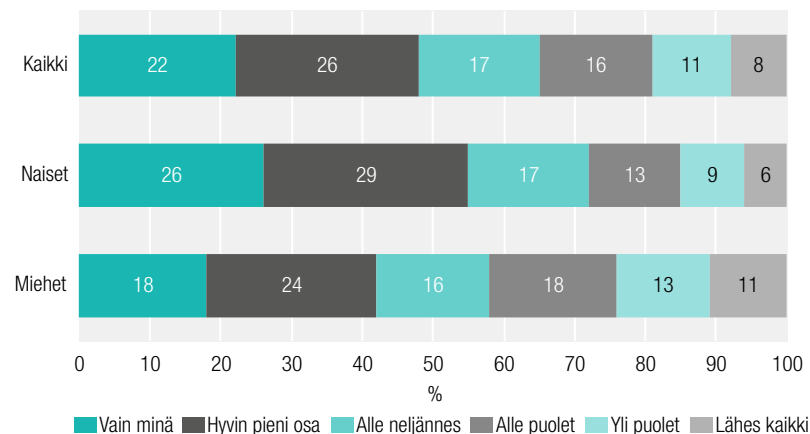
Suomalainen työelämä on muuttunut monikulttuurisemmaksi viimeisten 20 vuoden aikana. Useilla työpaikoilla on työntekijöitä erilaisista kulttuureista. Vuoden 2012 Työ ja terveys -haastattelututkimuksen mukaan 39 prosenttia työssä olevista ilmoitti omalla työpaikalla olevan maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä (Toivanen & Bergbom, 2012). Tähän mennessä ei ole ollut saatavilla kattavaa tietoa siitä, missä määrin ulkomaalaistaustaiset naiset ja miehet ovat ainokaisia erilaisen kulttuurisen taustan omaavia työntekijöitä työpaikallaan ja missä määrin he työskentelevät laajasti monikulttuurisilla työpaikoilla.

Reilu kolmannes (35 %) ulkomaalaistaustaisista palkansaajista oli töissä sellaisella työpaikalla, jossa työskenteli arviolta yli neljännes ulkomaisen taustan omaavia työtovereita (kuvio 8.1.1) Naisilla osuus on jonkin verran pienempi kuin miehillä. Naisista noin joka kuudes (15 %) ja miehistä joka neljäs (24 %) työskenteli työpaikalla, jossa vähintään puolet työntekijöistä oli maahanmuuttajataustaisia. Useampi kuin joka viides (22 %) ulkomaista syntyperää oleva palkansaaja työskenteli työpaikalla, jossa ei ollut muita maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä. Naisista noin joka neljäs (26 %) oli ainoa maahanmuuttajataustainen työntekijä työpaikallaan, vastaavasti miehistä ainokaisena maahanmuuttajataustaisena työntekijänä työskenteli vajaa viidennes (18 %).

Oman työpaikan monikulttuurisuusasteessa oli havaittavissa eroja, kun sitä tarkasteltiin taustamaan mukaan. Virolaistaustaiset palkansaajat työskentelivät muita useammin sellaisilla työpaikoilla, joissa maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden osuus oli vähintään puolet (kuvio 8.1.2). Tämä korostui erityisesti virolaistaustaisten miesten kohdalla: heistä lähes kaksi viidestä työskenteli työpaikalla, jossa maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden osuus oli vähintään puolet. Monet heistä

Kuvio 8.1.1

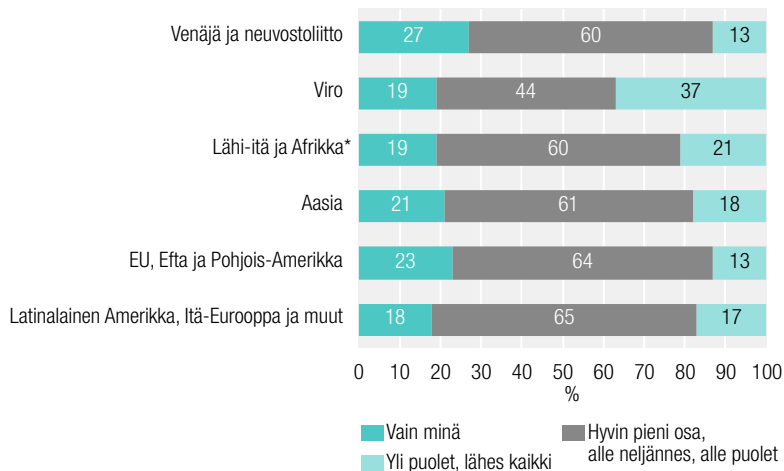
Ulkomaalaistaustaisten palkansaajien arvio maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden osuudesta omalla työpaikalla sukupuolen mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, TTL

Kuvio 8.1.2

Ulkomaalaistaustaisten palkansaajien arvio maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden osuudesta omalla työpaikalla taustamaan mukaan vuonna 2014, %

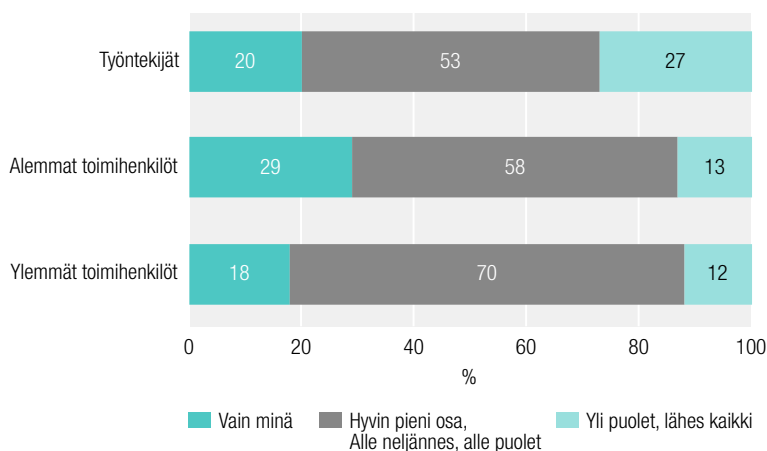
* yhdistetty luokat Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka sekä muu Afrikka

Lähde: UTH-tutkimus 2014, TTL

työskentelivät rakennusalalla ja kuljetus- ja varastointitehtävissä, joissa on Suomessa suhteellisen paljon ulkomaalaistaustaista työvoimaa etenkin Etelä-Suomessa. Venäjä- ja Neuvostoliitto-raustaiset työskentelivät puolestaan muita useammin työpaikalla, jossa ei ollut muita maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä.

Kuvio 8.1.3

Ulkomaalaistaustaisten palkansaajien arvio maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden osuudesta omalla työpaikalla sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, TTL

Ulkomaalaistaustaiset työntekijät toimivat hyvin monenlaisissa ammateissa ja heidän sosioekonominen asemansa vaihtelee paljon. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin työpaikan monikulttuurisuutta myös suhteessa sosioekonomiseen asemaan. Kuten kuvioista 8.1.3 voidaan havaita, yli neljännes (27 %) työntekijäasemassa toimivista ulkomaalaistaustaisista palkansaajista työskenteli työpaikalla, jossa vähintään puolet työntekijöistä oli maahanmuuttajataustaisia. Toimihenkilöammateissa toimivien keskuudessa näin monikulttuuriset työpaikat olivat selvästi harvinaisempia.

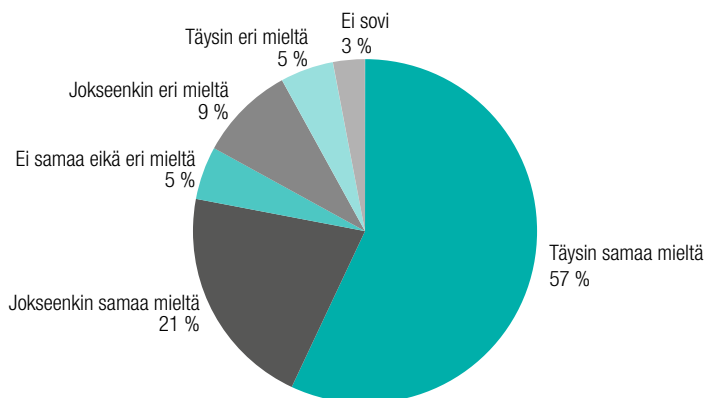
8.2 Kohtelu työpaikoilla koetaan pääosin tasa-arvoiseksi

Monikulttuurisilla työpaikoilla toimitaan usein kaksisuuntaisen kotoutumisen rajalla: maahanmuuttajat ovat omaksumassa suomalaista työelämää ja työyhteisön tapoja, mutta samaan aikaan muut työntekijät ja koko työyhteisö totuttelevat toimimaan uudenlaisessa, monikulttuurisessa työpaikkatodellisuudessa. Eri taustaisten työntekijöiden tasapuolinen kohtelu on yksi merkittävä työorganisaatioiden resursssi ja toimivan monikulttuurisen työpaikan avaintekijä (Airila, Toivanen, Väänänen, Bergbom, Yli-Kaitala & Koskinen, 2013; Toivanen & Bergbom, 2012).

Valtaosa Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista palkansaajista arvioi ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä kohdeltavan tasa-arvoisesti heidän työpaikallaan (78 %) (kuvio 8.2.1). Täysin tasa-arvoiseksi kohtelun arvioi 57 prosenttia vastaajista. Viisi prosenttia oli täysin eri mieltä tasa-arvoisuusväittämän kanssa. Ulkomaalaistaustaisten miesten ja naisten kohtelun tasa-arvoisuutta koskevat arviot eivät juurikaan poikenneet toisistaan. Suomalaistaustaiset palkansaajat ovat arvioineet maahanmuuttajien kohtelun tasa-arvoisuutta hieman kriittisemmin: Vuoden 2013

Kuvio 8.2.1

Ulkomaalaistaustaisten palkansaajien arvio kohtelun tasa-arvoisuudesta (työpaikallamme suhtaudutaan tasa-arvoisesti ulkomaalaistaustaisiin työntekijöihin) vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, TTL

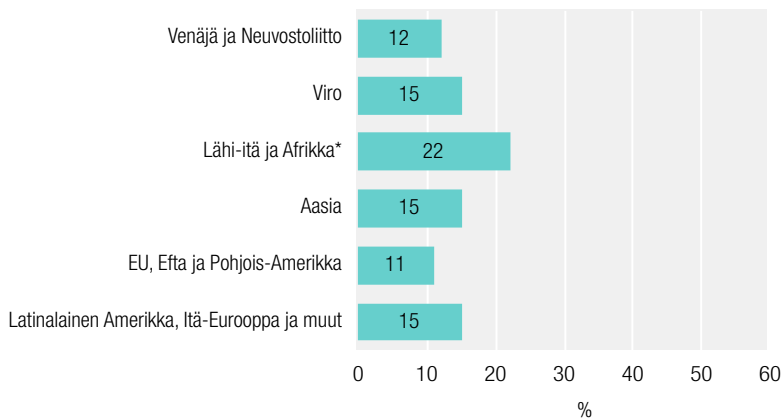
Työolotutkimuksen mukaan 45 prosenttia niistä palkansaajista, joiden työpaikalla työskenteli ulkomaalaistaustaisia, arvioi ulkomaalaistaustaisia kohdeltavan omalla työpaikalla täysin tasapuolisesti (Sutela & Lehto, 2014).

Kun arvioita ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden kohtelun tasa-arvoisuudesta tarkasteltiin taustamaan mukaan, havaittiin, että EU-, EFTA- ja Pohjois-Amerikka-taustaiset sekä Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaiset palkansaajat arvioivat kohtelun tasapuolisiksi muita useammin: heistä vain hieman yli 10 prosenttia arvioi maahanmuuttajien kohtelun omalla työpaikalla olevan epätasa-arvoista. Sitä vastoin Lähi-idästä ja Afrikasta lähtöisin olevat palkansaajat olivat havainneet muita ryhmiä tavallisemmin epätasa-arvoista kohtelua työssään. Heistä yli viidennes katsoi maahanmuuttajien kohtelun olevan vähintään jossain määrin epätasa-arvoista omalla työpaikallaan. (Kuvio 8.2.2.)

Arviot kohtelun tasa-arvoisuudesta voivat liittyä muun muassa erilaiseen asemaan työelämässä. Tutkimukseen osallistuneet palkansaajat sijoittuivatkin ammatillisen hierarkian eri tasoille, mikä myös erotteli arvioita tasa-arvoisuudesta. Työntekijäammateissa toimivista ulkomaalaistaustaisista palkansaajista noin joka kuudes raportoi epätasa-arvoista kohtelua, kun ylemmissä toimihenkilöammateissa toimivista noin joka kahdeksas piti kohtelua työpaikalla epätasa-arvoisena (oli jokseenkin tai täysin eri mieltä tasa-arvoisuusväittämän kanssa).

Kuvio 8.2.2

Niiden ulkomaalaistaustaisten palkansaajien osuus, jotka arvioivat maahanmuuttajien kohtelun olevan vähintään jossain määrin epätasa-arvoista taustamaan mukaan vuonna 2014, %

*yhdistetty luokat Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka sekä muu Afrikka

Lähde: UTH-tutkimus 2014, TTL

8.3 Työtovereilta havaittu tuki eroaa taustamaan mukaan

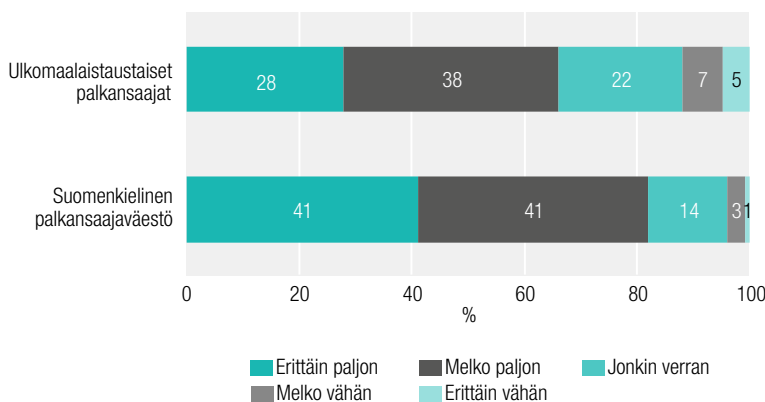
Työntovereilta saatu tuki ja apu ovat tärkeitä voimavaroja, sekä työssä viihtymiseen ja hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä erityisesti maahanmuuttajataustaisilla työntekijöillä (esim. Dalgard & Thapa 2007; Garcia-Ramirez ym. 2005; Jibeen 2011). Työtovereiden kautta voi muun muassa oppia kieltä ja suomalaisen työelämän tapoja ja pelisääntöjä, sekä päästä laajemmin sisälle suomalaiseen kulttuuriin. Työpaikoilla tapautuvan kotoutumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmasta onkin tärkeää tietää, missä määrin ulkomaalaistaustaiset työntekijät kokevat saavansa tukea ja apua työtovereiltaan.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan ulkomaalaistaustaiset palkansaajat arvioivat kaikkiaan työtovereilta saadun tuen ja avun vähäisemmäksi kuin suomenkielinen palkansaajaväestö. Ulkomaalaistaustaisista palkansaajista 66 prosenttia koki saavansa erittäin tai melko paljon tukea työtovereilta, kun suomenkielisillä palkansaajilla vastaava osuus oli 82 prosenttia (kuvio 8.3.1). Erittäin tai melko vähän tukea työtovereilta koki saavansa hyvin pieni osuus suomenkieliseen palkansaajaväestöön kuuluvista (4 %). Vastaava osuus oli ulkomaalaistaustaisilla palkansaajilla suurempi (12 %).

Kaikissa ulkomaalaistaustaisten ryhmissä enemmistö koki saavansa erittäin tai melko paljon tukea ja apua työtovereilta (kuvio 8.3.2). Kuitenkin myös varsin selviä eroja oli havaittavissa. Eniten työtoveritukea raportoivat EU- ja EFTA-maista sekä Pohjois-Amerikasta lähtöisin olevat palkansaajat: heistä valtaosa koki saavansa erittäin tai melko paljon tukea ja apua työtovereilta (73 %). Sen sijaan Lähi-idän maista tai Afrikasta lähtöisin olevat arvioivat saamansa tuen vähäisemmäksi. Vaikka tässäkin ryhmässä merkittävä osa raportoi työtoverituen määrän vähintään kohtuulliseksi, on huolestuttava havainto, että yli 20 prosenttia koki saavansa tukea työtovereiltaan vähän tai ei lainkaan. Edellistä esitettyä tulosta selittää osaltaan se, että erityises-

Kuvio 8.3.1

Ulkomaalaistaustaisten palkansaajien ja suomenkielisen palkansaajaväestön arvio työtovereilta saadusta tuesta, ulkomaalaistaustaiset vuonna 2014 ja suomenkielinen palkansaajaväestö vuonna 2012, %

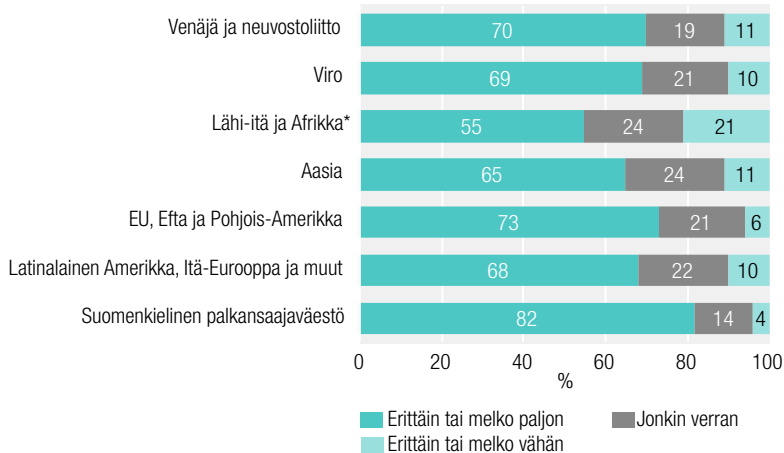

Lähde: UTH-tutkimus 2014, TTL ja Työ ja terveys -haastattelututkimus 2012, TTL

ti ylemmissä toimihenkilöasemissa toimivat ulkomaalaistaustaiset palkansaajat kokivat saavansa paljon tukea työtovereilta (kuvio 8.3.3). Usein Lähi-idästä ja Afrikasta lähtöisin olevat työntekijät työskentelevät työntekijäammateissa. Silti kaikkia havaittuja taustamaiden välisiä eroja työtoverituessa tämä ei selitä.

Kuvio 8.3.2

Ulkomaalaistaustaisten palkansaajien ja suomenkielisen palkansaajaväestön arvio työtovereilta saadusta tuesta taustamaan mukaan, ulkomaalaistaustaiset vuonna 2014 ja suomenkielinen palkansaajaväestö vuonna 2012, %

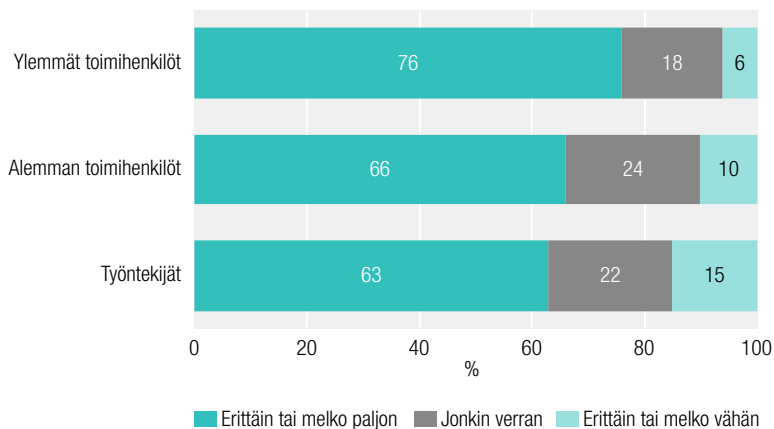

*yhdistetty luokat Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka sekä muu Afrikka

Lähde: UTH-tutkimus 2014, TTL ja Työ ja terveys -haastattelututkimus 2012, TTL

Kuvio 8.3.3

Ulkomaalaistaustaisten palkansaajien arvio työtovereilta saadusta tuesta sosioekonomisen aseman mukaan vuonna 2014, %

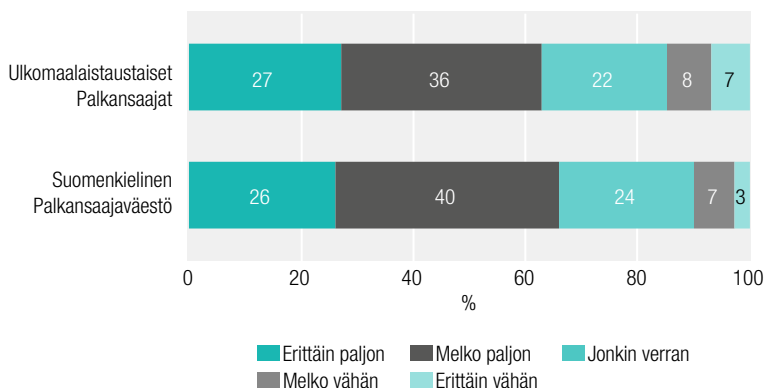
Lähde: UTH-tutkimus 2014, TTL

8.4 Esimiestyö arvioidaan usein hyväksi

Esimiestyö ja erityisesti lähiesimiehen toiminta heijastuu monella tapaa työntekijöiden hyvinvointiin. Esimies on usein se avainhenkilö, joka tarvittaessa tukee ja auttaa, mutta toisaalta heikoksi tai epäoikeudenmukaiseksi koettu esimiestoiminta vaikuttaa kielteisesti työyhteisöön ja työntekijöiden jaksamiseen. Esimies on usein keskei-

Kuvio 8.4.1

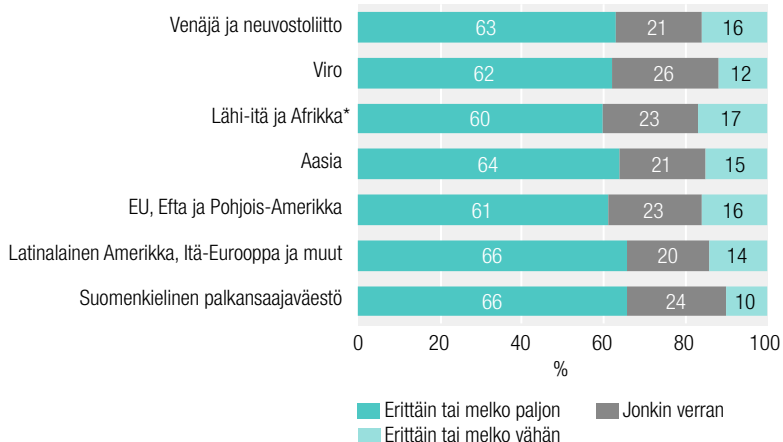
Ulkomaalaistaustaisten palkansaajien ja suomenkielisen palkansaajaväestön arvio esimieheltä saadusta tuesta, ulkomaalaistaustaiset vuonna 2014 ja suomenkielinen palkansaajaväestö vuonna 2012, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, TTL ja Työ ja terveys -haastattelututkimus 2012, TTL

Kuvio 8.4.2

Ulkomaalaistaustaisten palkansaajien ja suomenkielisen palkansaajaväestön arvio esimieheltä saadusta tuesta taustamaan mukaan, ulkomaalaistaustaiset vuonna 2014 ja suomenkielinen palkansaajaväestö vuonna 2012, %

*yhdistetty luokat Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka sekä muu Afrikka

Lähde: UTH-tutkimus 2014, TTL ja Työ ja terveys -haastattelututkimus 2012, TTL

nen henkilö ulkomaalaistaustaisen työntekijän perehdyttämisessä ja sopeutumisessa uuteen työkuultuuriin.

Tässä tutkimuksessa ulkomaalaistaustaisten palkansaajien arviot esimiestyöstä suomalaisilla työpaikoilla olivat varsin myönteisiä. Selvä enemmistö arvioi saavansa tarvittaessa tukea ja apua esimieheltään erittäin tai melko paljon (63 %). Osuus on varsin samalla tasolla kuin suomenkielisellä palkansaajaväestöllä (66 %). (Kuvio 8.4.1.) Tulos poikkeaa aiemmin somali-, kurdi- ja venäläistaustaisten työntekijöiden osalta tehdystä havainnosta, jonka mukaan nämä ryhmät kokivat esimiestuen jonkin verran koko palkansaajaväestöä myönteisemmin (Yli-Kaitala, Toivanen, Bergbom & Väänänen, 2013a).

Arviot esimieheltä saatavan tuen määrästä vaihtelivat varsin vähän eri taustamaiden välillä (kuvio 8.4.2).

8.5 Johtopäätökset

Tutkimukseen osallistuneista ulkomaalaistaustaisista palkansaajista yli puolet työskenteli työpaikoilla, joissa oli vähintään neljännes maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä. Kun 15–64-vuotiaita ulkomaalaistaustaisia työskentelee suomalaisessa työelämässä noin 144 000 työllistä, tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa on tuhansia työpaikkoja, joissa merkittävä osuus työntekijöistä on ensimmäisen tai toisen sukupolven maahanmuuttajia. Tilanne on täysin toinen kuin vielä 2000-luvun taitteessa, jolloin laajasti monikulttuuriset työpaikat ja -yhteisöt olivat vielä harvinaisia. On kuitenkin syytä muistaa, että edelleen moni ulkomaalaistaustainen työntekijä työskentelee työpaikalla, jossa ei ole muita maahanmuuttajia.

Suomessa ulkomaalaistaustainen väestö keskittyy pääkaupunkiseudulle ja muutama suureen kaupunkiin. Näin myös monikulttuuriset työpaikat paikantuvat tietyille alueille Suomessa. Tämä vaikuttaa siihen, millaista työterveyteen ja -turvallisuuteen liittyvää koulutusta, palveluita ja muuta asiantuntemusta tarvitaan Suomessa alueellisesti. Näin myös monikulttuuristen työyhteisöjen organisointiin ja johtamiseen liittyvät kehittämistarpeet (Yli-Kaitala, Toivanen, Bergbom, Airila & Väänänen, 2013b) ovat alueellisesti keskittyneitä. Kuitenkin laajentunutta monikulttuurisuutta, jossa työntekijöitä on useita maista, on tämän päivän suomalaisessa työelämässä yhä enemmän. Tämä edellyttää myös työyhteisöitä ja johtamiselta uudistumista ja uudenlaista sensitiivisyyttä.

Työntekijöiden välisen myönteisen vuorovaikutuksen, työtovereilta saadun tuen ja avun sekä esimiesten ja alaisten välisten toimivien suhteiden on todettu olevan työn resurssitekijöitä maahanmuuttajataustaisilla työntekijöillä. Niiden on todettu muun muassa edistävän hyvinvointia sekä tukevan työssä onnistumista monin tavoin (esim. Airila ym., 2013; Bakker & Leiter, 2010; Martínez García ym., 2002). Aiempien tutkimusten mukaan ylipäättään luottamus muulta väestöltä saatavaan apuun ja tietoon voi edesauttaa maahanmuuttajien onnistumista työelämässä (García-Ramirez ym., 2005). Kun tarkastellaan yhdessä kolmea tutkittua tekijää; tasapuolista kohtelua, tukea työtovereilta ja esimieheltä, voidaan todeta, että Suomessa ulkomaalaistaustaiset palkansaajat arvioivat näitä työpaikan keskeisiä sosiaalisia ulottuvuuksia varsin myönteisessä valossa. Huolestuttava havainto kuitenkin on, että merkittävä

joukko ulkomaalaistaustaisia työntekijöistä, joiden taustamaa on Lähi-idästä tai Afrikasta, jäivät ilman työtovereilta saatavaa tukea ja apua. Tällä samalla väestöryhmällä myös kokemukset kohtelun tasapuolisuudesta olivat matalammalla tasolla kuin muissa ryhmissä. Näihin havaintoihin on syytä tarttua työelämän kehittämistyössä.

Havainnot työpaikkojen maahanmuuttajaosuuden suuresta vaihtelusta taustamaittain ja sosioekonomisen aseman mukaan heijastelevat työelämän etnistä eriytymistä. Suomessa kehitys ei ole ollut yhtä mittavaa kuin monissa muissa länsimaissa, joissa maahanmuutolla on ollut pidemmät perinteet. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että verrattuna esimerkiksi ylemmissä toimihenkilöammateissa toimiviin, suorittavissa töissä toimivat ulkomaalaistaustaiset palkansaajat kohtaavat työpaikallaan huomattavasti enemmän toisia työntekijöitä, joiden tausta on muualta kuin Suomesta. Myös toimialoittain ulkomaalaistaustaisten osuus vaihtelee suhteellisen paljon. Näin eri puolille työelämää sijoittuvissa työyhteisöissä ulkomaalaistaustaisuus muodostaa painoarvoltaan varsin erilaisen teeman. Koko suomalaisen työelämän näkökulmasta tämän teeman rooli tulee kasvamaan lähivuosina.

9

Työttömyys ja työvoiman ulkopuolella olevat

Ulkomaalaistaustaisten ei-työllisten
työnhaku on aktiivisempaa
kuin suomalaistaustaisilla –
kielitaito suurin este työllistymiselle

Tarja Nieminen

*Ulkomaalaistaustaisen väestön työttömyys on korkeampi kuin suomalais-
taustaisten, mutta työhalukkuutta on paljon. Toita etsivät käyttävät monipuolisesti
erilaisia työnhakukeinoja. Ulkomaalaistaustaiset itse kokivat kielitaidon puutteen
tärkeimmäksi työllistymisen esteeksi vuonna 2014. Korkea-asteen koulutuksen
suorittaneet olivat harvemmin työttömiä kuin vähemmän koulutetut.*

Työtä pidetään usein integraation ja kotoutumisen merkinä. Työttömyys on usein tavallista maahan muutettaessa, mikäli maahanmuuton syy on ollut jokin muu kuin työperäinen. Lisäksi kielitaito asettaa omat rajoituksensa siihen, kuinka pian ja minkälaisiin töihin on mahdollisuus työllistyä. Tässä artikkelissa tarkastellaan 20–64-vuotiasta ulkomaalaistaustaista ei-työllistä väestöä.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen käyttämän kansainvälisen määritelmän mukaan työtön on henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vailla (ei ollut palkkatyössä tai tehnyt työtä yrittäjänä), on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana palkansaajana tai yrittäjänä ja voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Myös henkilö, joka on työtä vailla ja odottaa sovitun työn alkamista kolmen kuukauden kuluessa, luetaan työttömäksi, jos hän voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Työttömäksi luetaan myös työpaikastaan toistaiseksi lomautettu, joka täyttää edellä mainitut kriteerit.

Työvoiman ulkopuolella olevilla tarkoitetaan työvoimatutkimuksessa henkilöitä, jotka tutkimusviikolla eivät olleet työllisiä tai työttömiä. Työvoiman ulkopuolella olevista voidaan käyttää myös käsitettä työvoimaan kuulumattomat. Työvoiman ulkopuolisiin kuuluu muun muassa varusmiehiä, koululaisia ja opiskelijoita, eläkeläisiä sekä kotona lapsia hoitavia. Ei-työllisillä viitataan molempiin edellä kuvattuihin ryhmiin yhdessä: työttömiin sekä muuten työvoiman ulkopuolella oleviin.

9.1 Pakolaisten työttömyys yleistä

Työttömyyttä kuvataan työttömyysasteen avulla. Työttömyysaste on työttömien prosenttiosuus saman ikäisestä työvoimasta eli työllisistä ja työttömistä. Tilastokeskus julkaisee työttömyysasteen kansainvälisten periaatteiden mukaan yleensä ikäryhmässä 15–74-vuotiaat. Koska työllisyysastetta kuitenkin seurataan monissa yhteyksissä ja myös tässä julkaisussa (ks. luku 6) 20–64-vuotiaiden ikäryhmässä, kuvataan myös tässä työttömyyttä samassa ikäryhmässä. Artikkelissa esitettyä työttömyysastetta ei voi verrata suoraan työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston tietoihin toisistaan poikkeavien määritelmien takia¹.

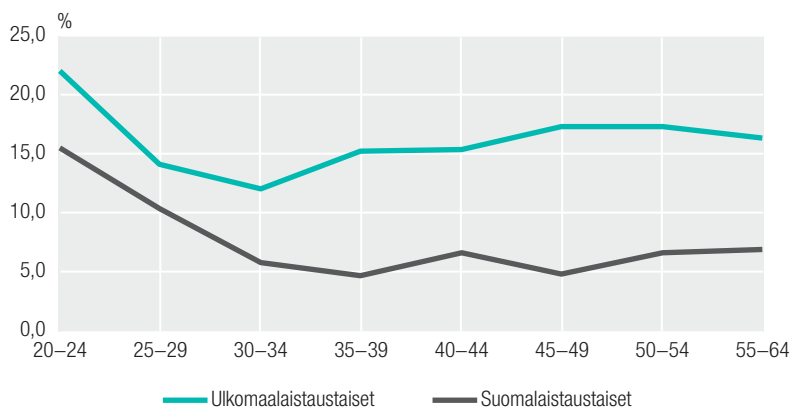
Vuonna 2014 ulkomaalais- ja suomalaistaustaisen 20–64-vuotiaan väestön työttömyysaste vaihteli iän mukaan melko samalla tavoin, mutta ulkomaalaistaustaisilla työttömyys oli kaikkiaan yleisempää (kuvio 9.1.1). Ero suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten työttömyysasteessa oli pienin 25–29-vuotiailla ja suurin 45–49-vuotiailla.

Vuonna 2014 ulkomaalaistaustaisten 20–64-vuotiaiden miesten työttömyysaste oli 14,4 ja naisten 17,0 prosenttia (kuvio 9.1.2). Ulkomaalaistaustaisten miesten ja naisten työttömyysasteiden ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä. Suo-

1 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa käytetään työttömyyden kansainvälistä määritelmää, jonka mukaan työtön on henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vailla, on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisen neljän viikon aikana ja voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilasto puolestaan tilastoi työttömät työnhakijat työnvälityksen säädösten mukaisesti. Työttömänä pidetään työnhakijaa, joka ei ole työsuhteessa eikä työllisty päätoimisesti yritystoiminnassa tai omassa työssään ja joka ei ole päätoiminen opiskelija. Työttömänä pidetään myös työsuhteessa olevaa lomautettua tai viikoittain säännöllisesti alle neljä tuntia työskentelevää. Päätoimisia koululaisia ja opiskelijoita ei lueta työttömiksi myöskään lomien aikana.

Kuvio 9.1.1

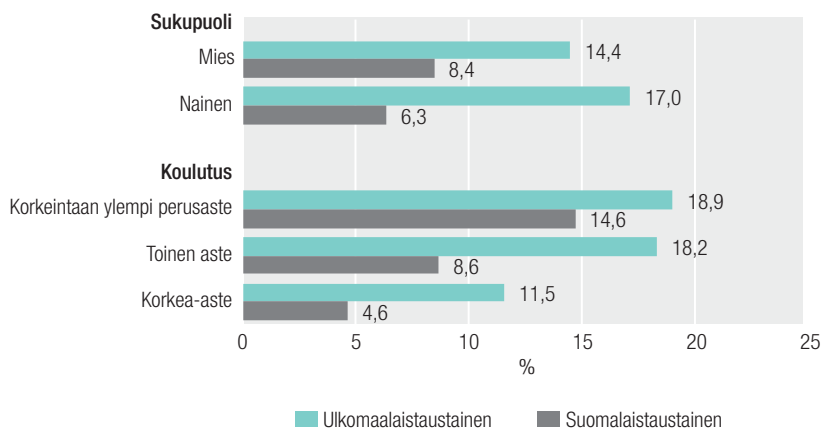
Ulkomaalais- ja suomalaistaustaisen 20–64-vuotiaan väestön työttömyysaste iän mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 9.1.2

Ulkomaalais- ja suomalaistaustaisen 20–64-vuotiaan väestön työttömyysaste sukupuolen ja koulutusasteen mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

malaistaustaisten miesten työttömyysaste oli 8,4 ja naisten 6,3 prosenttia. Suomalaistaustaisilla naisten työttömyysaste oli matalampi kuin miesten ja toisaalta ne molemmat olivat merkittävästi matalammat kuin ulkomaalaistaustaisilla.

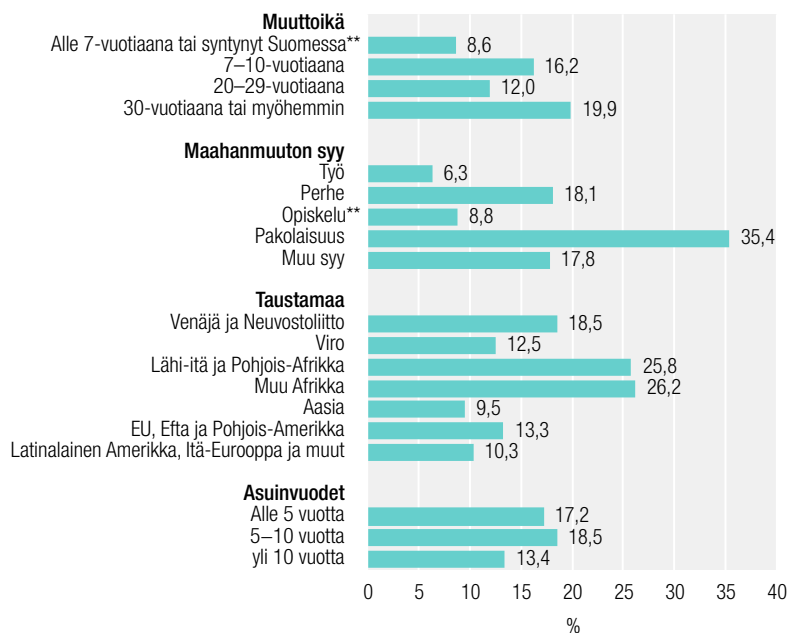
Työttömyysaste oli matalampi korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla kuin toisen asteen tutkinnon suorittaneilla tai sitä vähemmän koulutetuilla. Matalin työttömyysaste oli suomalaistaustaisilla korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla (4,6 %).

Ulkomaalaistaustaisten työttömyysaste oli 11,5 prosenttia korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla ja yli 18 prosenttia vähemmän koulutetuilla. Suomalaistaustaisilla toisen asteen tutkinnon suorittaneiden työttömyysaste oli matalampi (8,6 %) kuin ulkomaalaistaustaisilla koulutusasteesta riippumatta (11,5–18,9 %).

Työn (6,3 %) tai opiskelun (8,8 %) takia Suomeen muuttaneilla oli matalin työttömyysaste vuonna 2014 (kuvio 9.1.3). Perheen takia muuttaneiden työttömyysaste oli jo selvästi korkeampi (18,1 %), mutta kaikista korkein se oli pakolaistaustaisilla (35,4 %). Pakolaistaustaisten yleisempää työttömyyttä selittää ryhmän keskimäärin vähäinen koulutus: 40 prosenttia pakolaistaustaisista oli suorittanut korkeintaan perusasteen oppimäärän ja joukossa on myös luku- ja kirjoitustaidottomia (ks. luku 3). Pakolaistaustaisilla korostuvat myös traumakokemukset sekä psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin ongelmat (Castaneda, Larja, Nieminen, Jokela, Suvisaari, Rask, Koponen & Koskinen, 2015). Pakolaisuuden takia Suomeen muuttaneista suuri osa oli Lähi-itä- ja Afrikka-taustaisia (ks. luku 2), mikä heijastuu näiden taustamaiden korkeaan työttömyysasteeseen. Lähi-itä- ja Afrikka-taustaisilla työttömyysaste (26,0 %) oli vuonna 2014 selvästi korkeammalla kuin muilla ulkomaalaistaustaisilla. Tällä ryhmällä oli myös eniten työ- ja toimintakykyyn liittyviä ongelmia (ks. luku 13). Matalin työttömyysaste oli puolestaan aasialaistaustaisilla (9,5 %). Yli kym-

Kuvio 9.1.3

Ulkomaalaistaustaisen 20–64-vuotiaan väestön työttömyysaste Suomeen muuttamisiän, maahanmuuton syyn*, taustamaan ja asuinvuoden* mukaan vuonna 2014, %

*) Tiedot eivät sisällä Suomessa syntyneitä toisen polven ulkomaalaistaustaisia.

**) Tieto on pienen havaintomäärän takia epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

menen vuotta Suomessa asuneiden työttömyysaste on matalampi kuin 5–10 vuotta täällä asuneiden. Maassaoloaika onkin merkittävä työllisyyteen yhteydessä oleva tekijä (ks. luku 6; Härmälä, Jauhiainen & Kosunen, 2014).

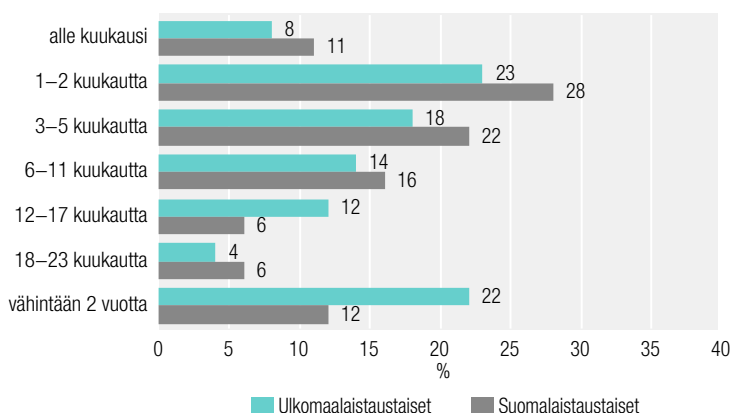
Tutkimuksessa tarkasteltiin myös työttömyyden kestoa. Vuonna 2014 työttömänä olleilla työttömyys oli kestänyt ulkomaalaistaustaisilla pitempään kuin suomalaisilla (kuvio 9.1.4). Lyhyet, alle puolen vuoden työttömyysjakso olivat tavallisempia suomalaistaustaisilla, kun taas ulkomaalaistaustaisilla oli useammin ollut yli kahden vuoden työttömyysjakso. Haastatteluhetkellä noin puolet ulkomaalaistaustaisista ja 61 prosenttia suomalaistaustaisista työttömistä oli ollut alle puoli vuotta työttömänä. Noin joka viidennen ulkomaalaistaustaisen ja joka kymmenennen suomalaistaustaisen työttömän työttömyys oli jo kestänyt vähintään kaksi vuotta. Koulutus ei ollut yhteydessä työttömyyden kestoan.

Kuten edellä todettiin, työttömiksi lasketaan Tilastokeskuksen käyttämän ILO:n määritelmän mukaan vain ne työtä vailla olevat henkilöt, jotka olisivat valmiit aloittamaan työn kahden viikon kuluessa ja jotka ovat myös etsineet työtä edellisten neljän viikon aikana. Osa töitä haluavista henkilöistä on voinut kuitenkin esimerkiksi turhautua työnhakuun eikä sen vuoksi ole edellä mainittuna ajanjaksona etsinyt aktiivisesti töitä. Tällöin puhutaan piilotyöttömistä. Piilotyöttömillä tarkoitetaan toisin sanoen niitä työvoiman ulkopuolella olevia henkilöitä, jotka haluaisivat työtä ja voisivat ottaa sitä vastaan kahden viikon kuluessa, mutta eivät ole kuitenkaan etsineet työtä. Piilotyöttömiä oli suurempi osa ulkomaalaistaustaisesta (13 %) kuin suomalaistaustaisesta väestöstä (10 %) vuonna 2014.

Ulkomaalaistaustaisilla piilotyöttömyys oli yhtä yleistä miehillä ja naisilla. Suomalaisistaustaisilla piilotyöttömyys taas oli tavallisempaa miehillä kuin naisilla. Ulkomaalaistaustaisten piilotyöttömyys ei vaihdellut iän, koulutuksen, Suomeen muuttamisaikaa eikä täällä asumisaikaa mukaan. Taustamaan tai muuttosyyntä tarkasteltua ei voitu tehdä havaintoja vähyden takia.

Kuvio 9.1.4

Ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten 20–64-vuotiaiden työttömyyden kesto vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

9.2 Ulkomaalaistaustaisista naisista noin kaksi viidestä on ei-työllinen

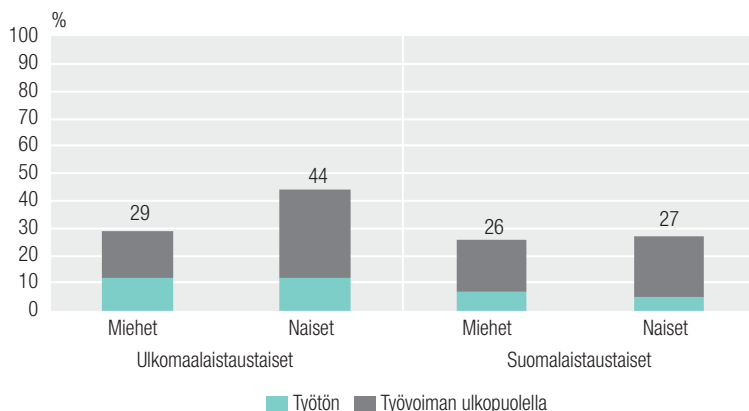
Kun työttömiin lisätään työvoiman ulkopuolella olevat eli esimerkiksi opiskelijat, varusmiehet, eläkeläiset ja kotona lapsia hoitavat vanhemmat, puhutaan ei-työllisistä. Vuonna 2014 ulkomaalaistaustaisista ei-työllisiä oli 36 prosenttia (81 000), kun suomalaistaustaisesta väestöstä ei-työllisiä oli 26 prosenttia (776 000). Ei-työllisten osuus ulkomaalaistaustaisista oli siis kolmanneksen suomalaistaustaisten osuutta suurempi. Kuviossa 9.2.1 on kuvattu ei-työllisten eli työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien osuudet 20–64-vuotiaista ulkomaalais- ja suomalaistaustaisista naisista ja miehistä vuonna 2014. Ei-työllisiä oli eniten ulkomaalaistaustaisissa naisissa (44 %, 49 000 henkeä). Suomalaistaustaisista naisista ja miehistä sekä ulkomaalaistaustaisista miehistä ei-työllisiä oli 26–29 prosenttia (385 000, 391 000 ja 33 000 henkeä samassa järjestyksessä).

Ei-työllisistä 20–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista 78 prosenttia ja suomalaistaustaisista 88 prosenttia on ollut aikaisemmin ansiotyössä. Nuorimmassa ikäryhmässä on eniten niitä, jotka eivät ole olleet aikaisemmin töissä. Ei-työllisiä oli suhteellisesti eniten 20–29-vuotiaissa sekä ulkomaalais- (42 %) että suomalaistaustaisista (34 %). Tämä johtuu pitkälti siitä, että nuorimmassa ikäryhmässä oli vielä paljon opiskelijoita. Ei-työllisyys oli yhteydessä koulutukseen: korkeintaan peruskoulutasoisen koulutuksen suorittaneista ulkomaalaistaustaisista yli puolet oli ei-työllisiä, mutta korkea-asteen tutkinnon suorittaneista enää 28 prosenttia (kuvio 9.2.2). Suomalaistaustaisilla tilanne oli samanlainen, mutta korkea-asteen tutkinnon suorittaneista ei-työllisiä oli vähemmän (15 %). Ylemmän perusasteen suorittaneista suurempi osa kuin korkea-asteen suorittaneista onkin parhaillaan jatkamassa opintojaan.

Ei-työllisiä oli pakolaistaustaisista 61 prosenttia ja perhesyistä Suomeen muuttaneista 42 prosenttia. Suuri osa (79 %) opiskelun takia Suomeen muuttaneista oli

Kuvio 9.2.1

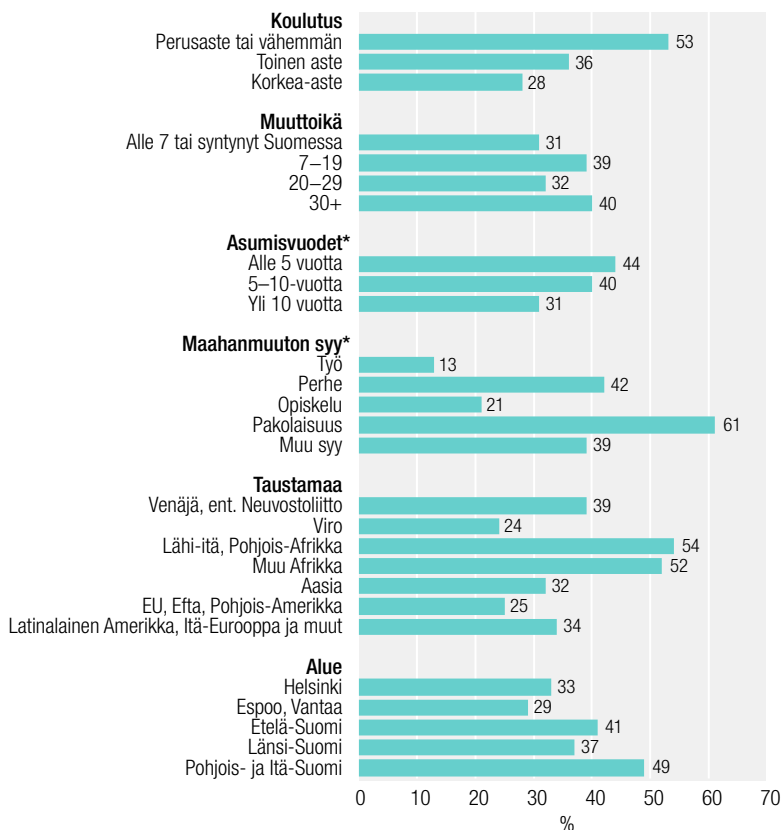
Ei-työllisten osuus ulkomaalais- ja suomalaistaustaisesta 20–64-vuotiaasta väestöstä sukupuolen mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 9.2.2

Ulkomaalaistaustainen 20–64-vuotias ei-työllinen väestö koulutuksen, muuttoian, asumisvuosien, maahanmuuton syyn, taustamaan ja asuinalueen mukaan vuonna 2014, %

*) Suomessa syntyneet toisen polven ulkomaalaistaustaiset on rajattu tietojen ulkopuolelle

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

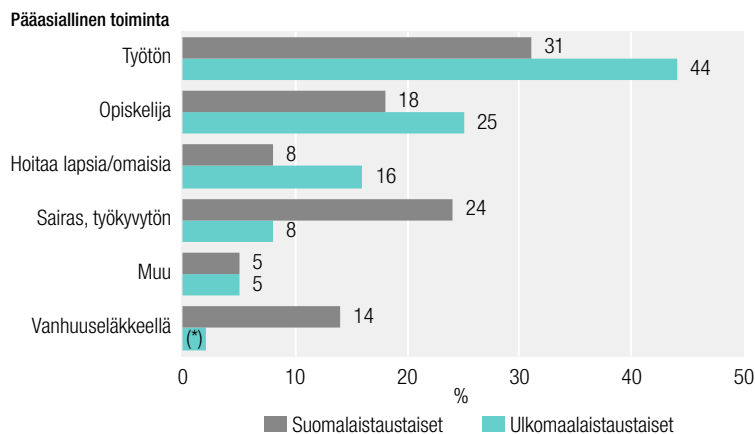
työssä, osa ehkä vielä opiskeli. Alun perin työn takia muuttaneista ei-työllisiä oli vain 13 prosenttia.

Yli puolet Lähi-itä- ja Afrikka-taustaisista oli ei-työllisiä vuonna 2014. Myös venäläistaustaisista 39 prosenttia oli työttömänä tai työvoiman ulkopuolella. Suomessa asumisen aika oli yhteydessä työllistymiseen. Kun alle viisi vuotta Suomessa asuneista ulkomaalaistaustaisista ei-työllisiä oli 44 prosenttia, yli kymmenen vuotta Suomessa asuneista heitä oli 31 prosenttia. Pohjois- ja Itä-Suomessa (49 %) oli suhteessa enemmän ei-työllisiä ulkomaalaistaustaisia kuin pääkaupunkiseudulla (31 %). Sama tilanne oli suomalaistaustaisillakin, mutta ero ei-työllisten osuuksissa alueiden välillä oli pienempi.

UTH-haastattelussa tiedusteltiin, mitä ei-työlliset itse pitivät pääasiallisena toimintanaan. Ei-työllisistä ulkomaalaistaustaisista suurin osa oli oman ilmoituksen mukaan työttömiä (44 %) ja opiskelijoita tai koululaisia (25 %) (kuvio 9.2.3).

Kuvio 9.2.3

Ulkomaalais- ja suomalaistaustaisen 20–64-vuotiaan ei-työllisen väestön itse ilmoittama pääasiallinen toiminta vuonna 2014, %

*) Tieto on pienen havaintomäärän takia epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Ulkomaalaistaustaisista suurempi osuus (16 %) kuin suomalaistaustaisista (8 %) hoiti omia lapsiaan tai omaisiaan. Vastaavasti pienempi osa oli sairaus tai työkyvytön (8 %) tai vanhuuseläkkeellä kuin suomalaistaustaisista. Suurin osa suomalaistaustaisista ei-työllisistä oli työttömiä (31 %) tai sairaana ja työkyvyttömänä (24 %).

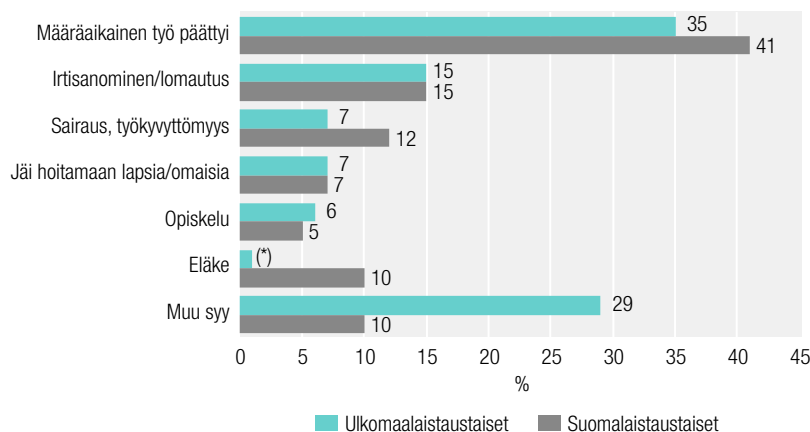
9.3 Puolet ulkomaalaistaustaisista ei-työllisistä pitää kielitaidon puutetta tärkeimpänä työllistymisen esteenä

Ei-työllisillä, jotka kuitenkin ovat olleet töissä viimeksi kuluneiden kahdeksan vuoden aikana, tavallisin työsuhteen päättymisen syy oli määräaikaisen työsuhteen päättyminen (kuvio 9.3.1). Suomalaistaustaisilla (41 %) tämä oli yleisempi syy useammin kuin ulkomaalaistaustaisilla (35 %). Yhtä yleinen syy molemmilla ryhmillä oli lomautus tai irtisanominen (15 %). Muita työsuhteen päättymisen syitä olivat sairaus, opiskelu, eläkkeen alkaminen ja lasten tai omaisten hoitaminen. Lisäksi osalla työsuhde oli päättynyt maastamuuton vuoksi. Työsuhteen päättymiseen liittyvistä luokittelemattomista muista syistä (ks. kuvio 9.3.1) ulkomaalaistaustaisilla noin neljäsosa oli perheeseen liittyviä syitä.

Suurempi osa ulkomaalaistaustaisista (35 %) kuin suomalaistaustaisista (24 %) ei-työllisistä oli etsinyt työtä viimeksi kuluneiden neljän viikon aikana. Osa ei kuitenkaan ollut etsinyt työtä. Pääasiallinen syy siihen, miksi ei ollut etsinyt työtä, oli ulkomaalaistaustaisilla tavallisimmin opiskelu ja suomalaistaustaisilla sairaus tai vamma (kuvio 9.3.2). Opiskelun ilmoitti syyksi noin joka kolmas ulkomaalaistaustainen ja suomalaistaustaisista 17 prosenttia. Ulkomaalaistaustaiset olivat useammin hoita-

Kuvio 9.3.1

Työsuhteen päättymisen syy ei-työllisillä 20–64-vuotiailla ulkomaalais- ja suomalaistaustaisilla, jotka olleet töissä viimeksi kuluneiden kahdeksan vuoden aikana vuonna 2014, %

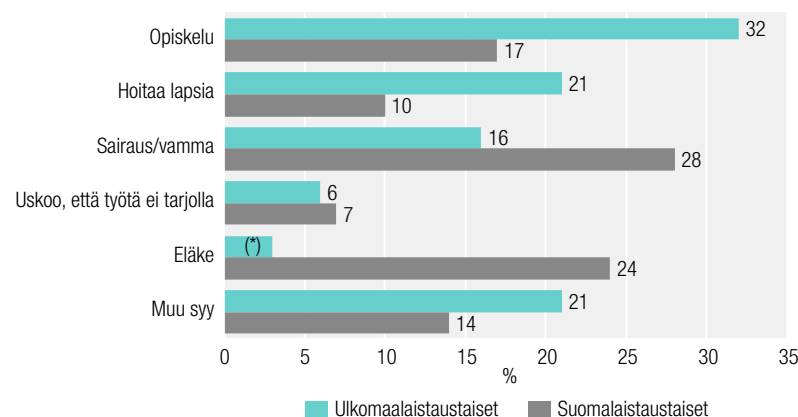

*) Tieto on pienen havaintomäärän takia epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 9.3.2

Ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten 20–64-vuotiaiden ei-työllisten pääasiallinen syy siihen, että ei etsinyt työtä edellisten neljän viikon aikana vuonna 2014, %

*) Tieto on pienen havaintomäärän takia epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

massa lapsia tai omaisia (21 %) kuin suomalaistaustaiset (10 %), mutta suomalaistaustaisista suurempi osa oli sairaus (28 %) tai eläkkeellä (24 %) kuin ulkomaalaistaustaisista eikä sen vuoksi etsinyt työtä. Vain kuutisen prosenttia molemmista ryhmistä ei ollut etsinyt töitä koska uskoi, että työtä ei ole tarjolla.

Vuonna 2014 Suomessa vakinaisesti asuneet 20–64-vuotiaat ei-työlliset ulkomaalaistaustaiset pitivät suomen tai ruotsin kielitaidon puutetta tärkeimpänä esteenä työllistymiselle (kuvio 9.3.3). Kaikkiaan lähes 40 prosenttia (31 000 henkilöä) ei-työllisistä ulkomaalaistaustaisista piti kielitaitoa tärkeimpänä esteenä ja 12 prosenttia (7 000) toiseksi tärkeimpänä. Seuraavaksi yleisin syy oli ”muu syy”. Näin vastanneista vajaa kolmannes oli aikaisemmissa kysymyksissä ilmoittanut sairauden tai vamman syyksi sille, että ei ollut etsinyt työtä. Muun syyn ilmoittaneissa oli myös opiskelijoita ja kotona omia lapsiaan hoitavia henkilöitä. Runsas kolmasosa oli kuitenkin etsinyt työtä, mutta mikään esitetystä vaihtoehdoista ei kuvannut heidän työnsaannin esteitään.

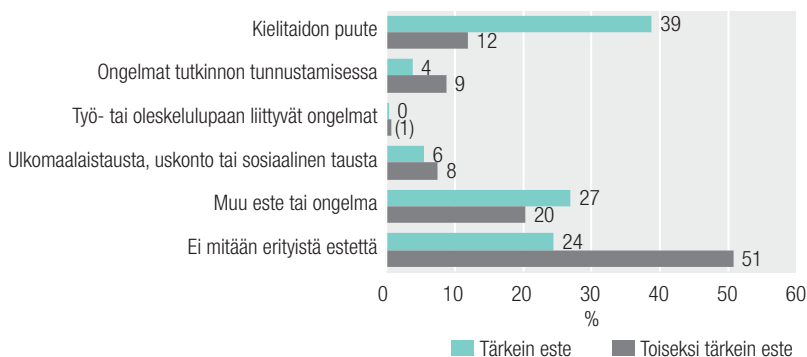
Myönteistä oli, että 24 prosenttia ei-työllisistä ulkomaalaistaustaisista ei nähnyt työllistymiselleen mitään erityistä estettä. Ryhmästä työtä oli etsinyt kuitenkin vain noin kolmannes. Loput eivät olleet etsineet työtä lähinnä opiskelun tai lasten hoidon takia.

Ulkomaalaistaustaisuuden, uskonnon tai sosiaalisen taustan nimesi tärkeimmäksi työllistymisen ongelmaksi vain kuusi ja toiseksi tärkeimmäksi ongelmaksi kahdeksan prosenttia ei-työllisistä ulkomaalaistaustaisista (kuvio 9.3.3). Tämä oli vastaajien oma arvio ja sen vuoksi on mahdollista sanoa tarkemmin, onko kyse vastaajan omasta ennakkoluulosta vai kokemuksesta. Tutkinnon tunnustamiseen liittyviä ongelmia oli vain muutamalla prosentilla ja työ- tai oleskelulupaan liittyviä esteitä ei juuri kukaan.

Kielitaitoa pidetään myös yleisessä keskustelussa tärkeänä työllisyyttä edistävänä tekijänä. UTH-aineiston mukaan suomen tai ruotsin kielen taidolla oli jonkin verran yhteyttä työllisyyteen (kuvio 9.3.4) (ks. myös luku 6). Ei-työllisiä oli enemmän niiden joukossa, joiden kielitaito oli korkeintaan keskitasoa. Heistä yli 40 prosenttia oli työvoiman ulkopuolella, kun taas paremmin suomea tai ruotsia puhuvista vain noin joka neljäs. Kielitaito oli haastateltujen itsensä arvioima, mutta se vastasi hyvin haastattelijoiden antamaa arviota (ks. luku 4).

Kuvio 9.3.3

Ei-työllisten 20–64-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten ilmoittama tärkein este työllistymiselle vuonna 2014, %

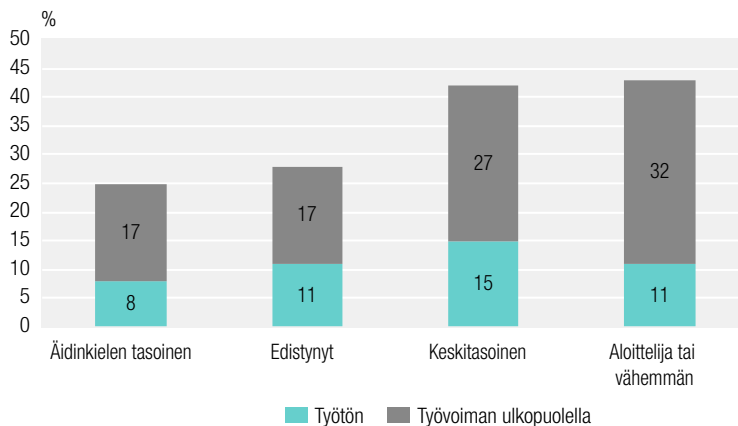

() Tieto on pienen havaintomäärän takia epäluotettava

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 9.3.4

Ulkomaalaistaustaisen työttömän ja työvoiman ulkopuolella olevan 20–64-vuotiaan väestön kielitaito vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

9.4 Ulkomaalaistaustaiset etsivät aktiivisesti töitä

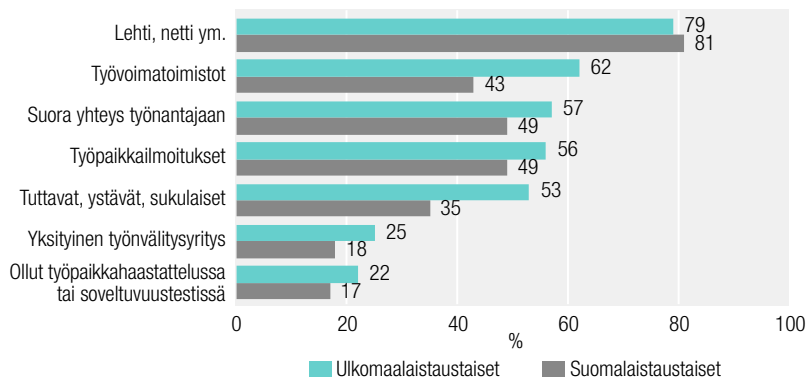
Ei-työllisistä 20–64-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista yli puolella (51 %) ja suomalaistaustaisista noin kolmasosalla (32 %) oli voimassa oleva haku TE-toimistossa. TE-toimiston kirjoilla olevista suurin osa sai työttömyysturvaa: 87 prosenttia ulkomaalaistaustaisista ja 88 prosenttia suomalaistaustaisista.

Työtä edellisten neljän viikon aikana etsineistä ei-työllisistä noin 80 prosenttia syntyperään katsomatta oli seurannut työpaikkailmoituksia lehdistä, internetistä, ilmoitustaululta tai muista vastaavista lähteistä. Työpaikkahaastattelussa tai soveltuvuustestissä oli neljän edellisen viikon aikana ollut noin viidennes työnhakijoista. Työn etsimiseen oli käytetty monia erilaisia keinoja samanaikaisesti (kuvio 9.4.1). Noin 30 prosenttia ulkomaalaistaustaisista ja 15 prosenttia suomalaistaustaisista oli käyttänyt vähintään viittä eri työnhakukeinoja. Yli puolet ulkomaalaistaustaisista oli vastannut työpaikkailmoituksiin tai laittanut niitä itse, ottanut suoraan yhteyttä työnantajiin, ollut yhteydessä Työ- ja elinkeinotoimistoon (entinen työvoimatoimisto) ja/tai kysellyt tuttuja kautta töitä.

Ei-työllisten työnhakukeinoja tarkasteltiin myös vertaamalla niitä keinoihin, joiden avulla työtä oli löytynyt. Nykyisessä työssään alle viisi vuotta sitten aloittaneilta palkansaajilta tiedusteltiin, miten he olivat löytäneet työpaikkansa. Kuvioista 9.4.2 näkyy, että työpaikka oli useimmiten löytynyt tuttavien tai työpaikkailmoitusten kautta. Vain joka kymmenes oli löytänyt töitä TE-toimiston kautta (kuvio 9.4.2), vaikka niiden palvelut olivat työnhakijoiden käytetyimpien työnhakukeinojen joukossa (kuvio 9.4.1). Noin 60 prosenttia ulkomaalaistaustaisista työnhakijoista oli yrittänyt löytää töitä tätä kautta. Muut tavat olivat kuitenkin TE-toimistoa todennäköisemmin johtaneet työpaikan löytymiseen.

Kuvio 9.4.1

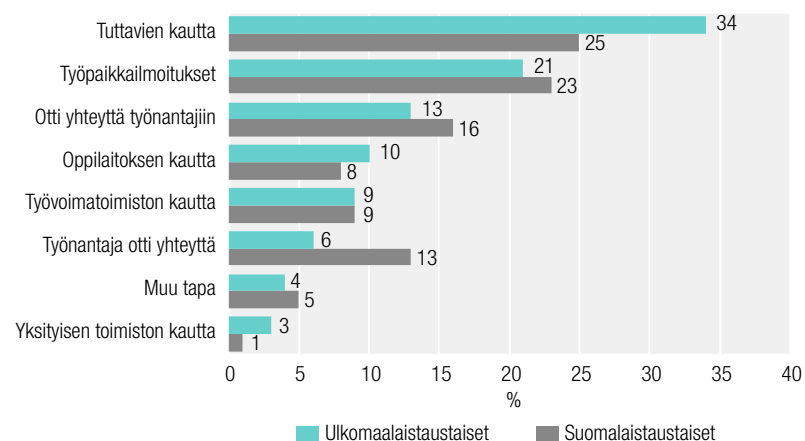
Ei-työllisten 20–64-vuotiaiden ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten työnhakukeinot vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 9.4.2

Nykyisen työn tärkein saantikeino 20–64-vuotiailla palkansaajilla, joiden työsuhde alkanut alle viisi vuotta sitten, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

9.5 Yhteenveto

Ulkomaalaistaustaiset ovat heterogeeninen joukko ihmisiä, joilla on hyvin erilainen tausta. Tähän joukkoon kuuluu yhtä lailla työn takia tänne muuttaneita eurooppalaisia kuin toisista maanosista sotaa pakoon lähteneitä pakolaisia. Siten koulutus, kielitaito ja muu työssä tarvittava osaaminen vaihtelee paljon. Työperäisten syiden takia Suomeen muuttaneiden työttömyys on vähäistä verrattuna esimerkiksi pakolaistaustaisten työttömyyteen.

UTH-tutkimuksen mukaan matalasti koulutetut, suomen tai ruotsin kieltä heikosti osaavat, vähän aikaa Suomessa asuneet ja pakolaistaustaiset olivat useimmin ei-työllisiä vuonna 2014. Taustamaan mukaan tarkasteltuna Lähi-itä- ja Afriikka-taustaiset olivat useimmiten työelämän ulkopuolella. Heistä jopa yli puolet ei ollut työssä vuonna 2014.

Ulkomaalaistaustaisista naisista selvästi suurempi osa oli ei-työllisiä suomalais-taustaisiin naisiin verrattuna. Suurin osa heistä on työttömiä, opiskelijoita tai kotona lapsiaan tai omaisiaan hoitavia. Suuri osa erityisesti työttömistä, mutta myös osa opiskelijoista ja lapsia tai omaisia hoitavista naisista, oli kuitenkin etsinyt töitä.

Suuri osa ei-työllisistä ulkomaalaistaustaisista arvioi, että tärkein syy siihen, miksi työtä on vaikea löytää, johtuu kielitaidon puutteesta. Kuitenkin ulkomaalaistaustaiset käyttävät erilaisia työnhakukeinoja monipuolisesti hyväkseen. Sosiaaliset verkostot ja työpaikkailmoituksiin vastaaminen näyttivät edistävän työllistymistä parhaiten.

Suuri osa ei-työllisistä ulkomaalaistaustaisista oli yrittänyt etsiä töitä TE-toimiston kautta, mutta tätä kautta vain harvoin löytyi työtä. UTH-tutkimuksen tulosten mukaan ulkomaalaistaustaisten suhteellinen osuus pitkäaikaistyöttömistä oli vuonna 2014 suurempi kuin suomalaistaustaisten. Työttömyyden pitkittymisen ehkäiseminen olisi tärkeää. Työ- ja elinkeinoministeriö onkin äskettäin selvittänyt TE-toimistojen palvelukykyä ja etsinyt keinoja palveluiden kehittämiseksi (Eronen, Härmälä, Jauhiainen, Karikallio, Karinen, Kosunen, Laamanen & Lahtinen, 2014).

Ensimmäisen polven maahanmuuttajien työllistyminen ei käy kädenkäänteessä. Muun muassa kielitaito ja koulutus vaikuttavat siihen, minkälaisiin töihin on mahdollisuus päästä. Lisäksi vaikka tulijalla olisi korkeakin koulutus, kotimaassa suoritettu tutkinto ei välttämättä vastaa suomalaisia tutkintovaatimuksia sellaisenaan. Kotoutumisen ja työllistymisen tukitoimien kehittämiseksi on tärkeää seurata ulkomaalaistaustaisten sijoittumista työmarkkinoille sekä työllistymisen esteitä. Tietoja voidaan käyttää suunnitellussa keinoja ulkomaalaistaustaisen väestön työllistymisen tueksi.

TERVEYS JA HYVINVOINTI

10

Asuminen ja tulojen riittävyys

Omistusasunnossa asuminen
ulkomaalaistaustaisilla harvinaisempaa
kuin Suomen koko väestössä

Anu Castaneda & Timo M. Kauppinen

Omistusasunnossa asuminen oli ulkomaalaistaustaisilla (39 %) huomattavasti harvinaisempaa kuin Suomen koko väestössä (68 %), ja ulkomaalaistaustaiset ryhmät erosivat lisäksi selvästi toisistaan. Harvinaisinta omistusasunnossa asuminen oli Lähi-itä-, Afrikka- ja Viro-taustaisilla. Ruoan loppumista olivat useimmin pelänneet niin ikään Lähi-itä- ja Afrikka-taustaiset. Lääkkeistä tai lääkärikäynnistä tinkimään joutuneita oli ulkomaalaistaustaisissa sen sijaan vähemmän kuin Suomen koko väestössä.

Asumismuotoa selvitettiin kysymällä: ”Missä asutte tällä hetkellä?” Vastausvaihtoehdot olivat: ”omistusasunnossa (omistamassanne asunnossa tai jonkun tässä asunnossa asuvan perheen jäsenen omistamassa)”, ”vuokra-asunnossa (teidän itsenne tai jonkun tässä asunnossa asuvan perheenjäsenen vuokraamassa asunnossa, kunnan tai yleishyödyllisen yhtiön tai yksityisen omistamassa)”, ”tuttavien tai ystävien tai sukulaisten luona”, ”asuntolassa (esim. opiskelija-asuntola)” ja ”muualla (esim. asumisoikeusasunto)”, ja tarkastelussa on ”omistusasunnossa” vastanneiden osuus. Tulojen riittävyttä selvitettiin kysymällä, oliko vastaaja joskus viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana pelännyt ruoan loppuvan, joutunut tinkimään lääkkeiden ostosta tai jättänyt käymättä lääkärissä rahan puutteen vuoksi. Vastausvaihtoehtoina oli ”kyllä” ja ”ei”, ja tarkasteltavana on ”kyllä” vastanneiden osuudet. Muut UTH-tutkimuksen toimeentulon riittävyteen liittyvät tulokset on esitetty muualla (Castaneda ym., 2015).

Omistusasunnossa asuminen oli ulkomaalaistaustaisilla (39 %) huomattavasti harvinaisempaa kuin Suomen koko väestössä (68 %). Kaikki ulkomaalaistaustaiset ryhmät erosivat koko väestöstä, mutta ulkomaalaistaustaiset ryhmät erosivat myös selvästi toisistaan: EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka- sekä Aasia-ryhmissä omistusasunnossa asuminen oli yleisempää (49–53 %) ja vastaavasti muu Afrikka- (15 %), Viro- (24 %) sekä Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmissä (27 %) harvinaisempaa (taulukko 10.1). Suomen koko väestön osalta ei omistusasunnossa asumisessa esiintynyt eroa sukupuolten välillä (68–69 %), mutta ulkomaalaistaustaisten osalta naiset (42 %) asuivat omistusasunnossa miehiä (36 %) useammin (kuvio 10.1). Tämä ero näkyi erityisesti virolaistaustaisten kohdalla (miehet 14 %, naiset 33 %) ja tilastollisesti lähes merkitsevästi aasialaistaustaisten kohdalla (miehet 42 %, naiset 55 %).

Ruoan loppumista ennen rahan saamista pelänneitä oli Suomen koko väestössä 15 prosenttia (taulukko 10.1). Tätä vähemmän ruoan loppumista pelänneitä oli EU, Efta- ja Pohjois-Amerikka- (8 %) sekä Aasia-ryhmissä (9 %), mutta enemmän Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka- (26 %) sekä muu Afrikka-ryhmissä (24 %). Lääkärin

Taulukko 10.1

Omistusasunnossa asuvien ja eri tarpeista rahan puutteen vuoksi tinkimään joutuneiden ikävakiointu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan mukaan, % (suluisissa 95 %:n luottamusvälit)

Maaryhmä	Omistusasunnossa asuvat	Ruoan loppumista pelänneet	Lääkkeistä tinkimään joutuneet	Lääkärikäynneistä tinkimään joutuneet
Venäjä ja Neuvostoliitto	41,7 (37,5–46,0)	11,3 (8,8–14,5)	7,1 (5,4–9,2)	8,7 (6,5–11,6)
Viro	23,7 (19,3–28,6)	16,8 (12,8–21,6)	7,4 (4,9–11,0)	6,5 (4,3–9,7)
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	26,8 (21,8–32,4)	26,3 (21,6–31,6)	16,6 (12,6–21,4)	9,8 (6,9–13,7)
Muu Afrikka	15,3 (10,9–21,1)	23,9 (18,2–30,6)	14,0 (9,3–20,5)	5,5 (3,0–9,7)
Aasia	48,5 (43,6–53,4)	9,2 (6,6–12,6)	5,4 (3,4–8,3)	3,6 (2,1–5,9)
EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka	52,5 (47,6–57,4)	7,7 (5,5–10,8)	4,7 (2,8–7,6)	5,0 (3,1–7,9)
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	43,4 (36,3–50,7)	13,1 (8,7–19,1)	7,9 (4,8–12,7)	5,5 (2,9–10,1)
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	38,8 (36,8–40,8)	14,5 (13,1–16,1)	8,8 (7,6–10,1)	6,7 (5,7–7,8)
Suomen koko väestö	68,3 (67,3–69,2)	14,8 (14,1–15,6)	12,4 (11,7–13,1)	14,7 (14,0–15,5)

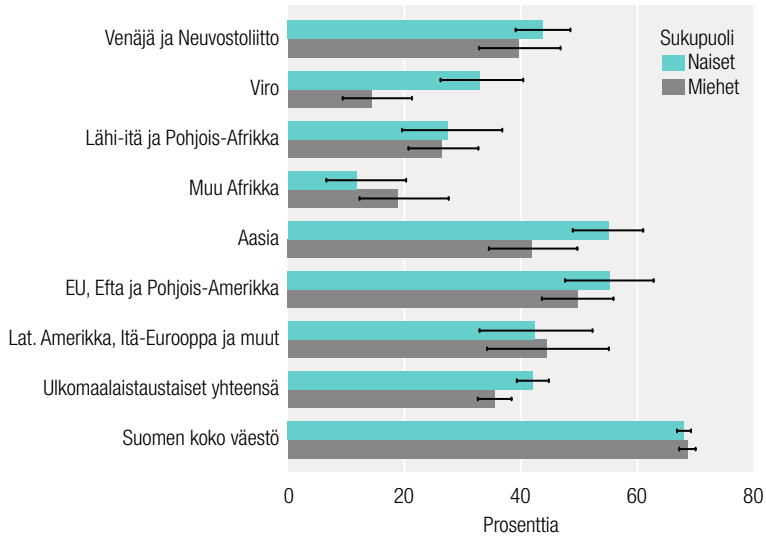
Luvut ikävakiointuja

Tummennetut luvut poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi Suomen koko väestön tasosta

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Kuvio 10.1

Omistusasunnossa asuvien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

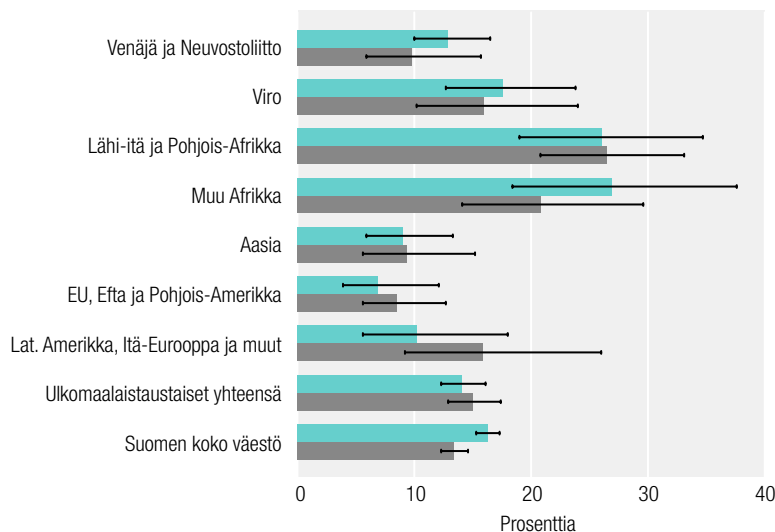

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

käynneistä rahan puutteen vuoksi tinkimään joutuneita oli kaikissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä (4–10 %) vähemmän kuin Suomen koko väestössä (15 %), mikä voi liittyä ulkomaalaistaustaisten koko väestöä vähäisempään yksityislääkäripalvelujen ja yleisempään terveyskeskuspalvelujen käyttöön (Castaneda ym., 2012; ks.luku 14). Samoin lääkkeistä rahan puutteen vuoksi tinkimään joutuneita oli ulkomaalaistaustaiset yhteensä-ryhmässä (9 %) vähemmän kuin Suomen koko väestössä (12%), mikä liittyy myös ulkomaalaistaustaisten vähäisempään pitkäaikaissairastavuuteen (ks. luku 12) Tämä koski muita ulkomaalaistaustaisia ryhmiä paitsi Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-, muu Afrikka- sekä Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut-ryhmiä, jotka eivät eronneet Suomen koko väestöstä tilastollisesti merkitsevästi. Kaikkien kolmen tarpeesta tinkimisen ulottuvuuden osalta Suomen koko väestössä havaittiin ero sukupuolten välillä siten, että naiset olivat joutuneet tinkimään miehiä enemmän (kuviot 10.1 ja 10.2) Lääkärikäyntien osalta vastaava sukupuoliero tuli esiin ulkomaalaistaustaisten osalta (miehet 5 %, naiset 9 %), lääkkeistä tinkimisen osalta Venäjä- ja Neuvostoliitto-ryhmän osalta (miehet 3 %, naiset 11 %), mutta ruoan loppumisen osalta vastaavaa sukupuoliero ei tullut esiin ulkomaalaistaustaisilla.

Kuvio 10.2

Rahan puutteen vuoksi ruoan loppumista pelänneiden ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

10.1 Johtopäätökset

Saadut tulokset heijastavat monissa kohdin ulkomaalaistaustaisen väestön sisäistä heterogeenisyyttä. Yksittäistä indikaattoria tarkasteltaessa osalla syntyperän mukaisista ryhmistä tilanne voi olla Suomen koko väestöstä parempi ja osalla heikompi. Tästä syystä ulkomaalaistaustaista väestöä onkin syytä tarkastella alaryhmittäin.

Ryhmiä erot omistusasumisen yleisyydessä vastaavat aiempia pääkaupunkiseutua koskevia havaintoja omistusasumiseen siirtymisen tahdista eri maahanmuuttajaryhmissä (Kauppinen & Vilkkama, 2015). Eroja siinä, missä tahdissa omistusasuntoihin siirrytään, selittänevät erityisesti erot työllisyydessä, tulotasossa ja perherakenteessa. Virolaistaustaisten osalta tämä selitys toimii huonommin, ja osaselityksenä saattaa heidän osaltaan olla Viron läheisyyteen (ja EU-jäsenyyteen) liittyvä kiinteiden yhteyksien ylläpito Viroon. Tässä havaittu suuri sukupuoliero omistusasumisessa virolaistaustaisten keskuudessa viittaa siihen, että tällaiset selitykset koskisivat erityisesti virolaistaustaisia miehiä. Afrikassa ja Lähi-idässä syntyneiden osalta myös syrjintä, uskontoon liittyvät esteet lainan ottamiseen tai suunnitelmat mahdollisesta Suomesta pois muuttamisesta saattavat osittain vaikuttaa siihen, ettei omistusasuntoa hankita.

11

Elintavat

Ulkomaalaistaustaisilla vaihtelevasti terveyttä edistäviä ja heikentäviä tottumuksia

**Päivikki Koponen, Natalia Skogberg, Liisa Suominen,
Katja Borodulin, Tiina Laatikainen & Seppo Koskinen**

Useimmissa ulkomaalaistaustaisten ryhmissä elintavat ovat yleisemmin terveyttä edistäviä kuin Suomen koko väestössä. Poikkeuksen muodostavat Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka- sekä muu Afrikka-taustaisten naisten vähäinen kuntoliikunta sekä lähes kaikkien ulkomaalaistaustaisten ryhmien miesten yleinen tupakointi.

Monet elintavat voivat ulkomaalaistaustaisilla olla lähtömaan tapojen mukaisia, ja ne voivat muuttua hitaasti uusien sukupolvien myötä lähemmäksi uuden kotimaan väestön elintapoja. Monilla ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä tiedot omaan terveyteen vaikuttavista tekijöistä voivat olla selvästi niukemmat kuin suomalaisessa väestössä keskimäärin, koska he eivät ole aiemmassa kotimaassaan saaneet terveysneuvontaa ja terveystiedon opetusta. Väestölle suunnatut terveystietokampanjat eivät välttämättä tavoita edes kaikkia pitkään Suomessa asuneita ulkomaalaistaustaisia henkilöitä heidän puutteellisen kielitaitonsa tai vähäisen suomalaisen median seuraamisen ja internetin käytön vuoksi. Suomalaiselle väestölle suunnatut terveystietokampanjat eivät ole muutenkaan välttämättä suoraan sovellettavissa kaikille etnisille ryhmille. Toisaalta lähtömaassa noudatetut elintavat voivat muuttua nopeastikin uuden kotimaan olosuhteiden takia. Esimerkiksi erilainen ruoka-aineiden saatavuus voi muuttaa aiempia ruokailutottumuksia ja kylmempi ilmasto liikuntatottumuksia.

Ulkomaalaistaustaisten ryhmien elintavat voivat joissakin tapauksissa olla terveyden kannalta suotuisempia kuin koko väestön. Esimerkiksi Maahanmuuttajien elinolot (Pohjanpää ym., 2003) ja Maamu-tutkimuksissa (Castaneda ym., 2012) somalialaistaustaisten havaittiin olevan useimmiten täysin raittiita. Ulkomaalaistaustaisten ryhmien elintapoihin liittyy kuitenkin myös merkittäviä terveysuhkia. Maamu-tutkimuksessa havaittiin mm., että venäläis- ja kurditaustaisista miehistä suuri osa tupakoi, somalialaistaustaiset henkilöt puolestaan käyttivät niukasti tuoreita kasviksia ja monilla heistä oli huomattavan alhainen D-vitamiinitaso. Lisäksi somalialais- ja kurditaustaiset naiset harrastivat hyvin vähän liikuntaa.

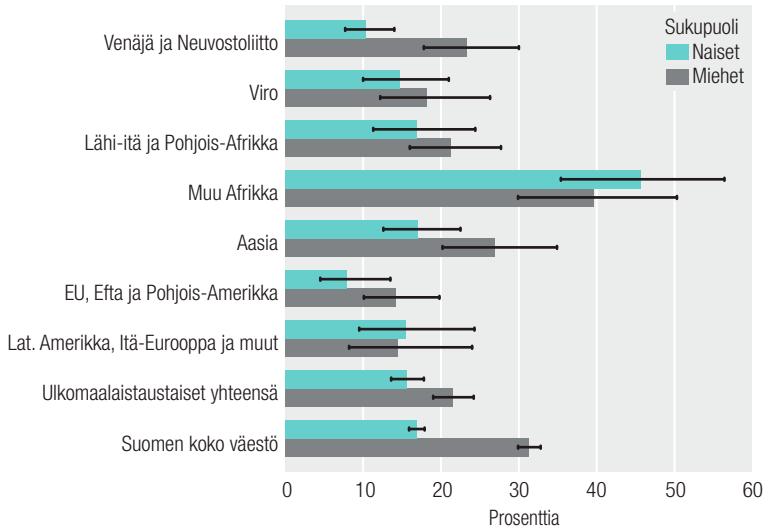
11.1 Ruokatottumukset ja D-vitamiinivalmisteiden käyttö

Ruokatottumuksista tarkastellaan tässä tuoreiden kasvien sekä hedelmien ja marjojen käyttöä. Haastateltavilta kysyttiin ”Kuinka usein olette käyttänyt seuraavia ruokia 7 viime päivän aikana?”. Kysymyssarjaan sisältyivät mm. seuraavat ruoka-aineet: ”tuoreita (raakoja, kypsentämättömiä) kasviksia tai kasvissalaattia” sekä ”hedelmiä ja marjoja”. Niukasti näitä ruoka-aineita käyttäviksi luettiin ne, jotka vastasivat ”en kertaakaan” tai ”1–2 päivänä”.

Ulkomaalaistaustaisen väestön osaryhmien välillä oli suuria eroja tuoreiden kasvien käytössä (kuvio 11.1.1). Erot olivat tilastollisesti merkitseviä myös useiden ryhmien miesten ja naisten välillä, mutta ulkomaalaistaustaisten miesten ja naisten erot olivat kuitenkin pienempiä kuin sukupuolierot koko Suomen väestössä. Ulkomaalaistaustaisista miehistä 22 prosenttia ja naisista 16 prosenttia käytti niukasti tuoreita kasviksia, kun koko Suomen väestössä niukasti tuoreita kasviksia käytti 31 prosenttia miehistä ja 17 prosenttia naisista. Muu Afrikka-taustaisista henkilöistä lähes puolet oli käyttänyt tuoreita kasviksia enintään 1–2 päivänä edeltävän viikon aikana. Muissa ulkomaalaistaustaisissa väestöryhmissä tuoreiden kasvien käyttö oli yleisempää. Useimmissa väestöryhmissä tuoreiden kasvien käyttö oli yleisempää naisten kuin miesten keskuudessa; erityisesti venäläistaustaisista ja koko väestön miehistä merkitsevästi suurempi osa kuin naisista käytti niukasti tuoreita kasviksia.

Kuvio 11.1.1

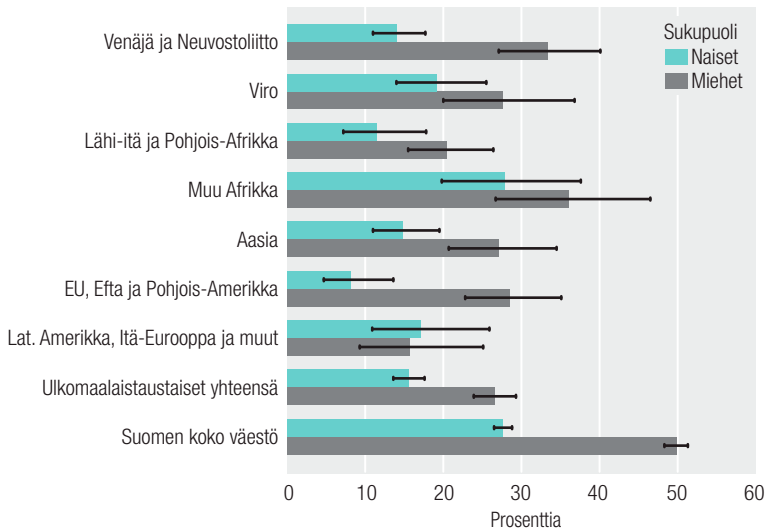
Niukasti tuoreita kasviksia ravinnossaan käyttävien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Kuvio 11.1.2

Niukasti hedelmiä tai marjoja ravinnossaan käyttävien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

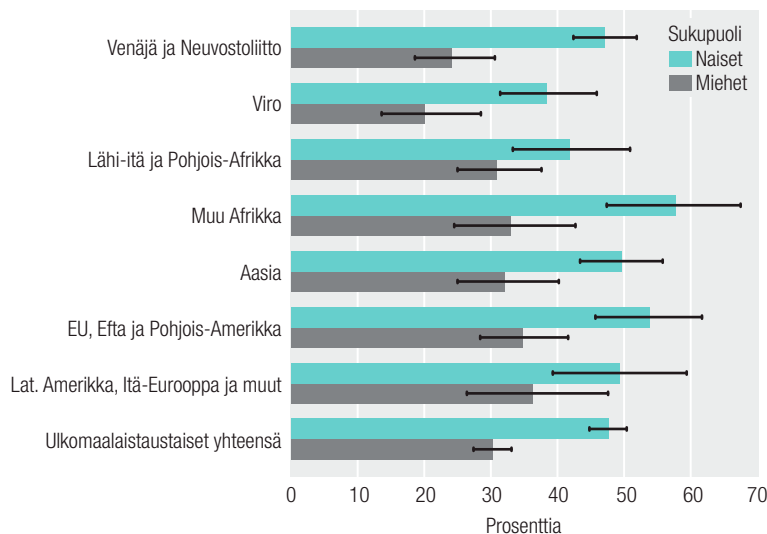
Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Niukasti hedelmiä tai marjoja käyttävien osuus oli ulkomaalaistaustaisten keskuudessa pienempi (21 %) kuin koko väestössä (39 %) (kuvio 11.1.2). Niukasti hedelmiä ja kasviksia syöviä oli kuitenkin muita ulkomaalaistaustaisia ryhmiä enemmän muu Afrikka-ryhmän miesten ja naisten sekä venäläistaustaisten miesten keskuudessa.

Haastattelussa kysyttiin muutamien yleisimpien kansantautien hoitoon käytettävien lääkkeiden sekä vitamiini- ja hivenainevalmisteiden käyttöä viimeksi kuluneiden seitsemän päivän aikana. Näistä raportoidaan D-vitamiinivalmisteiden käyttö, josta ei ole käytettävissä täysin vertailukelpoista tietoa koko väestöstä. Kaikissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä naiset (38–58 %) olivat miehiä (20–36 %) useammin käyttäneet D-vitamiinivalmistetta viimeksi kuluneen viikon aikana (kuvio 11.1.3). D-vitamiinin käyttö oli harvinaisinta venäläis- ja virolaistaustaisilla miehillä.

Kuvio 11.1.3

D-vitamiinivalmistetta viimeksi kuluneen viikon aikana käyttäneiden ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

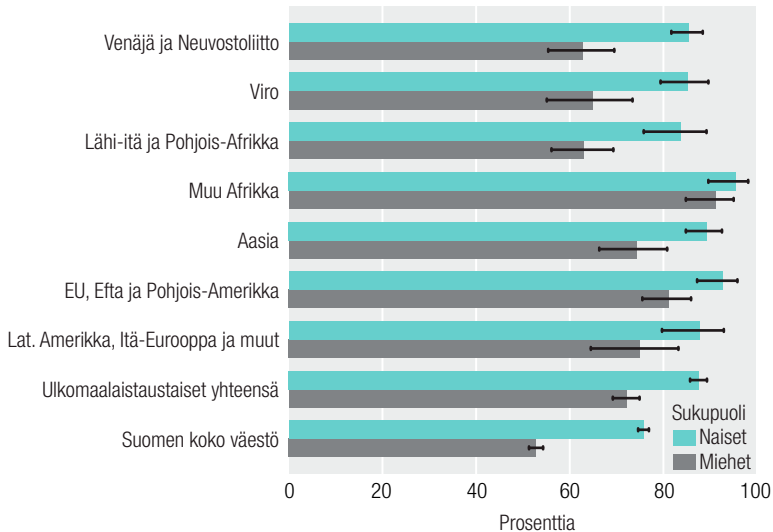
Lähde: UTH-tutkimus 2014, THL

11.2 Hampaiden harjaus

Suun terveyteen vaikuttaa olennaisesti säännöllinen hampaiden harjaaminen. Haastattelussa kysyttiin ”Kuinka usein yleensä harjaatte hampaanne?” Vastausvaihtoehtoina esitettiin 1) useammin kuin kaksi kertaa päivässä, 2) kaksi kertaa päivässä, 3) kerran päivässä, 4) harvemmin kuin joka päivä ja 5) en koskaan. Seuraavassa tarkastellaan vähintään kaksi kertaa päivässä hampaansa harjaavien osuutta. Tässä kysymyksessä UTH ja ATH tietojen vertailukelpoisuutta rajoittaa hieman se, miten kokonaan hampaattomat tai hammasproteeseja käyttävät ovat vastanneet hampaiden harjausta koskevaan kysymykseen. Heitä on kuitenkin erittäin vähän.

Kuvio 11.2.1

Vähintään kahdesti päivässä hampaansa harjaavien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Ulkomaalaistaustaiset, sekä miehet että naiset, ilmoittivat useammin (80 %) kuin Suomen koko väestö (64 %) harjaavansa hampaitaan suosituksen mukaan eli vähintään kahdesti päivässä (kuvio 11.2.1). Ero oli erityisen selvä miehillä (72 % vs. 53 %). Sekä ulkomaalaistaustaiset että suomalaiset naiset noudattivat suositusta hampaiden harjaamisessa paremmin kuin miehet. Muu Afrikka- sekä Latalainen Amerikka-, Itä-Eurooppa- ja muut-ryhmissä ei ollut merkitseviä eroja sukupuolen mukaan.

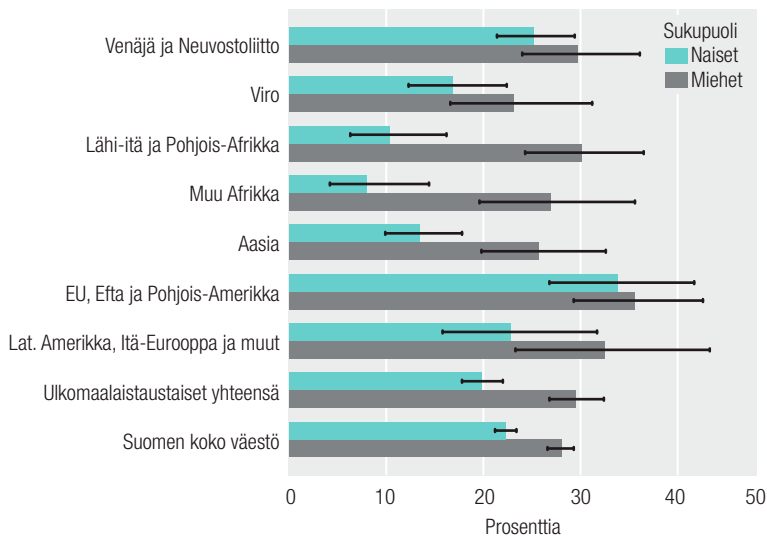
11.3 Liikunnan harrastaminen

Liikunnan harrastamista selvitettiin kysymyksellä: ”Kuinka paljon liikutte ja rasitatte itseänne ruumiillisesti vapaa-aikana? Älkää laskeko mukaan työmatkaliikuntaa.” Vastausvaihtoehtoina esitettiin 1) luen, katselen televisiota ja teen askareita, jotka eivät juuri rasita ruumiillisesti, 2) kävelen, pyöräilen, tai teen kevyttä koti- ja pihatyötä yms. useita tunteja viikossa ja 3) harrastan varsinaista kuntoliikuntaa tai urheilua kuten juoksua, hiihtoa, uintia, tai pallopelejä useita tunteja viikossa. Seuraavassa tarkastellaan kuntoliikuntaa harrastaneiden osuutta eli niitä, joka valitsivat vastausvaihtoehdon ”3) harrastan varsinaista kuntoliikuntaa tai urheilua ...”. Liikuntaa harrastamattomiksi luokiteltiin ne, jotka valitsivat vaihtoehdon ”1) luen, katselen televisiota ja teen askareita, jotka eivät juuri rasita ruumiillisesti”.

Kuntoliikunnan harrastaminen oli hyvin samankaltaista Suomen väestössä ja ulkomaalaistaustaisella väestöllä (kuvio 11.3.1). Ulkomaalaistaustaiset miehet (30 %) ja miehet koko Suomen väestössä (28 %) harrastivat kuntoliikuntaa naisia (20 % ja 22 %) yleisemmin. Näkyvimvät sukupuolten väliset erot kuntoliikunnassa olivat niillä, jotka olivat lähtöisin Lähi-idästä tai Afrikasta. Kuntoliikunnan harrastaminen

Kuvio 11.3.1

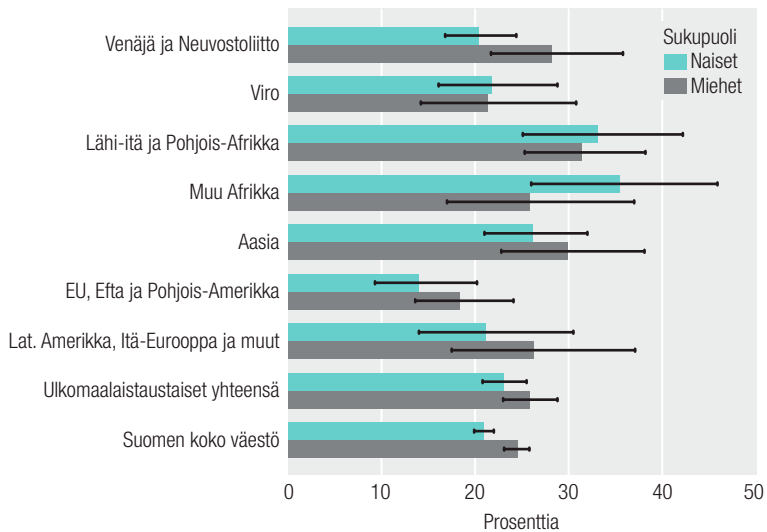
Kuntoliikuntaa harrastavien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Kuvio 11.3.2

Liikuntaa harrastamattomien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

oli hyvin vähäistä (8–13 %) niillä naisilla, joiden taustamaa oli Lähi-idässä, Afrikassa tai Aasiassa. Kuntoliikunta oli yleisintä ulkomaalaistaustaisilla, jotka olivat lähtöisin EU- tai Efta-maista tai Pohjois-Amerikasta. Heillä myös sukupuolten väliset erot kuntoliikunnassa olivat muita ryhmiä kapeammat (miehet 36 % ja naiset 34 %).

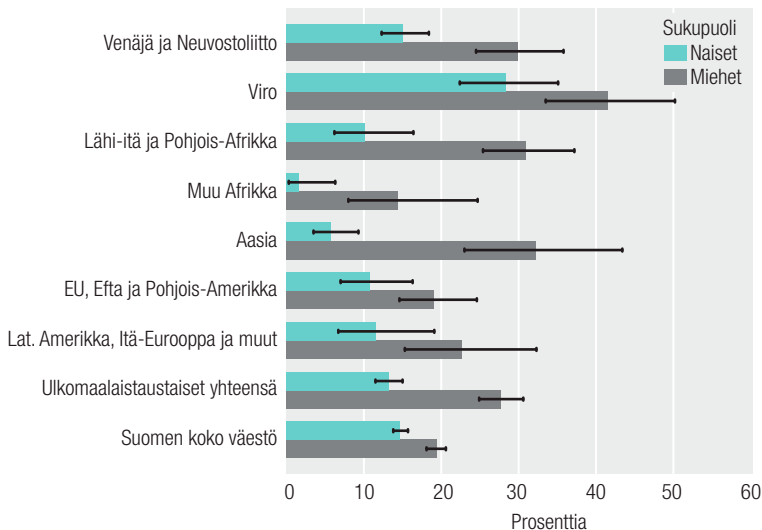
Vapaa-ajallaan liikuntaa harrastamattomia oli aineistossa keskimäärin noin joka neljäs tai viides (kuvio 11.3.2), eivätkä erot liikunnan harrastamattomuudessa eri ulkomaalaisryhmissä tai Suomen väestössä olleet kovinkaan suuria. Miehet raportoivat hieman useammin olevansa liikuntaa harrastamattomia kuin naiset. Kaikista tutkituista ryhmistä vähäisintä vapaa-ajan liikuntaa oli kuitenkin naisilla, joiden taustamaa oli Lähi-idässä tai Afrikassa.

11.4 Tupakointi

Tässä tutkimuksessa tupakointia kartoitettiin kysymyksellä: ”Tupakoitteko nykyisin (savukkeita, sikareita tai piippua)?”. Vastausvaihtoehtoina esitettiin 1) kyllä, päivittäin, 2) satunnaisesti ja 3) en lainkaan. Alla tarkastellaan vastausvaihtoehdon ”1) kyllä, päivittäin” vastanneiden osuutta. Ulkomaalaistaustaiset miehet (28 %), erityisesti venäläis-, virolais- ja aasiaistaustaiset sekä ryhmään Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka kuuluvat tupakoivat yleisemmin (30–42 %) kuin miehet koko Suomen väestössä (19 %) (kuvio 11.4.1). Virolaistaustaisten miesten ja naisten tupakointi oli noin kaksi kertaa yleisempää kuin Suomen koko väestön. Muu Afrikka- sekä Aasia-ryhmissä naisten tupakointi oli harvinaisempaa kuin koko väestössä. Tupakoivat ulkomaalaistaustaiset olivat saaneet lääkäriltä tai hoitajalta tupakoinnin lopettamiskehoituksen

Kuvio 11.4.1

Päivittäin tupakoivien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

12 viime kuukauden aikana selvästi harvemmin (7,3 %, luottamusväli 5,4–9,9) kuin tupakoijat koko Suomen väestössä (25,4 %, luottamusväli 23,7–27,2).

11.5 Alkoholin käyttö

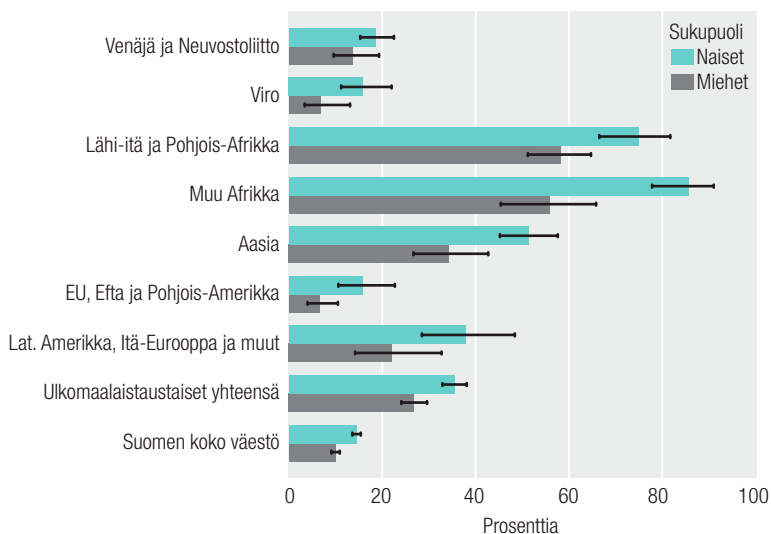
Alkoholin käyttöä selvitettiin kolmella kysymyksellä (AUDIT-C):

- ”Kuinka usein juotte olutta, viiniä tai muita alkoholijuomia? Ottakaa mukaan myös ne kerrat, jolloin nautitte vain pieniä määriä, esim. pullon keskiolutta tai tilkan viiniä. Valitkaa se vaihtoehto, joka lähinnä vastaa omaa tilannettanne”. Vastausvaihtoehtoina esitettiin 1) en koskaan, 2) noin kerran kuukaudessa tai harvemmin, 3) 2–4 kertaa kuukaudessa, 4) 2–3 kertaa viikossa ja 5) 4 kertaa viikossa tai useammin.
- ”Kuinka monta annosta alkoholia yleensä olette ottanut niinä päivinä, jolloin käytitte alkoholia?” Vastausvaihtoehtoina olivat 1) 1–2 annosta, 2) 3–4 annosta, 3) 5–6 annosta, 4) 7–9 annosta ja 5) 10 tai enemmän.
- ”Kuinka usein olette juonut kerralla kuusi tai useampia annoksia?” Vastausvaihtoehtoina olivat 1) en koskaan, 2) harvemmin kuin kerran kuukaudessa, 3) kerran kuukaudessa, 4) kerran viikossa ja 5) päivittäin tai lähes päivittäin.

Haastatteluisia käytettiin apuna kuvia esimerkkiannoksista. Kukin kysymys pisteytettiin 0–4 ja pisteet laskettiin yhteen, jolloin kokonaispistemääräksi voi saada 0–12. Alkoholia runsaasti käyttäviksi luettiin vähintään 6 pistettä saaneet miehet ja vähin-

Kuvio 11.5.1

Alkoholia käyttämättömien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

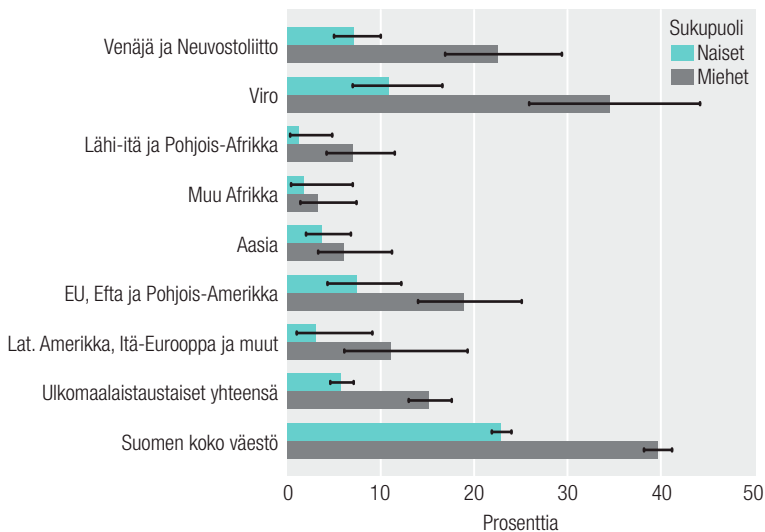
tään 5 pistettä saaneet naiset. Alkoholista käyttämättömiksi määriteltiin ne, jotka vastasivat ensimmäiseen kysymyksen ”en koskaan”.

Alkoholista käyttämättömiä oli ulkomaalaistaustaisissa enemmän (31 %) kuin Suomen koko väestössä (12 %) (kuviot 11.5.1). Kaikissa ryhmissä alkoholista käyttämättömien osuus oli suurempi naisten kuin miesten keskuudessa. Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka- sekä muu Afrikka-taustaisten ryhmissä enemmistö naisista ja miehistä ei käyttänyt lainkaan alkoholia.

Alkoholista runsaasti käyttäviä oli ulkomaalaistaustaisissa vähemmän (10 %) kuin Suomen koko väestössä (31 %) (kuviot 11.5.2). Kaikissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä runsas alkoholinkäyttö oli miehillä vähintään kaksi kertaa niin yleistä kuin naisilla. Venäläis- ja virolaistaustaisissa oli muita ulkomaalaistaustaisia ryhmiä enemmän alkoholista runsaasti käyttäviä.

Kuvio 11.5.2

Alkoholista runsaasti käyttävien ikävakiointu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

11.6 Johtopäätökset

Tulokset osoittivat merkittäviä eroja ulkomaalaistaustaisten elintavoissa Suomen koko väestöön verrattuna. Erityisesti alkoholin käyttö oli ulkomaalaistaustaisilla Suomen koko väestöä huomattavasti vähäisempää niin, että täysin raittiita oli paljon ja runsaasti alkoholia juovia vain vähän. Raittiita oli erityisen paljon Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka- sekä muu Afrikka-ryhmissä. Terveystieteiden edistämistoimien tarvetta osoittaa esimerkiksi lähes kaikkien ulkomaalaistaustaisten ryhmien miesten varsin yleinen tupakointi.

Vapaa-ajan liikunnan harrastamisessa löytyi väestöryhmiä, erityisesti sukupuolten välillä. Haasteellisin väestöryhmä on Lähi-itä- ja Afrikka-taustaiset naiset, jotka eivät harrasta kuntoliikuntaa lainkaan ja ovat vapaa-ajallaan muutenkin liikuntaa harrastamattomia. Tässä tutkimuksessa arvioimme vapaa-ajan liikuntaa, eikä työmatkojen aktiivisuutta ja työn ruumiillista rasitusta otettu huomioon. Nyt havaitut erot väestöryhmien välillä voisivat olla erilaisia, jos vapaa-ajan liikunnan sijaan olisi mitattu fyysistä kokonaisaktiivisuutta.

Suomalaisten, erityisesti poikien ja miesten muihin maihin verrattuna vähäinen hampaiden harjaaminen on jo pitkään näkynyt kansainvälisissä vertailuissa. Ilmiö näkyy selvästi myös kun verrataan Suomessa asuvia ulkomaalaistaustaisia muihin suomalaisiin.

D-vitamiinin saanti ravinnosta voi olla suosituksia alhaisempaa esimerkiksi niillä, jotka eivät käytä D-vitamiinoituja maitotuotteita. Myös kulttuurin mukainen peittävä pukeutuminen voi haitata D-vitamiinin saantia joissakin ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä. Tässä tutkimuksessa ei havaittu suuria eroja D-vitamiinivalmisteiden käytössä eri väestöryhmissä. Maamu-tutkimuksessa todettiin paljon alhaisia veren D-vitamiinipitoisuuksia erityisesti somalialaistaustaisilla (Castaneda ym., 2012), joten on mahdollista, että Maamu-tutkimustuloksista tiedottaminen ja pääkaupunkiseudulla toteutettu D-vitamiinitutkimus (http://www.helsinki.fi/elintarvike-ja-ymparisto/tutkimus/tutkimusryhmat/Marwo_D.html) ja siitä tiedottaminen ovat saattaneet herättää ainakin joissakin ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä tietoisuutta D-vitamiinivalmisteiden käytön tarpeellisuudesta. Tähän on myös mahdollisesti kiinnitetty erityistä huomiota asiakkaiden neuvonnassa mm. äitiys- ja lastenneuvoissa, mikä on lisännyt valmisteiden käyttöä naisten keskuudessa.

Suomalaisessa väestössä sosioekonomiset erot terveystottumuksissa ovat suuria ja mm. tupakointi, vähäinen liikunta ja runsas alkoholin käyttö ovat muuta väestöä yleisempiä matalamman koulutuksen omaavilla ja työttömillä. Samantyyppiset erot ovat mahdollisia myös ulkomaalaistaustaisilla, joiden keskuudessa erityisesti työllisyys ja koulutustaso voivat selittää joitakin ryhmien välisiä eroja elintavoissa. Sosioekonomisen aseman, maahanmuuttoiän ja Suomessa asumisajan yhteyttä elintapoihin tullaan tutkimaan myöhemmin UTH-tutkimuksessa.

12

Terveys

Ulkomaalaistaustaiset kokevat terveytensä hyväksi, mutta terveysongelmien yleisyydessä on suuria eroja

Päivikki Koponen, Satu Jokela, Natalia Skogberg, Anu Castaneda, Jaana Suvisaari, Tiina Laatikainen & Seppo Koskinen

Sairastavuuden, ylipainoisuuden ja lihavuuden osalta UTH-tutkimus vahvistaa aiempien tutkimusten tuloksia, joiden mukaan ulkomaalaistaustaiset väestöryhmät Suomessa ovat hyvin erilaisia sairastavuuden ja terveysriskien suhteen. Useiden terveysongelmien ja koetun terveyden osalta miesten ja naisten väliset erot ulkomaalaistaustaisessa väestössä ovat suuria ja erisuuntaisia eri taustamaaryhmissä. Mielen terveysongelmien osalta tulokset vahvistavat aiempia tietoja siitä, että Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisen väestön tilanne on huolestuttava. Heillä, sekä miehillä että naisilla, oli enemmän lääkärin toteamia mielen terveysongelmia kuin Suomen koko väestössä tai muissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä, sekä muita ulkomaalaistaustaisia ryhmiä enemmän masennus-, uni- tai rauhoittavien lääkkeiden käyttöä.

Ulkomaalaistaustaisen väestön terveydentilaan vaikuttavat hyvin monet aiem-
 paan elämänhistoriaan ja maahanmuuttoprosessiin sekä nykyisin elinoloihin ja elin-
 tapoihin liittyvät tekijät. Eri maahanmuuttajaryhmien väliset terveyserot voivat olla
 suuria ja heidän terveytensä voi olla heikompi, mutta myös parempi kuin Suomen
 koko väestöllä (Castaneda ym., 2012). Tämä riippuu lähtömaasta, maahanmuut-
 toästä, maahanmuuton syystä ja siitä kuinka kauan maahanmuutosta on aikaa. Hil-
 jattain maahan tulleiden fyysinen terveys on usein parempi kuin uuden kotimaan
 asukkaiden terveys, koska muuttajat ovat nuoria ja vain kohtuullisen terveillä on ol-
 lut edellytykset maahanmuuttoon.

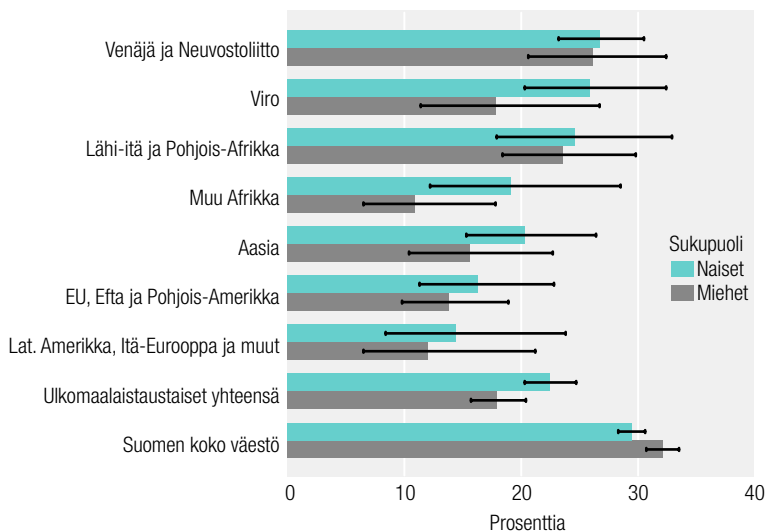
12.1 Koettu terveys ja pitkäaikaiset sairaudet

Tutkittavan omaa arviota terveydentilastaan koskeva yksittäinen kysymys on terve-
 ysaiheisten haastattelu- ja kyselytutkimusten vakiintuneinta sisältöä. Koettu terveys
 on yleisesti käytetty terveysindikaattori myös maahanmuuttajiin kohdistuvissa tut-
 kimuksissa (Nielsen & Krasnik 2010). Koettu terveys perustuu subjektiiviseen arvi-
 oon omasta terveydestä, johon vaikuttavat henkilökohtaiset odotukset, kokemukset
 ja kulttuuriset arvot. Tämä arvio ennustaa myös mm. elinaikaa ja kuvastaa fyysisen
 terveyden lisäksi sosiaalista ja psyykkistä hyvinvointia (Manderbacka 1998).

Tässä tutkimuksessa koettua terveyttä arvioitiin kysymyksellä ”Onko terveyden-
 tilanne mielestänne nykyisin”, jossa vastausvaihtoehtoina esitettiin: 1) hyvä, 2) melko
 hyvä, 3) keskitasoinen, 4) melko huono ja 5) huono. Tässä tarkastellaan vastausvaiht-
 oehtoihin 3–5 vastanneiden eli terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi ko-

Kuvio 12.1.1

Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien ikävakioitu osuus
 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

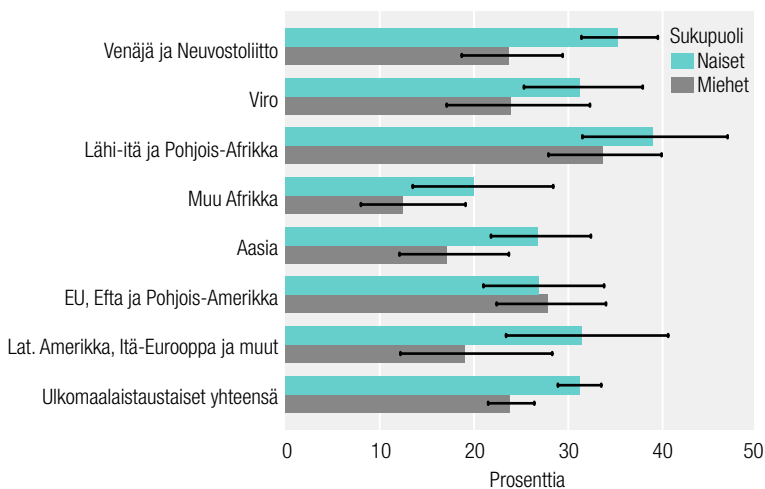
keneiden osuutta. Ulkomaalaistaustaiset kokivat harvemmin terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi (20 %) kuin Suomen koko väestö (31 %) (kuvio 12.1.1). Ulkomaalaistaustaiset naiset kokivat terveytensä huonommaksi (23 %) kuin miehet (18 %), toisin kuin Suomen koko väestössä, jossa miehistä hieman suurempi osuus (32 %) kuin naisista (30 %) koki terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi.

Pitkäaikaisia sairauksia ja terveysongelmia selvitettiin Euroopan Unionin väestötutkimusten tilastojärjestelmään kehitetyllä kysymyksellä ”Onko teillä jokin pitkäaikainen sairaus tai muu pitkäaikainen terveysongelma?”. Haastattelijoiden ohjeissa tarkennettiin (Euroopan tilastoviraston, Eurostatin ohjeita noudattaen), että pitkäaikainen on kestänyt tai sen odotetaan kestävän vähintään puoli vuotta. Haastatteli-joita ohjeistettiin pyytämään vastaajaa huomioimaan myös muut kuin lääkärin toteamat sairaudet. Sairaus määriteltiin pitkäaikaiseksi, vaikka se ei vaivaisi tai vaikka sairauden oireet olisivat täysin hallinnassa, kausiluonteisia tai ajoittaisia tai niiden jaks-ko kestäisi kerrallaan alle puoli vuotta, mutta sairaus on luonteeltaan pitkäaikainen. Täysin vertailukelpoista kysymystä ei ollut ATH-tutkimuksessa, mutta kysymystä on aiemmin käytetty elinolututkimuksissa (SILC). Pitkäaikaisen sairauden tai terveys-ongelman raportoivien osuus ulkomaalaistaustaisista UTH-tutkimuksessa (27,5 %, luottamusväli 25,8–29,2) oli pienempi kuin vastaava osuus Suomen koko väestöstä vuoden 2013 SILC-tutkimuksessa (47,5 %, lähde: http://ec.europa.eu/health/indicators/indicators/index_en.htm). Ulkomaalaistaustaiset naiset raportoivat pitkäai-kaisia sairauksia tai terveysongelmia yleisemmin (31 %) kuin miehet (24 %) (kuvio 12.1.2). Pitkäaikaiset sairaudet tai terveysongelmat olivat harvinaisimpia muu Afrik-ka-taustaisilla ja yleisimpiä Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisilla.

Yleisimpien kansantautien osalta haastattelussa kysyttiin oliko henkilöllä ollut joitakin erikseen mainittuja lääkärin toteamia tai hoitamia sairauksia viimeksi kulu-

Kuvio 12.1.2

Ainakin yhden pitkäaikais sairauden tai terveysongelman ilmoittavien osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

neiden 12 kuukauden aikana. Haastatteluvastausten perusteella verenpainetauti, astma ja diabetes olivat ulkomaalaistaustaisilla harvinaisempia kuin Suomen koko väestössä (taulukko 12.1.1). Ulkomaalaistaustaisten ryhmien vertailussa verenpainetauti näytti olevan hieman yleisempi venäläis- ja virolaistaustaisilla sekä Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisilla kuin muissa ryhmissä, mutta sairauksien harvinaisuuden ja pienten vastaajaryhmien vuoksi erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Diabetes oli yleisin Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka- sekä muu Afrikka-ryhmissä.

Taulukko 12.1.1

Viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana lääkärin toteamia tai hoitamia sairauksia raportoineiden ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 syntyperän mukaan, % (suluissa 95 %:n luottamusvälit)

Maaryhmä	Verenpainetauti	Astma	Diabetes
Venäjä ja Neuvostoliitto	14,4 (11,8–17,5)	2,5 (1,7–3,8)	3,6 (2,4–5,6)
Viro	13,7 (9,5–19,3)	3,1 (1,1–8,4)	2,5 (1,1–5,5)
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	14,4 (10,6–19,3)	5,4 (3,2–9,0)	8,2 (5,4–12,3)
Muu Afrikka	10,5 (5,6–18,8)	3,3 (1,6–6,6)	6,8 (3,7–12,1)
Aasia	11,5 (7,7–16,8)	3,2 (1,8–5,6)	4,5 (2,5–7,8)
EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka	11,6 (8,5–15,7)	6,7 (4,5–9,8)	2,2 (1,1–4,4)
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	8,8 (4,6–16,2)	4,1 (2,0–8,2)	NA *
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	12,7 (11,2–14,3)	3,9 (3,2–4,9)	3,9 (3,1–4,8)
Suomen koko väestö	18,4 (17,7–19,2)	7,6 (7,1–8,2)	5,3 (4,9–5,7)

Luvut ikävakioituja

* ei raportoitavissa sairauden harvinaisuuden takia

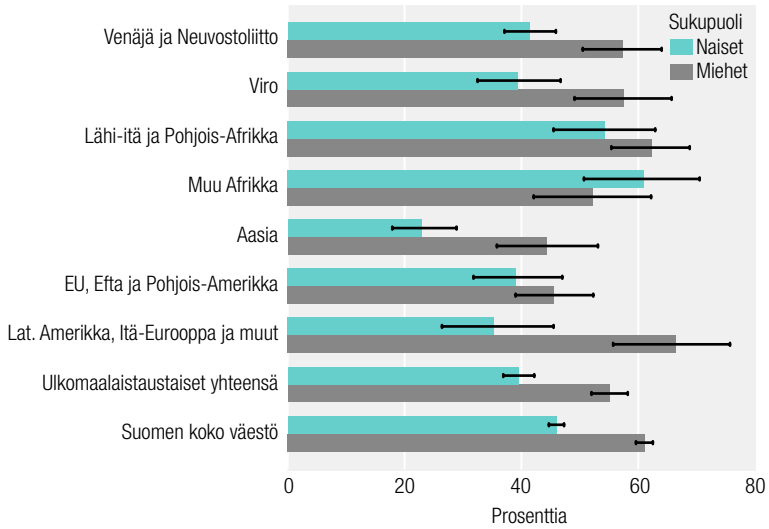
Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

12.2 Ylipainoisuus ja lihavuus

Ylipainoisuus ja lihavuus ovat merkittävimpiä pitkäaikaisten sairauksien ja fyysisen toimintakyvyn heikkenemisen riskitekijöitä, joihin elintavoilla on suuri merkitys. Ylipainoisten ja lihaviiden osuus määritettiin haastattelussa itse raportoidun pituuden ja painon perusteella lasketun kehon painoindeksin (BMI) perusteella. Ylipainoisiksi määritettiin ne, joiden BMI oli 25kg/m² tai yli ja lihaviksi ne, joiden BMI oli 30 kg/m² tai yli. Ylipainoisuus oli ulkomaalaistaustaisten koko ryhmässä harvinaisempaa (47 %) kuin koko Suomen väestössä (54 %), ja muu Afrikka-ryhmää lukuun ottamatta ylipainoisuus oli yleisempää miehillä kuin naisilla (kuvio 12.2.1). Muu Afrikka-taustaisilla naisilla ylipainoisuus oli merkitsevästi yleisempää kuin naisilla koko Suomen väestössä. Myös lihavuus oli ulkomaalaistaustaisten koko ryhmässä harvinaisempaa (14 %) kuin koko Suomen väestössä (18 %). Lihavuus oli yleistä muu Afrikka-ryhmän naisten (23 %) lisäksi myös Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmän naisilla (21 %) (kuvio 12.2.2).

Kuvio 12.2.1

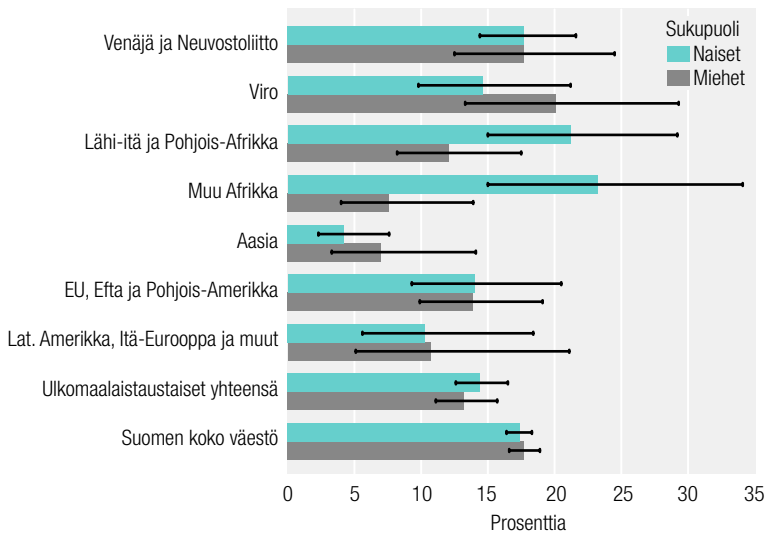
Ylipainoisten (kehon painoindeksi BMI 25kg/m² tai yli) osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Kuvio 12.2.2

Lihavien (kehon painoindeksi BMI 30 kg/m² tai yli) osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

12.3 Naisten lisääntymisterveys

Naisten lisääntymisterveyttä koskevia tietoja raportoidaan tässä 20–54-vuotiaista. Haastattelussa vastaajilta kysyttiin lääkkeiden käytöstä viimeksi kuluneiden 7 päivän aikana. Kysymyssarjan yhtenä alakysymyksenä alle 55-vuotiailta naisilta kysyttiin, ovatko he käyttäneet ehkäisytabletteja, -rengasta tai kapselia. Haastattelijoiden ohjeessa tämä tarkennettiin tarkoittamaan raskauden ehkäisyyn käytettävää hormoni-valmistetta pillerinä suun kautta otettuna, ihon alle asennettuna kapselina tai renkaana itse emättimeen asennettuna (ei kuitenkaan lääkärin asentamaa kierukkaa).

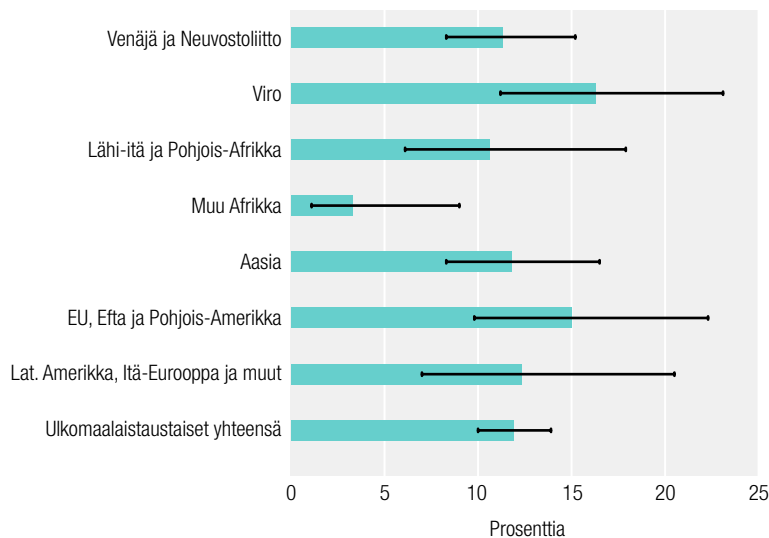
Hormonaalista ehkäisyä kertoi käyttäneensä 12 prosenttia kaikista ulkomaalaistaustaisista naisista (kuvio 12.3.1). Useimmin hormonaalista ehkäisyä käyttivät virolaistaustaiset naiset (16 %) sekä EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmän naiset (15 %). Muu Afrikka-ryhmän naiset (3 %) kertoivat muita harvemmin käyttävänsä hormonaalista ehkäisyä. Vertailukelpoista tietoa ei ole ATH-tutkimuksesta, mutta Maamu-tutkimuspaikkakuntien koko väestöä edustavan Terveys 2011 tutkimuksen 18–54 vuotiaista naisista 22 prosenttia käytti hormonaalista ehkäisyä (Castaneda ym., 2012).

Naisilta kysyttiin, ovatko he synnyttäneet, onko heillä ollut keskenmenoon päätyneitä raskauksia tai kohdun ulkoisia raskauksia, sekä onko heille tehty raskauden keskeytyksiä. Haastattelijoiden ohjeissa keskenmenot tarkennettiin tarkoittamaan itsestään yllättäen alkaneita keskenmenoja, joita ei ole aiheutettu lääkkeillä tai toimenpiteillä. Raskauden keskeytykset tarkennettiin tarkoittamaan abortteja, jotka on aiheutettu lääkkeillä tai toimenpiteillä. Lisäksi tarkennettiin näiden määrät.

Ulkomaalaistaustaisten naisten joukossa synnyttäneiden osuus oli suurempi kuin Suomen koko väestössä (70 % vs. 62 %). Synnyttäneiden osuus oli suurin muu Afrik-

Kuvio 12.3.1

Hormonaalista ehkäisyä viimeksi kuluneen viikon aikana käyttäneiden ikävakioituus osuus 20–54-vuotiaista naisista vuonna 2014 taustamaan mukaan, %

Lähde UTH-tutkimus 2014, THL

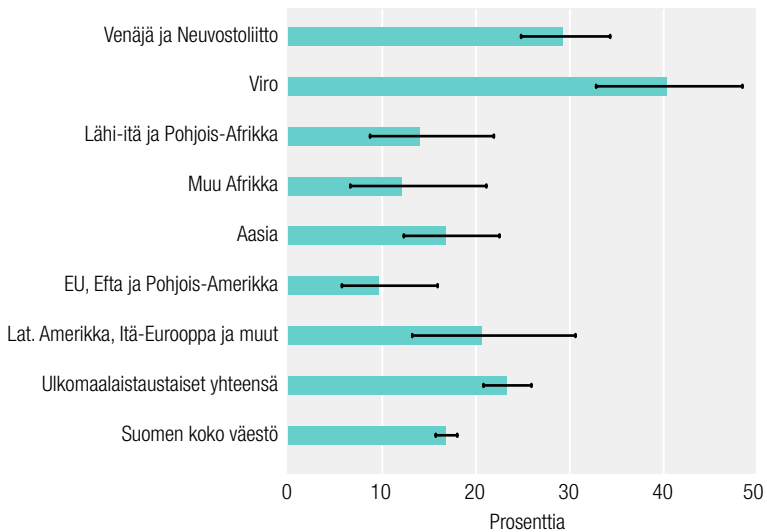
ka-ryhmän naisilla (78 %). Vähintään kolme kertaa synnyttäneiden osuus kaikista synnyttäneistä oli suurempi Suomen koko väestössä (31 %) kuin ulkomaalaistaustaisilla naisilla (25 %) yhteensä (taulukko 12.3.1). Monisyntyttäjien osuus kaikista synnyttäneistä oli suurin muu Afrikka-ryhmässä (57 %) sekä Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmässä (44 %).

Keskenmenon oli kokenut 23 prosenttia kaikista ulkomaalaistaustaisista naisista ja 20 prosenttia koko Suomen väestön naisista. Keskenmenon kokeneiden osuus oli suurin Viro- ja muu Afrikka-ryhmissä (28 %). Vähintään kaksi keskenmenoa kokeneiden osuus niistä naisista, joilla oli ollut ainakin yksi keskenmeno, oli lähes yhtä suuri kaikkien ulkomaalaistaustaisten ryhmässä (31 %) ja Suomen koko väestössä (30 %) (taulukko 12.3.1).

Raskauden keskeytyksen (abortin) kokeneita oli ulkomaalaistaustaisissa enemmän (23 %) kuin Suomen koko väestössä (17 %) (kuviokuva 12.3.2). Yleisimpiä raskau-

Kuvio 12.3.2

Raskauden keskeytyksen kokeneiden ikävakioitu osuus 20–54-vuotiaista naisista vuonna 2014 taustamaan mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Taulukko 12.3.1

Useiden synnytysten, keskenmenojen ja raskauden keskeytysten ikävakioitu osuus 20–54-vuotiaista naisista vuonna 2014, % (suluissa 95 %:n luottamusväli)

Maaryhmä	Vähintään kolme synnytystä (niistä joilla ainakin yksi synnytys)	Useita keskenmenoja (niistä, joilla ainakin yksi keskenmeno)	Useita abortteja (niistä joilla ainakin yksi raskauden keskeytyks)
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	25,2 (22,1–28,6)	30,5 (25,0–36,7)	41,0 (35,0–47,3)
Suomen koko väestö	30,8 (29,1–32,6)	30,2 (27,2–33,4)	25,4 (22,2–29,0)

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

den keskeytykset olivat Viro-taustaisilla (40 %) sekä Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaisilla (29 %) naisilla. Vähintään kaksi raskauden keskeytystä kokeneiden osuus kaikista raskauden keskeytyksen kokeneista oli 41 % ulkomaalaistaustaisten naisten koko ryhmässä ja 25 % Suomen koko väestössä.

12.4 Lääkärin toteamat mielen-terveysongelmat ja psykiatrisen hoidon käyttö

Lääkärin toteamien ajankohtaisten mielen-terveysongelmien esiintyvyyttä selvitettiin kysymällä, oliko vastaajalla ollut viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana lääkärin toteama tai hoitama masennus (depressio, alakuloisuus) tai muu mielen-terveysongelma (esimerkiksi pitkään kestänyt ahdistuneisuus). Vastausvaihtoehtoina kumpaankin kysymykseen esitettiin ”kyllä” ja ”ei”. Alla tarkastellaan jompaankumpaan kahdesta edellä mainitusta kysymyksestä ”kyllä” vastanneiden osuutta (jokin lääkärin toteama mielen-terveysongelma) sekä lääkärin toteamaa masennusta koskevaan kysymykseen ”kyllä” vastanneiden osuutta. Psykiatrisen hoidon käyttöä selvitettiin kysymällä, oliko vastaaja käyttänyt viimeksi kuluneiden seitsemän päivän aikana rauhoittavia lääkkeitä, unilääkkeitä tai masennuslääkkeitä. Vastausvaihtoehtoina kuhunkin kysymykseen esitettiin ”kyllä” ja ”ei”. Alla tarkastellaan ainakin yhteen edellä mainituista kolmesta kysymyksestä ”kyllä” vastanneiden osuutta (masennus-, uni- tai rauhoittavien lääkkeiden käyttö). Psykiatrisen hoidon käyttöä koskevat tulokset on raportoitu aiemmin (Castaneda ym., 2015).

Jokin ajankohtainen lääkärin toteama mielen-terveysongelma oli 11 prosentilla Suomen koko väestöstä (taulukko 12.4.1). Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmässä osuus oli selvästi suurempi, 19 prosenttia, kun taas muu Afrikka-ryhmässä pienempi, viisi prosenttia. Muissa maaryhmissä ei ilmennyt tilastollisesti merkitseviä eroja Suomen koko väestöön verrattuna. Myös lääkärin toteaman masennuksen osalta Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmässä oli enemmän sairastavia (16 %) Suomen koko väestöön nähden (9 %). Psykiatrisia lääkkeitä käyttäviä oli ulkomaalaistaustaiset yhteensä-ryhmässä vajaat seitsemän prosenttia, Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmässä enemmän (11 %).

Suomen koko väestössä havaittiin ero sukupuolten välillä: naisista 13 prosentilla ja miehistä yhdeksällä prosentilla oli jokin lääkärin toteama mielen-terveysongelma (kuviot 12.4.1). Samansuuntainen, joskaan ei tilastollisesti merkitsevä, ero havaittiin myös ulkomaalaistaustaiset yhteensä -ryhmässä (miehet 10 %, naiset 13 %) ja vielä selvempänä EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmässä (miehet 8 %, naiset 17 %). Muissa ryhmissä sukupuolten väliset erot eivät olleet yhtä selviä. Vastaava ero havaittiin lääkärin toteamassa masennuksessa (Suomen koko väestön miehet 8 % ja naiset 10 %, ulkomaalaistaustaiset miehet 8 % ja naiset 12 %) ja psykiatrisen hoidon käytössä. Ulkomaalaistaustaisista naiset (9 %) olivat käyttäneet useammin psykiatrisia lääkkeitä kuin miehet (5 %), erityisesti EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmässä (miehet 3 %, naiset 14 %) sekä Venäjä- ja Neuvostoliitto-ryhmässä (miehet 4 %, naiset 10 %). Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmässä sekä miehillä (16 %) että naisilla (23 %) oli tilas-

Taulukko 12.4.1

Jokin lääkärin toteama mielenterveysongelman ja lääkärin toteaman masennuksen viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ilmoittavien ikävakioidu osuus sekä masennus-, uni- tai rauhoittavia lääkkeitä viimeksi kuluneiden seitsemän päivän aikana käyttäneiden ikävakioidu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan mukaan, % (suluissa 95 %:n luottamusvälit).

Maaryhmä	Jokin lääkärin toteama mielenterveysongelman	Lääkärin toteama masennus	Masennus-, uni- tai rauhoittavien lääkkeiden käyttö
Venäjä ja Neuvostoliitto	12,9 (10,1–16,4)	11,4 (8,6–14,8)	7,1 (5,4–9,1)
Viro	10,5 (7,3–14,8)	10,1 (7,0–14,5)	7,4 (4,9–11,0)
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	19,3 (15,3–24,2)	16,4 (12,7–21,0)	10,8 (7,8–14,8)
Muu Afrikka	5,1 (2,6–9,7)	4,4 (2,1–9,0)	NA *
Aasia	9,7 (7,0–13,4)	9,0 (6,4–12,5)	3,5 (2,1–5,9)
EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka	12,3 (9,1–16,4)	9,8 (7,0–13,6)	8,5 (6,0–12,0)
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	10,1 (6,5–15,2)	8,3 (5,1–13,3)	7,2 (4,2–11,9)
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	11,5 (10,2–12,9)	10,0 (8,8–11,4)	6,7 (5,8–7,8)
Suomen koko väestö	11,0 (10,4–11,7)	9,0 (8,4–9,6)	NA**

Tummennetut luvut poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi Suomen koko väestön tasosta

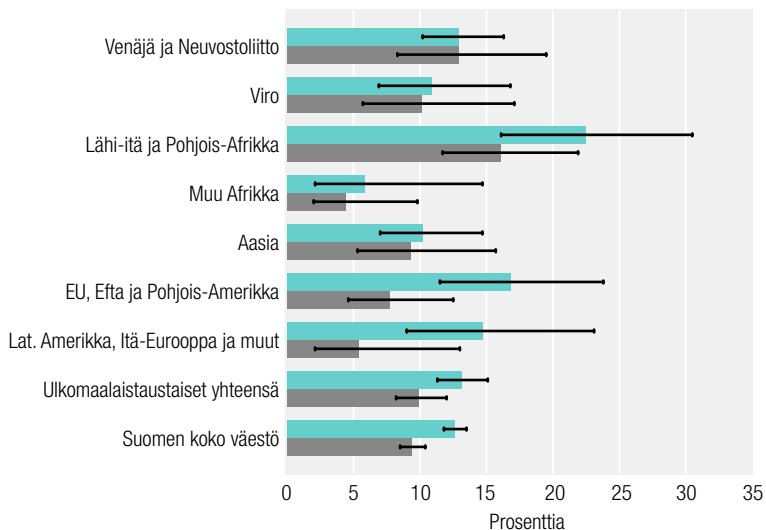
NA*=Ei raportoitavissa ilmiön harvinaisuuden vuoksi

NA**=Suomen koko väestöä kuvaavaa tietoa ei saatavissa

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Kuvio 12.4.1

Jonkin lääkärin toteaman mielenterveysongelman viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ilmoittavien ikävakioidu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

tollisesti merkitsevästi useammin lääkärin toteama mielenterveysongelma kuin Suomen koko väestön miehillä ja naisilla.

12.5 Johtopäätökset

Maamu-tutkimuksessa kurdi- ja venäläistaustaisten naisten koettu terveys oli selvästi huonompi kuin muissa tutkituissa ryhmissä. Sen sijaan somaliaaustaustaiset, etenkin miehet, kokivat terveytensä erityisen hyväksi (Castaneda ym., 2012). Kaikissa maahanmuuttajataustaisissa ryhmissä miehet kokivat terveytensä huomattavasti paremmaksi kuin naiset, mutta Maamu-tutkimusalueiden koko väestössä sukupuolten välillä ei ollut eroa. UTH-tutkimustulokset tuovat vastaavalla tavalla esiin taustamaaryhmien ja sukupuolten väliset erot, mutta ulkomaalaistaustaiset kokevat terveytensä keskimäärin paremmaksi kuin Suomen koko väestö.

On mahdollista, että eri ulkomaalaistaustaisten ryhmien käsitykset sairauksista ja niihin liittyvistä oireista ovat erilaisia kuin Suomen koko väestön ja vaihtelevat mm. kulttuurin ja yleisen terveystiedon tason mukaan. Tällaiset subjektiiviset käsitykset ovat voineet ohjata sekä vastaamista että haastattelijoiden käytäntöjä kysymysten tarkentamisessa. Eri väestöryhmien väliset erot tutkimuksiin ja hoitoon hakeutumisessa ja pääsyssä voivat myös tuoda harhaa terveysongelmien esiintyvyyden tarkasteluun. UTH tutkimuksen tulokset ovat kuitenkin pääosin samansuuntaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa (Castaneda ym., 2012; Laatikainen, Wikström, Skogberg, Rask, Castaneda, Koskinen & Koponen, 2015).

UTH-tutkimuksen tulokset vastaavat myös aiempia kansainvälisiä tutkimuksia eri maahanmuuttajaryhmien sairastavuudesta ja terveysriskeistä (Laatikainen ym., 2015), joissa on todettu mm. verenpainetaudin yleisyys venäläistaustaisilla ja diabeteksen sekä lihavuuden yleisyys afrikkalaistaustaisilla, erityisesti naisilla. Tulokset osoittavat myös, että monet merkittävät kansanterveysongelmat, sekä fyysiset että mielenterveyteen liittyvät ongelmat, ja niiden riskitekijät kasautuvat erityisesti niihin ulkomaalaistaustaisiin ryhmiin, joissa on paljon pakolaistaustaisina maahan tulleita. Tämä vastaa aiempia tutkimuksia, joihin on sisältynyt myös laboratorio- ja muita (objektiivisia) mittauksia (mm. Gele & Mbalilaki, 2013; Goosen, Middelkoop, Stronks, Agyemang & Kunst, 2014). Maamu-tutkimuksessa kurdi- ja somaliaaustaustaisilla oli kuitenkin huomattavasti vähemmän kohonnuttua verenpainetta kuin venäläistaustaisilla ja koko väestöllä (Castaneda ym., 2012). Useimpien terveysongelmien osalta venäläis- ja virolaistaustaisten tilanne ei poikennut tässä tutkimuksessa Suomen koko väestön tilanteesta, ja monissa muissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä terveysongelmia oli koko väestöä vähemmän. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää Lähi-itä- ja Afrikka-taustaisten naisten tilanteeseen ja terveyden edistämiseen, sillä heillä näyttäisi olevan eniten sekä fyysisiä että psyykkisiä terveysongelmia.

Naisilla lisääntymisterveys vaikuttaa monin tavoin muuhunkin terveyteen ja joillakin ulkomaalaistaustaisilla naisilla siihen liittyy erityishaasteita. Tässä tutkimuksessa havaittiin suuria eroja eri taustamaaryhmien välillä hormonaalisen raskauden ehkäisyn käytössä. Vastaavasti Suomessa aiemmin julkaistujen tutkimusten mukaan somaliaaustaustaiset naiset käyttivät muita harvemmin raskauden ehkäisy menetelmiä (Castaneda ym., 2012; Degni, Koivusilta & Ojanlatva, 2006). Myös soma-

limiehistä kaksi kolmasosaa raportoi, ettei halua käyttää ehkäisyä (Degni, Mazengo, Vaskilampi & Essen, 2008). Syynä siihen ettei käytetä raskauden ehkäisyä, on tavallisimmin uskonto ja tapakulttuuri.

Raskauden keskeytyksiä oli rekisteritiedon perusteella vuosina 1994–2002 maahanmuuttajanaisilla jonkin verran koko väestöä vähemmän, mutta joissakin maahanmuuttajaryhmissä selvästi enemmän (Malin & Gissler 2008). Myös Maamu-tutkimuksen perusteella raskauden keskeytykset olivat selvästi muita yleisempiä venäläistaustaisilla naisilla (Castaneda ym., 2012). Myös tämän tutkimuksen tuloksissa huolestuttavana voidaan pitää sitä, että ulkomaalaistaustaisista naisista huomattavasti useampi oli kokenut toistuvia raskauden keskeytyksiä verrattuna Suomen koko väestön naiseen. Osa näistä on todennäköisimmin entisessä kotimaassa tehtyjä keskeytyksiä, jotka liittyvät erilaisiin käytäntöihin raskauden ehkäisyssä. Ulkomaalaistaustaisten naisten ehkäisyneuvontaan olisi kuitenkin tärkeitä kiinnittää erityistä huomiota myös Suomessa.

Synnytyksiin liittyvät ongelmat, perinataalikuolleisuus, lapsen pienipainoisuus ja ennenaikaiset synnytykset olivat rekisteritietojen perusteella vuosina 1999–2001 keskimääräistä yleisempiä Somaliasta, Pohjois-Afrikasta, Lähi-idästä sekä jossain määrin myös Itä-Euroopasta ja Etelä-Aasiasta muuttaneilla (Malin ja Gissler 2009). Maamu-tutkimuksen (Castaneda ym. 2012) mukaan somalialais-, kurdi- ja venäläistaustaisilla naisilla oli enemmän synnytyksiä ja spontaaneja keskenmenoja kuin tutkimuspaikkakuntien koko samanikäisen väestön naisilla. Myös tässä UTH-tutkimuksessa monisyntyttäjien osuus kaikista synnyttäneistä oli suurin muu Afrikka- sekä Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmissä. Lisäksi keskenmenon kokeneiden osuus oli suuri muu Afrikka-ryhmässä. Pakolaisena maahan tulleiden naisten määrän lisääntyessä on vahvistettava sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden osaamista naisten kulttuurisensitiivisessä kohtaamisessa, ohjauksessa ja hoidotyössä.

Tyttöjen ja naisten ympärileikkaukset (FGM) vaikuttavat monin tavoin naisten terveyteen. Niitä tehdään useissa Afrikan maissa sekä Lähi-idässä ja eräissä muissa Aasian maissa (THL 2015). Maamu-tutkimuksen mukaan Suomessa asuvista somalialaistaustaisista naisista 70 prosenttia ja kurditaustaisista 32 prosenttia oli ympärileikattuja (Castaneda ym., 2012). Lähes joka viides niistä UTH-tutkimuksessa haastatelluista naisista, jotka olivat kotoisin maista, joissa tehdään ympärileikkauksia, kertoi olevansa ympärileikattu (Castaneda ym., 2015). Suomessa on tehty jo pitkään tyttöjen ja naisten ympärileikkausten ehkäisyyn tähtäävää työtä. Tämän työn merkitys on entisestään korostunut Suomeen saapuvien pakolaistaustaisten naisten määrän kasvaessa. Ympärileikkausten yhteyttä naisten terveyteen olisi syytä tutkia tarkemmin.

Mielenterveysongelmien osalta tämän tutkimuksen tulokset ovat sopusoinnussa UTH-tutkimuksen muiden tulosten (psykkinen kuormittuneisuusoireilu; Castaneda ym., 2015) sekä aikaisempien tutkimusten tulosten (mm. Castaneda ym., 2012) kanssa. Tulokset vahvistavat tietoja siitä, että Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisen väestön tilanne on huolestuttava. Heillä, sekä miehillä että naisilla, oli enemmän lääkärin toteamia mielenterveysongelmia kuin Suomen koko väestössä tai muissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä, sekä muita ulkomaalaistaustaisia ryhmiä enemmän masennus-, uni- tai rauhoittavien lääkkeiden käyttöä. Tämä tulisi huomioida mielenterveyspalvelujen kohdentamisessa.

Useiden terveysongelmien osalta miesten ja naisten väliset erot ulkomaalaistaustaisessa väestössä olivat suuria ja erisuuntaisia eri etnisissä ryhmissä. Taustamaaryhmien ja sukupuolten väliset terveyserot tulisi nykyistä paremmin huomioida ulkomaalaistaustaisten terveystarkastuksissa, työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa sekä heille kohdennetussa terveysneuvonnassa ja tarjotuissa palveluissa. Yksilöille kohdennettujen palvelujen lisäksi tarvitaan ulkomaalaistaustaisten osallisuutta vahvistavia yhteisöihin kohdentuvia terveyden edistämistoimia sekä näiden mahdollistamista terveystieteellisin päätöksin ja kotouttamistoimin.

13

Toimintakyky ja työkyky

Työ- ja toimintakyvyssä suuria eroja
ulkomaalaistaustaisten ryhmien välillä

Shadia Rask, Päivi Sainio, Päivikki Koponen & Seppo Koskinen

Ulkomaalaistaustaisessa väestössä liikkumis- tai näkövaikeudet ovat keskimäärin yhtä yleisiä kuin Suomen koko väestössä. Sen sijaan ulkomaalaistaustaiset kokevat terveyspulmien rajoittavan tavanomaista toimintaansa harvemmin kuin koko väestö. Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus on ulkomaalaistaustaisten keskuudessa selvästi suurempi kuin koko väestössä. Työ- ja toimintakyvyn ongelmien yleisyys kuitenkin vaihtelee suuresti taustamaan mukaan.

Toimintakyky tarkoittaa ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä jokapäiväisen elämän toiminnoista – esimerkiksi työstä, opiskelusta, harrastuksista tai itsestä ja toisista huolehtimisesta, siinä ympäristössä, jossa hän elää. Ulkomaalaistaustaisten toimintakykyyn vaikuttavat samat tekijät kuin koko väestön toimintakykyyn: terveydentila, elintavat tai muut yksilölliset tekijät ja fyysisen, sosiaalisen tai asenneympäristön rajoittavat tai tukevat tekijät (ICF-luokitus, 2004, <https://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky>). Monet erityiskysymykset, esimerkiksi aiemmat traumaattiset kokemukset entisessä kotimaassa ja kielitaito, voivat merkittäväällä tavalla muokata ulkomaalaistaustaisen väestön kykyä selviytyä kotiin, vapaa-aikaan, työhön tai opiskeluun liittyvistä toimista.

Tässä luvussa käsitellään aluksi fyysisen toimintakyvyn rajoituksia (liikkumiskyky ja näkökyky), sitten rajoituksia tavanomaisessa toiminnassa ja lopuksi työkyvyn rajoituksia. Tutkimustuloksia psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn osa-alueilta on käsitelty toisessa julkaisussa (Castaneda, Larja, Nieminen, Jokela, Suvisaari, Rask, Koponen & Koskinen, 2015).

13.1 Liikkumiskyky

Liikkumisvaikeudet voivat rajoittaa osallistumisen mahdollisuuksia ja kaventaa elämäntilaa heikentäen siten elämänlaatua. Ne voivat myös osoittaa fyysisen kunnan rapistumista tai tuki- ja liikuntaelinten ongelmia. Eri maissa tehtyjen tutkimusten mukaan liikkumisvaikeudet ja muut fyysisen toimintakyvyn rajoitukset ovat monissa maahanmuuttajaryhmissä yleisempiä kuin koko väestössä (mm. Rask, Sainio, Castaneda, Härkänen, Stenholm, Koponen & Koskinen käsikirjoitus; Dallo, Booza & Nguyen, 2015).

Liikkumiskykyä kartoitettiin kysymyksellä: ”Pystytkö yleensä seuraaviin suorituksiin: a) juoksemaan lyhyehkön matkan (noin sata metriä), b) kävelemään noin puolen kilometrin matkan levähtämättä ja c) nousemaan ylös portaita noin kolme kerrosta (usean kerrosvälin)?” Haastattelijan ohjeissa tarkennettiin, että kysymyksellä tarkoitetaan suorituksia levähtämättä, eli ilman taukoa ja lepoa välillä. Haastateltajia neuvottiin tarvittaessa käyttämään apusanoja ”kykenet”, ”voit”, ”onnistut tekemään”. Vastausvaihtoehdot olivat 1) ilman vaikeuksia, 2) vähän vaikeuksia, 3) paljon vaikeuksia ja 4) en pysty ollenkaan. Alla tarkastellaan vähintään jonkin verran vaikeuksia raportoineiden osuutta (vaihtoehdot 2, 3 tai 4).

13.2 Liikkumisrajoitteet yleisimpiä Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisilla

Kävelyvaikeuksia kilometrin matkalla raportoi viisi prosenttia kaikista ulkomaalaistaustaisista, mutta vaikeudet olivat selvästi tätä yleisempiä Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka-ryhmässä (11 %) (taulukko 13.2.1).

Portaiden nouseminen useita kerrosvälejä oli hankalaa noin 10 prosentille ulkomaalaistaustaisesta väestöstä. Vaikeudet olivat tätä yleisempiä Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmässä ja harvinaisempia Aasia-ryhmässä. Suomen koko työikäisestä väes-

Taulukko 13.2.1

Liikkumisvaikeuksia raportoivien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan mukaan (suluissa 95 %:n luottamusvälit, %)

Maaryhmä	Vaikeuksia kävelyssä (n. 1 km)	Vaikeuksia portaiden nousussa (n. 3 kerrosta)	Vaikeuksia juoksemisessa (n. 100 m)
Venäjä ja Neuvostoliitto	4,0 (2,9–5,5)	8,3 (6,6–10,4)	20,6 (17,7–23,9)
Viro	4,7 (2,7–8,1)	9,2 (6,3–13,3)	17,5 (12,8–23,5)
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	10,9 (7,9–14,7)	21,8 (17,4–26,9)	29,0 (24,0–34,5)
Muu Afrikka	4,9 (2,6–9,1)	13,9 (9,0–20,7)	30,6 (23,9–38,2)
Aasia	2,6 (1,3–4,8)	5,2 (3,3–7,9)	15,5 (12,0–19,9)
EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka	4,5 (2,8–7,0)	8,1 (5,8–11,1)	16,7 (13,1–21,0)
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	5,0 (2,5–9,8)	11,2 (7,1–17,2)	20,4 (14,9–27,3)
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	4,7 (4,0–5,6)	9,9 (8,8–11,2)	20,4 (18,7–22,2)
Suomen koko väestö	NA	NA	23,0 (22,2–23,8)

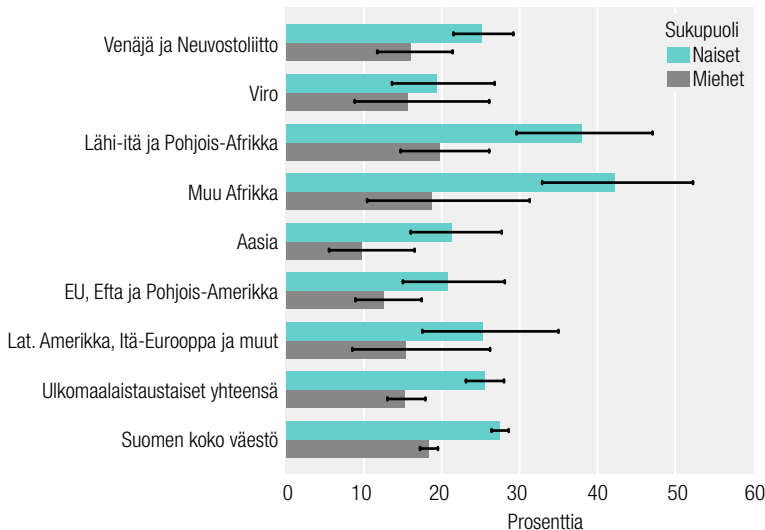
Tummennetut luvut poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi Suomen koko väestön tasosta
 NA = Suomen koko väestöä kuvaavaa tietoa ei ole saatavissa ATH-tutkimuksesta

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

töstä 23 prosenttia raportoi vaikeuksia juosta noin sadan metrin mittainen matka, ulkomaalaistaustaisista 20 prosenttia. Vastaava osuus oli selvästi suurempi Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka- sekä muu Afrikka-ryhmissä. Sen sijaan Aasia- sekä EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmissä vaikeuksia sadan metrin juoksussa raportoivien osuus oli pienempi kuin Suomen koko väestössä.

Kuvio 13.2.1

Sadan metrin juoksemisessa vaikeuksia ilmoittaneiden ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Sukupuolten välisiä eroja liikkumiskyvyssä havaittiin portaiden nousussa ja juoksemisessa, joissa ulkomaalaistaustaiset naiset raportoivat miehiä selvästi enemmän vaikeuksia. Kävelyssä oli samansuuntainen tulos, mutta erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Myös Suomen koko työikäisessä väestössä vaikeudet sadan metrin juoksussa olivat selvästi yleisempiä naisilla (28 %) kuin miehillä (18 %; kuvio 13.2.1). Aiemmissakin tutkimuksissa liikkumisvaikeuksien on todettu olevan yleisempiä naisilla kuin miehillä (esim. Mechakra-Tahiri, Freeman, Haddad, Samson & Zunzungeui, 2012), ja erityisesti se tulee esille fyysisesti raskaissa suorituksissa (Sainio, Koskinen, Heliövaara, Martelin, Härkänen, Hurri, Miilunpalo & Aromaa, 2006).

13.3 Näkövaikeuksia noin viidellä prosentilla

Näköongelmia kartoitettiin kysymyksellä ”Pystyttekö näkemään tavallista sanomalehtitekstiä (silmälaseilla tai ilman)?” Vastausvaihtoehdot olivat ”1) ilman vaikeuksia, 2) vähän vaikeuksia, 3) paljon vaikeuksia ja 4) en pysty ollenkaan”. Alla tarkastellaan vähintään jonkin verran vaikeuksia raportoineiden osuutta (vaihtoehdot 2, 3 tai 4).

Vaikeuksia sanomalehtitekstin näkemisessä raportoi 5 prosenttia ulkomaalaistaustaisesta väestöstä. Maaryhmien tai sukupuolten välillä ei esiintynyt oleellisia eroja (taulukko 13.4.1). Tulos poikkeaa Maamu-tutkimuksesta saadusta tuloksesta, jonka mukaan vaikeudet sanomalehtitekstin lukemisessa olivat selvästi yleisempiä kurdi- ja somalialaistaustaisilla henkilöillä (31 ja 18 prosenttia) kuin koko väestössä (5 prosenttia) (Koskinen, Rask & Sainio, 2012). Syynä voi osittain olla kysymyksen muotoiluun tehdyt tarkennukset UTH-tutkimuksessa. Haastattelijoiden ohjeissa tähdennettiin, että tarkoitus on selvittää näkökykyä, ei lukutaitoa. Jos tutkittava ei osannut lukea, pyydettiin häntä arvioimaan, miten hän pystyy muuten näkemään pieniä sanomalehtitekstin kokoa vastaavia merkkejä. Tarvittaessa näytettiin esimerkkiteksti ja arvioitiin, miten tutkittava erottaa kirjainmerkit siinä.

13.4 Tavanomaisen toiminnan rajoitukset harvinaisempia ulkomaalaistaustaisilla kuin koko Suomen väestössä

Haastattelussa kysyttiin tavanomaisen toiminnan rajoitteita käyttäen ns. GALI-kysymystä (Global Activity Limitation Indicator), joka on yksi kolmesta eurooppalaiseen haastattelututkimuksiin sisällytettäväksi suositelluista terveyskysymyksistä (Minimum European Health Module) (Robine & Jagger, 2003), koettua terveyttä ja pitkäaikaissairauksia koskevien kysymysten rinnalla. Kysymyksellä selvitetään, missä määrin jokin terveysongelma on rajoittanut tavanomaista toimintaa kuuden viime kuukauden aikana muihin ihmisiin verrattuna. Vastausvaihtoehdot ovat: toimintanne on ”1) ollut vakavasti rajoitettua”, ”2) ollut rajoitettua, mutta ei vakavasti” ja ”3) ei ole lainkaan rajoitettua”. Tässä raportoidaan rajoituksia kokeneiden osuus (vaihtoehdot 1 ja 2).

Tavanomaisen toiminnan rajoitteita terveysongelman vuoksi kokevien osuus oli koko ulkomaalaistaustaisessa väestössä 16 prosenttia (taulukko 13.4.1). Osuus oli

Taulukko 13.4.1

Näkövaikeuksia ja tavanomaisen toiminnan rajoitteita kokevien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista taustamaan mukaan, % (suluissa 95 %:n luottamusvälit)

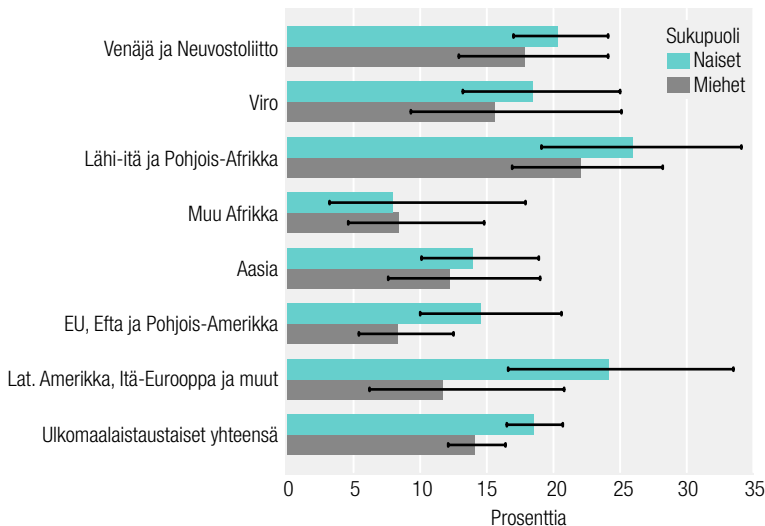
Maaryhmä	Vaikeuksia sanomalehtitekstin näkemisessä	Rajoitteita tavanomaisissa toiminnoissa terveysongelman vuoksi
Venäjä ja Neuvostoliitto	4,8 (3,6–6,5)	19,1 (16,0–22,6)
Viro	4,9 (2,9–8,3)	17,0 (12,7–22,5)
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	5,3 (3,3–8,3)	23,9 (19,5–29,0)
Muu Afrikka	7,1 (3,5–13,8)	8,1 (4,8–13,5)
Aasia	6,7 (4,5–10,0)	13,1 (9,9–17,1)
EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka	2,4 (1,3–4,4)	11,4 (8,6–15,0)
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	2,7 (1,1–6,5)	17,9 (13,0–24,1)
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	4,9 (4,1–5,9)	16,3 (14,8–17,9)

Lähde: UTH-tutkimus 2014, THL

keskimääräistä suurempi Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmässä (24 %) ja pienempi muu Afrikka-ryhmässä (8 %). Koko ulkomaalaistaustaisessa väestössä naiset (18 %) kokivat rajoitteita pitkäaikaissairauden tai terveysongelman vuoksi yleisemmin kuin miehet (14 %; kuvio 13.4.1), mutta maaryhmittäin tarkasteltuna tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä ei havaittu. Suomen koko väestöä kuvaavaa tietoa ei ole saatavissa ATH-tutkimuksesta. Suomesta on saatavilla vertailutietoa vuoden 2012 Elinolotutkimuksesta (SILC), jonka mukaan Suomen työikäisestä väestös-

Kuvio 13.4.1

Rajoitteita tavanomaisessa toiminnassa terveysongelman vuoksi kokevien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, THL

tä (16–64-vuotiaat) 29 % raportoi tavanomaisen toiminnan rajoitteita, eli selvästi enemmän kuin ulkomaalaistaustaiset (lähde: http://ec.europa.eu/health/indicators/indicators/index_en.htm).

13.5 Työkyky

Työkykyä mitattiin kahdella kysymyksellä. Ensinnäkin kysyttiin: ”Oletetaan, että työkykyne on parhaimmillaan saanut 10 pistettä. Minkä pistemäärän antaisitte nykyiselle työkyvyllenne asteikolla 0–10? 0 tarkoittaa, ettette pystyisi nykyisin lainkaan työhön.” Enintään 7 pistettä nykyiselle työkyvyllenen antaneiden katsotaan arvioivan työkykynsä heikentyneeksi. Toisessa kysymyksessä vastaajaa pyydettiin arvioimaan, minkälainen hänen työkykynsä on nykyisin, ja vaihtoehtoina olivat ”1) täysin työkykyinen”, ”2) osittain työkyvytön” ja ”3) täysin työkyvytön”. Alla tarkastellaan itsensä osittain tai kokonaan työkyvyttömiksi arvioivien osuutta (vaihtoehdot 2 ja 3). Haastattelijoiden ohjeessa tarkennettiin, että kysymyksellä haetaan haastateltavan omaa käsitystä, ei esimerkiksi Kelan tai muun viranomaisen päätöstä riippumatta siitä, onko vastaaja tällä hetkellä ansiotyössä vai ei.

Suomen koko väestössä työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus oli 23 prosenttia (taulukko 13.5.1). Ulkomaalaistaustaisessa väestössä vastaava osuus oli selvästi korkeampi, 37 prosenttia. Kaikissa muissa paitsi muu Afrikka- sekä Latinalainen Amerikka-, Itä-Eurooppa- ja muut-ryhmissä työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus oli selvästi suurempi kuin Suomen koko väestössä. Koko ulkomaalaistaustaisessa väestössä itsensä osittain tai kokonaan työkyvyttömäksi arvioivien osuus oli 15 %. Osuus oli tätä suurempi Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmässä (22 %). Tästä osoittimesta ei ole saatavilla vertailutietoa ATH-tutkimuksesta, mutta Maamu-tutkimuksessa Suomen työikäisessä (18–64-vuotiaat) väestössä vuonna 2011 oli itsensä osittain tai kokonaan työkyvyttömäksi arvioivien osuus noin 10 % (Bergbom, Vää-

Taulukko 13.5.1

Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien sekä itsensä osittain tai kokonaan työkyvyttömäksi arvioivien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan mukaan, % (suluisa 95 %:n luottamusväli)

Maaryhmä	Työkyky heikentynyt (työkykypistemäärä ≤7)	Osittain tai kokonaan työkyvytön
Venäjä ja Neuvostoliitto	41,3 (36,4–46,3)	15,5 (12,9–18,6)
Viro	36,2 (29,6–43,3)	13,4 (9,4–18,6)
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	50,4 (43,7–57,2)	22,2 (17,7–27,5)
Muu Afrikka	17,9 (11,6–26,6)	12,2 (7,3–19,6)
Aasia	39,5 (32,9–46,4)	11,0 (8,2–14,8)
EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka	34,6 (28,4–41,2)	13,5 (10,1–17,7)
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	27,5 (19,2–37,6)	14,2 (9,4–21,0)
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	36,6 (34,1–39,2)	14,5 (13,0–16,0)
Suomen koko väestö	22,5 (21,7–23,4)	NA

Tummennetut luvut poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi Suomen koko väestön tasosta
NA = Suomen koko väestöä kuvaavaa tietoa ei ole saatavissa ATH-tutkimuksesta

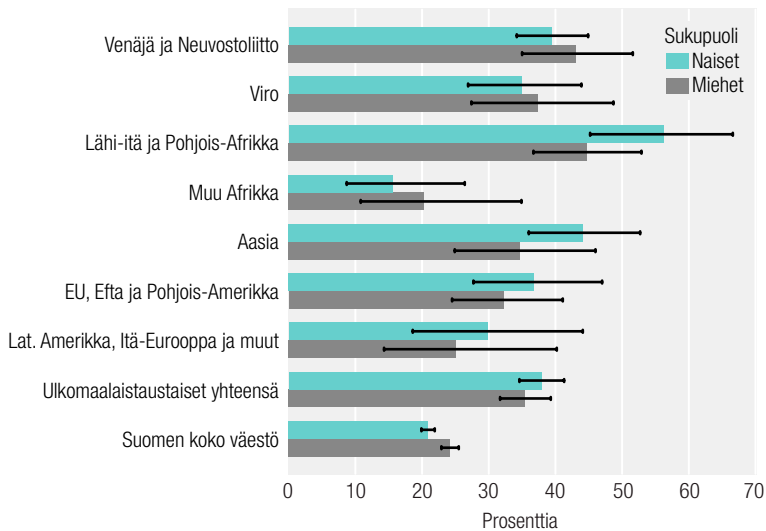
Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

nänen, Toivanen & Koskinen, 2012). Maamu-tutkimuksessa venäläis- ja kurditautaiset maahanmuuttajat arvioivat työkykynsä heikommaksi kuin koko väestö (Rask, Castaneda, Härkänen, Koponen, Bergbom, Toivanen, Gould & Koskinen painossa; Bergbom ym. 2012).

Ryhmiem sisällä sukupuolittaisissa tarkasteluissa Suomen koko väestössä miehistä (24 %) suurempi osuus kuin naisista (21 %) arvioi työkykynsä heikentyneeksi (kuvio 13.5.1). Ulkomaalaistaustaisia ryhmiä tarkasteltaessa vastaavia eroja sukupuolten välillä ei havaittu. Itsensä osittain tai kokonaan työkyvyttömäksi arvioivien osuus oli suurempi ulkomaalaistaustaisilla naisilla (17 %) kuin miehillä (12 %). Maaryhmiem sisällä sukupuolten välillä ei havaittu eroja.

Kuvio 13.5.1

Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH -tutkimukset 2014, THL

13.6 Johtopäätökset

Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus (UTH) osoittaa, että liikkumis- tai näkövaikeudet eivät keskimäärin ole ulkomaalaistaustaisilla yleisempiä kuin Suomen koko väestössä. Rajoitukset tavanomaisissa toiminnoissa ovat harvinaisempia, mutta itsensä kokonaan tai osittain työkyvyttömäksi kokevien osuus oli hiukan korkeampi kuin Suomen koko väestössä. Myös työkyvyn heikentymistä koettiin ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä selvästi useammin kuin Suomen väestössä. Ulkomaalaistaustaisten ryhmiem välillä on suuria eroja: esimerkiksi juoksuvaikeudet ovat Suomen koko väestöön verrattuna selvästi yleisempiä Lähi-itä- ja Afrikka-ryhmissä ja harvinaisempia Aasia- sekä EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmissä. Sekä liikkumiskyvyn rajoitukset että työkyvyn ongelmat kasautuvat erityisesti Lähi-itä- ja

Pohjois-Afrikka-taustaisille. Joka neljäs tähän ryhmään kuuluva koki jonkin terveysongelman rajoittavan tavanomaista toimintaansa ja lähes yhtä moni arvioi olevansa osittain tai kokonaan työkyvytön.

Tulos on sopusoinnussa Maamu-tutkimuksen tulosten kanssa, joiden mukaan fyysisen toimintakyvyn ja työkyvyn rajoitukset olivat yleisiä erityisesti kurditaustaisessa, mutta joiltain osin myös somalialaistauksessa väestössä (Rask ym., painossa; Rask ym., käsikirjoitus; Bergbom ym., 2012). Myös UTH-tutkimuksen ensimmäiset tulokset psyykkisestä kuormittuneisuudesta herättivät erityistä huolta Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisesta väestöstä Suomessa (Castaneda ym., 2015). Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta muuttaneiden heikentynyttä työ- ja toimintakykyä voi osaltaan selittää se, että suuri osa näiltä alueilta Suomeen muuttavista on pakolaisia. Pakolaistaustaisilla henkilöillä on erityisiä terveydentilan ongelmia niin maahanmuuttoa edeltäneiden, matkanaikaisten kuin Suomeen muuton jälkeisten kokemusten vuoksi. Suomeen myös otetaan pakolaiskiintiössä erityisesti sellaisia henkilöitä, joilla on terveydentilan ongelmia.

Ulkomaalaistaustaisen väestön työkykyarvioita voi heikentää tämän väestöryhmän korkeampi työttömyysaste ja työllistymisvaikeudet. Osa työkykyrajoitteita raportoineista on voinut arvioida työkykyään suhteessa työmarkkinakelpoisuuteensa. Toisaalta tiedetään, että suuri enemmistö työttömistä venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista maahanmuuttajista kokee olevansa työkykyisiä ja työhaluisia (Rask ym., painossa). UTH-tutkimus osoittaa, että ulkomaalaistaustaisen väestön työkykyä tukee erityisesti tukea.

14

Sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve ja käyttö

Ulkomaalaistaustaiset kokevat saaneensa
riittävästi sosiaali- ja terveyspalveluja

**Päivikki Koponen, Kristiina Manderbacka, Satu Jokela,
Anu Castaneda, Jaana Suvisaari & Liisa Suominen**

Ulkomaalaistaustaiset raportoivat koko Suomen väestöä harvemmin tyydyttämätöntä palvelutarvetta. Omasta mielestään riittämättömästi sosiaali- ja terveyspalveluja saaneiden ulkomaalaistaustaisten osuus vaihteli kuitenkin suuresti taustamaaryhmittäin. Terveyskeskuslääkärin ja sosiaalityöntekijän palvelujen koettu tarve oli ulkomaalaistaustaisilla koko väestöä yleisempää. Palvelujen käyttö ei välttämättä vastaa oireiluun ja sairastavuuteen perustuvaa palvelutarvetta, etenkin mielenterveyspalvelujen osalta.

Maahanmuuttajien sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeeseen ja käyttöön vaikuttavat henkilön taustamaa ja sen palvelujärjestelmä, maahanmuuttoikä ja maahanmuuton syyt, sosiaaliset suhteet ja niissä tapahtuneet muutokset, mahdolliset traumakokemukset, maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvät vaikeudet, sekä uuden kotimaan sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmästä saatu tieto ja muu kotoutumista tukeva toiminta (Norredam, Nielsen & Krasnik, 2009; Priebe, Sandhu, Dias, Gaddini, Greacen, Ioannidis, Kluge, Krasnik, Lamkaddem, Lorant, Puigpinósi Riera, Sarvary, Soares, Stankuna, Straßmayr, Wahlbeck, Welbel & Bogic, 2011). Erilaiset kulttuuriset käsitykset, saatu koulutus sekä yleinen terveystieto vaikuttavat kykyyn ja tapaan tunnistaa sairauksia ja omaan terveyteen vaikuttavia tekijöitä. Kielitaito sekä tulkkauksen saatavuus ja laatu vaikuttavat mahdollisuuksiin kuvailla oireita tai selostaa palvelutarvetta (Kerkkänen & Säävälä, 2015).

Henkilöstön asenteet, vuorovaikutustaidot ja kulttuurinen kompetenssi sekä hoidon tai palvelujen jatkuvuus ja käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat palvelujen saatavuuteen ja laatuun. Maahanmuuttajan kokemaa tarve ja henkilökunnan näkemys palvelun tarpeesta saattavat erota toisistaan (Priebe ym., 2011).

Palvelujen saatavuutta on viime vuosina eri maissa arvioitu tyydyttämättömänä palvelujen tarvetta määrittäen (mm. Allin & Masseria, 2009; Allin, Grignon & Le Grand, 2010; Manderbacka, Muuri, Keskimäki, Kaikkonen & Elovainio, 2012). Tutkimuksissa on esimerkiksi arvioitu tutkittavien terveydentilaa ja suhteutettu näin arvioitu palvelutarve toteutuneeseen käyttöön tai pyydetty asiakkaita itse arvioimaan palvelutarpeen tyydyttymistä (Allin ym., 2010). Tyydyttämättömän palvelutarpeen on todettu olevan yhteydessä erilaisiin syrjäytymisriskiin kasvattaviin sosiaalisiin tekijöihin, muun muassa työttömyyteen sekä huonoon terveydentilaan. Suomessa vuoden 2010 ATH-aineistoon perustuva tutkimus osoitti, että palvelujen käytön tarkastelu aliarvioi sosiaaliryhmittäisiä eroja palvelujen saatavuudessa (Manderbacka ym., 2012).

Suomessa ulkomaalaistaustaisilla on vahva luottamus julkiseen terveyden- ja sosiaalihuoltoon (Castaneda ym., 2012; Castaneda ym., 2015). Ulkomaalaistaustaiset luottivat Suomen palvelujärjestelmään jopa enemmän kuin koko väestö. Lähi-itä- ja Afrikka-taustaiset olivat muita useammin kohdanneet syrjintää terveysasemalla tai muissa terveyspalveluissa viimeksi kuluneen vuoden aikana (Castaneda ym., 2015).

Tässä luvussa kuvataan sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta, käyttöä ja kokemuksia saadun palvelun riittävydestä sekä lasten varhaiskasvatustarpeiden käyttöä. Lisäksi kuvataan internetin käyttöä sähköisten palvelujen käytön edellytyksenä sekä internetin käyttöön liittyvän koulutustarpeen näkökulmasta. Koulutus- ja kotoutumispalvelujen osalta palvelutarpeita ja palvelujen käyttöä käsitellään luvussa 3.

14.1 Lääkäripalvelut

Terveys- ja sosiaalipalvelujen käyttöä viimeksi kuluneen vuoden aikana tutkittiin aiemmin ATH-tutkimuksessa käytetyin kysymyksin. Vastajaa pyydettiin arvioimaan, onko hän mielestään saanut riittävästi sosiaali- ja terveyspalveluja 12 viime kuukauden aikana. Vastausvaihtoehtona olivat: ”en ole tarvinnut palvelua”, ”olisin tarvinnut, mutta en saanut palvelua”, ”olen saanut palvelua, mutta se ei ollut riittävä” sekä ”olen saanut palvelua ja se oli riittävä”. Näistä muun kuin ensimmäisen vaihtoehdon valinneet luoki-

teltiin palvelua tarvinneiksi. Ne, jotka vastasivat tarvinneensa mutta eivät saaneet palvelua lainkaan tai saatu palvelu ei ollut riittävää, luokiteltiin palvelua riittämättömästi saaneiksi eli heillä oli tyydyttämätöntä palvelun tarvetta. Palvelua riittämättömästi saaneiden osuutta tarkasteltiin rajattuna niihin, jotka olivat tarvinneet palvelua.

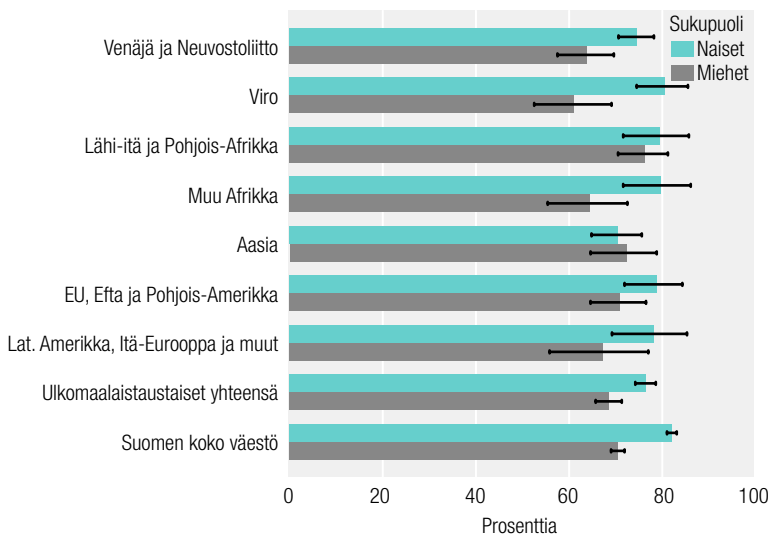
Lääkäriissä käymisestä kysyttiin: ”Kuinka monta kertaa olette oman sairautenne tai raskauden tai synnytyksen vuoksi käynyt lääkäriissä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?”. Tässä raportoidaan niiden osuus, jotka olivat vastanneet käyneensä lääkäriissä yhden tai useamman kerran.

Kaikissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä lähes yhtä suuri osuus (69–78 %) kuin koko väestössä (76 %) oli käynyt viimeksi kuluneen vuoden aikana ainakin kerran lääkärin vastaanotolla (kuvio 14.1.1). Naisista Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaiset sekä Aasia-taustaiset olivat kuitenkin käyttäneet lääkäripalveluja harvemmin kuin koko väestö. Miehistä puolestaan Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisista suurempi osuus oli käyttänyt lääkärin palveluja kuin Suomen koko väestön miehistä. Naisista yli neljä viidennestä oli käynyt kuluneen vuoden aikana lääkäriissä, miehillä osuus oli hieman pienempi. Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaiset, muu Afrikka-taustaiset ja virolaistaustaiset miehet olivat käyttäneet palveluita naisia harvemmin, samoin kuin koko väestössä. Muissa ryhmissä sukupuolten väliset erot olivat pieniä.

Terveyskeskuslääkärin palvelujen itse arvioitu tarve oli kaikissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä yleisempi (56–73 %) kuin koko väestössä keskimäärin (46 %) sekä miehillä että naisilla (kuvio 14.1.2). Sekä naisilla että miehillä suurin terveyskeskuslääkäripalvelujen tarve oli Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisilla. Samoin kuin koko väestössä, kaikissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä palvelujen tarve oli naisilla suurempi kuin miehillä, mutta ero oli tilastollisesti merkitsevä vain Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaisilla sekä Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisilla.

Kuvio 14.1.1

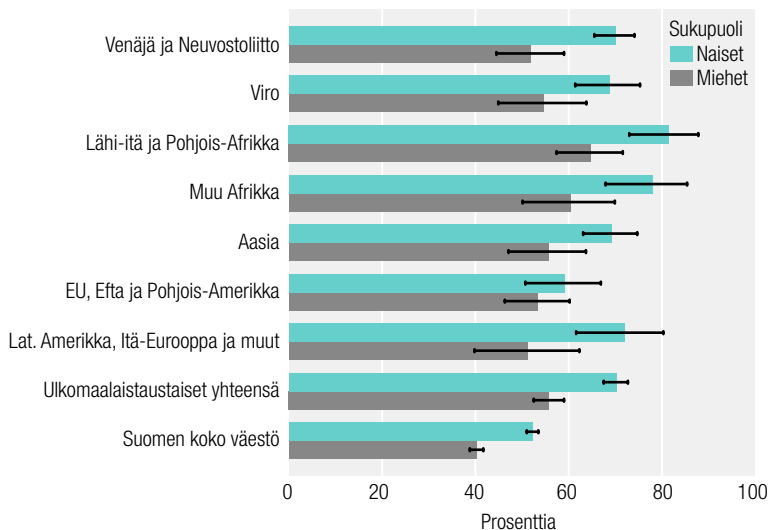
Lääkäriissä vähintään kerran 12 viime kuukauden aikana käyneiden ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH -tutkimukset 2014, THL

Kuvio 14.1.2

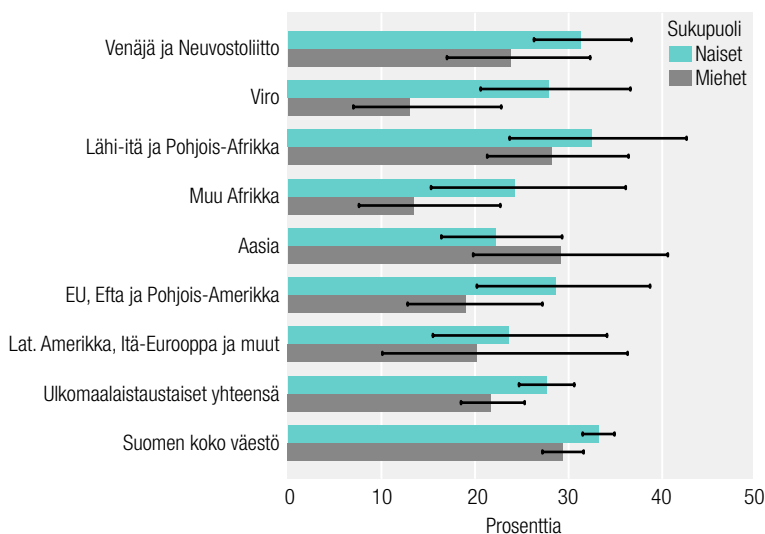
Terveyskeskuslääkärin palveluja viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana tarvinneiden ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH -tutkimukset 2014, THL

Kuvio 14.1.3

Terveyskeskuslääkärin palveluja viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana riittävästi saaneet, ikävakioitu osuus palvelua tarvinneista 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH -tutkimukset 2014, THL

Kokemus tyydyttämättömästä terveyskeskuslääkäripalvelujen tarpeesta oli kaikkia ryhmiä yhdessä tarkasteltaessa ulkomaalaistaustaisilla harvinaisempaa (25 %) kuin koko väestössä (32 %), sekä naisten että miesten osalta (kuvio 14.1.3). Naisista vain Aasia-taustaisilla tyydyttämätön palvelutarve oli merkittävästi harvinaisempaa kuin koko väestössä eikä tyydyttämätön palvelutarve ollut missään ulkomaalaistaustaisessa ryhmässä yleisempää kuin väestössä keskimäärin. Miehistä virolaistaustaisilla ja muu Afrikka-taustaisilla tyydyttämätöntä palvelutarvetta oli harvemmin kuin Suomen koko väestön miehillä, vain 13 prosentilla palveluita tarvinneista.

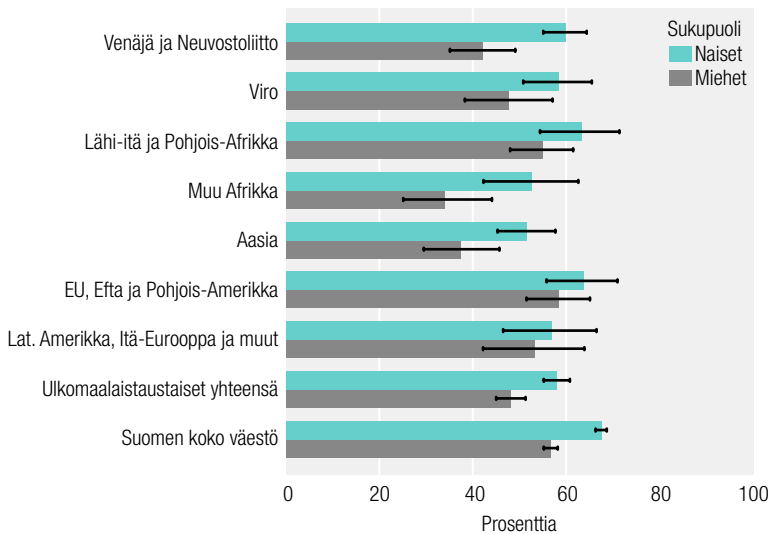
14.2 Suun terveydenhuolto

Suun terveydenhuoltopalvelujen käyttöä selvitettiin kysymyksessä: ”Hammashoitokäynteihin kuuluvat käynnit hammaslääkärin, suuhygienistin, hammashoitajan tai hammasteknikon luona. Milloin viimeksi kävitte hammashoidossa?”. Tässä raportoidaan niiden osuudet, jotka vastasivat käyttäneensä palveluja 12 viime kuukauden aikana.

Ulkomaalaistaustaisista, sekä miehistä että naisista, pienempi osa (53 %) kuin koko Suomen väestöstä (62 %) oli käyttänyt edeltäneen vuoden aikana suun terveydenhuollon palveluja (kuvio 14.2.1). Samoin kuin koko väestössä, ulkomaalaistaustaiset naiset olivat käyttäneet palveluja miehiä useammin kaikissa ryhmissä, mutta yksittäisistä ryhmistä ero oli merkittävä vain Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaisilla. Useimmissä

Kuvio 14.2.1

Suun terveydenhuollon palveluja viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käyttäneiden ikävakiointu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH -tutkimukset 2014, THL

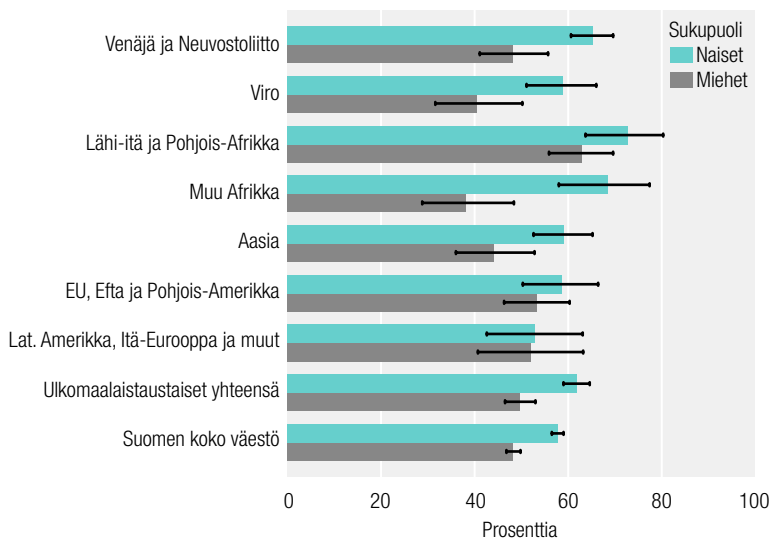
sa taustamaaryhmissä ulkomaalaistaustaiset naiset olivat käyttäneet suun terveydenhuollon palveluja hieman harvemmin kuin Suomen koko väestön naiset. Miehistä Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaisilla, muu Afrikka-taustaisilla sekä Aasia-taustaisilla palveluja käyttäneiden osuudet olivat pienempiä kuin suomalaisilla miehillä.

Suun terveydenhuollon palveluja tarvinneita oli ulkomaalaistaustaisissa hieman enemmän (56 %) kuin koko väestössä (53 %), erityisesti naisilla (kuvio 14.2.2). Naisista palvelujen tarve oli suurin Venäjä- ja Neuvostoliitto- sekä Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisilla. Miehillä erot koko väestöön olivat merkitseviä vain muu Afrikka-taustaisilla, joilla palvelujen tarve oli pienempi. Samoin kuin koko väestössä, ulkomaalaistaustaisilla naisilla palvelujen koettu tarve oli suurempi kuin miehillä erityisesti Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaisilla, Viro-taustaisilla ja muu Afrikka-taustaisilla.

Tyydyttämätöntä suun terveydenhuollon palvelutarvetta oli ulkomaalaistaustaisilla naisilla keskimäärin vähemmän (20 %) kuin koko väestön naisilla (28 %) ja miehillä koko väestön miesten kanssa lähes yhtä paljon (23 ja 24 %) (kuvio 14.2.3). Tyydyttämätöntä palvelutarvetta oli eniten Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisilla miehillä ja vähiten EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-taustaisilla. Naisilla tyydyttämätön suun terveydenhuollon palvelutarve poikkesi koko väestöstä selvästi vain EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-taustaisilla, joilla tyydyttämätön tarve oli vähäisintä.

Kuvio 14.2.2

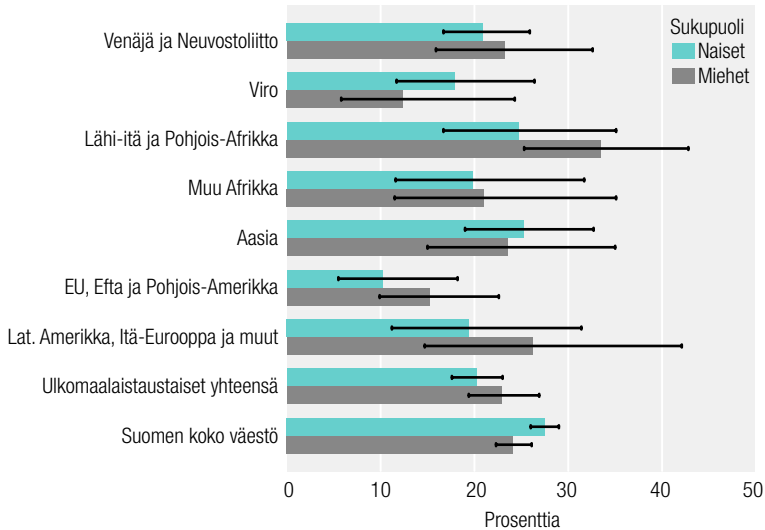
Suun terveydenhuollon palveluja viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana tarvinneiden ikävakioidu osuus 20–64-vuotiaista taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH -tutkimukset 2014, THL

Kuvio 14.2.3

Suun terveydenhuollon palveluja viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana riittävästi saaneet, ikävakioitu osuus palvelua tarvinneista 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH -tutkimukset 2014, THL

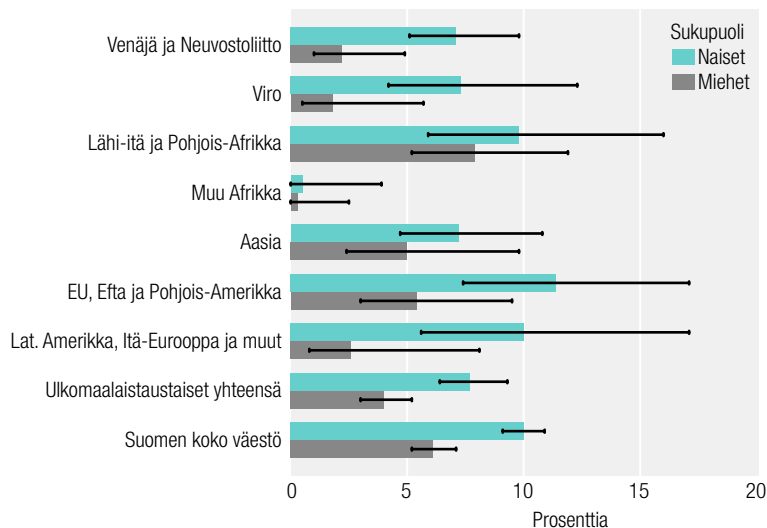
14.3 Mielenterveys- ja päihdepalvelut

Mielenterveys- tai päihdepalvelujen käyttöä kuluneen vuoden aikana selvitettiin kysymyksellä ”Mielenterveydellisiä ongelmia ovat esimerkiksi pitkään kestänyt ahdistuneisuus, unettomuus ja alakuloisuus. Oletteko käyttänyt joitain terveys- tai sosiaalipalveluita mielenterveydellisten tai päihteiden käyttöön liittyvien ongelmien takia viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana Suomessa?”. Tässä raportoidaan niiden osuus, jotka vastasivat kyllä. Tulokset lääkärin toteamista mielenterveysongelmista ja psyykelääkkeiden käytöstä esitetään tämän raportin luvussa 12 ja psyykkisestä kuormittuneisuusoireilusta toisessa julkaisussa (Castaneda ym., 2015).

Koko väestöstä kahdeksan prosenttia oli käyttänyt palveluja mielenterveydellisten tai päihteiden käyttöön liittyvien ongelmien takia viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, ja ulkomaalaistaustaiset yhteensä -ryhmässä vastaava osuus oli vähemmän, kuusi prosenttia (kuvio 14.3.1). Erityisen harvoin palveluita oli käytetty muu Afrikka-ryhmässä (alle 1 %), mutta myös Viro- sekä Venäjä- ja Neuvostoliitto-ryhmissä (5 %) vähemmän kuin Suomen koko väestössä. Naisilla palvelujen käytön suhteen muu Afrikka-ryhmä oli ainoa, jonka palvelujen käyttö poikkesi koko väestön naisista tilastollisesti merkitsevästi. Miehillä palvelujen käyttö oli koko väestön käyttöä harvinaisempaa Venäjä- ja Neuvostoliitto-taustaisilla (2 %). Samoin kuin Suomen koko väestössä, naiset käyttivät mielenterveyspalveluja enemmän kuin miehet ulkomaalaistaustaiset yhteensä-ryhmässä, sekä erityisesti Venäjä- ja Neuvostoliitto-ryhmässä.

Kuvio 14.3.1

Terveys- tai sosiaalipalveluja mielenterveydellisten tai päihteiden käyttöön liittyvien ongelmien takia viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käyttäneiden ikävakiointu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH -tutkimukset 2014, THL

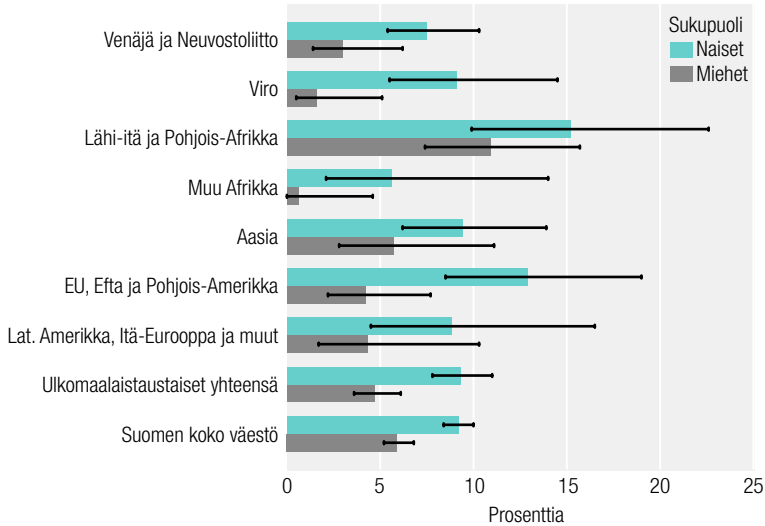
Mielenterveyspalvelujen koettu tarve oli ulkomaalaistaustaisilla keskimäärin samaa suuruusluokkaa (7 %) kuin koko väestössä (8 %) (kuvio 14.3.2). Tarve oli suurin sekä miehillä että naisilla, joiden taustamaa oli Lähi-idässä tai Pohjois-Afrikassa. Virolaistaustaiset sekä muu Afrikka-taustaiset miehet raportoivat koko väestöä harvemmin mielenterveyspalvelujen tarvetta. Palvelujen tarve oli kaikissa ryhmissä naisilla suurempi kuin miehillä.

Tyydyttämätöntä mielenterveyspalvelutarvetta ei voida tarkastella eri ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä pienen vastaajamäärän takia. Koko väestössä sitä esiintyi 34 prosentilla palveluja tarvinneista. Naisilla tyydyttämätön mielenterveyspalvelujen tarve oli ulkomaalaistaustaisilla pienempi (29 %) kuin koko väestössä (39 %), mutta ulkomaalaistaustaisilla miehillä suurempi (46 %) kuin koko väestössä (34 %).

Nämä tulokset ovat sopusoinnussa sekä muiden UTH-tutkimuksen tulosten (Castaneda ym., 2015) että aikaisemman tutkimuksen kanssa. Esimerkiksi Maa- ja metsätalouden tutkimuksessa (Castaneda ym., 2012) terveyspalveluja jonkin mielenterveydellisen ongelman vuoksi oli käyttänyt Suomen koko väestöstä yhdeksän prosenttia, kurditauktaustaisista 12 prosenttia, venäläistaustaisista kuusi prosenttia ja somalialaistaustaisista kaksi prosenttia. Tulokset osoittavat taustamaiden välisiä eroja mielenterveysasioiden suhteen ja nostavat esiin erityistä huolta Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisista, joilla ei ole Suomen koko väestöä enempää mielenterveyspalvelujen käyttöä, vaikka tarvetta heillä siihen esiintyykin enemmän.

Kuvio 14.3.2

Mielenterveyspalveluja 12 viime kuukauden aikana tarvinneiden osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH -tutkimukset 2014, THL

14.4 Sosiaalipalvelut

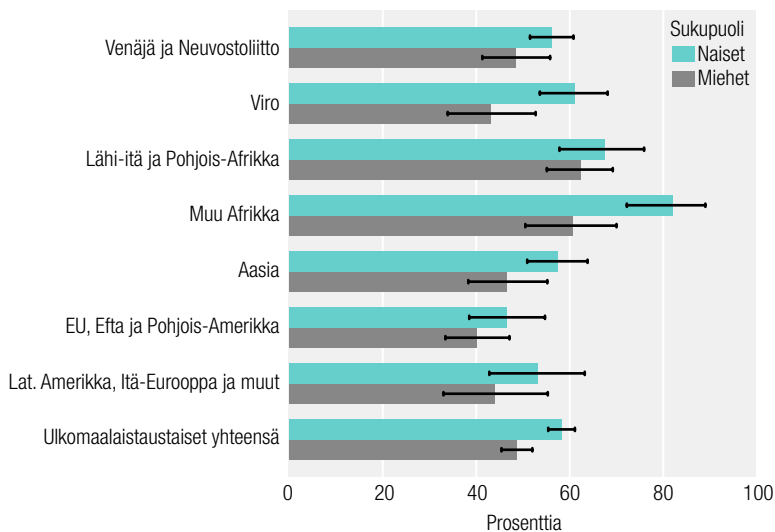
Sosiaalipalvelujen käytöstä ei kysytty yksityiskohtaisemmin, mutta käyttöä arvioitiin palvelukokemuksia ja syrjintää kartoittaneen kysymyksen perusteella. Tässä tarkastellaan niiden osuutta, jotka ottivat kantaa syrjintää arvioiviin palvelukokemuskysymyksiin Kelassa tai sosiaalitoimistossa asioinnista viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Tämän perusteella Kelan tai sosiaalitoimiston palveluja viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneet määriteltiin sosiaalipalveluja käyttäneiksi. Tällä tavoin kysytty vertailutieto sosiaalipalvelujen käytöstä puuttuu koko väestön osalta.

Kelan tai sosiaalitoimiston palveluja oli käyttänyt noin puolet (49 %) ulkomaalaistaustaisista naisista ja vähän yli puolet (58 %) miehistä (kuvio 14.4.1). Sosiaalipalvelujen käyttö oli yleisintä Lähi-itä- ja Afrikka-taustaisilla miehillä ja harvinaisinta EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-taustaisilla miehillä ja naisilla. Naisilla palvelujen käyttö oli yleisempää kuin miehillä kaikissa ryhmissä, mutta ero oli merkitsevää vain virolaistaustaisilla ja muu Afrikka-taustaisilla.

Sosiaalityöntekijän palvelujen tarvetta ja palvelun riittävyttä arvioitiin samassa kysymyssarjassa kuin muitakin palveluja. Sosiaalityöntekijän palvelujen tarve oli ulkomaalaistaustaisilla miehillä ja naisilla melkein kaksinkertainen (miehet 20 % ja naiset 22 %) koko väestöön verrattuna (miehet 11 % ja naiset 12 %) (Kuvio 14.4.2). Vain EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-taustaisilla ja virolaistaustaisilla palvelujen tarve ei poikennut koko väestöstä. Palvelujen tarve oli erityisen yleistä Lähi-itä- ja Poh-

Kuvio 14.4.1

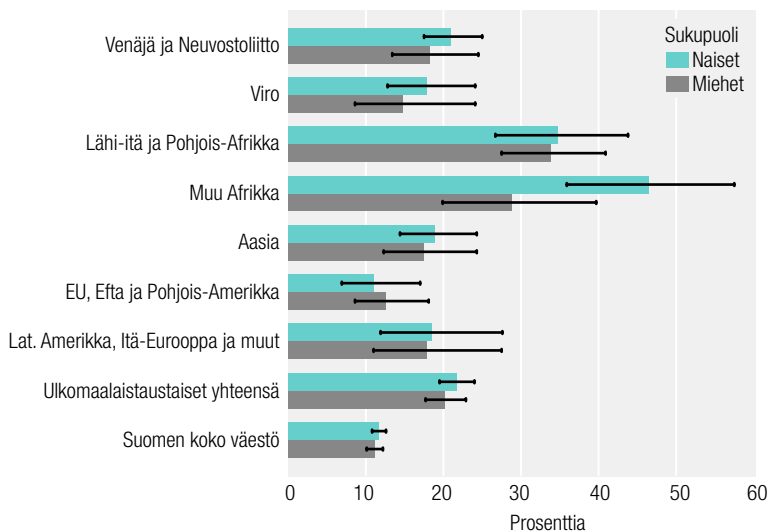
Kelan tai sosiaalitoimiston palveluja viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käyttäneiden ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, THL

Kuvio 14.4.2

Sosiaalityöntekijän palveluja 12 viime kuukauden aikana tarvinneiden osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

jois-Afriikka- sekä muu Afriikka-taustaisilla miehillä ja naisilla. Palvelujen tarpeessa ei juuri ollut eroja miesten ja naisten välillä lukuun ottamatta muu Afriikka-taustaisia.

Tyydyttämätöntä sosiaalityöntekijän palveluntarvetta ei voida tarkastella erikseen taustamaaryhmittäin, koska vastaajamäärät ovat liian pieniä. Ulkomaalaistaustaisista sosiaalityöntekijän palveluita tarvinneista miehistä 32 %, kun taas koko väestössä 54 % koki tyydyttämätöntä sosiaalipalvelujen tarvetta. Naisilla luvut olivat 35 % ja 64 %. Hyvinvointi ja palvelut -tutkimuksessa (Muuri & Manderbacka, 2014) vuonna 2013 tyydyttämätön toimeentulotuen tarve oli miehillä 46 % ja naisilla 44 % ja tyydyttämätön sosiaalipalvelujen tarve miehillä 9 % ja naisilla 12 %. ATH- ja UTH-tutkimuksissa ei kysytty erikseen toimeentulotuen tarpeesta ja saamisesta, jolloin toimeentulotuen tarvetta ja saamista on todennäköisimmin arvioitu osana sosiaalipalveluja mikä lisää palvelun riittämättömyyden kokemusta.

14.5 Varhaiskasvatus

Lasten päivähoidon on varhaiskasvatuspalvelu, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka. Varhaiskasvatus voi ulkomaalaistaustaisilla tukea lapsen kielen oppimista ja kouluvalmiuksia, mutta sillä voi olla merkitystä myös koko perheen kotoutumiseen muun muassa kun päivähoidossa tutustutaan suomalaisiin perinteisiin ja tapoihin. Päivähoidossa olevat ulkomaalaistaustaiset lapset voivat puolestaan edistää muiden lasten ja heidän perheidensä tutustumista toisiin kulttuureihin ja ihmisten erilaisuuteen. Lasten päivähoidosta ei ole kysymyksiä ATH-tutkimuksessa, joten vanhemmilta kysyttyä vertailutietoa koko Suomen väestöstä ei ole käytettävissä. Vuoden 2013 päivähoidotilastojen mukaan noin 63 prosenttia kaikista Suomen 1–6-vuotiaista lapsista oli joko kunnallisessa tai yksityisessä päivähoidossa, enemmistö heistä kokopäivähoidossa (Säkkinen & Kuoppala, 2014).

Niistä haastatteluun osallistuneista ulkomaalaistaustaisista, joilla oli ainakin yksi alle seitsemänvuotias lapsi, 53 prosentilla nuorin lapsi oli päivähoidossa kodin ulkopuolella. Eri taustamaaryhmien välillä ei ollut tässä eroja (Taulukko 14.5.1). Taus-

Taulukko 14.5.1

Nuorimman lapsen päivähoidon sekä kokopäivähoidon yleisyys vuonna 2014 (suluissa 95 %:n luottamusväli), %

Maaryhmä	Nuorin lapsi päivähoidossa (osuus niistä, joilla alle 7-vuotiaita lapsia)	Kokopäivähoidossa (osuus päivähoidossa olevista lapsista)
Venäjä ja Neuvostoliitto	49,1 (41,0–57,2)	86,5 (76,5–92,7)
Viro	50,3 (40,1–60,5)	88,7 (75,9–95,1)
Lähi-itä ja Pohjois-Afriikka	49,4 (40,2–58,7)	76,0 (63,6–85,1)
Muu Afriikka	59,8 (48,9–69,8)	83,1 (69,0–91,6)
Aasia	59,1 (49,9–67,7)	85,5 (75,1–92,0)
EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka	50,5 (40,5–60,4)	80,0 (65,5–89,4)
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	56,3 (45,0–67,0)	77,8 (63,2–87,7)
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	53,3 (49,6–57,0)	83,1 (79,0–86,6)

Lähde: UTH-tutkimus 2014, THL

tamaaryhmien välillä ei ollut myöskään eroja kokopäivähoidossa olevien osuudessa päivähoidossa olevista nuorimmista lapsista. Kaikissa ryhmissä enemmistö lapsista oli kokopäivähoidossa (83 %). Koska tässä on tarkasteltu vain perheen nuorimpien lasten päivähoitoa, on päivähoidossa olevien osuus ymmärrettävästi alhaisempi kuin päivähoitotilastoissa.

14.6 Internetin käyttö

Sosiaali- ja terveyspalveluissa on Suomessa viime vuosina kehitetty sähköisiä palveluja muun muassa ajanvarauksessa sekä mahdollistamaan palveluja tarvitsevien tiedon saanti eri palveluista ja palvelujen tarpeeseen liittyvistä asioista. Siksi internetin käyttöä käsitellään tässä palvelujen käyttöön vaikuttavana tekijänä. Internetin käyttöä selvitettiin kysymällä ”Käytättekö Internetiä seuraaviin tarkoituksiin: sähköiseen asiointiin (esim. verkkopankki, Kela, verotoimisto, lippupalvelu, kunnan palvelut); tietojen hakemiseen (esim. aikataulut, terveystieto ym.); ja yhteydenpitoon (esim. sähköposti, Facebook, keskustelupalstat ym.)?”. Vastausvaihtoehtoina oli ”kyllä” ja ”ei” ja tarkastelussa on ”kyllä” vastanneiden osuus.

Koko Suomen 20–64-vuotiaasta väestöstä 93 prosenttia raportoi käyttävänsä internetiä sähköiseen asiointiin ja tietojen hakemiseen (taulukko 14.6.1). Ulkomaalaistaustaisista tämä osuus oli hieman pienempi (86–89 %), joskin myös heistä suurin osa käytti internetiä sähköiseen asiointiin ja tietojen hakemiseen. Tietojen hakeminen internetistä oli yhtä yleistä kuin Suomen koko väestössä Venäjä- ja Neuvostoliitto-, Viro- sekä EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmissä (93–97 %) ja sähköinen asiointi yhtä yleistä kuin Suomen koko väestössä Viro- sekä EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmissä (93–95 %), mutta muissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä tällainen internetin käyttö oli harvinaisempaa kuin Suomen koko väestössä (74–89 %). Myös yhteydenpidon yleisyys internetin avulla vaihteli ryhmien välillä ollen harvinaisinta Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka- sekä muu Afrikka-ryhmissä (85–89 %).

Taulukko 14.6.1

Internetiä eri tarkoituksiin käyttävien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan mukaan, % (suluissa 95 %:n luottamusväli)

Maaryhmä	Sähköinen asiointi	Tietojen hakeminen	Yhteydenpito
Venäjä ja Neuvostoliitto	89,2 (86,2–91,6)	92,6 (90,1–94,6)	93,3 (91,1–95,0)
Viro	94,6 (90,2–97,1)	96,9 (93,5–98,5)	96,5 (93,9–98,0)
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	74,3 (68,1–79,6)	77,7 (72,4–82,3)	88,7 (84,6–91,8)
Muu Afrikka	76,6 (68,1–83,3)	76,8 (68,7–83,3)	85,0 (79,6–89,1)
Aasia	78,7 (73,0–83,4)	81,3 (76,0–85,6)	90,0 (85,7–93,1)
EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka	93,0 (89,5–95,4)	94,7 (91,5–96,7)	96,8 (94,5–98,1)
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	84,3 (77,2–89,5)	85,9 (78,0–91,3)	95,7 (91,4–97,9)
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	86,2 (84,4–87,8)	88,8 (87,1–90,3)	93,6 (92,5–94,5)
Suomen koko väestö	93,2 (92,7–93,6)	93,3 (92,8–93,8)	NA

Luvut ikävakioituja

Tummennetut luvut poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi Suomen koko väestön tasosta

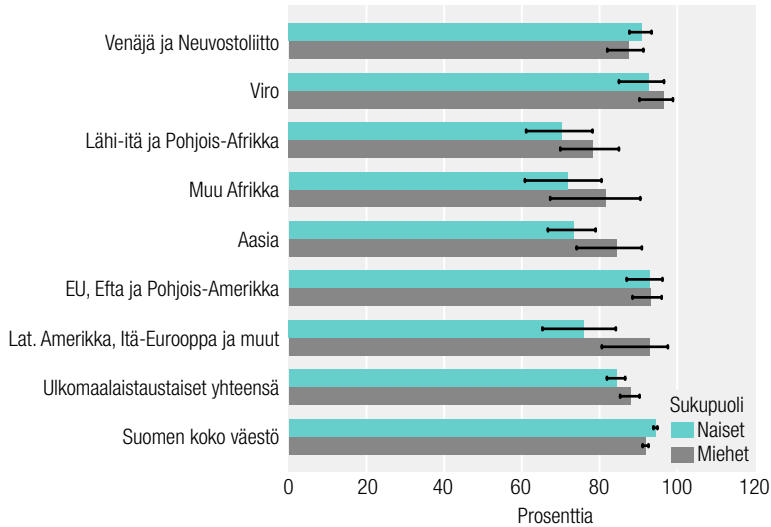
NA=Suomen koko väestöstä kuvaavaa tietoa ei ole saatavissa

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Suomen koko väestön osalta naiset olivat hieman aktiivisempia internetin käyttäjiä kuin miehet, mutta vastaavaa sukupuolieroja ei tullut ulkomaalaistaustaisten

Kuvio 14.6.1

Internetiä sähköiseen asiointiin käyttävien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

keskuudessa esiin (kuviot 14.6.1). Muu Afrikka-ryhmän osalta naiset käyttivät internetiä yhteydenpitoon miehiä harvemmin (miehet 95 %, naiset 75 %).

14.7 Johtopäätökset

Lääkäripalvelujen käytössä ei ollut juuri eroja ulkomaalaistaustaisten ja koko väestön välillä. Sen sijaan terveyskeskuslääkärin palvelujen tarve oli ulkomaalaistaustaisilla, erityisesti Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisilla suurempi kuin koko väestössä. Tämä johtuu todennäköisimmin ulkomaalaistaustaisten koko Suomen väestöä vähäisemmästä työterveyshuollon ja yksityislääkäripalvelujen käytöstä, jolloin terveyskeskus on heille useammin ensisijainen hoitopaikka kuin koko Suomen väestölle (Castaneda ym., 2012).

Ulkomaalaistaustaiset olivat ristiriitaisesti käyttäneet vähemmän suun terveydenhuollon palveluja vaikka raportoivat yleisemmin palvelujen tarvetta kuin koko väestö. Tämä ristiriita korostui erityisesti ulkomaalaistaustaisten naisten kohdalla, jotka myös raportoivat harvemmin riittämättömiä palveluja kuin suomalaiset naiset. Myös sosiaalityöntekijän palveluita ulkomaalaistaustaiset kokivat tarvitsevansa

enemmän kuin Suomen koko väestö. Koetussa mielenterveyspalvelujen tarpeessa ei ollut vastaavaa eroa.

Niiden ulkomaalaistaustaisten osuus, jotka raportoivat saaneensa riittämättömästi tässä tarkasteltuja sosiaali- ja terveyspalveluja, vaihteli suuresti taustamaaryhmittäin, mutta keskimäärin ulkomaalaistaustaiset raportoivat koko Suomen väestöä harvemmin tyydyttämätöntä palvelutarvetta. Ulkomaalaistaustaisilla voi olla vähemmän odotuksia palvelujen laadusta ja määrästä, eivätkä he aina ole tietoisia kaikista palveluista. Tätä mahdollista tiedon puutetta yritettiin UTH-tutkimuksessa ratkaista niin, että haastattelihoito ohjeistettiin tarvittaessa tarkentamaan mistä eri palveluissa on kysymys. Tämä on saattanut kuitenkin jonkin verran heikentää UTH- ja ATH-tutkimustiedon vertailukelpoisuutta, kun ATH-tutkimukseen postikyselynä vastanneista ei voida tietää, mitä kaikkea he ovat ottaneet huomioon kunkin palvelun riittävyttä arvioidessaan.

Päivähoidon osalta tulokset antavat viitteitä siitä, että ulkomaalaistaustaiset lapset ovat varsin kattavasti päivähoidon piirissä. Tässä tarkasteltiin kuitenkin vain nuorimman lapsen päivähoitoa. Jatkossa tulisi arvioida tarkemmin varhaiskasvatuksen toteutumista niissä ikäryhmissä, joissa esiopetuksen ja päivähoidon merkitys kouluvalmiuksien kehittymisen kannalta on tärkein.

Sähköisten palvelujen käytössä ja internetistä löytyvän luotettavan terveystiedon hyödyntämisessä monet ulkomaalaistaustaiset, erityisesti Lähi-idästä ja Afrikasta maahan muuttaneet naiset voivat jäädä muuta väestöä heikompaan asemaan. Nämä ryhmät tulisi huomioida sähköisten palvelujen kehittämisessä ja heidän kotoutumistaan tulisi tukea myös internetin käytön opastuksessa.

Taustamaaryhmien väliset erot palvelujen käytössä, koetussa palvelutarpeessa ja tyydyttämättömän palvelutarpeen osalta voivat osittain selittyä erilaisilla maahanmuuton syillä, maassaoloajan kestolla ja sillä, minkä ikäisenä maahan on muutettu. Näihin tullaan paneutumaan tarkemmin myöhemmissä tutkimuksissa, joissa voidaan yksityiskohtaisemmin selvittää myös terveydentilan ja sairastavuuden yhteyttä palvelujen käyttöön ja palvelutarpeisiin. Tämän tutkimuksen terveydentilaa ja mielenterveyttä koskevien tulosten perusteella voidaan olettaa, että palvelujen käyttö ei välttämättä vastaa oireiluun ja sairastavuuteen perustuvaa palvelutarvetta, etenkin mielenterveyspalvelujen osalta.

15

Elämänlaatu

Ulkomaalaistaustaiset ovat tyytyväisempiä ihmissuhteisiinsa kuin Suomen koko väestö

Anu Castaneda & Timo M. Kauppinen

Hieman pienempi osuus ulkomaalaistaustaisista (74 %) koki elämänlaatunsa hyväksi Suomen koko väestöön nähden (78 %). Toisaalta ihmissuhteisiinsa tyytyväisiä oli enemmän ulkomaalaistaustaisissa kuin Suomen koko väestössä. Lähi-itä- ja Pohjois-Afriikka-taustaisen väestön tilanne näyttää elämänlaatua koskevien tulosten valossa erityisen heikolta, sillä elämänlaatunsa hyväksi kokevia oli selvästi vähemmän (58 %) kuin muissa ulkomaalaistaustaisissa ryhmissä tai Suomen koko väestössä.

Elämänlaatu voidaan määritellä monin tavoin, esimerkiksi terveyteen liittyvänä elämänlaatuna. Silloin elämänlaatu nähdään yksilön subjektiivista kokemusmaailmaa kuvaavana käsitteenä sisältäen niin psyykkisen, sosiaalisen kuin fyysisenkin ulottuvuuden, sekä elämänlaadun yleisarvion (Huusko & Pitkälä, 2006). Maailman terveysjärjestön elämänlaatumittarista (WHOQOL-100) kehitetty lyhyempi versio (WHOQOL-BREF) on väestötutkimuksissa yleisesti käytetty mittari (WHO, 1996). EUROHIS-QOL on puolestaan WHO:n elämänlaatumittareiden pohjalta kehitetty kahdeksan kysymystä sisältävä patteristo (Power, 2003), joka on todettu validiksi mittariksi useissa eri kulttuuriympäristöissä (Schmidt, 2005).

Tässä tutkimuksessa elämänlaata mitattiin EUROHIS-QOL -kysymyspatteriston avulla. Ensimmäisenä oli yleiskysymys ”Millaiseksi arvioitte elämänlaatunne?”. Vastausvaihtoehdoiksi esitettiin 1) erittäin huono, 2) huono, 3) ei hyvä eikä huono 4) hyvä 5) erittäin hyvä, ja tarkastelussa on vähintään ”hyvä” vastanneiden osuus. Tämän kysymyksen mukaan elämänlaatusa hyväksi koki Ulkomaalaistaustaiset yhteensä -ryhmässä 74 prosenttia, mikä oli hieman vähemmän kuin Suomen koko väestössä (78 %; taulukko 15.1). Maaryhmäkohtaiset erot olivat selviä ulkomaalaistaustaisten keskuudessa. Lähi-itä- ja Pohjois-Afriikka-ryhmässä elämänlaatusa hyväksi kokevien osuus oli selvästi pienin (58 %), mutta myös Viro- ja Aasia-ryhmissä elämänlaatusa hyväksi kokevia oli vähemmän kuin koko väestössä, 70–71 prosenttia. EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmässä elämänlaatusa hyväksi kokevia oli puolestaan enemmän kuin koko väestössä, jopa 86 prosenttia.

Suomen koko väestön osalta naisissa (81 %) oli enemmän elämänlaatusa hyväksi kokevia kuin miehissä (75 %; kuvio 15.1). Ulkomaalaistaustaiset yhteensä -ryhmässä vastaavaa sukupuolieroa ei tullut esiin (miehet 72 %, naiset 75 %), mutta ulkomaalaistaustaisissa naisissa oli vähemmän elämänlaatusa hyväksi kokevia kuin Suomen koko väestön naisissa. Naisista Viro-ryhmässä (72 %), Lähi-itä- ja Pohjois-Afriikka-ryhmässä (64 %) sekä Aasia-ryhmässä (70 %), ja tilastollisesti lähes merkitsevästi muu Afriikka-ryhmässä (71 %), oli vähemmän elämänlaatusa hyväksi kokevia Suomen koko väestöön verrattuna. Michistä puolestaan EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-ryhmässä elämänlaatusa hyväksi kokevien osuus oli suurempi (87 %)

Taulukko 15.1

Elämänlaatusa hyväksi kokevien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, % (sulussa 95 %:n luottamusväli)

Maaryhmä	Yhteensä	Miehet	Naiset
Venäjä ja Neuvostoliitto	75,0 (70,8–78,7)	73,0 (65,7–79,3)	76,9 (72,7–80,7)
Viro	70,2 (63,9–75,7)	68,1 (58,0–76,8)	72,2 (64,6–78,7)
Lähi-itä ja Pohjois-Afriikka	58,0 (52,0–63,8)	52,3 (45,0–59,5)	63,6 (53,9–72,3)
Muu Afriikka	75,7 (68,9–81,5)	80,5 (71,8–87,0)	71,1 (60,2–80,0)
Aasia	71,3 (65,6–76,3)	72,6 (63,2–80,4)	69,9 (63,2–75,8)
EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka	86,3 (82,1–89,6)	86,5 (81,0–90,5)	86,0 (79,3–90,9)
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	76,8 (68,8–83,3)	74,8 (62,0–84,4)	78,9 (68,3–86,6)
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	73,6 (71,5–75,5)	72,3 (69,1–75,3)	74,9 (72,3–77,3)
Suomen koko väestö	77,9 (77,1–78,8)	75,3 (73,9–76,6)	80,5 (79,5–81,6)

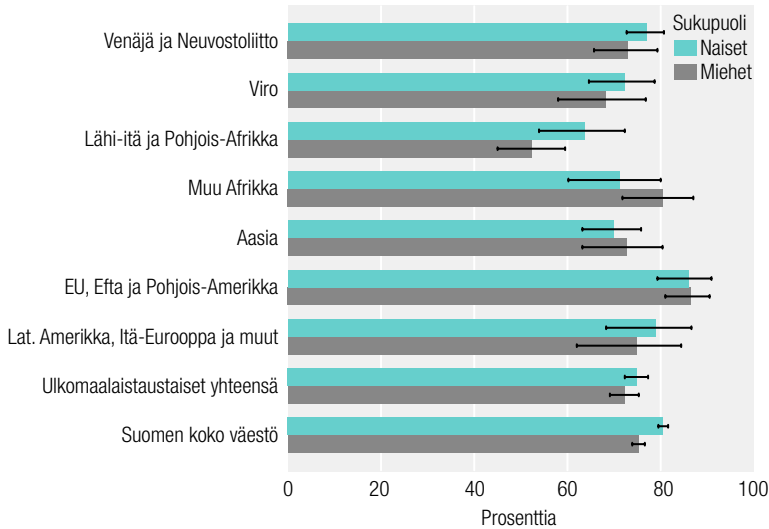
Luvut ikävakioituja

Tummennetut luvut poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi Suomen koko väestön tasosta

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

Kuvio 15.1

Elämänlaatunsa hyväksi kokevien ikävakioidu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

kuin Suomen koko väestön miehillä, mutta Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-ryhmässä pienempi, vain 52 prosenttia.

EUROHIS-QOL -kysymyspatteristo jatkui ”Miten tyytyväinen olette...” -kysymyssarjalla, joka jakaantui viiteen alakysymykseen: ”terveyteenne”, ”kykyynne selviytyä päivittäisistä toimistanne”, ”itseenne”, ”ihmissuhteisiinne” ja ”asuinalueen olosuhteisiin”. Vastausvaihtoehtoina esitettiin 1) erittäin tyytymätön, 2) tyytymätön, 3) en tyytyväinen enkä tyytymätön, 4) tyytyväinen, 5) erittäin tyytyväinen, ja tarkastelussa on vähintään ”tyytyväinen” vastanneiden osuus. ”Onko teillä...” -kysymyssarja sisälsi kaksi alakysymystä: ”riittävästi tarmoa arkipäivän elämäänne varten” ja ”tarpeeksi rahaa tarpeisiinne nähden”. Vastausvaihtoehtoina esitettiin 1) ei lainkaan, 2) vähän, 3) kohtuullisesti, 4) lähes riittävästi, 5) täysin riittävästi, ja tarkastelussa on vähintään ”lähes riittävästi” vastanneiden osuus. Tässä luvussa tarkastellaan muita kysymyksiä näistä kahdeksasta paitsi tyytyväisyyttä asuinalueen olosuhteisiin ja rahan riittävyttä tarpeisiin nähden, sillä niiden tulokset on esitetty muualla (Castaneda ym., 2015).

Näitä elämänlaadun ulottuvuuksia tarkasteltaessa maaryhmien välillä havaittiin vaihtelevia eroja (taulukko 15.2). Ihmissuhteisiin tyytyväisten osuus oli suurempi ulkomaalaistaustaiset yhteensä -ryhmässä (86 %) Suomen koko väestöön verrattuna (77 %), ja tämä päti kaikkiin maaryhmiin (83–89 %). Ulkomaalaistaustaisten yleisempi tyytyväisyys ihmissuhteisiin tuli esiin sekä miesten että naisten osalta: Suomen koko väestön naisista ihmissuhteisiin tyytyväisiä oli 79 prosenttia, mikä oli hieman enemmän kuin miehistä (74 %). Vastaavat luvut ulkomaalaistaustaiset yhteensä -ryhmässä olivat selvästi korkeammat eikä vastaavaa sukupuolieroa esiintynyt: miehistä ihmissuhteisiin tyytyväisiä oli 87 prosenttia ja naisista 86 prosenttia. It-

Taulukko 15.2

Terveyteensä, selviytymiseensä, itseensä ja ihmissuhteisiinsa tyytyväisten sekä riittävästi tarmoa arkipäivän elämäänsä varten kokevien ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan mukaan, % (suluissa 95 %:n luottamusväli)

Maaryhmä	Terveyteensä tyytyväiset	Päivittäisistä toimista selviämiseen tyytyväiset	Itseensä tyytyväiset	Ihmis-suhteisiinsa tyytyväiset	Riittävästi tarmoa arkipäivän elämään kokevat
Venäjä ja Neuvostoliitto	71,8 (67,7–75,5)	81,6 (77,8–84,9)	73,2 (69,1–77,0)	88,8 (86,1–91,0)	76,5 (72,7–80,0)
Viro	75,2 (69,3–80,3)	84,2 (78,8–88,4)	78,6 (73,0–83,2)	88,6 (82,8–92,6)	81,3 (76,6–85,3)
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	66,5 (60,6–72,0)	80,1 (74,9–84,5)	79,9 (74,9–84,1)	83,6 (78,8–87,4)	72,6 (66,9–77,6)
Muu Afrikka	84,3 (77,0–89,6)	89,2 (83,8–92,9)	88,3 (81,9–92,6)	84,0 (77,4–89,0)	79,6 (72,9–85,0)
Aasia	75,3 (70,2–79,9)	84,7 (80,4–88,3)	79,0 (74,0–83,3)	83,6 (79,3–87,1)	77,9 (73,3–81,9)
EU, EFTA ja Pohjois-Amerikka	72,9 (67,7–77,5)	82,6 (78,1–86,4)	75,8 (70,8–80,2)	84,5 (80,4–88,0)	79,9 (75,1–83,9)
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	81,0 (73,7–86,7)	84,9 (77,9–89,9)	83,7 (77,4–88,6)	89,4 (84,0–93,2)	80,6 (73,5–86,1)
Ulkomaalaistaustaiset yhteensä	74,7 (72,7–76,6)	83,4 (81,7–85,0)	78,6 (76,7–80,3)	86,4 (84,8–87,8)	78,0 (76,2–79,7)
Suomen koko väestö	72,1 (71,2–73,0)	85,9 (85,2–86,6)	76,6 (75,7–77,5)	76,7 (75,9–77,6)	75,9 (75,0–76,8)

Luvut ikävakioituja

Tummennetut luvut poikkeavat tilastollisesti merkitsevästi Suomen koko väestön tasosta

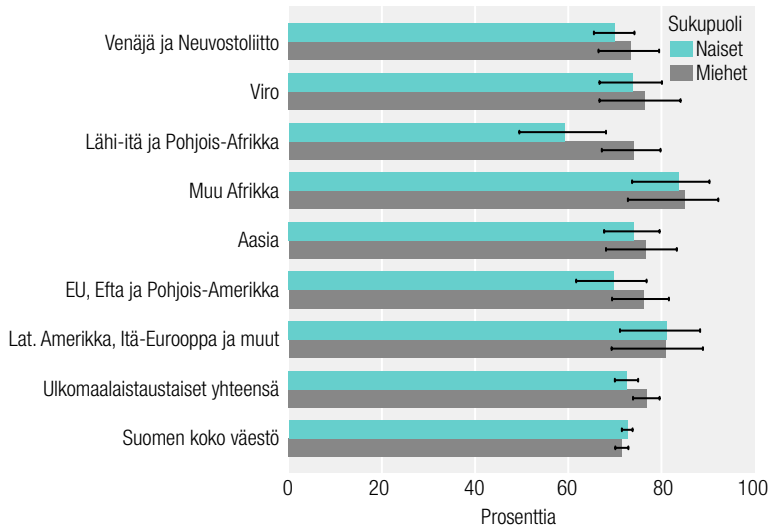
Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

seensä tyytyväisiä Suomen koko väestöstä oli 77 prosenttia, mikä oli jokseenkin yhä suuri osuus kuin ulkomaalaistaustaisten ryhmissä. Vain muu Afrikka-ryhmässä tyytyväisyys itseensä oli yleisempää (88 %), erityisesti naisten osalta (muu Afrikka-ryhmän naiset 91 %, Suomen koko väestön naiset 76 %).

Terveyteensä tyytyväisiä oli Suomen koko väestössä 72 prosenttia, mikä ei eronnut ulkomaalaistaustaiset yhteensä-ryhmästä (75 %), mutta oli vähemmän kuin muu Afrikka-ryhmässä (84 %) sekä Latinalainen Amerikka-, Itä-Eurooppa- ja muut-ryhmässä (81 %). Ulkomaalaistaustaisissa miehissä (77 %) oli kuitenkin hieman enemmän terveyteensä tyytyväisiä kuin Suomen koko väestön miehissä (72 %), ja Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisissa naisissa (59 %) vähemmän kuin Suomen koko väestön naisissa (73 %; kuvio15.2). Riittävästi tarmoa arkipäivän elämään kokevien osuudet olivat samansuuruisia ulkomaalaistaustaisilla ja Suomen koko väestössä. Kuitenkin ulkomaalaistaustaisista miehistä suurempi osuus koki riittävästi tarmoa koko väestön miehiin nähden, ja kummassakin ryhmässä miehistä suurempi osuus koki riittävästi tarmoa naisiin nähden (Suomen koko väestön miehet 77 % ja naiset 75 %; ulkomaalaistaustaisista miehet 82 % ja naiset 74 %). Ulkomaalaistaustaisista hieman pienempi osuus oli sen sijaan tyytyväisiä kykyynsä selviytyä päivittäisistä toimistaan (83 %) kuin Suomen koko väestössä (86 %), erityisesti Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka- sekä Venäjä- ja Neuvostoliitto-ryhmissä, ja erityisesti naisten osalta (ulkomaalaistaustaiset naiset 82 %, Suomen koko väestön naiset 86 %). Muu Afrikka-taustaiset miehet (94 %) olivat sitä vastoin tyytyväisempiä selviytymiseensä kuin Suomen koko väestön miehet (86 %).

Kuvio 15.2

Terveyteensä tyytyväisten ikävakioitu osuus 20–64-vuotiaista vuonna 2014 taustamaan ja sukupuolen mukaan, %

Lähde: UTH- ja ATH-tutkimukset 2014, THL

15.1 Johtopäätökset

Tulokset ovat osittain ristiriitaisia aikaisempien tutkimusten havaintojen kanssa. Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa (Maamu; Castaneda ym., 2012) elämänlaatunsa hyväksi kokevien osuuden havaittiin olevan somalialais- ja venäläistaustaisten osalta suurempi (83–96 %) kuin Suomen koko väestössä (78 %), jossa osuus puolestaan oli samaa suuruusluokkaa kuin kurditaustaisten osalta (74 %; Rask ym., 2012). Nyt raportoiduissa tuloksissa Suomen koko väestön osalta elämänlaatunsa hyväksi kokeneiden osuus oli samaa suuruusluokkaa kuin aikaisemmin, mutta ulkomaalaistaustaisten osalta elämänlaatunsa hyväksi kokevia oli vähemmän. Erityisesti ulkomaalaistaustaisilla naisilla elämänlaadun kokeminen hyväksi oli harvinaisempaa kuin Suomen koko väestön naisilla. Tulosten eroavaisuus saattaa osittain selittyä sillä, että Maamu-tutkimukseen oli valikoitunut tietyt maahanmuuttajaryhmät (venäläis- ja somalialaistaustaiset sekä Irakin ja Iranin kurdit) kun UTH-tutkimuksessa otos oli tehty kaikista Suomen ulkomaalaistaustaisista.

Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisen väestön tilanne näyttää tulosten valossa erityisen heikolta. Heistä elämänlaatunsa hyväksi kokevia oli huomattavasti harvempi kuin Suomen koko väestöstä tai monista muista ulkomaalaistaustaisista ryhmistä. Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisilla oli myös useammin huolta päivittäisistä toimita selviytymisestään, sekä naisilla myös useammin huolta terveydentilastaan. Toisaalta tutkimustulokset ovat osaltaan myös myönteisiä. Esimerkiksi ihmisuhteisiinsa tyytyväisten määrä oli varsin korkea, ja jopa korkeampi kuin Suomen koko väestön osalta.

16

Yhteenveto

Vuonna 2014 Suomessa asui vakinaisesti 241 000 iältään 15-64-vuotiasta henkilöä, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen (UTH) tulokset kuvaavat kattavasti tämän ryhmän elämää, työmarkkina-asemaa ja hyvinvointia. Tietosisällöltään laajassa tutkimuksessa kartoitettiin monia aihealueita ensimmäistä kertaa tällä tarkkuudella ja tässä laajuudessa.

UTH-tutkimuksesta saatiin ensi kertaa tietoa muun muassa koko ulkomaalaistaustaisen väestön maahanmuuton syistä. Tutkimuksen mukaan perhesyyt – perhe, avioliitto, rakkaus tai seurustelu – olivat olleet ylivoimaisesti tärkein syy (54 %) vuonna 2014 Suomessa asuneiden ulkomailta muuttaneiden maahan tulolle. Joka neljäs perhesyistä muuttaneista oli tullut maahan alle 15-vuotiaana lapsena vanhempiensa mukana. Tulijoiden taustamaan perusteella voidaan arvioida, että noin yksi kymmenestä perhesyistä muuttaneista oli tullut perheenyhdistämisen kautta. Työ oli ollut ensisijainen syy Suomeen muutolle vajaalla viidenneksellä, joka kymmenes nimesi tärkeimmäksi muuton syyksi opiskelun, joka kymmenes oli muuttanut pakolaisuuden vuoksi ja kahdeksalla prosentilla muuttoon oli ensisijaisesti vaikuttanut joku muu syy. Miehet olivat muuttaneet yleisemmin työn tai opiskelun vuoksi kuin naiset, joille taas perhesyyt olivat yleisempi muuton syy kuin miehille. Miehissä oli myös enemmän pakolaistaustaisia.

Maahanmuuton syytä on käytetty taustamuuttajana monia tässä julkaisussa käsiteltyjä elämänaalueita tarkasteltaessa, sillä maahantuloperusteista riippuen tulijoiden lähtökohdat uuteen maahan asettumiselle vaihtelevat paljonkin. Yksi on voinut tulla kykyjenetsijän värvääjänä erityisasiantuntijana suoraan hyväpalkkaiseen työpaikkaan siinä missä toinen on joutunut jättämään kaiken tutun taakseen ja paennut sotatilan keskeltä täysin vieraaseen ja hämmentävään ympäristöön; kolmas on tullut pikkulapsena vanhempiensa mukana ja oppinut suomen kielen jo päiväkodissa. Terveyttä ja hyvinvointia kuvaavia tuloksia tässä raportissa esitetään kuitenkin vain taustamaan (eli entisen oman tai vanhempien kotimaan) mukaisissa ryhmissä. Eri alueilta Suomeen muuttaneet eroavat toisistaan keskeisesti muun muassa lähtöalueiden olosuhteiden sekä maahantulon syyn osalta. Kaiken kaikkiaan ulkomaalaistaustainen väestö on heterogeeninen joukko, tarkastelepa asiaa maahanmuuton syyn, taustamaan tai vaikkapa koulutustason mukaan.

Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön koulutustasosta ei aiemmin ole ollut saatavilla kattavaa tietoa, vaan UTH-tutkimuksen tulokset vastaavat tähän tietotarpeeseen ensimmäistä kertaa. Vuonna 2014 Suomessa asuneesta 25–54-vuotiaasta ulkomaalaistaustaisista väestöstä 40 prosenttia oli suorittanut korkea-asteen tutkinnon, mikä on jotakuinkin yhtä paljon kuin vastaavan ikäisessä suomalaistaustaisesta väestössä (44 %). Toisaalta joka kuudennella (17 %) 25–54-vuotiaalla ulkomaalaistaustaisella koulutustaso oli korkeintaan ylemmän perusasteen (peruskoulun tai vastaavan) oppimäärän tasolla, kun suomalaistaustaisilla vastaava osuus oli seitsemän prosenttia. Parisen prosenttia oli käynyt koulua korkeintaan muutaman vuoden, jos sitäkään. Toisen asteen tutkinnot olivat ulkomaalaistaustaisilla harvinaisempia kuin suomalaistaustaisella väestöllä.

Matalasti koulutetun väestön suhteellisen suuri osuus ulkomaalaistaustaisista on merkityksellistä paitsi heidän työllistymismahdollisuuksiensa kannalta, myös siksi, että koulutus periytyy vanhemmilta lapsille. Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla koulunkäynnin varhain keskeyttäneiden osuus 18–24-vuotiaista oli 14 prosenttia vuonna 2014, kun suomalaistaustaisista vastaava osuus oli kuusi prosenttia. Koulunkäynnin varhain keskeyttäneillä tarkoitetaan 18–24-vuotiaita, joilla ei ole ylemmän perusasteen jälkeistä tutkintoa ja jotka eivät tutkimushetkellä opiskelleet tutkintoon johtavassa koulutuksessa tai kurssikoulutuksessa. Ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistausten välillä ei kuitenkaan ollut eroa varhain koulunkäyntinsä keskeyttäneiden osuudes-

sa, mikäli verrattiin nuoria, joiden vanhemmat olivat suorittaneet korkea-asteen tai toisen asteen tutkinnon. Enintään ylemmän perusasteen suorittaneiden vanhempien nuorilla ero ei sen sijaan hävinnyt. Vanhempien koulutustausta siis selittää osan suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten nuorten eroista koulunkäynnin varhaisen keskeyttämisen yleisyydessä. Koulutuksen periytyminen vaikuttaa erityisen paljon ulkomaalaistaustaisten nuorten aikuisten koulutusrakenteeseen, sillä heidän vanhemmistaan 29 prosenttia oli suorittanut korkeintaan perusopetuksen oppimäärän, kun suomalaistaustaisten nuorten vanhemmista vastaava osuus oli vain kuusi prosenttia.

Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien osuus 15–29-vuotiaista eli niin sanottu NEET-aste (Not in Employment, Education or Training) oli sekin jonkin verran suurempi (15 %) kuin suomalaistaustaisilla (11 %) vuonna 2014. Jos vanhempien koulutustausta otetaan huomioon, erot ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten nuorten välillä kuitenkin häviävät: noin joka viides nuori, jonka molemmilla vanhemmilla oli enintään perusasteen koulutus, oli työn ja koulutuksen ulkopuolella syntyperästä riippumatta, mutta korkeasti koulutettujen vanhempien lapsista vain noin joka kymmenes. Myös ulkomaalaistaustaisten nuorten NEET-astetta nostaa siis heidän vanhempiensa matalampi koulutustausta suomalaistaustaisten nuorten vanhempiin verrattuna.

UTH-tuloksista saatiin ensimmäistä kertaa tietoa myös koko ulkomaalaistaustaisen väestön kielitaidosta. Lähes viidennes ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisesta piti suomen tai ruotsin taitoaan äidinkielen tasoisena, joka neljäs arvioi tasonsa edistyneeksi ja noin joka kolmas keskitasoiseksi. Yksi neljästä kuitenkin koki hallitsevansa suomen tai ruotsin kielestä vain alkeet. Noin kaksi prosenttia ensimmäisen polven ulkomaalaistaustaisista ei puhunut lainkaan suomea, ruotsia eikä englantia. Suomen ja ruotsin kielen taito oli paras nuorilla, ja se parani ylipäänsä maassa asumisen myötä. Kolme neljästä ulkomaalaistaustaisesta arvioi saaneensa riittävästi kotoutumispalveluja (kielikurssit, työllisyyskurssit, MAVA-kurssit ja muut kotoutumiseen liittyvät kurssit) tai ei kokenut tarvinneensa niitä. Joka neljäs koki saamansa kotoutumispalvelut kuitenkin riittämättömiksi: lisää näitä palveluja olisivat tarvinneet erityisesti vähän aikaa sitten Suomeen muuttaneet, 25–34-vuotiaat, opiskelemaan tulleet sekä afrikkalaistaustaiset.

Tutkimustulosten perusteella kielitaidon merkitys koulutukseen ja työllisyyteen on avainasemassa. Heikko suomen ja ruotsin kielen taito on yhteydessä muun muassa varhaiseen koulunkäynnin keskeyttämiseen sekä työttömyyteen; ei-työlliset ulkomaalaistaustaiset mainitsivat yleisimmin työllistymisensä esteeksi heikon kielitaidon. Suomea tai ruotsia edistyneellä tasolla taitavien ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste oli sen sijaan samaa tasoa kuin suomalaistaustaisilla vuonna 2014; äidinkielen tasoisesti suomea tai ruotsia puhuvien ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste oli jopa hieman korkeampi kuin suomalaistaustaisilla.

Lähes puolet ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista 15–64-vuotiaista oli ehtinyt asua Suomessa yli 10 vuotta. Reilulla kolmanneksella asuinvuosia oli takana viidestä kymmeneen, kun joka kuudes oli tullut maahan vasta edellisten viiden vuoden aikana. Myös maassa asumisen kestolla oli vahva yhteys moniin tutkimuksessa tarkasteltuihin ilmiöihin, erityisesti työllisyystilanteeseen, joka oli muita parempi pitkään maassa asuneilla.

Koko ulkomaalaistaustaisen 20–64-vuotiaan väestön työllisyysaste oli kaiken kaikkiaan noin kymmenen prosenttia matalampi (64 %) kuin suomalaistaustaisten (74 %) vuonna 2014, mutta ero kapeni viiteen prosenttiin, kun yli 10 vuotta Suomessa asuneita ulkomaalaistaustaisia (69 %) verrattiin suomalaistaustaisiin. Ulkomaalaistaustaisen väestön alhaisempi työllisyys suomalaistaustaisiin verrattuna liittyy erityisesti ulkomaalaistaustaisten naisten matalaan työllisyyteen (56 %) verrattuna suomalaistaustaisiin naisiin (73 %). Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste oli vain muutaman prosenttiyksikön matalampi (71 %) kuin suomalaistaustaisilla miehillä (74 %). Työllisyyden kasvu maassa asumisen keston myötä näkyikin ennen kaikkea naisten ajan myötä lisääntyvänä työllisyytenä. Alle viisi vuotta asuneista ulkomaalaistaustaisista naisista 40 prosenttia, mutta yli 10 vuotta asuneista jo 67 prosenttia oli työllisiä vuonna 2014.

Työllisyysaste vaihtelee myös maahantulon syyn ja taustamaan mukaan. Työperäisillä muuttajilla työllisyysaste oli ymmärrettävästi korkea, jopa korkeampi kuin suomalaistaustaisilla. Pakolaistaustaisten työllistyminen taas vie pidempään – ensimmäisen viiden vuoden aikana työllisyys on vielä hyvin vähäistä, mutta viidestä kymmeneen vuotta maassa olleiden pakolaistaustaisten henkilöiden työllisyysaste oli jo 30 prosenttia vuonna 2014, ja yli kymmenen vuotta maassa olleista pakolaistaustaisista puolet oli työllistynyt – miehistä 57 prosenttia. Pakolaistaustaisen väestön työllistymisen haasteet liittyvät muun muassa koulutukseen ja kielitaitoon, jotka ovat keskimäärin heikompia kuin muissa ryhmissä, sekä psyykkisen hyvinvoinnin ja työ- ja toimintakyvyn ongelmiin, joita ryhmässä esiintyy enemmän kuin muissa ryhmissä; taustalla on usein entisessä kotimaassa koettuja traumakokemuksia.

Taustamaa on osittain päällekkäinen maahanmuuton syyn kanssa: parhaiten olivat työllistyneet vuonna 2014 EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-taustaiset, joiden joukossa oli erityisen paljon työn perässä muuttaneita. Heikoimmin olivat työllistyneet Lähi-itä ja Afrikka-taustaiset, joiden joukossa taas oli eniten pakolaisuuden takia muuttaneita.

Ulkomaalaistaustaisten naisten alhainen työllisyysaste (56 %) liittyy osittain heidän varhaiseen perheellistymiseensä ja lasten kotihoitoon. Ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyys alkaa heiketä suhteessa suomalaistaustaisiin jo 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa 15 prosenttia naisista ilmoitti lasten hoidon pääasialliseksi toiminnakseen vuonna 2014, kun suomalaistaustaisilla vastaava osuus oli neljä prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyys nousee korkeimmilleen 44–49-vuotiailla, vaikka se myös silloin jää suomalaistaustaisten naisten työllisyyttä heikommaksi.

Työelämässä vuonna 2014 toimivat ulkomaalaistaustaiset työskentelivät yrittäjinä suurin piirtein yhtä usein kuin suomalaistaustaiset, mutta hieman eri aloilla. Jos maa- ja metsätalouden toimialaa ei oteta huomioon, yrittäjyys oli yleisempää ulkomaalaistaustaisille (14 %) kuin suomalaistaustaisille (11 %). Vaikka ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten palkansaajien keskimääräinen viikkotyöaika oli melko samanlainen vuonna 2014, yrittäjinä ulkomaalaistaustaiset tekivät pidempää työviikkoa kuin suomalaistaustaiset yrittäjät.

Kaiken kaikkiaan Suomessa vuonna 2014 asuneet ulkomaalaistaustaiset 15–64-vuotiaat työlliset olivat työllistyneet pitkälti samoille ammattialoille kuin suomalaistaustaiset työlliset. Erona oli kuitenkin se, että ulkomaalaistaustaisia oli työllistynyt asiantuntija-ammatteihin harvemmin kuin suomalaistaustaiset sekä se,

että ulkomaalaistaustaiset olivat suomalaistaustaisiin verrattuna jossain määrin yliedustettuina palvelu- ja myyntityössä samoin kuin muissa työntekijäammateissa. Tältä osin ulkomaalaistaustaisten 15–64-vuotiaiden ammattirakenteessa voi nähdä yhtymäkohtia nuorten, 15–24-vuotiaiden suomalaistaustaisten työmarkkinoille tulijoiden ammattirakenteeseen.

Nämä tietyt yhtäläisyydet ulkomaalaistaustaisten ja ylipäänsä työmarkkinoille tulijoiden ammattirakenteessa heijastuvatkin siihen, että ulkomaalaistaustaisten työllisten työnteon muodoissa korostuu samoja piirteitä kuin nuorilla työllisillä. Esimerkiksi määräaikaiset ja osa-aikaiset työsuhteet olivat ulkomaalaistaustaisilla palkansaajilla suhteellisen yleisiä muissakin kuin nuorimmissa ikäryhmissä vuonna 2014, samoin epätyypilliset työajat ja vuorotyö. Ammattirakenne ei selitä kuitenkaan sitä, että ulkomaalaistaustaisista työllisistä joka kymmenes oli alityöllinen (työllinen, joka itse haluaisi tehdä enemmän töitä) vuonna 2014, mikä oli kaksinkertainen osuus suomalaistaustaisiin verrattuna. Ulkomaalaistaustaiset olivat alityöllisiä kaikissa ammattiryhmissä yleisemmin kuin suomalaistaustaiset ja he tekivät myös vuokratyötä kautta linjan yleisemmin kuin suomalaistaustaiset.

Työelämään sijoittumista tarkasteltaessa huomionarvoista on erityisesti korkean koulutettujen asema työelämässä. Korkean koulutettujen ulkomaalaistaustaisten työllisyysaste on toki parempi kuin matalammin koulutettujen. Mutta siinä missä enintään ylempään perusasteen tai toisen asteen koulutuksen suorittaneiden suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten monet työn piirteet muistuttivat toisiaan, korkean koulutuksen suorittaneilla tilanne oli jossain määrin erilainen. Joka viides korkean koulutuksen suorittanut ulkomaalaistaustainen työllinen toimi työntekijäammateissa, kun suomalaistaustaisilla vastaava osuus on vain muutama prosentti. Korkeasti koulutetut ulkomaalaistaustaiset kokivat huomattavasti useammin alityöllisyyttä, työskentelivät selvästi useammin määräaikaisina ja osa-aikaisesti, ja heidän työaikansa olivat useammin epätyypillisiä kuin suomalaistaustaisilla. Ulkomaalaistaustaisista työllisistä noin joka neljäs työskenteli erityisasiantuntijoina kuten suomalaistaustaisista työllisistäkin, mutta myös tässä ryhmässä alityöllisyys sekä niin sanotut epätyypilliset työsuhteet ja työajat olivat yleisempiä ulkomaalaistaustaisille kuin suomalaistaustaisille.

Ulkomaalaistaustaisista palkansaajista yli puolet työskenteli vuonna 2014 työpaikoilla, joissa vähintään neljännes työntekijöistä oli maahanmuuttajataustaisia. Ulkomaalaistaustaisista palkansaajista ylivoimainen enemmistö koki ulkomaalaistaustaisten kohtelun olevan työpaikalla tasapuolista ja tunki saavansa tukea työtovereilta ja esimieheltä siinä missä muut palkansaajat. Ryhmien väliset erot tulivat kuitenkin ilmeisiksi: merkittävä joukko Lähi-itä- ja Afrikka-taustaisista jäi ilman työtovereilta saatavaa tukea ja apua eivätkä he kokeneet kohtelua työpaikalla tasapuolisiksi yhtä usein kuin muut ryhmät.

Työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys olivat ulkomaalaistaustaisilla yleisempiä kuin suomalaistaustaisilla, samoin työvoiman ulkopuolella olo vuonna 2014. Tosin tässäkin eron syynä oli lähinnä se, että ulkomaalaistaustaisissa naisissa oli suhteellisesti paljon enemmän ei-työllisiä henkilöitä kuin suomalaistaustaisissa, kun miesten osalta ero oli pieni. Ei-työllisyys – peilikuvana työllisyysasteelle – oli yleisempää matalasti koulutetuille, heikon suomen/ruotsin kielen taidon omaaville, pakolaistaustaisille, vasta vähän aikaa Suomessa asuneille ja, kuten edellä todettiin, naisille. Samaa tapaan kuin työllisyys kasvoi, ei-työllisyys väheni asumisajan myötä.

Ulkomaalaistaustaiset työttömät olivat etsineet töitä keskimäärin aktiivisemmin kuin suomalaistaustaiset, ja he olivat käyttäneet erilaisia työnhakukeinoja monipuolisesti hyväkseen. Sosiaaliset verkostot ja työpaikkailmoituksiin vastaaminen näyttivät edistävän työllistymistä parhaiten. Työvoiman ulkopuolella olevista ulkomaalaistaustaisista useampi olisi ollut halukas ja valmis ottamaan työtä vastaan kuin suomalaistaustaisista työvoiman ulkopuolella olevista huolimatta siitä, ettei ollut etsinyt aktiivisesti työtä edellisen neljän viikon aikana.

Ulkomaalaistaustaisten elintavoissa oli merkittäviä eroja Suomen koko väestöön verrattuna. Erityisesti alkoholin käyttö oli ulkomaalaistaustaisilla Suomen koko väestöä huomattavasti vähäisempää: täysin raittiita oli paljon ja runsaasti alkoholia juovia vain vähän. Useimmissa ulkomaalaistaustaisten ryhmissä elintavat olivat muutenkin yleisemmin terveyttä edistäviä kuin Suomen koko väestössä. Sairastavuuden ja terveysriskien suhteen ulkomaalaistaustaiset väestöryhmät olivat kuitenkin hyvin erilaisia. Useiden terveysongelmien ja koetun terveyden osalta miesten ja naisten väliset erot ulkomaalaistaustaisessa väestössä olivat suuria ja erisuuntaisia eri taustamaaryhmissä. Liikkumis- tai näkövajeudet olivat ulkomaalaistaustaisilla keskimäärin yhtä yleisiä kuin Suomen koko väestössä, mutta ulkomaalaistaustaiset kokivat terveyspulmien rajoittavan tavanomaista toimintaansa harvemmin kuin koko väestö. Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus oli ulkomaalaistaustaisten keskuudessa selvästi suurempi kuin koko väestössä. Työ- ja toimintakyvyn ongelmien yleisyys kuitenkin vaihteli, sekin, suuresti taustamaan mukaan.

Ulkomaalaistaustaiset raportoivat koko Suomen väestöä harvemmin tyydyttämätöntä palvelutarvetta. Omasta mielestään riittämättömästi sosiaali- ja terveyspalveluja saaneiden ulkomaalaistaustaisten osuus vaihteli jälleen taustamaaryhmittäin. Terveyskeskuslääkärin ja sosiaalityöntekijän palvelujen koettu tarve oli ulkomaalaistaustaisilla koko väestöä yleisempää. Tulokset antavat viitteitä siitä, että ulkomaalaistaustaisten terveyspalvelujen käyttö ei välttämättä vastaa oireiluun ja sairastavuuteen perustuvaa palvelutarvetta, etenkin mielenterveyspalvelujen osalta.

Päivähoidon osalta tulokset viittaavat siihen, että ulkomaalaistaustaiset lapset olivat varsin kattavasti päivähoidon piirissä. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin kuitenkin vain nuorimman lapsen päivähoitoa. Jatkossa tulisi arvioida tarkemmin varhaiskasvatuksen toteutumista niissä ikäryhmissä, joissa esiopetuksen ja päivähoidon merkitys kouluvalmiuksien kehittymisen kannalta on tärkein.

Ulkomaalaistaustaisen osuus Suomen väestöstä on noussut 0,8 prosentista 5,9 prosenttiin vuosien 1990 ja 2014 välillä. UTH-tutkimuksen tuloksia raportoitaessa syksyllä 2015 Suomeen suunnanneiden turvapaikanhakijoiden määrä on kasvanut suuremmaksi kuin koskaan aiemmin. Kun tämä yhdistyy uudenlaiseen turvatomuuden tunteeseen Euroopan ytimessä, se voi herättää monessa epävarmuutta ja huolta tulevaisuudesta.

UTH-tutkimuksen tulokset antavat kuitenkin monissa suhteissa uutta, aiempaan rajalliseen tietoon verrattuna myönteisempääkin kuvaa ulkomaalaistaustaisesta väestön tilanteesta Suomessa vuonna 2014. Esimerkiksi ulkomaalaistaustaisten koulutustaso on merkittävästi parempi kuin aiemman puutteellisen rekisteritiedon perusteella on voitu päätellä. Kansainvälisillä standardeilla ja vuosikeskiarvona mitattuna ulkomaalaistaustaisten työllisyystilanne verrattuna suomalaistaustaisiin näytti huomattavasti valoisammalta kuin aiemmin käytössä ollut rekisteritieto on antanut ymmärtää.

Ero haastattelututkimuksena toteutetun UTH-tutkimuksen ja työssäkäyntitilaston rekisteripohjaisissa työllisyysluvuissa näyttää selittyvän sillä, että ulkomaalaistaustaisten työsuhteet ovat useammin osa-aikaisia ja määräaikaisia, ja osa näistä lyhyistä työsuhteista jäävät rekisterilähteisiin perustuvat tilastoinnin määritelmien ulkopuolelle.

Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyys oli vain muutaman prosenttiyksikön alhaisempi kuin suomalaistaustaisten miesten vuonna 2014. Työllisyystilanne koheenee maassa-asumisen keston mukaan merkittävästi myös vaikeimmin työllistyvillä ryhmillä. Ulkomaalaistaustaiset työttömät etsivät töitä ahkerasti, ahkerammin kuin suomalaistaustaiset työttömät, ja työvoiman ulkopuolella olevat ulkomaalaistaustaiset olivat useammin halukkaita ottamaan töitä vastaan kuin suomalaistaustaiset. Ulkomaalaistaustaiset palkansaajat kokivat voittopuolisesti saavansa tasapuolista kohtelua työpaikoilla sekä apua ja tukea työtovereilta ja esimiehiltä. Ulkomaalaistaustaisten elintavat olivat keskimäärin useammin terveyttä edistäviä kuin koko Suomen väestön, ja ulkomaalaistaustaiset olivat Suomen koko väestöä tyytyväisempiä ihmissuhteisiinsa. Kolme neljästä ulkomaalaistaustaisesta koki elämänlaatunsa hyväksi, mikä on lähes sama osuus kuin Suomen koko väestössä.

UTH-tutkimuksen tulokset auttavat myös tunnistamaan ryhmiä, joiden tilanne vuonna 2014 oli haasteellisin. Vaikka ulkomaalaistaustaisissa oli suurin piirtein yhtä paljon korkea-asteen tutkinnon suorittaneita kuin suomalaistaustaisissa, selvästi useampi ulkomaalaistaustainen aikuinen oli vailla ylemmän perusasteen jälkeistä koulutusta verrattuna suomalaistaustaisiin. Myös varhain koulunkäyntinsä keskeyttäneiden nuorten osuus oli vuonna 2014 kaksinkertainen suomalaistaustaisiin verrattuna. Nuorten varhaisen koulunkäynnin keskeyttämisen syynä oli usein halu siirtyä työelämään, mutta tämä voi kostautua myöhemmin, kun perusasteen koulutukseen pohjaavia työpaikkoja on yhä vähemmän. Opiskelun aloittamista ja työelämään siirtymistä jarruttavat nuorilla ulkomaalaistaustaisilla naisilla myös varhainen perheellistyminen. Koulunkäynnin varhainen keskeyttäminen oli yleistä erityisesti niillä nuorilla, joiden vanhemmat olivat suorittaneet korkeintaan perusasteen oppimäärän. Nuorten itsensä lisäksi lienee siis tarpeen tukea heidän vanhempiaan auttamaan nuoriaan koulunkäynnin jatkamisessa.

Myös perusasteen jälkeistä koulutusta vailla olevan ulkomaalaistaustaisen aikuisväestön ammatilliseen koulutukseen panostaminen on tärkeää ryhmän työllistyvyyden parantamiseksi. Koulutuksen periytymisen vuoksi asialla on merkitystä myös seuraavan sukupolven työmarkkinamahdollisuuksille. Ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyys näyttäisi tarvitsevan erityistä huomiota, sillä se on hyvin alhainen suomalaistaustaisiin verrattuna. Toisaalta tutkimuksen tulokset herättävät kysymyksen myös siitä, missä määrin erityisesti korkeasti koulutetun ulkomaalaistaustaisen väestön jo olemassa olevaa osaamiskapasiteettia osataan suomalaisessa työelämässä toistaiseksi hyödyntää ja arvostaa.

Suomen ulkomaalaistaustaiset ovat hyvin heterogeeninen joukko. Heidän maahantulonsa syyt ja taustansa vaihtelevat suuresti. Taustamaasta ei voi vetää suoraan yhtäläisyysmerkkiä maahantulon syyhyn, mutta pakolaisina tulleiden osuus on suurin Lähi-itä- ja Afrikka-taustaisissa. Tämän ryhmän kokonaistilanne näytti monilla mittareilla heikommalta verrattuna muihin taustamaaryhmiin vuonna 2014. Joka neljäs tähän ryhmään kuuluva koki jonkin terveysongelman rajoittavan tavanomaisista toimintaansa 2014. Ryhmän kaiken kaikkiaan heikentyntä työ- ja toimintakykyä voi osaltaan selittää ryhmässä yleinen pakolaistausta. Pakolaistaustaisilla hen-

kilöillä voi usein olla erityisiä terveydentilan ongelmia niin maahanmuuttoa edeltäneiden, matkanaikaisten kuin Suomeen muuton jälkeisten kokemusten vuoksi. Suomeen myös otetaan pakolaiskiintiössä erityisesti sellaisia henkilöitä, joilla on terveysongelmia. Toisaalta ihmissuhteisiinsa tyytyväisten määrä oli tässä ryhmässä varsin korkea, ja jopa korkeampi kuin Suomen koko väestön, ja Lähi-itä- ja Pohjois-Afriikka-taustaisissa myös yrittäjäaktiivisuus oli suurta.

Huomionarvoista on myös se, että vaikka alle kouluikäisinä tulleet ensimmäisen polven maahanmuuttajat näyttivät pärjäävän monilla tutkimuksen mittareilla hyvin, vaikeuksia kasautui erityisesti kouluiässä tulleiden joukkoon. Kouluiässä muuttaneiden myöhempi työllisyysaste oli esimerkiksi selvästi alhaisempi kuin alle kouluikäisinä tulleiden tai 20–29-vuotiaina muuttaneiden. Koulunkäynnin varhainen keskeyttäminen oli ulkomaalaistaustaisilla nuorilla yhteydessä heikompaan kielitaitoon; joka kymmenes koulunkäyntinsä varhain keskeyttänyt kertoi syyksi heikon kielitaidon. Näyttää siltä, että erityisesti kouluiässä maahan tulleiden lasten ja nuorten kotouttaminen ja kielitaidon vahvistaminen jatko-opintojen vaatimalle tasolle vaatii nykyistä enemmän tukea.

Maahanmuutto suuressa mittakaavassa on Suomessa vielä suhteellisen tuore, 1990-luvulla alkanut ilmiö. Suomessa syntyneitä 15–64-vuotiaita toisen polven ulkomaalaistaustaisia oli vuonna 2014 vasta runsas 10 000 ja heistäkin suurin osa alle 25-vuotiaita. Tämän julkaisun analyyseissa koulutusrakennetta on tarkasteltu 25–54-vuotiailla ja työmarkkina-asemaa lähinnä 20–64-vuotiailla, joten tulokset siis koskevat käytännössä vain ensimmäisen polven maahanmuuttajia. Tämän päivän kotouttamistoimien onnistuminen on kuitenkin avainasemassa paitsi jo nyt Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön, myös heidän Suomessa syntyvien lastensa ja koko yhteiskunnan kannalta.

Lähteet

- Aaltonen, S., Berg, P., & Ikäheimo, S. (2015). Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 84. Haettu osoitteesta: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf> (22.10.2015)
- Airila, A., Toivanen, M., Väänänen, A., Bergbom, B., Yli-Kaitala, K. & Koskinen, A. (2013). Maahanmuuttajan onnistuminen työssä. Tutkimus työssä käyvistä venäläis-, kurdi- ja somalialaistaustaisista Suomessa. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Allin, S. & Masseria, C. (2009). Unmet need as an indicator of health care access. *Eurohealth* 2009:15:7–9.
- Allin, S., Grignon, M. & Le Grand, J. (2010). Subjective unmet need and utilization of health care services in Canada: what are the equity implications? *Soc Sci Med* 2010:70:465–472.
- Bakker, A. B. & Leiter, M. (2010). *Work Engagement: A handbook of essential theory and research*. New York: Psychology Press.
- Bergbom, B., Väänänen, A., Toivanen, M. & Koskinen, S. (2012). Työkyky. Teoksessa: Castaneda, AE., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M. & Koskinen, S. (toim). *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi – Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 61, Helsinki.
- Castaneda, A., Jokela, S., Koponen, P., Pentala, O., Koskela, T. & Koskinen, S. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen perustulokset 2014. Verkkojulkaisu: <http://www.terveytemme.fi/uth/index.html>
- Castaneda, A., Larja, L., Nieminen, T., Jokela, S., Suvisaari, J., Rask, S., Koponen, P. & Koskinen, S (2015). Ulkomaalaistaustaisten psyykinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014 (UTH). Työpäpaperi 18. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-535-6> (Haettu 11.11.2015).
- Castaneda, A., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M. & Koskinen, S. (toim.) (2012). *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 61/2012.
- Castaneda, AE., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M. & Koskinen, S. (toim) (2012). *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 61/2012.
- Dalgard, O. S. & Thapa, S. B. (2007). Immigration, social integration and mental health in Norway, with focus on gender differences. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*, 3, 24.
- Dallo, FJ., Booza, J., Nguyen, ND. (2015). Functional limitations and nativity status among older Arab, Asian, black, Hispanic, and white Americans. *J Immigr Minor Health* 2015, 17(2):535–542.

- Degni, F., Koivusilta, L. & Ojanlatva, A. (2006). Attitudes towards and perceptions about contraceptive use among married refugee woman of Somali descent living in Finland. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care* 2006;11:190-196.
- Degni, F., Mazengo, C., Vaskilampi, T. & Essen, B. (2008). Religious beliefs prevailing among Somali men living in Finland regarding the use of the condom by men and that of other forms of contraception by women. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care* 2008;13:298–303.
- Eronen, A., Härmälä, V., Jauhiainen, S., Karikallio, H., Karinen, R., Kosunen, A., Laamanen, J.-P., & Lahtinen, M. (2014). Maahanmuuttajien työllistyminen. Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 6/2014.
- Eurostat (2013). Early leaver from education and training. Haettu osoitteesta: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Early_leaver_from_education_and_training
- Eurostat (2015a). Educational attainment level and transition from education to work (based on EU-LFS). Haettu osoitteesta: http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/edat1_esms.htm
- Eurostat (2015b). Early leavers from education and training by sex and country of birth (edat_lfse_02). Haettu osoitteesta http://ec.europa.eu/eurostat/product?code=edat_lfse_02&language=en&mode=view
- Eurostat (2015c). Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and country of birth (NEET rates) (edat_lfse_28). Haettu osoitteesta http://ec.europa.eu/eurostat/product?code=edat_lfse_28&language=en&mode=view
- Garam, I., Jaalivaara, J., Kuosmanen, I. & Suhonen, T. (2014). Esiselvitys ulkomaalaisten korkeakouluopiskelijoiden taloudellisista vaikutuksista. VATT valmisteluraportit 21. Helsinki: Edita Prima Oy
- Garcia-Ramirez, M., Martinez, M. F., Balcazar, F. E., Suarez-Balcazar, Y., Albar, M.-J., Domínguez, E. & Santolaya, F. J. (2005). Psychosocial empowerment and social support factors associated with the employment status of immigrant welfare recipients. *Journal of Community Psychology*, 33, 673–690.
- Gele, AA. & Mbalilaki, AJ. (2013). Overweight and obesity among African immigrants in Oslo. *BMC Res Notes*. 2013;6:119.
- Goosen, S., Middelkoop, B., Stronks, K., Agyemang, C. & Kunst AE. (2014). High diabetes risk among asylum seekers in the Netherlands. *Diabet Med*. 2014;31(12):1532–1541.
- Huusko, T. & Pitkälä, K. (2006). Mitä elämänlaatu on? Teoksessa: Huusko, T., Strandberg, T. & Pitkälä, K. (toim). Voiko ikääntyneiden elämänlaatua mitata? Geriatriksen kuntoutuksen tutkimus- ja kehittämishanke. Tutkimusraportti: 12. Helsinki: Vanhustyön Keskusliitto.
- Härmälä V., Jauhiainen S. & Kosunen A. (2014). Työpoliittinen Aikakauskirja 2/2014, 14–22.
- Jibeen, T. (2011). Moderators of acculturative stress in Pakistani immigrants: The role of personal and social resources. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, 523–533.

- Joronen, T. & Mohamed, A. H. (2015) Kauppakansa pakosalla. Somaliyrittäjät meillä ja muualla. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2015:1.
- Joronen, T. (2012) Maahanmuuttajien yrittäjyys Suomessa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2012:2.
- Kauppinen, TM. & Vilkkama, K. (2015). Entry to homeownership among immigrants: A decomposition of factors contributing to the gap with native-born residents. *Housing Studies*. doi: 10.1080/02673037.2015.1094566.
- Kerkkänen, H. & Säävälä, M. (2015). Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut. Systemaattinen tutkimuskatsaus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 40/2015.
- Koponen, P. & Jokela, S. (toim.) (2015). Yhteistyö maahanmuuttajien kotoutumisen, työllisyyden ja hyvinvoinnin seurannassa. Kokemuksia Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen 2014 (UTH) toteutuksesta. Työpöytä 19/2015. Tampere: Juvenis Print – Suomen yliopistopaino oy.
- Koponen, P., Rask, S., Skogberg, N., Castaneda, A., Manderbacka, K., Suvisaari, J., Kuusio, H., Laatikainen, T., Keskimäki, I. & Koskinen, S. (2015). Suomessa asuvien maahanmuuttajien terveyspalvelujen käyttö. Käsikirjoitus arvioitavana.
- Koskinen, S., Rask, S. & Sainio, P. (2012). Näkö ja kuulo. Teoksessa: Castaneda, AE., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M., Koskinen, S. (toim.). Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi - Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Terveys ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 61, Helsinki.
- Kostiainen, E. & Laakso, S. (2014). *Turun TE-toimiston kansainvälisten palveluiden asiakkaiden työllistyminen ja ansiotaso*. Kaupunkitutkimus TA Oy/Varsinais-Suomen ELY-keskus. Haettu osoitteesta: http://www.kaupunkitutkimusta.fi/wp-content/uploads/2014/10/Maahanmuuttajien_sijoittuminen_RAPORTTI_2014_10_FINAL.pdf (12.11.2015)
- Laatikainen, T., Wikström, K., Skogberg, N., Rask, S., Castaneda, A., Koskinen, S. & Koponen, P. (2015). *Kansanterveysongelmat maahanmuuttajilla*. Käsikirjoitus arvioitavana.
- Larja, L. & Pyykkönen, T. (2015). Työttömyystilastot tilastoivat eri kohderyhmiä. *Tieto & Trendit* 4/2015. Haettu osoitteesta: <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/134/> (16.11.2015)
- Larja, L. (2013). Nuorten elinoloja ei voi kuvata pelkän työttömyysasteen avulla. *Hyvinvointikatsaus* 1/2013. Haettu osoitteesta: http://stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-03-11_002.html?s=0 (11.10.2015)
- Larja, L., Törmäkangas, L., Merikukka, M., Ristikari, T., Gissler, M., & Paananen, R. (2015). Mittaako NEET-indikaattori syrjäytymistä? Käsikirjoitus.
- Latomaa, S., Pöyhönen, S., Suni, M. & Tarnanen, M. (2013). Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 163–183.
- Malin M. & Gissler M. (2009). Maternal care and birth outcomes among ethnic minority women in Finland. *BMC Public Health* 2009;9:84.
- Malin, M. & Gissler, M. (2008). Induced abortions among immigrant women in Finland. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration* 2008;3(1):2-12.

- Manderbacka, K. (1998). Questions on survey questions on health. Swedish Institute for Social Research, Dissertation Series 30. Stockholm; 1998.
- Manderbacka, K., Muuri, A., Keskimäki, I., Kaikkonen, R. & Elovainio, M. (2012). Mitä tyydyttämätön palvelutarve kertoo terveystalvelujen saatavuudesta? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2012:49:4–12.
- Martínez García, M. F., García Mramírez, M., & Jariego, I. M. (2002). Social support and locus of control as predictors of psychological well-being in Moroccan and Peruvian immigrant women in Spain. *International Journal of Intercultural Relations*, 26, 287–310.
- Mechakra-Tahiri, SD., Freeman, EE., Haddad, S., Samson, E. & Zunzunegui M. (2012). The gender gap in mobility: a global cross-sectional study. *BMC Public Health* 2012, 12:598–605.
- Migri (2014). Tilastokatsaus 2013/2 http://www.migri.fi/download/50417_Tilastokatsaus_turvapaikka_asiat_2013.pdf?025dca3a9ebed288 Tilastokatsaus 2014/1 http://www.migri.fi/download/54704_mamu_tilastokatsaus_tammikesa_2014_VALMIS.pdf?d5d7df7f0cb9d288 sekä keskustelut Pauliina Helmisen ja Rafael Bärlundin kanssa (8/2015 ja 10/2015)
- Muuri, A. & Manderbacka, K. (2014). Sosiaalipalvelut – käyttö ja asiakkaiden tyytyväisyys. Teoksessa: Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisis, P. & Muuri A. (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2014, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*, s. 212–21.
- Myrskylä, P. & Pyykkönen, T. (2015). Suomeen muuttaneiden naisten ja miesten työmarkkinatilanne, koulutus ja poliittinen osallistuminen. *Working Papers*, 2/2014. Tilastokeskus.
- Myrskylä, P. (2013). Kovin kilpailu perusasteen töistä. *Tieto&Trendit* 4-5/2013, 11.7.2013. Haettu osoitteesta: <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/30/> (19.10.2015)
- Nielsen, SS. & Krasnik, A. (2010). Poorer self-perceived health among migrants and ethnic minorities versus the majority population in Europe: a systematic review. *Int J Public Health* 2010;55:357–371.
- Norredam M., Nielsen S., & Krasnik A. (2009). Migrant’s utilization of somatic healthcare services in Europe – systematic review. *Eur J Publ Health* 2009;20:5:555–563
- Opetushallitus (2006). Luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien koulutus. Suositus opetussuunnitelmaksi. Vammalan Kirjapaino Oy. Haettu osoitteesta: http://www.oph.fi/download/47269_lukiverkko.pdf (22.10.2015)
- Opetushallitus (2015a). Tietoa kielitutkinnoista. Haettu osoitteesta: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/kielitutkinnot/yleiset_kielitutkinnot/tutkintoesite
- Opetushallitus (2015b). Yleisen kielitutkinnon taitotasot. Haettu osoitteesta: http://www.oph.fi/download/169733_Taitotasokuvaukset_CEFR.pdf
- Pohjanpää, K., Paananen, S. & Nieminen, M. (2003). Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. *Elinolot* 2003:1. Helsinki: Tilastokeskus.

- Power, M. (2003). Development of a common instrument for quality of life. Teoksessa: Nosikov A., Gudex (toim). EUROHIS: Developing a common instrument for health surveys. Amsterdam: WHO.
- Priebe, S., Sandhu, S., Dias, S., Gaddini, A., Greacen, T., Ioannidis, E., Kluge, U., Krasnik, A., Lamkaddem, M., Lorant, V., Puigpinósi Riera, R., Sarvary, A., Soares, J., Stankunas, M., Straßmayr, C., Wahlbeck, K., Welbel, M. & Bogic1, M. (2011). Good practice in health care for migrants: views and experiences of care professionals in 16 European countries. *BMC Public Health*. 2011 Mar 25;11:187. doi: 10.1186/1471-2458-11-187.
- Pärnänen, A. & Sutela, H. (2014). *Itsensättyöllistäjät Suomessa 2013*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Rask, S., Castaneda, AE., Härkänen, T., Koponen, P., Bergbom, B., Toivanen, M., Gould, R. & Koskinen, S. (painossa) Työttömistä maahanmuuttajista suuri osa on työkykyisiä ja työhaluisia. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*.
- Rask, S., Luoma, M-L., Solovieva, N. & Koskinen, S. (2012). *Elämälaatu*. Teoksessa: Castaneda, AE., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M., Koskinen, S. (toim) (2012). *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 61/2012*.
- Rask, S., Sainio, P., Castaneda, AE., Härkänen, T., Stenholm, S., Koponen, P. & Koskinen, S. (käsikirjoitus) *The ethnic gap in mobility: a comparison of Russian, Somali and Kurdish origin migrants and the general Finnish population*.
- Robine, JM. & Jagger, C. (2003). Creating a coherent set of indicators to monitor health across Europe: the Euro-REVES 2 project. *Eur J Public Health* 2003, 13:6–14.
- Sainio, P., Koskinen, S., Heliövaara M., Martelin, T., Härkänen, T., Hurri, H., Miilunpalo, S. & Aromaa, A. (2006). Self-reported and test-based mobility limitations in Finns aged 30+. *Scand J Public Health* 2006, 34(4):378–86.
- Schmidt, S., Muhlan, H. & Power, M. (2005). The EUROHIS-QOL 8-item index: psychometric results of a cross-cultural field study. *Eur J Public Health*, 16, 420–428.
- Skogberg, N., Laatikainen, T., Koskinen, S., Vartiainen, E., Jula, A., Leiviskä, J., Härkänen, T. & Koponen, P. (2015). Cardiovascular risk factors among Russian, Somali and Kurdish migrants in Finland: a cross-sectional study. *Käsikirjoitus arvioitavana*.
- Sutela, H. & Lehto, A-M. (2014). *Työolojen muutokset 1977–2013*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Säkkinen S., Kuoppala T. (2014). *Lasten päivähoito 2013*. Luettavissa: Tilastoraportti. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014121952362>. (Haettu 12.11.2015).
- Tarnanen, M. & Pöyhönen, S. (2011). Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. *Puhe ja kieli*, 31:4, 139–152.
- Tarnanen, M., Härmälä, M. & Neittaanmäki, R. (2010). Aikuisten kielitaito ja Yleiset kielitutkinnot. Teoksessa M. Garant & M. Kinnunen (toim.), *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2010:2*, 59–71.

- TEM raportteja 11/2013. Maahanmuuttajabarometri 2012, loppuraportti. https://www.tem.fi/files/35826/Maahanmuuttajabarometri2012_11_2013.pdf
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). Tyttöjen ja naisten ympärileikkausten (FGM) ehkäisy. Seksuaali- ja lisääntymisterveys sivusto. Luettavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/seksuaalisuus-ja-vakivalta/tyttojien-ja-naisten-ymparileikkausten-fgm-ehkaisy>
- Tilastokeskus (2015a). Maahanmuuttajat väestötutkimuksissa – hyviä käytäntöjä kvantitatiivisen haastattelututkimuksen tekijälle. Käsikirja 51, Tilastokeskus 2015. PDF-julkaisu, luettavissa: http://www.tilastokeskus.fi/ajk/julkistamiskalenteri/kuvailusivu_fi.html?ID=16131
- Tilastokeskus (2015b). Perusasteen jälkeisen tutkintotavoitteisen koulutuksen vieraskieliset ja ulkomaalaiset opiskelijat koulutusalueen ja koulutusryhmän mukaan 2004–2012 Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kou_opiskt/300_opiskt_tau_300_fi.px/?rxid=ab7fb1f0-9d6d-4ddd-b6d1-8798e829667d
- Tilastokeskus (2015c) Liitetaulukko 2. Peruskoulun koulupudokkaat lukuvuosina 1999/2000–2013/2014. Koulutus. Haettu osoitteesta: http://www.stat.fi/til/kkesk/2013/kkesk_2013_2015-03-19_tau_002_fi.html
- Toivanen, M. & Bergbom, B. (2013). Työyhteisöjen monimuotoisuus. Teoksessa T. Kauppinen, P. Mattila-Holappa, M. Perkiö-Mäkelä, A. Saalo, J. Toikkanen, S. Tuomivaara, S. Uuksulainen, M. Viluksela, & S. Virtanen (toim.), Työ ja terveys Suomessa. Helsinki: Työterveyslaitos. 83–90.
- Valtiovarainministeriö (2015). Eurooppa 2020 -strategia. Suomen kansallinen ohjelma kevät 2015. Valtiovarainministeriön julkaisu – 12a/2015. Haettu osoitteesta: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/nrp2015_finland_fi.pdf (16.10.2015)
- WHO (1996). WHOQOL-BREF: Introduction, administration, scoring and generic version of the assessment. Geneva.
- Yli-Kaitala, K., Toivanen, M., Bergbom, B. & Väänänen, A. (2013a). Esimiestyö ja sosiaaliset suhteet. Teoksessa M. Toivanen, A. Väänänen & A. Airila (toim.), Venäläis-, kurdi- ja somlialaistaustaisten työ ja terveys Suomessa – samankaltaisuuden ja erot kantaväestöön. Helsinki: Työterveyslaitos. 78–87.
- Yli-Kaitala, K., Toivanen, M., Väänänen, A., Bergbom, B. & Airila, A. (2013b). Monikulttuurinen työpaikka – opas esimiehille. Helsinki: Työterveyslaitos.

Kirjoittajat

Katja Borodulin, FT, dosentti, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Anu Castaneda, PsT, tutkimuspäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Satu Jokela, TtM, tutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Timo M. Kauppinen, VTT, dosentti, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Päivikki Koponen, TtT, tutkimuspäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Aki Koskinen, FM, erityisasiantuntija, Työterveyslaitos

Seppo Koskinen, LT, VTM, MSc, tutkimusprofessori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Tiina Laatikainen, LT, tutkimusprofessori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Liisa Larja, VTM, yliaktuaari, Tilastokeskus

Kristiina Manderbacka, VTT, dosentti, tutkimuspäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Tarja Nieminen, FT, yliaktuaari, Tilastokeskus

Shadia Rask, TtM, tutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Päivi Sainio, FT, THM, kehittämisspäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Natalia Skogberg, TtM, tutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Liisa Suominen, HLT, THM, professori (suun terveydenhuolto), Itä-Suomen yliopisto

Hanna Sutela, YTT, erikoistutkija, Tilastokeskus

Jaana Suvisaari, LT, dosentti, psykiatrian erikoislääkäri, tutkimusprofessori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Minna Toivanen, KM, tutkija, Työterveyslaitos

Ari Väänänen, YTT, PhD, vanhempi tutkija, Työterveyslaitos

Mika Witting, VTM, yliaktuaari, Tilastokeskus

Liite 1 – Menetelmäseloste

Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus (UTH) 2014

Ulkomaista syntyperää olevien¹ työ ja hyvinvointi -tutkimus on laajin Suomessa tehty tähän aihepiiriin liittyvä väestötutkimus. Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä on ollut saatavilla toistaiseksi hyvin vähän tutkimustietoa, vaikka joitakin ryhmiä onkin jo tutkittu. Tiedontarve on kuitenkin jatkuvasti kasvanut. Aihe on nyt entistä ajankohtaisempi, kun Eurooppaan muuttaa sotaa pakenevia ihmisiä. Tutkimus tuottaa monipuolista tietoa ulkomaalaistaustaisten elämään liittyvistä tekijöistä, joista on hyötyä kotoutumisen edistämisessä.

UTH-tutkimus toteutettiin Tilastokeskuksen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja Työterveyslaitoksen (TTL) yhteistyönä, osana Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen ulkomaalaistaustaisiin kohdistuvaa lisätutkimusta. Lisäksi tutkimusta rahoittivat opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö sekä sisäministeriön hallinnoima EU:n kotouttamisrahasto. Tutkimuksen toteutusta valvoi mainituista tahoista koottu ohjausryhmä. Tutkimuksen toteutuksessa rakentunutta yhteistyötä on kuvattu erillisessä raportissa (Koponen & Jokela, 2015). Haastattelutyömenetelmiä on kuvattu yksityiskohtaisesti erillisessä raportissa (Tilastokeskus, 2015a).

1 Tutkimuksen sisältö

UTH-tutkimuksen tietosisältö muodostuu työhön, koulutukseen, terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä kysymyksistä. Kysymykset poimittiin Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksesta ja työolotutkimuksesta, Työterveyslaitoksen Työ ja terveys -tutkimuksesta sekä THL:n Alueellisesta terveys ja hyvinvointi- (ATH) ja Terveys 2011 -tutkimuksista. Tällä pyrittiin siihen, että tiedot olisivat mahdollisimman vertailukelpoisia koko väestöä koskevien tietojen kanssa. Lisäksi tutkimuksessa esitettiin joitakin ulkomaalaistaustaisille kohdistettuja erityiskysymyksiä, joissa on soveltuvin osin tavoiteltu vertailukelpoisuutta muun muassa THL:n vuonna 2011–2012 toteuttaman Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi -tutkimuksen (Maamu) kanssa.

UTH-tutkimuksen haastattelut tehtiin tammikuun 2014 ja huhtikuun 2015 välillä. Tutkittavat kutsuttiin tutkimukseen kirjeitse, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta, sisällöstä ja tietosuojasta. Kirjeestä oli 32 kieliversiota, joten suurin osa vastaajista sai sen suomen ja englannin lisäksi myös omalla äidinkielellään. Kirjeen lähetyksen jälkeen Tilastokeskuksen haastattelijat soittivat tutkittaville, vastasivat mahdollisiin kysymyksiin ja sopivat käyntihaastattelusta. Tietokoneavusteinen haas-

1 Ulkomaista syntyperää olevalla tarkoitetaan henkilöä, jonka molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa. Henkilöt itse voivat olla syntyneet joko ulkomailla tai Suomessa. He voivat olla Suomen ja/tai jonkin muun maan kansalaisia. Tässä tutkimuksessa heitä kutsutaan ulkomaalaistaustaisiksi.

tattelu kesti keskimäärin noin tunnin. Pieni osa haastatteluista tehtiin puhelimitse, jos käyntihaastattelua ei ollut mahdollista saada. Haastattelu oli mahdollista tehdä 12 kielellä: suomi, ruotsi, englanti, viro, ranska, venäjä, arabia, somali, soranin kurdi, persia, thai ja kiina. Siksi vakituisten haastattelijoiden lisäksi tutkimushaastattelijoi-ksi rekrytoitiin näitä kieliä puhuvia haastattelijointa.

Haastatteluiden toteuttamisesta kerrotaan yksityiskohtaisemmin tutkimuksen kenttätöitä kuvaavassa raportissa (Tilastokeskus, 2015a).

2 Aineistot

UTH-tutkimuksen tulokset perustuvat kahden haastattelututkimuksen aineistoihin:

1. UTH-aineisto koostuu 3 262:n Suomessa pysyvästi asuvan 15–64-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen henkilön käyntihaastattelusta.
2. Työvoimatutkimuksen yhdistelmäaineisto muodostuu Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen vuoden 2014 viidennen haastattelukerran aineistosta ja UTH-aineistosta. Työvoimatutkimuksen aineisto koostuu 17 225 Suomessa pysyvästi asuvan 15–64-vuotiaan henkilön puhelinhaastattelusta. Heistä 747 oli ulkomaalaistaustaisia ja loput suomalaistaustaisia. Yhteensä yhdistelmäaineistossa on siis 16 478 suomalaistaustaista ja 4 009 ulkomaalaistaustaista henkilöä.

UTH- ja työvoimatutkimusten aineistot on kerätty samaan aikaan ja niiden tietosivallöt ovat keskeisiltä osin yhtenevät. Lisäksi tutkimusten otanta-asetelmat ovat yhdenmukaiset, joten tiedot ovat vertailukelpoisia ja aineistojen yhdistäminen oli kannattavaa. Ulkomaalaistaustaisia koskevissa estimaateissa on hyödynnetty UTH-tutkimukseen vastanneiden lisäksi työvoimatutkimuksessa mukana olleiden ulkomaalaistaustaisten vastauksia, jotta ulkomaalaistaustaisia koskevien estimaattien tarkkuus olisi mahdollisimman hyvä. Taulukossa 1 esitetään julkaisussa käytettävien UTH-tutkimuksen ja Työvoimatutkimuksen yhdistelmäaineiston vastaajien lukumäärät.

UTH-aineiston pohjalta voidaan muodostaa ulkomaalaistaustaisten työtä ja hyvinvointia koskevat indikaattorit. Kun tuloksia halutaan verrata suomalaistaustaiseen väestöön, käytetään vertailuaineistona Tilastokeskuksen työvoimatutkimusta

Taulukko 1

Vastaajien lukumäärät tutkimusaineistoissa taustamaan mukaan, henkeä

Taustamaa	UTH-aineisto	Työvoimatutkimuksen yhdistelmäaineisto
Suomi	–	16 479
Venäjä tai Neuvostoliitto	913	1 107
Viro	402	495
Lähi-Itä ja Pohjois-Afrikka	443	531
Muu Afrikka	311	371
Aasia	523	630
EU- ja Efta-maat, Pohjois-Amerikka	444	579
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	226	295
Yhteensä	3 262	20 487

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

sekä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien kysymysten osalta THL:n Alueellisen terveys ja hyvinvointi -tutkimuksen (ATH) aineistoa. ATH-tutkimuksesta kerrotaan lähemmin tämän menetelmäselosteen lopussa.

Taustamaalla (Tilastokeskus, käsitteet ja määritelmät) tarkoitetaan vanhempien syntymämaata. Jos vanhemmat ovat syntyneet eri maissa, henkilön taustamaa määrittyy äidin syntymämaan mukaan.

Tässä menetelmäselosteessa on kuvattu tarkemmin UTH-aineiston keräämiseen ja käsittelyyn liittyviä menetelmiä. Työvoimatutkimuksen aineiston laatu ja käytetyt menetelmät on raportoitu Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen laatuselosteessa.

3 Perusjoukko ja otanta

UTH-aineiston perusjoukkoon kuuluivat 15–64-vuotiaat, vuonna 2014 Suomessa vakituisesti asuneet ulkomaalaistaustaiset. Ulkomaalaistaustainen on henkilö, jonka molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Osa perusjoukkoon kuuluvista oli syntynyt Suomessa ja osa ulkomailla. Osa oli Suomen ja osa muiden maiden kansalaisia. Perusjoukkoon kuuluivat kaikkialla Suomessa, myös Ahvenanmaalla, asuvat henkilöt.

Otokseen poimittiin 5 449 henkilöä systemaattisella otannalla otantakehikosta, joka oli järjestetty kotipaikkatunnuksen mukaan. Otantakehikko muodostettiin Tilastokeskuksen Suomen väestöstä koskevasta tietokannasta, joka puolestaan perustuu väestön keskusrekisteriin. Otos poimittiin lokakuussa 2013. Otantakehikon väestötiedot oli tällöin päivitetty elokuun 2013 tasolle. Myöhemmässä vaiheessa aineiston painokertoimia muodostettaessa kesällä 2015, käytettiin pohjana vuoden 2014 lokakuun lopun tasolle päivitettyjä väestötietoja, jotka siten ajoittuvat melko lähelle tiedonkeruun (tammikuun 2014–huhtikuun 2015) puoliväliä.

4 Vastanneet, kato ja ylipeitto

Osa UTH-otokseen poimituista henkilöistä osoittautui ylipeitoksi. Ylipeitolla tarkoitetaan henkilöitä, jotka sisältyvät kehikkoperusjoukkoon, vaikka he eivät kuulu tutkittaviin: he ovat esimerkiksi kuolleita tai pysyvästi Suomesta pois muuttaneita.

Taulukossa 2 havainnollistetaan koulutusasteen jakaumien pohjalta ylipeiton vaikutusta ja perusjoukon muuttumista ajan myötä. Siinä on esitetty koulutusasteen jakaumat perusjoukossa otoksen poimintahetkellä (elokuun 2013 väestötiedot) ja aineiston painotuksen ajankohtana (lokakuun 2014 väestötiedot). Lisäksi taulukko sisältää koulutusasteen jakauman otoksessa, josta ylipeittoon kuuluvat henkilöt on poistettu.

Taulukosta 2 havaitaan, että koulutusasteen jakaumat poikkeavat selvästi toisistaan. Ylipeittoon kuului poikkeuksellisen suuri määrä UTH-otokseen poimituista henkilöistä (472) eikä heistä suurimmalla osalla ollut koulutustietoa. Ylipeiton poikkeava koulutus rakenne näyttäisi osaltaan selittävän sen, miksi otoksen poimintahetken perusjoukon (A) ja otoksen (ylipeitto poistettu) koulutusastejakaumat poikkeavat toisistaan. Lisäksi on merkille pantavaa, että koulutus rakenne on muuttunut selvästi otoksen poimintahetken (A) ja aineiston painotushetken (B) perusjoukkojen välillä. Tässä tapauksessa koulutus rakenteen muutosta saattaa ainakin osittain selit-

Taulukko 2

Koulutusasteen jakaumat perusjoukossa otoksen poimintahetken (A) ja aineiston painotushetken (B) ajankohtina sekä otoksessa (ei ylipeittoa), %

Koulutusaste	Perusjoukko A	Perusjoukko B	Otos
	%	%	%
Ei koulutustietoa tai korkeintaan perusaste	56,4	61,9	52,9
Toinen aste	23,3	20,4	24,7
Alin korkea-aste / alempi korkeakouluaste	10,9	9,5	11,7
Ylempi korkeakouluaste / tutkijakoulutus	9,4	8,2	10,7

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

tää se, että perusjoukon koko eli Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten määrä kasvoi samaan aikaan arviolta noin kahdeksan prosenttia. Vaikuttaisikin siltä, että perusjoukon rakenne ainakin koulutustietojen osalta olisi muuttunut hieman perusjoukon koon kasvun myötä.

UTH-otoksen koko oli ylipeiton poistamisen jälkeen 4 977 henkilöä. Vastanneita oli tästä joukosta 3 262, ja vastausasteeksi muodostui näin 65,5 prosenttia. Tätä voi pitää varsin onnistuneena tuloksena.

Taulukon 3 aluejakauma näyttää, että Länsi-Suomessa ja Ahvenanmaalla asuvat ovat yliedustettuina ja Helsingissä asuvat aliedustettuina. Vastausosuus vaihtelee huomattavasti myös siviilisäädyn mukaan. Vastanneissa on suhteellisesti enemmän avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai asumuserossa asuvia kuin ulkomaalais-

Taulukko 3

Alueen, siviilisäädyn ja kansalaisuuden jakaumat otoksessa (ylipeitto poistettu) ja vastanneissa, %

	Otos %	Vastanneet %
Alue		
Länsi-Suomi ja Ahvenanmaa	16,3	18,1
Muu Uusimaa	7,3	7,6
Etelä-Suomi	19,1	19,7
Pohjois- ja Itä-Suomi	10,3	11,2
Helsinki	26,9	23,5
Espoo	10,7	10,3
Vantaa	9,4	9,5
Yhteensä	100	100
Siviilisäätty		
Naimaton	36,6	33,1
Avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai asumuserossa	46,2	50,5
Eronnut	11,9	11,3
Leski	1,0	1,1
Muu tai tuntematon	4,3	4,0
Yhteensä	100	100
Kansalaisuus		
Suomi	29,3	29,6
Ruotsi	1,1	1,0
Venäjä	11,1	12,3
Viro	14,3	13,2
Muu (myös tuntemattomat)	44,2	43,8
Yhteensä	100	100

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

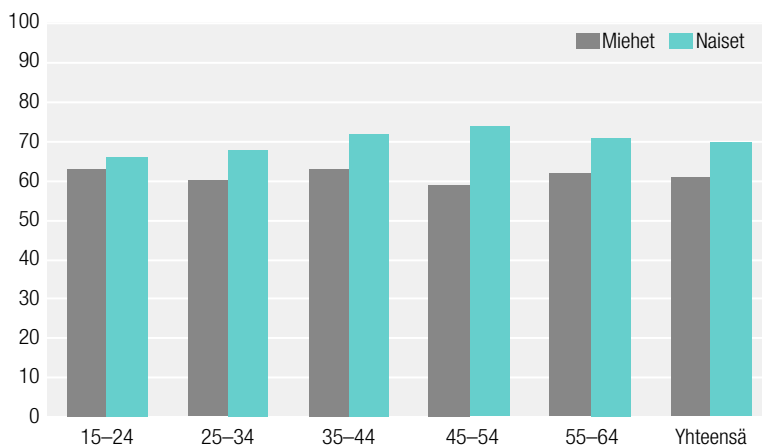
taustaisessa väestössä keskimäärin, ja vastaavasti vähemmän naimattomia kuin netto-otoksessa. Kansalaisuuden osalta aineiston rakenne vastaa melko hyvin perusjoukon eli Suomessa asuvan 15–64-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen väestön rakennetta.

Kuviot 1–3 esittävät vastausosuuksia eri taustamuuttujien suhteen. Miehet ovat vastanneissa aliedustettuina ja naiset yliedustettuina. Naisten vastausosuus oli 70 prosenttia ja miesten 61 prosenttia. Naiset osallistuivat miehiä aktiivisemmin tutkimukseen kaikissa ikäryhmissä.

Kuviot 2 ja 3 näyttävät, että vastaamisaktiivisuus vaihtelee enemmän nykyisen asuinpaikan (57–73 %) kuin vastaajan vanhempien syntymämaan (60–70 %) mukaan. Vastausosuus on korkein Länsi-Suomessa ja Ahvenanmaalla ja alhaisin Helsingissä.

Kuvio 1

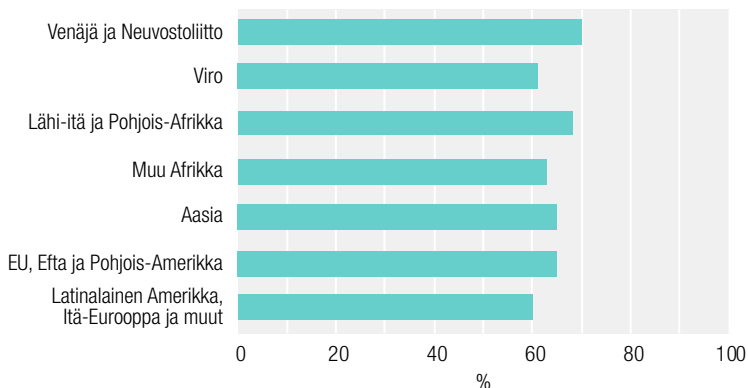
Vastausosuudet sukupuolen ja ikäryhmän mukaan, % (ylipeitto poistettu)

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 2

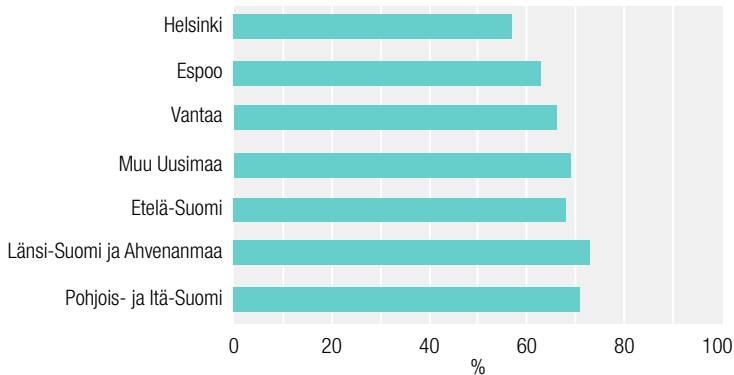
Vastausosuudet taustamaan mukaan, % (ylipeitto poistettu)

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 3

Vastausosuudet asuinalueen mukaan, % (ylipeitto poistettu)

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

5 Painotus

UTH-aineiston painotukseen ja vastauskadon vaikutusten oikaisemiseen käytettiin vastaustodennäköisyysmalliin perustuvaa painotusta ja painojen kalibrointia (Laaksonen, 2013). Vastaustodennäköisyysmallituksessa rakennetaan logistinen regressiomalli, jossa selitettävänä on binäärinen vastausindikaattori (muuttuja, joka saa esimerkiksi arvon 1 vastanneille ja 0 katotapauksille) ja selittäjinä aineistossa olevia apumuuttujia.

UTH-aineiston tapauksessa selittäjiksi valikoitui kansalaisuus, koulutus, sukupuoli, siviilisääty, asuinalue, ikäryhmä, työllisyysstatus, asutokunnan koko, pääasiallinen toiminta, työkuukaudet vuonna 2012 sekä se, onko perheessä alle 7-vuotiaita lapsia vai ei.

Lopulliset painokertoimet muodostettiin kalibroitimenetelmällä, jossa hyödynnettiin Ranskan tilastovirastossa kehitettyä CALMAR-valmisohjelmaa (Sautory, 2003). Siinä vastaustodennäköisyysmallituksella muodostettuja vastauskatokorjattuja painoja muunnettiin siten, että perusjoukon (240 801 ulkomaalaistaustaista) tunnetut jakaumat saadaan estimoitua virheettä uusilla ns. kalibrointipainoilla. Kalibroinnissa käytetyt väestöjakaumat perustuivat vuoden 2014 lokakuun lopun tasolle päivitettyihin väestötietoihin, joten ne poikkeavat hieman tilastovuosien 2013 ja 2014 lopullisista väkilukutiedoista (2013: 229 904 ja 2014: 245 428).

Painojen kalibroinnissa käytettiin seuraavia rekisteritietoja: sukupuoli, ikä, alue, taustamaa ja kansalaisuus. Väestötietojen ohella kalibroinnissa hyödynnettiin muun muassa työllisyys- ja työaikatietojen osalta työvoimatutkimuksen ja yhdistelmäaineiston saman ajankohdan tietoja (”benchmarking”-menetelmä). Näin varmistettiin, että UTH- ja yhdistelmäaineistojen sekä työvoimatutkimuksen samaa ajankohdtaa koskevat keskeiset estimaatit ovat yhdenmukaisia. Mukana kalibroinnissa olivat työlliset ja työttömät sukupuolen mukaan 10-vuotiskäryhmissä, alityöllinen ja pii-lotyötön sukupuolittain, koko- ja osa-aikatyö sukupuolittain sekä jatkuva ja määrä-aikainen työsuhde sukupuolen mukaan. Lisäksi kalibrointiin sisältyivät ammatti-

aseman osalta sukupuolen mukaan luokiteltuina palkansaaajat, yrittäjät, työntekijät, alemmat ja ylempät toimihenkilöt. Työaikatiedoista mukana olivat työllisten normaali ja tehty keskimääräinen viikkotyöaika sekä palkansaajien normaali ja tehty keskimääräinen viikkotyöaika sukupuolen mukaan.

6 Estimointi

UTH-tutkimuksen luvut, kuten kaikki otostutkimuksilla saadut luvut, ovat niin kutsuttuja estimaatteja. **Estimaatti** on matemaattisella menettelyllä (estimoinnilla) otoshavainnot käyttäen saatu arvio perusjoukon ominaisuudesta. Esimerkiksi julkaistu ulkomaalaistaustaisten työttömien lukumäärä on tällaisella menettelyllä saatu Suomen 15–64-vuotiaiden työttömien ulkomaalaistaustaisten lukumäärää koskeva arvio eli estimaatti.

Estimaattien luotettavuuteen vaikuttavat vastauskato, mittausvirheet sekä otannasta aiheutuva satunnaisvaihtelu. Satunnaisvaihtelu on seurausta siitä, että otostutkimuksissa estimoinnilla tuotetaan perusjoukon tunnusluvut vain yhden otoksen perusteella. Otantavirheellä tarkoitetaan saman perusjoukon eri otoksista lasketujen estimaattien vaihtelua ja sitä mitataan tavallisesti estimaatin keskivirheellä. Keskivirheen suuruuteen vaikuttavat otoksen koko kyseisessä osajoukossa sekä tarkasteltavan ominaisuuden vaihtelu eli muuttujan varianssi. Keskivirheestä johdettavia muita estimaattien luotettavuuden tunnuslukuja ovat luottamusväli ja variaatiokerroin (CV). Esimerkiksi 95 prosentin luottamusväli määrittelee ne rajat, joiden väliin 95 prosenttia estimaateista asettuu, mikäli samasta perusjoukosta poimittaisiin otoksia loputtomasti. Jos raportissa esitetään esimerkiksi venäläistaustaisten työllisten määräksi estimaatti 32 033, on venäläistaustaisten työllisten määrä 95 prosentin todennäköisyydellä välillä 29 491–34 574. Variaatiokerroin on keskivirheen prosentiosuus estimaatista. Keskivirheen suhteuttaminen estimaatin kokoon poistaa muuttujan mittakaavasta aiheutuvan vaikutuksen. Tämän ansiosta eri muuttujien variaatiokertoimen arvoja tai saman muuttujan variaatiokertoimen arvoja eri osajoukoissa on helpompi verrata keskenään.

Esimerkkejä estimaateista ja niiden luotettavuutta kuvaavista tunnusluvuista on esitetty taulukoissa 4–5. Ne on laskettu yhdistelmäaineistosta, jotta mukaan saadaan myös suomalaistaustaisia koskevat luvut. Estimaattien keskivirheet on laskettu SAS-ympäristössä toimivalla ETOS-valmisohjelmalla, joka on kehitetty Ruotsin tilastovirastossa (Andersson, 2012).

Ulkomaalaistaustaisten työllisyysilanteeseen liittyvät estimaatit ja niiden luotettavuutta kuvaavat tunnusluvut on esitetty taulukossa 4 ja vastaavat suomalaistaustaisten luvut taulukossa 5. Verrattaessa ulkomaalaistaustaisten lukuja suomalaistaustaisen väestön vastaaviin tuloksiin voidaan huomata, että estimaattien luotettavuutta kuvaavat tunnusluvut pienenevät 1) mitä suuremman otoksen pohjalta luvut on laskettu ja 2) mitä suurempaa väestöryhmää luvut kuvaavat.

Taulukko 4

Ulkomaalaistaustaisen väestön työllisyyslukujen estimaatit ja niiden keskivirheet, 95 %:n luottamusvälit sekä variaatiokertoimet (CV)

Ulkomaalaistaustaiset	Estimaatti	Keskivirhe	Luottamusväli	CV
Miehet				
Työlliset	81 312	2 173	81 312±4 259	2,7
Työttömät	14 426	1 003	14 426±1 966	7,0
Työvoiman ulkopuoliset	25 633	1 355	25 633±2 656	5,3
Naiset				
Työlliset	63 098	1 786	63 098±3 501	2,8
Työttömät	14 050	925	14 050±1 813	6,6
Työvoiman ulkopuoliset	42 283	1 544	42 283±3 026	3,7
Yhteensä				
Työlliset	144 410	2 103	144 410±4 121	1,5
Työttömät	28 476	1 326	28 476±2 599	4,7
Työvoiman ulkopuoliset	67 916	1 931	67 916±3 785	2,8

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Taulukko 5

Suomalaistaustaisen väestön työllisyyslukujen estimaatit ja niiden keskivirheet, 95 %:n luottamusvälit sekä variaatiokertoimet (CV)

Suomalaistaustaiset	Estimaatti	Keskivirhe	Luottamusväli	CV
Miehet				
Työlliset	1 133 601	11 996	1 133 601±23 512	1,1
Työttömät	114 158	4 931	114 158±9 665	4,3
Työvoiman ulkopuoliset	398 027	8 247	398 027±16 164	2,1
Naiset				
Työlliset	1 107 879	12 022	1 107 879±23 563	1,1
Työttömät	88 546	4 343	88 546±8 512	4,9
Työvoiman ulkopuoliset	408 261	8 288	408 261±16 244	2,0
Yhteensä				
Työlliset	2 241 480	11 245	2 241 480±22 040	0,5
Työttömät	202 704	6 446	202 704±12 634	3,2
Työvoiman ulkopuoliset	806 288	10 471	806 288±20 523	1,3

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

7 Väestön ominaisuudet ja tutkimuksessa käytetyt luokitukset

Tutkimuksen kohteena oleva 15–64-vuotias ulkomaalaistaustainen väestö eroaa suomalaistaustaisesta väestöstä jonkin verran demografisilta ominaisuuksiltaan. Tässä luvussa on esitetty joitakin taustatietoja, jotka on hyvä ottaa huomioon tuloksia tulkitessa. Tiedot on laskettu painokertoimia käyttäen UTH-aineistosta (ks. edellinen kappale estimoinnista), johon on yhdistetty rekisteritietoja vuoden 2014 lokakuun väestötietojärjestelmästä. Tiedot saattavat siten poiketa hieman tilastovuoden 2014 virallisista väestötiedoista, jotka perustuvat vuoden vaihteen tilanteeseen.

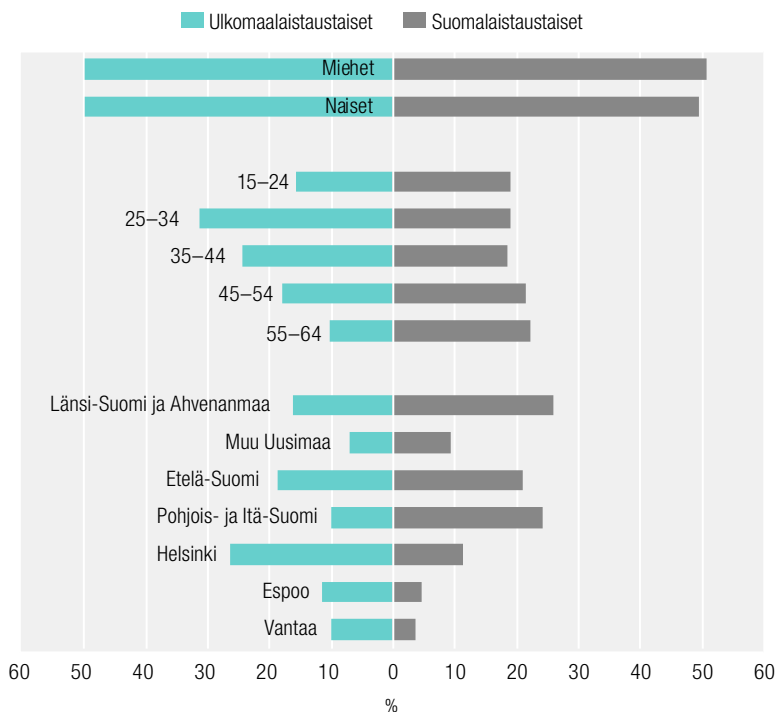
Ryhmiem sukupuolijakauma on varsin tasainen: naisten osuus ulkomaalaistaustaisesta väestöstä on 50 prosenttia ja suomalaistaustaisesta väestöstä 49 prosenttia (kuvio 4). Ryhmiem ikäjakaumat sen sijaan poikkeavat toisistaan merkittävästi. Ulkomaalaistaustainen väestö on selvästi nuorempaa kuin suomalaistaustainen väestö. Tämä on tärkeä huomioda analyyseissa, joissa ikä on merkittävä taustatekijä, kuten esimerkiksi terveydentilaa vertailtaessa.

Kuviosta 4 havaitaan niin ikään, että ulkomaalaistaustainen väestö on keskittynyt erittäin vahvasti pääkaupunkiseudulle. Jopa 48 prosenttia ulkomaalaistaustaisista asuu Helsingissä, Espoossa tai Vantaalla, kun suomalaistaustaisesta väestöstä pääkaupunkiseudulla asuu vain 19 prosenttia (ks. myös taulukko 6).

UTH-julkaisujen tuloksissa ulkomaalaistaustainen väestö on luokiteltu seitsemään ryhmään taustamaan mukaan. Luokittelu on välttämätöntä, jotta tuloksia voidaan raportoida myös niiden taustamaiden osalta, joista tutkimukseen vastaajia on vain muutamia henkilöitä. Taustamaa määritellään yleensä henkilön äidin syntymävaltion mukaan (Tilastokeskus, 2015b). Kuviossa 5 on kuvattu tutkimusta varten tehty maaluokittelu. Entisestä Neuvostoliitosta ja Venäjältä sekä Virosta peräisin olevat henkilöt on erotettu omiksi luokikseen ryhmien suuren koon takia. Loput maat on ryhmitelty ensisijaisesti maantieteellisiin perusteisiin. EU- ja Efta-maihin on kuitenkin

Kuvio 4

Suomalais- ja ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön sukupuoli- ja ikäjakauma sekä alueellinen jakautuminen asuinpaikan mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Taulukko 6

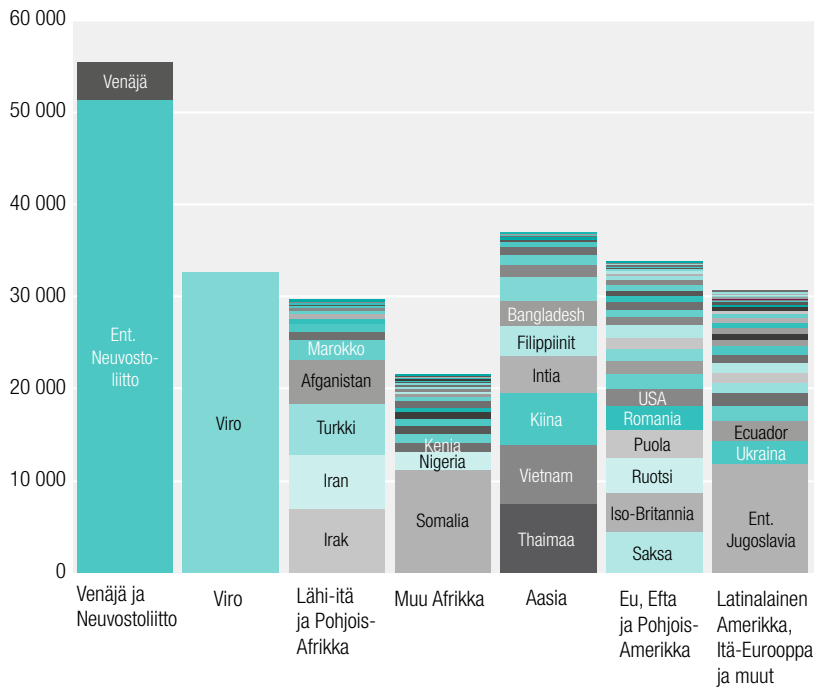
Suomalais- ja ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön sukupuoli- ja ikäjakauma sekä alueellinen jakautuminen asuinpaikan mukaan vuonna 2014, tuhatta henkilöä

Suomalaistaustaiset	Ulkomaalaistaustaiset	Suomalaistaustaiset
Koko väestö	241	3 251
Miehet	121	1 646
Naiset	119	1 605
15–24	38	616
25–34	75	617
35–44	59	597
45–54	43	697
55–64	25	724
Länsi-Suomi ja Ahvenanmaa	39	840
Muu Uusimaa	17	306
Etelä-Suomi	45	683
Pohjois- ja Itä-Suomi	24	788
Helsinki	63	369
Espoo	28	145
Vantaa	24	119

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 5

UTH-tutkimuksessa käytetty maaluokitus ja ulkomaalaistaustaisten yleisimmät taustamaat, henkeä

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

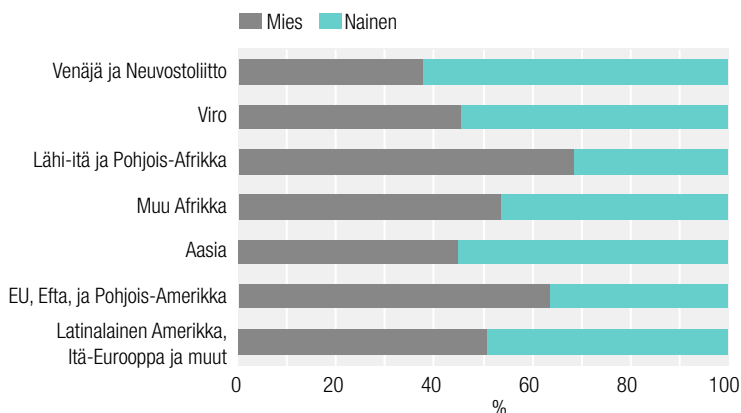
liitetty myös Pohjois-Amerikka, sillä kyseisen ryhmän sosioekonominen tausta vastaa paremmin EU:n väestöä kuin viimeistä luokkaa, joka koostuu lähinnä Latinalaisen Amerikan ja EU:n ulkopuolisen Itä-Euroopan maista.

Eri taustamaaluokkien sukupuolijakauma on varsin erilainen. Esimerkiksi venäläistaustaisista naisia on 62 prosenttia, mutta Lähi-itä- ja Pohjois-Afrikka-taustaisista vain 32 prosenttia (kuvio 6).

Myös ryhmien ikärakenne on erilainen (kuvio 7). Venäläistaustaisista sekä EU-, Efta- ja Pohjois-Amerikka-taustaisista noin 40 prosenttia on vähintään 45-vuotiaita, mutta muista ryhmistä (pois lukien virolaistaustaiset) vain noin 20 prosenttia. Afrikkalaistaustaiset ovat kaikkein nuorimpia. Vastaavat estimaatit on esitetty taulukossa 7.

Kuvio 6

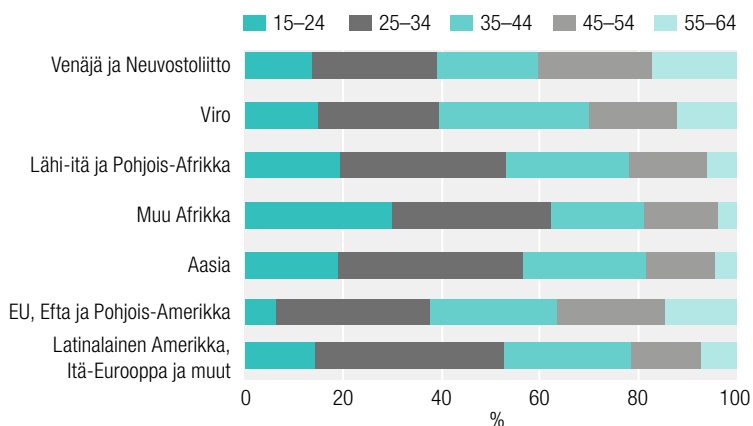
Ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön sukupuolijakauma taustamaan mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Kuvio 7

Ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön ikäjakauma taustamaan mukaan vuonna 2014, %

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

Taulukko 7

Ulkomaaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön sukupuoli- ja ikäjakauma taustamaan mukaan vuonna 2014, tuhatta henkilöä

	mies	nainen	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64
Venäjä ja Neuvostoliitto	21	34	8	14	12	13	10
Viro	15	18	5	8	10	6	4
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	20	9	6	10	7	5	2
Muu Afrikka	12	10	6	7	4	3	1
Aasia	17	20	7	14	9	5	2
EU, Efta ja Pohjois-Amerikka	21	12	2	10	9	7	5
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	16	15	4	12	8	4	2

Lähde: UTH-tutkimus 2014, Tilastokeskus

8 Alueellisen terveys ja hyvinvointi -tutkimuksen (ATH) vertailuaineisto

Alueellista terveys ja hyvinvointi -tutkimusta käytetään UTH-tutkimuksen vertailuaineistona terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä.

ATH-aineisto on kerätty postikyselyiden avulla maaliskuun 2014 ja maaliskuun 2015 välillä. Kyselyyn vastasi 45 prosenttia otokseen kuuluneista. Aineisto koostuu 11 595 Suomessa asuvan 20–64-vuotiaan henkilön vastauksista. ATH-aineistosta on laskettu vertailuluvut koko Suomen väestön terveyttä ja hyvinvointia kuvaaviin tietoihin, joihin ulkomaaalaistaustaisten tietoja verrataan. Näissä vertailuissa myös UTH-aineisto on rajattu vastaavaan 20–64-vuotiaiden ikäryhmään. Heitä on UTH-tutkimuksessa 2 988 henkeä.

ATH-aineiston painokertoimet on muodostettu vastauskatomalliin perustuen samaan tapaan kuin UTH-aineistossa. Tässä mallissa käytettiin seuraavia tietoja: ikä 10-vuotislukittain, sukupuoli, maakunta, asuinkunnan taajama-aste, siviilisääty kaksiluokkaisena (avioliitossa/ei), lomakkeen vastauskieli (suomi/ruotsi/venäjä/englanti), koulutusaste (kolmiluokkainen: perus-/toinen-/korkea-aste).

UTH-aineistoon perustuvissa analyyseissä on käytetty tässä menetelmäselosteessa kuvattuja Tilastokeskuksessa muodostettuja painokertoimia ja ATH-aineiston osalta vastaavia THL:ssä muodostettuja painokertoimia. Väestöosuuksille on laskettu 95 % luottamusvälit otanta-asetelma huomioiden. THL:n artikkeleissa esitettävät luvut ovat ikävakiointuja, jotta voidaan vähentää iän vaikutusta väestöryhmien välisiin eroihin tutkittavissa ilmiöissä (indikaattoreissa). Ikävakiointissa käytettiin mallivakiointia, jossa ikä on vakioitu 10-vuotiskäluokkien mukaan.

ATH-tutkimusta on kuvattu yksityiskohtaisemmin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivulla.

Lähteet

- Andersson, C. (2012). ETOS 2.0 User's Guide. Statistiska centralbyrån.
- Laaksonen, S. 2013. Surveymetodiikka: Aineiston kokoamisesta puhdistamisen kautta analyysiin. 2. painos. Nettikirja.
- Sautory, O. (2003). CALMAR2: A new version of the CALMAR calibration adjustment program. Proceedings of Statistics Canada's Symposium 2003. <http://www.statcan.ca/english/freepub/11-522-XIE/2003001/session13/sautory.pdf>
- Koponen, P. & Jokela, S. (2015). Yhteistyö maahanmuuttajien kotoutumisen, työllisyyden ja hyvinvoinnin seurannassa - Kokemuksia Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen (UTH) toteutuksesta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 19/2015. 30 sivua. Helsinki 2015. ISBN 978-952-302-536-3 (verkkójulkaisu)
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-7830. syyskuu 2015, Laatuseloste: Työvoimatutkimus . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.10.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyti/2015/09/tyti_2015_09_2015-10-20_laa_001_fi.html
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). ATH-aineisto. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/ath-terveytta-ja-hyvinvointia-kuntalaisille/ath-aineisto>
- Tilastokeskus (2015a). Maahanmuuttajat väestötutkimuksissa – hyviä käytäntöjä kvantitatiivisen haastattelututkimuksen tekijälle. Käsikirja 51, Tilastokeskus 2015. PDF-julkaisu, luettavissa: http://www.tilastokeskus.fi/ajk/julkistamiskalenteri/kuvailusivu_fi.html?ID=16131
- Tilastokeskus (2015b). Syntyperä ja taustamaa. Haettu osoitteesta http://stat.fi/meta/kas/syntypera_ja_ta.html

Tilastokeskus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos sekä Työterveyslaitos toteuttivat vuosien 2013–2015 aikana Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen (UTH). Tämä artikkelijulkaisu kokoaa yhteen eri alojen asiantuntijoiden artikkelit UTH-tutkimuksen perustuloksista. Teoksessa kuvataan Suomessa vuonna 2014 asuneen ulkomaalaistaustaisen 15–64-vuotiaan väestön maahanmuuton syitä, kielitaitoa ja koulutusta, työmarkkina-asemaa ja kokemuksia työyhteisöstä, palveluiden riittävyttä sekä terveyden, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin eri osa-alueita. Teos tarjoaa monipuolista tietoa muun muassa terveyden edistämisen ja kotoutustoimien sekä muiden palveluiden suunnitteluun.

Tietopalvelu ja viestintä
Tilastokeskus
puh. 029 551 2220
www.tilastokeskus.fi

Kommunikation
och informationstjänst
Statistikcentralen
tfn 029 551 2220
www.stat.fi

Communication
and Information Services
Statistics Finland
tel. +358 29 551 2220
www.stat.fi

ISBN 978–952–244–544–5 (pdf)
ISBN 978–952–244–543–8 (print)
Tuotenumero 3694 (print)

Julkaisutilaukset:
Edita Publishing Oy
puh. 020 450 05
asiakaspalvelu.publishing@edita.fi
www.editapublishing.fi

Beställning av publikationer:
Edita Publishing Oy
tfn 020 450 05
www.editapublishing.fi

Publication orders:
Edita Publishing Oy
tel. +358 20 450 05
www.editapublishing.fi

